

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Inv. rel. 1021

~~19th~~

Salveti

F. Const. Hoefler.

ANTIQUITATES

FLORENTINAE

IURISPRUDENTIAM ETRURIAE
ILLUSTRANTES

I U X T A

STATUTI ORDINEM DIGESTAE

A U C T O R E

NICOLAO SALVETTI

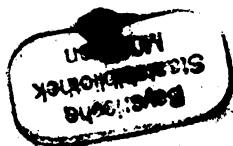
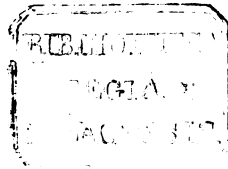
IURISCONSULTO

E T

PATRICIO FLORENTINO.

M D C C L X X V I I .

DISSERTATIONUM

ARGUMENTA.

I.

DE Etruriae Iurisprudentia Romanorum, Gothorum, & Longobardorum tempore sermo instituitur. Praescribitur aetas, qua Florentini ceterique Etruriae populi statutum confecerunt. Quae continentur, in primo Castrensis volumine una cum posterioribus reformationibus referuntur. Probatur & ante & post Paulli Castrensis Codicis evulgationem diversa alia statuta Reipublicae Magistratus omnes habuisse. Cosmae Patris Patriae, Petri & Laurentii Magnifici Mediceorum, & Petri Soderinii perpetui Vexilliferi celebriores Constitutiones extra Codicem Florentinum vagantes enumerantur. De Principatus demum legibus in genere differitur.

A 2

Me-

Memoratis Interpretibus ad secundum Codicis Florentini Volumen, inutile visum est, eorum incultis animadversionibus novas animadversiones adiungere. Sicuti vero sex Rubricae in secundo Codicis nostri Volumine inveniuntur, quae legislationis defendendae causa a Florentinis contra Ecclesiasticos latae sunt, nonnulla ideo de antiqua Florentinorum Ecclesiastica Politia proponere opportunum fuit. Descriptis igitur tum Ecclesiasticorum, tum Civium Florentinorum moribus a primis Ecclesiae seculis usque ad ea tempora, quibus Guelphorum & Ghibellinorum partes Florentiae exortae sunt, ex iis temporibus memoratarum sex legum originem & rationem eruendam minime esse statuitur. Origo vero ipsarumque ratio aperte demonstratur ex Florentinae Reipublicae facinoribus, quae ab Historicis post Guelphorum, & Ghibellinorum partium originem, usque ad Constantiense Concilium referuntur.

Octo-

Octovirum Custodiae & Baliae Magistratus origine demonstrata antiquae Florentinorum Criminales leges illustrantur, novissimaeque a quibus antiqua legislatio sublata est, referuntur. De veteribus Cessantium & Fugitivorum Constitutionibus, & de Ordinis iustitiae contra Magnates describitur.

IV.

Sicuti quartum Codicis nostri Volumen decem respicit obiecta, de hisce ideo decem rebus in quarta hac Dissertatione habetur sermo, ac I. De Turris Officialibus & quinque rerum. II. De Contractuum Vectigalibus. III. De Iudicum & Notariorum Arte. IV. De ceterarum Artium Consulibus V. De Extimis. VI. De variis alijs legibus, cuius est titulus „ Tractatus, & Materia Extraordinariorum „ VII. De Legibus sumptuariis. VIII. De Constitutionibus Agrariis. IX. De ludis. X. De Ponderibus & Mensuris.

Quatuor in partes, iuxta Statuti ordinem, quinta haec Dissertatio dividitur. I. Dissertitur in ea de Officiis Reipublicae intrinsecis, & Maioribus & minoribus, de devetis & scrutiniis, eademque in parte Militares etiam leges Florentinorum antiquae memorantur. II. Quae fuerint oblationes & Tributa Florentiae Communi debita, & Divi Io. Baptistae aliorumque solemniis diebus, statuitur. III. De Salis, Vini & Dominationum Decumis in parte Dissertationis tertia fit sermo. IV. De Officiis Extrinsecis, scilicet de Tribunalium Provincialium iurisdictione.

AD

AD PRIMUM
STATUTORUM
VOLUMEN

DISSERTATIO.

QUI in ea esset sententia suis in legibus Florentiam easdem passam esse vicissitudines, quas pro variis temporibus reliquae Italiae Etruriaque Civitates expertae sunt, a veritate non aberraret. Victis enim a Doleribus antiquis Etruriae Populis, (1) & Tur-

A 4 reno

(1) De Etruscorum legibus verba facere unum idemque est, ac frustra tempus conterere. Quamvis enim procul dubio sit Philosophicis disciplinis, & Politica arte, ut peregre *Io. Lampredius Cl. Vir.*

reno Lucumone interfecto, quaedam huius Provinciae Urbes Municipia fuere, (1) & legibus huic regimini convenientibus usae sunt. Quum vero Octavio, Antonio, & Lepido Triumviris placuerit in eas Coloniam deducere, tunc Etruriae Gentes sese legum Romanarum praestantiae ac dignitati subie-
cisse (2) cum Gellio credendum est. (3)

S. II.

Vir. in sua „ de Etruscorum Philosophia „ Dissertatione testatur, Etruscos imbutos fuisse, & argumentari possumus leges etiam habuisse, quibus usi maxime sint, nulla tamen extat memoria. Etruscorum regimen, imago & simulacrum fuit societatis illius, quae Greciam Romanamque Rempublicam ad tantum evexit splendoris fastigium. *Montesquieu Esprit des loix liv. IX. Chap. I.* Foederatum igitur fuit Etruscorum Imperium, uti foederatum illud Batavorum appellari potest; Etrusci autem procedente tempore, cum canones illos, a quibus regitur foederata Respublica, neglexerint, & peculiari pacto primum, qui ait „ *foederatae „ Societatis salus suprema lex sit* „, quae quidem salus, nisi sese invicem in mutuis opportunitatibus foederatae Civitates tueantur, esse non potest, & sibi proprium excidium paravere, & Romanis illas debellandi gloria fuit. *Vid. prae laudati Ioan. Lampredii Dissertationem „ Del Governo Civile degli „ Antichi Toscani. „*

(1) „ Municipia Italiae splendidissima sub hasta „ venierunt Spoletum, Interamnium, Praeneste, „ Florentia „ *Florus Histor. lib. 3. Cap. 21.*

(2) *Claud. Caesar in suo Commentario, cuius verba legimus apud Frontinum in suo libro „ de Colonis „ Vid. Lami Antiquit. Florent. lect. VII. pag. 202.*

(3) *Gell. Noct. Attic. lib. 16. Cap. 13. in fin. Vin.*

§. II. Cum igitur a Romanis Leges in posterum acceperint Florentini, Florentinorum ergo Nomothesis, Edictum perpetuum Salvii Iuliani, Codex Sanctionum Antonii, verique Imperatorum, post Hadriani mortem a Papirio in vulgus editus, appellari merito poterat, quibus Constitutionibus adiungi posse existimo quascumque tulit Hadrianus leges, eiusque Successores confecerunt, ac demum Gregorius & Hermogenianus Iurisperiti Constantini tempore in unum collegerunt (1).

§. III. Mirum profecto est primis temporibus Florentinos summa in extimatione a Romanis ipsis habitos fuisse; Quamvis enim a Praefecto Praetorio Etruria regeretur,

Vinn. §. 2. Instit. tit. de Iur. Nat. Gent. & Civ. arbitratus est municipia melioris conditionis fuisse Coloniae, „ Ait enim „ quia municipiis concessum „ erat ut suis legibus & moribus, uti possent; Coloniae autem iura & Instituta Populi Romani, „ non sui arbitrii habebant „. At id fortasse asserit nullo habito discrimine inter Municipiorum Constitutiones, quae obscurissimae erant, & legum Romanarum nobilitatem & excellentiam. Quamquam enim Civitates in quas Coloniae deductae sunt, ferendarum legum proprium ad arbitrium libertatem amisissent, meliori tamen pacto Romanis legibus se gubernarunt. *Giannone Istoria Civile del Regno di Napoli Lib. 1. Cap. 1.*

(1) §. iisdem temporibus ff. de Orig. iuris Budaeus in L. 2. ff. de Stat. bom. lac. Gothofred. in proleg. ad Cod. Theod. Tertullian. Apolog. 4.

tur, sicuti ceterae Italiae Provinciae, nihilo tamen secius quosdam eos habuisse peculiare Administros ex Theodosiano Codice compertum est, uti erant Urbis Romae Vicarii; Viri Consulares, Correctores (1), & quod maxime advertendum censeo, Florentiae degebant (2) ex quo inferre possumus tunc temporis Florentiam, ceu Gothofredus (3) ratus est, primam Etruriae Urbem fuisse, seu Etruriae Μητρόπολιν.

§. IV. Antiochi postea; Maximini, Sperantii, Apollodori, Procopii, Epigenii, aliorumque cura in unum collatae fuere Constantini Magni Sanctiones, quae cum iis potissimum, quas Christiana Respublica profitebatur, conveniebant; (4) & quo veteris, & Paganæ Iurisprudentiae monumentum saltem extaret (5), in eundem pariter Codicem collecta fuere Papiniani, Pauli, Caii, Ulpiani, ac Modestini scripta, quae Iuris auctoritatem iubente Valentiniano III. obtinuerant; (6) eumque Codicem Theodosius Theodosianum appellari voluit; (7) & iuxta

(1) *Giann. Istoria Civile del Regno di Napoli Lib. 2. Cap. 2.*

(2) *Leg. 8. Cod. Theod. de Accusationibus.*

(3) *Goth. ad Leg. 8. Lam. „ Antichità Fiorentine „ pag. 217.*

(4) *Goth. in Proleg. ad Cod. Theod. Cap. 12.*

(5) *Gothof. loc. cit. Cap. 1. & seqq.*

(6) *Giann. „ Istoria Civile „ lib. 2. Cap. 6. pag. 111.*

(7) *Novell. 1. Theod.*

iuxta novas Theodosii Constitutiones, uti ceteri Italiae Populi (1) ita Florentini sese gubernarunt.

§. V. Quamvis Gothi Italiae Provincias occupaverint; nihilo tamen minus Codex hic fuit Florentinorum Nomothesis. Alaricus enim Theodosii sanctiones in unum re-collectas auctoritate sua comprobavit, (2) & quamquam, uti duce Gelasio Pontifice (3) Donatus ab Asti animadvertit (4), a Theodorico centum quinquaginta leges latus fuisse constet, si attende tamen illas perpendamus Romanas leges dumtaxat esse liquebit.

§. VI. Theodorico Evarici opera e vi-vis sublato ad Regni Italici honorem Germanus ipse Evaricus evectus est; novoque sub hoc Rege Gothi legum instituta habere coeperunt; nam antea, Isidoro teste (5), moribus tantum, & consuetudine tenebantur,

(1) *Giann. loc. cit. cap. 7.*

(2) *Duk De usu, & auctorit. Iur. Civil. &c. lib. 2. cap. 6. §. 14.*

(3) *Decret. Grat. Distinct. 10. cap. 12.*

(4) „ *Dell' uso, e autorità del Gius Civile nell' Impero Occidentale* „ lib. 1. cap. 2. *Sidon. Apollin. in Carmin. de Narbon.*

„ mihî Remula dudum per te iura placent „
Alioque in loco appellavit Theodicum

„ Romanae column decusque Gentis. „
V. Grot. Proleg. histor. Gothor. Giann. „ Istoria Civile ec. lib. 3. cap. 1. pag. 150.

(5) *Chrou. Aera 504. Sidon. Epist. 3. lib. 8.*

tur, nec inficiari posse arbitror, tunc temporis in multis Europae, & praesertim Hispaniae Provinciis nullo in precio Theodosianas leges habitas fuisse, idque praecipue factum est, suadente Romanorum pessimo viro Seronato Galliarum Praefecto, qui exultans Gothis, insultans Romanis, illudens Praefectis, leges Theodosianas inculcans, Theodoricianasque proponens nova tributa inquirebat (1); quadere Romanis ipsis melius erat cum Gothis vivere, quam sub potenti Romanorum esse ditione, & grave tributum iugum perferre (2); In tanta tamen rerum perturbatione asseri potest Theodosianas leges minime siluisse in Italia (3).

§. VII. Iustinianus, qui expulsis Italia Gothis, non sua sed Belisarii virtute, existimavit Imperatoriam Maestatem oportere legibus armari, Triboniano imperavit, ut decem annorum spatium duorum millium voluminum immensam congeriem intra breviores fines coarctaret, & huiusmodi novissima legum collectio omni quidem laude ab Italis recepta sola iuris auctoritatem obtinuit (4).

§. VIII. Emunctae naris Iurisconsulti
Fran-

(1) *Sidon. lib. 3. cap. 1. & lib. 2. cap. 1.*

(2) *Isid. in Chron. aera 447.*

(3) *Giannon. lib. 3. cap. 1. pag. 150.*

(4) *Artur. Duk de auct. Iur. Civil. lib. 2. cap. 3. §. 1. Giann. lib. 3. cap. 3. §. 5.*

Franciscus Hotomannus (1), & Christianus Thomafius (2) quid maxime reprehenderent in hoc Romanae Iurisprudentiae Codice invenerunt, eorumque iudicium Laurentii Val- le (3) iudicio praefendum existimo, qui asserit hos quinquaginta legum libros ita perfectos esse, ut vehementer ipse nil iis dignitate, ac aequitate praestare contendat.

§. IX. Neque adhaerendum videtur Suidae (4), & Procopii (5) criminationibus in Iustinianum, neque iis, qui nimis laudibus Iustinianum celebrantes, prudentissimum, atque eruditissimum Virum extitisse putarunt. Nam qui libere de eo scripsere, Principem quidem non omnino indoctum fuisse demonstrant, quamvis in eo quam maximam superstitionem, scholasticamque eruditionem reprehendant (6).

§. X. Quod ad Tribonianum attinet, fatendum quidem est fuisse prudentissimum, seu potius solertissimum eorum temporum virum, & ad tantum conficiendum opus imperitum, & inexpertum, uti ex eius Codice aperte evincimus; frequentes enim legum antinomiaë, legum corruptio, partim
ob

(1) *Anti-Tribonianus.*

(2) *De Naevis Iurisprudentiae.*

(3) *Elegant. lib. 3.*

(4) *Vit. Iustinian.*

(5) *De Bell. Goth.*

(6) *V. Thomaf. de Naevis Iurisprud. Praef. Naevis. I. Iurispr. Iustinian.*

ob detraktionem; partim ob novi iuris adiunctionem, repetitio ac verborum eorundem geminatio, iuris antiquati & antiqui recensio, de Triboniani operis dignitate ac maiestate quam maxime detrahunt (1).

§. XI. Huiusmodi Romanae leges, uti superius animadvertimus, in Italia receptae, non quemadmodum sentit Gravina (2) ab Italia ipsa exularunt, cum eae devenere aetates, quibus Longobardi Italiam occuparunt. Nam quae eo tempore non solum a Longobardis, verum etiam a Francis & Burgundis emanarunt, eae vel desumptae a Romanis fuere, vel Romanorum indolem repraesentare visae sunt; adeoque Daniel Ritterus (3) sub Longobardis praeter Patrias leges, Romanas in usu fuisse probat, easdemque usque ad Caroli Magni tempora extendit, cum ius Alaricianum (4) a Gallis foro accommodandum in Italiam inventum fuisse contendit, ipsiusque Iustinianum ius ad Lotharium usque siluisse demonstrat. Praeterea Clarissimus Antonius Ludovicus Muratorius (5) in suo ad Longobardicas leges prooemio testatur Iustinianum

(1) *V. Thomaf. loc. cit. Hotomann. Anti-Tribon. Cap. 9. per totum.*

(2) *De Ort. & progress. Iur. Civil. pag. 73.*

(3) *In Praef. ad Cod. Theod.*

(4) *Vid. Ritter. loc. cit. §. hic Codex*

(5) *Dissert. Med. aevi 32. pag. 276.*

num Gothis expulsis, ut suis parerent legibus, Italicas Provincias coegisse, sed iis a Longobardis occupatis, patrio quo Longobardi flagrabant amore, Romani iuris robur ipsi imminuere, quanivis a veritate alienum minime sit eosdem Italiae incolis Romanarum legum usum liberaliter concessisse.

§. XII. Quod sub Longobardorum aliarumque Nationum imperio nil usui, Romanarumque legum auctoritati sublatum fuerit, Paullus Diaconus indicare videtur, qui Longobardorum Historiam ab Eutropio inceptam perfecit; de hac enim re ne verbum quidem affert; sed ut luculentius hoc manifestum sit Leonis IV. Pontificis ad Lotharium epistolam perlegere non alienum existimo (1), ubi Pontifex efflagitat „ Imperatoriam Clementiam, ut sicut Romana lex viguit absque universis procellis, & pro nullis persona hominis reminisceretur esse, corrupta, ita suum robur, propriumque vigorem suo etiam aevo obtineret „. Denique quum Longobardi, novi in Italia Principes appellari possent, necessum erat Italiae populis recens sub eorum potestate redactis suarum legum usum concedere. Libenter enim populi no-

vo

(1) *Decret. Gratian. Distin. 10. cap. 13. Donat. d' Asti* „ Dell' uso, e autorità della ragion Civile „ nelle Provincie dell' Impero Occidentale „ *lib. 1. cap. 2. pag. 26.*

vo sese imperio subiiciunt, sed ipsis pro novis legibus & institutis, maxime molestum est veteres mores immutare; Principum vero, populos aut novis, aut aliis legibus vivere, parum interest (1).

§. XIII. Hoc tempore in Italia mos invaluit, qui Gallorum Papiniano Carolo Molino (2) teste, a Childerici I. aevo in Galliam inductus fuerat. Feudi enim in Italia origo Longobardorum Regno tribuenda est, qui Romanorum consuetudinem imitantes, eorum Ducibus, uti virtutis proemium, seu ut libentius militarent propria rura defendentes, ea in beneficium concedebant (3). Hinc factum est, ut Etruriae quoque Civitates praesidentibus huiusmodi Ducibus Longobardorum tempore regerentur.

§. XIV. Neque Etruria universa unius tantum Ducis Imperio paruit, ut Cosmus Rena (4), & Franciscus Florentinus (5) opinati sunt; etsi enim Fredegarius (6) in Chronicis seculo VII, Ducem Provinciae huius

(1) *Donat. Ast. loc. cit.*

(2) *Consuet. Parisens. Tom. 1. cap. „ de Fiels §. 13. Turonens. Histor. Francor. lib. 4. cap. 43.*

(3) *Molineus loc. cit. §. 11. Lamprid. apud Loiseau des Offices lib. 1. cap. 1. §. 104. in fin.*

(4) „ Della serie dei Duchi, e Marchesi di Toscana. „

(5) *Vit. Comitissae Matildae.*

(6) *Relatus est a Murator. Dissert. Med. Aet. §. pag. 42.*

uius Trafonem commemoret, inferri tamen minime potest, eum universae imperasse Etruriae, cum Fredegarii verba unum fuisse ex Etruriae Ducibus Trafonem significant. Hi vero Duces Longobardico more unius tantum Urbis Praefides erant, qui sese ad Regum constitutiones referentes, nullam condendarum legum potestatem habebant(1). Nil autem attinet accuratius examinare quod nam fuerit subsequenter temporibus tum Marchionum, ac Ducum, qui nonnulla Etruriae loca occupaverant, tum Vicariorum Imperialium, & Pontificiorum Imperium, dominatus, Iurisdictio. Etenim ea omnia sunt adeo dubia, confusa, perturbata, & Scriptorum dissensione involuta, ut nemo quamvis diligens antiquitatis investigator veritatem possit expiscari. Quocirca quicumque eorum seriem, gesta, dominationem, potestatem enucleate describere aggressi sunt, variis erroribus implicati saepe fluctuant, & dubia & ineerta pro certis, & obscura & ignota pro notis affirmarunt, ut facile esset ostendere, nisi id ab instituto nostro esset valde alienum, atque omnino supervacaneum.

§. XV. Egregia inter Longobardorum
B in-

(1) *Ex leg. 13. lib. 6. tit. 26. Cod. Theod. colligimus*, quod uti Imperialis dignitas, militiae causa orta est, tale etiam nomen *Ducis*, armorum tantum causa natum esse.

instituta hic loci jure meritoque recensendus videtur „ Codex legum antiquarum. „ Rotharis enim Rex Longobardicas, Francicas, Burgundicas leges collegit, easque leges ipsas complexus est in Codice legum Antiquarum, quem postea ipse Rotharis nuncupavit „ Edictum „. His etiam ipsius Rotharis successorum Grimoaldi, Liutprandi, Rachi, & Alphonfi aliae leges adiungi possunt, & eam Liutprandi potissimum constitutionem legere optimum puto, quae anno eius Regni decimoquinto lata est (1), qua praecipitur „ at qui cartulas scribunt „ sive ad leges Longobardorum, sive ad „ leges Romanorum, non aliter faciant, „ nisi quomodo in ipsis legibus continetur; „ nam non contra legem Longobardorum, „ aut Romanorum scribunt, quod si non „ sciunt, interrogent alios „ et aliam (2) qua sancitum est a Liutprando sui Regni anno decimo septimo „ Mulier postquam „ Marito Romano se copulaverit, & ipse „ ex ea Mundium fecerit, Romana effecta „ est, & Filii, qui de eo Matrimonio nascuntur, secundum legem Patris Romani sint „. Ex his enim apertissime eruitur Longobardorum Principes nil Romanorum legum dignitati, auctoritatisque detraxisse, etsi ipsi suum

(1) *Vid. Cod. leg. Antiquar. lib. 1. tit. 29. leg. 2.*

(2) *Vid. eundem Codicem lib. 2. tit. 8. leg. 1.*

19
suum Codicem per se promulgaverint (1).

§. XVI. Longobardicas leges, Romano iuri in prudentia, & aequitate saepenumero antecellere, nemo est qui dubitet; nec Gravinae (2) subscribere omnino possum sententiae, qui finxit eas omnes esse barbarici ingenii libidines, & belluinas; id enim de peculiaribus tantum quibusdam eorum constitutionibus asserendum puto, & id praecipue de Feudalibus inferius demonstrandum a nobis erit.

§. XVII. Quidquid, ut verum fatear, alienum potissimum a ratione in Longobardorum Codice videtur, est antiquus Longobardorum usus, ob quem in rebus dubiis, & ambiguis, criminibusque gravioribus Monomachiae decisionem libere committebant; nam huiusmodi institutum, quidquid sit quod non immerito Alciatus (3) a Graecis oriri arbitretur, apud Longobardos praecipue in usu fuisse eorum Historia maxime declarat, ac huiusce purgationis tum in Civilibus tum in Criminalibus causis omnem rem duello, ut aiunt, committendi, diu inter Christianos usus invaluit (4); Liutprandus sane experimenti immanitatem cognoverat, verum propter suae gentis Longobardorum

B 2

con-

(1) *Donat. Afl. lib. 1. Cap. 2. pag. 22. & 23.*

(2) *De Ort. & Progress. Iur. pag. 73.*

(3) *Alciat. de Duello Cap. 1.*

(4) *Cuiacius lib. 1. de Feudis Tit. 1. §. si autem*

consuetudinem, legem impiam se vetare non posse est arbitratus (1).

§. XVIII. Aliud purgationis genus barbarum & inhumanum quidem fuit periculum ferventis vel aquae frigidae, vel laminæ candentis, quo etiam Christiani usi sunt, ducto more, argumento nescio an bono, a Moise qui potionem illam stupri insimulatis mulieribus dari iussit, & adeo processit huiusmodi indignitas, ut & leges scriptae adhiberi ignitos vomeres, vel aquam frigidam, aut calidam litium dirimendarum gratia apud Longobardos praeceperint (2).

§. XIX. Ast nil mirum si in hoc uberimo legum Codice quid barbari extet & inhumani habita potissimum ratione temporum, rerumque vicibus. Ceterum melioris notae Auctores inter exterarum Gentes, quae eo tempore Italiam dominatae sunt Longobardam laudant, & aperte demonstrant, in prudentiae civilis peritia nulli alii secundam fuisse, quadere tot tantasque bonas, utilissimasque leges, iuxta temporum opportunitates evulgavit, appositeque Poeta (3) cecinit.

Gens

(1) *Lib. 1. leg. 23. tit. 9. de Homicid. liber. hom.*

(2) *Struv. Histor. Iuris Crim. Cuiacius lib. 1. de Feudis loc. cit.*

(3) *Iunckerus in Ligurino Grotius proleg. ad Histor. Gothor.*

Gens astuta, sagax, prudens, industria;
 solers,
 Provida consiliis, legum iurisque perita.

§. XX. Longobardorum Imperio sublatō, Longobardorum leges infirmatae minime sunt, & eo pacto, quo Carolus Magnus Longobardicas leges iuris robur obtinere decrevit, id etiam de legibus Romanis statuere non est dedignatus; idque asseri potest contra Gravinæ sententiam, qui statuit ob diuturnam barbariem, quæ Italiam inundaverat, ius Romanum, etsi magno studio, deletis Longobardis, a Carolo quaesitum fuerit, exemplariorum tamen inopia, longa populorum oblivione usque ad Lotharium Imperatorem II. in tenebris delituisse; verum non intelligo, quomodo literatissimus vir tam puerili ac falsæ opinioni subscripserit. Nam etsi a veritate alienum non sit in Occidentali Regno Romanos defuisse Codices, fieri tamen vix potuisse videtur, ut Carolus Magnus, qui summopere Romanas leges probabat, pro Byzantiæ proximitate, ubi earum volumina custodiebantur, illinc in Italiam eas transferre minime curaverit. Quod si per contrariam sententiam Iustiniani leges in Italia defuisse Caroli ævo adferendum sit, cuius rei falsitatem inferius demonstrabimus, supererant tamen adhuc Theodosii

volumina, Theodosique leges saepissime in suis Capitularibus Carolus ipse commemorat. (1) Alaricianum tandem ius, quod foro accomodandum Carolus mandavit, nil aliud quam iuris Romani specimen fuisse paulio ante statuimus.

§. XXI. Carolus Magnus nullis Italiae peculiaribus legibus consuluit, Etruriaeque Urbes statim ac Caroli fidei se committere, novam regiminis recipere formam, iisdemque Urbibus Duces, uti Florentiae *Guldi-brandum*, quibus illas tuendi cura esset, assignavit, legumque professionem Etruriae, uti ceteris Italiae Urbibus, lubens reliquit (2).

§. XXII. Huiusmodi vero legum professio sub Ludovico Pio in usu summo fuit, quamquam Agobardus Archiepiscopus Lugdunensis, ut Burgundicae de medio tollerentur, ab eo exposceret (3), idque praecipue de Lothario primo sentiendum est. Ipse enim anno iam octingentesimoquarto legem Romae tulerat, qua cautum est, ut rogarentur populi qua lege vivere vellent, eaque viverent, quamlibet ipsi libenter selegissent (4).

§. XXIII.

(1) *Capitular. 17. quartae Edit. & Lib. 6. Capitul. 281. Donat. Asti. lib. 1. Cap. 3.*

(2) *Borghin. part. 2. in Dissert. „Se Firenze „fosse distrutta da Totila „pag. 265. & 281. Paulus Minius „Della difesa dei Fiorentini „pag. 75.*

(3) *Vid. Libell. adversus Gunegundam*

(4) *V. Cod. Longobard. lib. 2. tit. 57.*

§. XXIII. Inter Cultiores Iurisprudentiae Patres differitur, an eo tempore singulatum Iustiniani Codex in Italia in usu esset, & in Italia pariter extarent vulgati Pandectarum libri, antequam Pisanae hodieque Florentinae reperirentur Pandectae.

§. XXIV. Sola Hermanni Contracti (1) auctoritas dubium solvit; Ille enim Imperatoris Henrici II. gesta descripsit, eiusque laudi quod „leges Romanas infinitas ab-
„breviatis collegerit, legesque, quae Iustinianae dicebantur, composuerit „non immerito tribuit.

§. XXV. Hic quoque loci advertendum est ipsius Lotharii II. sub Imperio, a quo fabula inventi Codicis Amalphytani emanavit, plures Historicos, quos inter recensentur Alexander Abbas Cellesinius, Petrus Diaconus, Falco Beneventanus, Otho Episcopus Frisiae, aliique quamplurimi, qui Amalphytanae Urbis infortunia descripserunt, de hoc novo reperto Codice, ne verbum quidem fecisse; & qui Lotharium magnopere commendarunt, dummodo tam praeclarum inventum silentio praeteriissent, ipsi Lothario detraxissent non parum laudis.

§. XXVI. Neque animadversionum, Commentariorumque ad leges Iustinianas defectus validum argumentum esse potest, quo Italiam Iustinianeis legibus eo tempo-

B 4

re

(1) Chron. Ann. 540.

re caruisse demonstretur. Nam de Longobardorum legibus idem evenit, potissimamque rationem, cur ab Irnerio usque ad aetatem nostram tot expositiones, commentaria, & consilia inveniantur, ex legum Iustiniani oblivione eruere minime datum est. Suum robur Irnerii tempore obtinebat Iustiniani Edictum, a quo sapienter interpretationes omnes interdictae sunt, & quatenus nonnullae ad opportunitatem Causae per Iurisconsultos scriberentur, lite a Iudice absoluta, eae quoque perpetua oblivione dispersae deperibant.

§. XXVII. His addendum est, Romanas leges, praecipueque Iustinianas ante Lotharium, & Irnerium ab illius temporis Scriptoribus suis in libris memoratas fuisse, posthabitis Conciliorum, Patrumque locis, in quibus Iustinianum Codicem imitatum comperimus, & quod ad Institutiones attinet, huius rei testimonium videre est apud Ivonem Carnotensem „ continetur tamen „ in libro Institutionum de Heredibus, quia „ prius testamentum posteriore dissolvitur „ (1), & penes Azonem Episcopum Vercellensem legitur (2) „ Sed si qua per adoptionem soror tibi esse coeperit, quandiu qui-

(1) *Epist.* 210.

(2) *In Epist. scripta ann. 945. Azoni Episcopo Edit. per D. Lucam Acherio Specilegii Tom. 7. pag. 113.*

„ quidem constat adoptio sane inter te,
 „ & eam nuptiae consistere non possunt „
 „ & apud Petrum Damianum tandem (1) „
 „ Illud etiam in testimonium deducebat,
 „ quod *Iustinianus suis* inseruit *Institutis* „
 „ eodemque loco eiusdem textus verba rela-
 „ ta, ad suam comprobendam sententiam re-
 „ periuntur (2).

§. XXVIII. De Codice pariter in su-
 perius exposita Azonis Episcopi Vercellen-
 sis Epistola mentio fit, maximeque in iis
 eiusdem Ivonis Carnoënsis verbis „ Hinc
 „ etiam habetur in libro constitutionum, si
 „ quis sine dotalibus Instrumentis affectu
 „ maritali uxorem duxerit, non audeat si-
 „ ne causa legibus cognita repudium ei mit-
 „ tere „ (3); quae lex est ultima Codicis
 Iustiniani in titulo „ *De repudiis*. „

§. XXIX. Quod autem ante Lotharium,
 & Irnerium extiterint Digesta, omnium Iu-
 risconsultorum responsa testantur, quae in
 Decretis Burcardi, & Ivonis Carnoëntis
 facillimum invenire est. Ea enim nullo ex
 alio fonte, uti animadvertit Franciscus Roi-
 fes (4), quam ex Iustiniani Pandectis dima-
 nare poterant.

§. XXX. Nulla demum ratione habita
 au-

(1) *De parentelae gradibus Opusc. 8. in princip.*

(2) *Vid. Cap. 8. & 9. eiusd. Opusc.*

(3) *Epist. 173.*

(4) *Institut. Canonic. lib. 1. cap. 5.*

auctoritatum ab Antonio Contio relatarum, ut apertum sit, Novellarum ex Graeco in Latinum Sermonem versionem vivente Iustiniano factam fuisse, manifeste liquet, & Novellas constitutiones Iustiniani in Italia pariter ante Lotharium 11. Augustum minime defuisse; Id enim ex Edicto praesertim Caroli Calvi ad Pontificem Hadrianum II. colligitur „ Scitote „ inquit „ in Canone „ Africani Concilii legitur, similiter in XI. „ *Novellarum Iustiniani libro*, ut nemo Episcopus, aut Presbyter aliquem excommunicet, antequam causa probetur „; (1) neque minus probanda est hac in re Apologetica Epistola Hinemari Archiepiscopi Rhemenfis ad Hinemarum Archiepiscopum Neptem, praelaudatique Ivonis Carnotensis (2) auctoritatem de harum Novellarum constitutionum existentia dubium de medio tollere manifestissime apparet.

§. XXXI. Quum igitur Iustiniani Codicis leges omni aevo in Italia extiterint, ecquid de singulari illo Antiquitatis monumento, Pisis a Caponio strenuo Militiae Duce expugnatis, Florentiam translato constituendum est? Guido Grandius non sine eruditionis copia in sua de Pisanis Pandectis Epistola probare contendit, (3) Burgundio-

(1) *V. Epist. 163. lib. 3. Iohannis VIII Papae*

(2) *Epist. 173. 244 283.*

(3) *Epist. de Pand. pag. 22. & praecipue pag. 26.*

dionem Iudicem Seculo XII. Pandecten Constantinopoli Pisas detulisse. Ast si quod sentio fateri licet, Pisas omni aeo hos Pandectarum Libros fuisse cum Senckembergio (1) crederem; namque, uti superius animadvertimus, & in diversis aliis Italiae Civitatibus omni tempore pariter eosdem extitisse constat, satilque compertum est Irnerium Iurisconsultum ante assertum Amaliphitanum inventum ius Civile Bononiae docuisse Anno MCXXVIII., ceu ipsi Bononienses in Epistola quadam ad Nicusium (2) fatentur, quem uti ex Odofredo (3) colligitur, Pepo praecessit, quod sane nomen, quamquam Clarissimo Breckmanno teste (4) tam inexperto homini conveniret, privata tamen auctoritate Digestorum leges Pepo professus est (5).

§. XXXII. Florentinorum fere divino ingenio, quod raro inventis addidit, sed potius scientias anteaetis temporibus saepissime instauravit, ut novam illud Iurisprudentiae lucem afferret, relinquebatur. Acursius Florentinus Azonis Discipulus eo aeo exortus est, cuius excellentem doctrinam ipsi

(1) *Senckembergius de recept. Iur. Roman in Ital.* cap. 3. §. 26. *Dissert. inserta in Opusc. editis Pisas ann. 1770. Typis Augustini Pizzorno Tom. 6.*

(2) *Heinecc. Histor. Iur. Rom. lib. 1. §. 414.*

(3) *Ad L. 1. ff. de Iust. & Iur.*

(4) *Histor. Pandect. lib. 1. cap. 9. pag. 52.*

(5) *Heinecc. loc. cit.*

ipsi celebrant Iacobus Cuiacius (1), & apud Mornacium (2) Franciscus Duarenus, quod eo mirandum magis est, quum tardius ipse, quippe iam quadragenario maior ad Iurisperudentiae studia sese contulerit (3), & summa quidem est eorum non dicam insolentia, sed immanitas, qui parvi momenti peccata aut condonant viro, quae non ob iuris in-scitiam, sed ob temporum iniuriam suis in operibus commissa reperiuntur. Hi enim non cogitant tanto magis admirandum esse Acursii ingenium, quod & ipsis praesidiis destitutum acutius nonnumquam vidit, quam quisquam posterorum, quibus ad elegantiores literas, & antiquitatem notiones pertinentes minime defuere.

§. XXXIII. Is erat legislationis nostrae status Lotharii II. tempore, quo etiam Lotharii I. lex illa adhuc in Italia in usu reperiiebatur, qua cautum fuit de legum, uti aiebant, professione, adeoque Etruriae etiam Populi, aut Longobardica, aut Salica, aut Romana utebantur. Quod autem tunc temporis Pisani, & Florentini, vi, absque Imperatorum privilegio, aut assensu libertatem ob-

(1) *Observ.* 12. 14.

(2) *Ad Leg.* 2. §. *Hoc autem, Cod. de Veter. Iur. Enucleand.*

(3) *Panciroli. de Clar. leg. Interpret.* II. XXIX. *Vid. Elogium Acursii inter edita a Iosepho Allegrini Florentiae.*

obtinuerint, nullus dubitandi locus relinquitur.

§. XXXIV. Sed, ut id liberius asseri possit, Pisanorum Annalia antiquissima consulamus. Ex his enim aperte colligitur Pisanos Anno MIL. armorum vi subiecisse Lucenses, & anno MIV. eosdem Pisanos una cum Ianuensibus devicisse Sardiniam (1), certumque est Anno MLXXXI. Pisanos cum Henrico VI. Germaniae, & Italiae Rege ea pacta iniisse, quae apud Ughellium (2) in sua de Pisanis Episcopis serie perleguntur, in quibus videre est Henricum promississe Pisanis; se neque Ducem neque Marchionem in Tusciam missurum „ sine homi- „ num duodecim laudatione in colloquio „ facto sonantibus campanis „ (3), idque satis superque demonstrat, Pisanos Magistratum non mediocri quidem auctoritate praeditum creasse.

§. XXXV. Ricordanus Malaspina, & Ioannes Villani qui res a Florentinis gestas accurate scribere conati sunt, referunt Florentinos, anno MX. nescio qua adhibita calliditate Fesuleam Urbem ingressos funditus eam evertisse, & captis Civibus Fesulanis ad Florentine Civitatis capeffendos

(1) *V. Annal. Pisan. inter Rer. Ital. Scrip. Tom. VI.*

(2) *Italia Sacra Tom. 3. in Archiep. Pisan.*

(3) *Carlin. de Pace Constantiae cap. 1. §. 2.*

dos honores eos admisisse (1). Scipio vero Ammiratus (2) quidquid Malaspina, & Villanius afferunt quadam dubitandi ratione involutum arbitratur, maxime animadvertens, illius temporis politico statui, hoc gerendi belli inter se Urbium institutum minime convenisse, idque liberas tantum effecisse Urbes, eo magis quod post Hugui Ducis, huius Provinciae Marchionis potentissimi dominationem alii etiam Duces, & *Marchiones*, quos inter memorari possunt Bonifacius Mathildae Comitissae Pater, & Mathilda ipsa, Hugoni in Etruriae regimine successerint. Huiusmodi vero opinionem Muratorius (3) non immerito reiicendam censuit; compertum enim est ex literis Iacobi Episcopi Fesulani Anno MCCVIII. de Fesulea Urbe mentionem fieri, & in Corradi I. Imperatoris Diplomate apud Ughellium distinctum a Fesuleo Florentinum Territorium invenimus. Historici etiam nos monent Florentinos, ob Fesulanae Arcis obsistentiam, quae se Florentinorum imperio subiicere dedignabatur, eam ad deditionem subeundam coegisse. Ab omni vero dubitatione alienum est Florentiam, Pisas, aliasque Etruriae Urbes bella inter confines gessisse,

ac

(1) *V. etiam Murat. Antiquit. Ital. Tom. 3. Dissert. 47. pag. 81. & 82.*

(2) *Histor. Florent. lib. 1.*

(3) *Dissert. 47. Tom. 1. pag. 82.*

ac tali pacto pertaesis Florentinis, quod Oppidum Montisboni vectigal quoddam a Mercatoribus solvi mandaverit, illud obsidione coepisse, eoque everso, eorum Iurisdictioni illud adiunxisse; ac ita referente Ammirato Iuniore (1) Florentini Comitem Ugierum ad pacta coegere, atque uti pacis pignus ab Ugerio tria Oppida scilicet Collem Novum, Silanum, Tremalumque receperunt (2).

§. XXXVI. Ex hisce Pisavorum, & Florentinorum libertatis argumentis eruitur, cur Mathilda tandem perempta, quae Imperatoriae Maestati numquam obtemperaverat, & Pisarum, & Florentiae Urbes nullius Ducis imperio parere amplius voluerint, ex quo factum est, ut Augustali profligato Praefecto, novum regimen ortum Florentiae fuerit; Hinc Lucensem Urbem Anno MCXXIV., Pisas Anno MCLXIV. Florentinorum exemplum (3) creatis Consulibus consecutatas esse ex illorum Historia temporum comprobatur (4).

§. XXXVII. Penes Consules eo tempore fuit Civitatis regimen, ideoque ipsi
vel

(1) *Historiar. lib. 1.*

(2) *Murat. loc. cit.*

(3) *V. Dissert. = De libert. Florent. eiusque Domini = pag. IV.*

(4) *Ioann. Lamì = Antichità Fiorentine = in Praefat.*

vel publica negocia tractabant, vel Iudicia exercebant; pacta pro Commercii securitate perficiebant (1); iura aliquibus concedebant; fidelis devotionis Sacramentum pro Civibus praeftabant; regalia detenta restituebant; aderant ad iudicium pro suo Populo in controversiis dirimendis; pacta & foedera inibant, pro Reipublicae bono conventiones faciebant; bonorum possessionem confirmabant; iuramentum accipiebant; Cives in Albo describebant; Societates, Inducias aliis cum Civitatibus statuebant; & Privilegiorum confirmationem pro suo populo exposculabant; cum denique summa publicarum rerum penes Consules esset Potestas Civitatum exemplo, in Castris etiam & Villis Consules dicti sunt, qui Rempulicam administrarent (2).

§. XXXVIII. Libertate accepta *Statuta Municipalia*, seu ius Civile propriae Civitatis Etruriae Populi sibi condere cogitarunt, eaque iura statuere, quae ad legitime regendam Civitatem magis apta existimarent: quod cum perpendendum hic loci mihi proponam, primum demonstrare satagam, ante Constantiae pacem proprias leges eos condere sibi coepisse, quas postea auxerunt, & diligentius in Codices redigere curarunt. Id prae aliis ostendit *Concordia Pa-*

(1) *Murat. Tom. 2. Antiq. Ital. pag. 345.*

(2) *Carlin. de Pace Constantiae cap. 1. §. 6.*

Pastorum, paci antecedens, quorum unum erat, ut Consulatam & Potestatem haberent, sub quo homines eius Civitatis, & eius Episcopatus, & *Districci* sese con-venirent, & distinguerent ad iustitiam faciendam, & puniendam delicta, secundum quod a Civitatibus statutum esset (1) „.

§. XXXIX. Sed cum Civitas, quae a maiori quadam potestate pendet, eatenus sibi leges constituere possit, quatenus ab eo huiusmodi auctoritas, cuius imperio subiicitur, ipsi demandata est, uti sentit Iacobus Oyselius ad Caii Institutiones, (2) hac de causa cum sibi leges populi fecissent, curae etiam iisdem fuit, ut ipsae in pactis deinde cum Augusto Regnante confirmarentur.

§. XL. Quo tempore leges Italici Populi sibi constituere incoeperint, si de anno sermo sit, sane incertum; verum tamen est, se suaque regere, & gubernare instituisse, statim ac Civilem libertatem sunt adsequuti (3). Tali pacto Ioannes Lamius (4) iam ante Constantiae pacem a Florentinis perfectum

C

(1) *Carlin. de Pace Const. cap. 10. §. 1.*

(2) *Lib. 1. Adnotation. 7.*

(3) In *Breve Recordationis de Ardicio, & de Ardionibus* legitur anno MCII. *Ardicium* nota fecisse populo Brixienti *Ordinamenta*, quae facere cogitaverat ad providendum contra Usurarios. Hoc *Breve* editum fuit a *Ioanne Biemio*.

(4) = *Antichità Fiorent.* = *praefat.*

fectum fuisse municipale Statutum demonstrat, illiusque Constitutiones ad verbum describit; si autem de earum antiquitate aliquid requiratur, eae revera ad eam aetatem sunt referendae, qua Pisanae latae sunt leges, Anno scilicet MCL., quas Guido Grandius in sua de Pisanis Pandectis Epistola enumeravit (1).

§. XLI. Quod attinet ad Pistoriense Statutum Muratorius non immerito quidem arbitratur Anno MCXVII. absolutum fuisse; Indictio enim IX. de qua in eo mentio fit, & Annus septimus Henrici inter Imperatores IV. eo cum anno concordant; mihi etiam plurimum suadet Uberti Benevolensis opinio, qui existimat, illud Autographum non esse, sed antiquum eius exemplar. Quidquid tamen & Muratorius & Benevolensis inquirant vel in Consulum origine investiganda, vel in Inscriptione emendanda rem in incerto esse fateantur oportet (2).

§. XLII. Interea mihi demonstrasse satis sit ante etiam Constantiae pacem Etruriae Civitates Statuta confecisse; ad hanc enim comprobendam rem praelaudatus Benevolensis nos monet, in Hospitali quodam servari Senensium Statutorum antiquum exem-

(1) *Murat. Dissert. Med. Aevi Tom. 1. Diss. 20. pag. 293.*

(2) *Carlin. de Pace Const. cap. 10. §. 2.*

exemplar, quae 'anno circiter mcccxx. congesta fuere, ex quibus una cum Carlinio (1) colligimus Senenses etiam ante Constantiae pacem propria leges habere debuisse.

§. XLIII. Inficiari minime possumus haec peculiaria, & antiquissima Statuta, & illud praesertim a Lamio memoratum, Consulatum officium aliorumque Reipublicae Administratorum tantum designare. Nam eo tempore, uti diximus, Etruriae Gentes Romanam Longobardicamque legem communem adhuc habebant, & id quoque accidisse videtur ob Politicam earum Rerumpublicarum constitutionem; eae enim in ipsarum libertatis primordiis, legum immensa copia, quibus postea repletae sunt, omnino carebant.

§. XLIV. Imperatores, qui Italiae fere totum Imperium amiserant, iurium Maiestatis liberum exercitum saepissime Italicis Civitatibus impedire studebant; adeoque aut *Marchionem*, aut Ducem, aut Comitem, seu tandem Praefectum Augustalem, qui omnes Caesaris tantum vices agebant, in Etruriae etiam Civitates mittere posse autumabant; iisque ductus rationibus Fridericus Aenobarbus diu amissum Imperium de novo Germanis Imperantibus coniungendum excogitavit.

§. XLV. Itali vero non minori animi

C 2

ala-

(1) *Loc. cit.*

alacritate recens acquisitam libertatem sum-
mopere existimantes, & memoria Caroli
Magni Othonisque I. fortunam repetentes,
attentique inspicientes politicum Italiae sta-
tum, optimum putarunt foederatam socie-
tatem inire, in quam sicuti Mediolanenses,
Brixienfes, Veronenses, Paduani, Vicentini,
& Veneti, aliique Galliae Cisalpinæ po-
puli consenserunt, Longobardorum societas
appellata est.

§. XLVI. Hoc foedere constituto, cu-
ius vim qui non videat Politicæ artis &
Iurispudentiæ universalis Scriptorum ne-
minem esse arbitror (1), factum est, ut su-
perbo Friderico devicto, ipsoque in Germa-
niam reverso anno MCLXXXIII., Constā-
tiæ pax illa absolveretur, quæ quidem Ita-
licam libertatem confirmavit. Et revera
eam Dominiorum divisionem, quæ in Ita-
liæ Civitatibus ortum habuit, in Constā-
tiæ pace, eam, inquam, magis, magisque
confirmatam fuisse ulla demonstratione non
eget (2).

§. XLVII. Res ita in Gallia Cisalpina
sefe habebant; cum autem de Etruria in
Constantiæ pace mentio minime facta fue-
rit, Imperatores Regale ius in easdem Etru-
riæ Civitates extendere præsumebant; ve-
rum

(1) *Montesquieu Esprit de Loix liv. 5. chap. 1.*

(2) *V. Acta Pacis Const. penes Carlinium cum
suis, & Muratorii animadversionibus.*

37
rum e Cl. Muratorio colligimus (1) anno
MCXCVIII. Longobardorum ad instar foedera-
tam pariter contractam fuisse societatem Etru-
riae inter populos, cuius erat Dux Episcopus
Volaterrarum foederataeque Civitates fuerunt
Florentia, Senae, Perusium, Arretiumque.

§. XLVIII. Neque foedere iuncta illa
societas spe Etruria frustrata est. Ratio enim,
qua deinceps Etruria gentes Fridericum
contempserunt, odium, quo Othonem IV.
totamque Friderici sobolem sunt persecuti,
iura tandem Maiestatis per eas omni liber-
tate tractata nos apertissime docent, quid
boni pro Etruria felicitate ex hac foede-
rata coniunctione oriretur.

§. XLIX. Quoniam vero de Friderici I.
tempore sermo instituitur, memoriae mandan-
dam hic loci summopere arbitror quarundam
legum collationem, tum temporis exara-
tam, quae quamvis a Viris Clarissimis Cu-
iacio, & Hothomanno ingeniorum carnifi-
cina appellata fuerit, nihilominus recepta
in Etruria est (2).

§. L. De feudorum origine dictum alibi
est; nulla vero lex ante Corradum Salicum,
quae Feudorum naturam, & Feudales suc-

C 3

ces-

(1) Murat. Dissert. Med. Aevi 48. Tom. 3.

(2) V. Prospectum Novi Codicis Florentini MS.
in Bibliotheca Excellentissimi Viri Pompeii Nerii
Magni Etruriae Ducis a Consiliis; hodie impressum
in Tom. 2. decis. Audit. Nerii Badia eius Patris.

cessionibus moderaretur, adhuc lata fuerat, & consuetudine tantum hac in re Italiae Populi tenebantur (1). Quinam Iurisperiti huic operi curam praestiterint, sub Iudice lis est. Obertum ab Orto communis diu fuit opinio ante Cuiacii tempora, Gherardi Nigri auxilio, has Feudales Constitutiones collegisse; verum doctissimus Cuiacius manifestissime demonstravit Feudalium consuetudinum auctorem minime fuisse Obertum, ea maxime ductus ratione quod in ea collectione quamplurimae perlegantur sententiae, quas Obertus ipse improbavit; cum autem sententiae istiusmodi Gherardo tribuantur, Gherardum primi libri dumtaxat auctorem nuncupari posse autumavit. Alii, ut Montanus (2), a Cuiacii sententia non dissentit, primique Feudorum libri Auctorem Gherardum fuisse existimat.

§. II. Hae constitutiones licet a privatis Viris scriptae fuerint, ab omnibus tamen Italiae populis ita receptae sunt, ut iam inter iuris Civilis Romanorum partes enumerarentur, librique Feudorum post Iustiniani Novellas Collationem decimam constituerent; hos libros Fridericus Aenobarbus Bo-

(1) *Cuiacius lib. 1. de Feudis.*

(2) *Montan in praelud. Feud. ad L. Imperialem num. 3, Giann. = Istor. Civile del Regno di Napoli = lib. 13. cap. 3. pag. 303.*

39

Bononiam misit (1), ut in ea Academia perlegerentur, & in Archigymnasiis omnibus frequenti aevo ii publice interpretati sunt, & omnibus in Curiis ad definiendas causas adhibiti (2).

§. LII. Interea quamquam Municipalibus non solum legibus, sed extraneorum etiam constitutionibus Florentia uteretur, plenissima tamen cum libertate a Consulibus regeretur, & uti Arturus Duckius (3) una cum Bartolo ait (4) omnia supremorum Principum iura exercebat, quadere Platinae (5) & Machiavelli opinioni adhaerere minime possum, qui arbitrati sunt a Rodulpho Imperatore anno MCCXXVII. concessam fuisse Florentinis, duodecim millibus aureorum acceptis, libertatem. Vincentius enim Borghinus (7) non immerito arbitratus est, id cuidam tantum solvisse Imperiali Praefecto sponte fere Florentinum vexanti territorium, ne inimica arma in illud verteret, inquieta Ghibellinorum secta viribus ad sese defenden-

C 4

- (1) *Francisc. Crass. de Orig. Iur. Mediol. in praef.*
(2) *Artur Duck de Auctor. Iur. Civil. in Dom. Princip. Christ. lib. 1. cap. 6. §. 7.*
(3) *Cap. 3. §. 6. lib. 2.*
(4) *In leg. hostes ff. de Captiv. & Postlimin.*
(5) *Vit. Honorii Papae.*
(6) *Histor. Florent. lib. 1.*
(7) *Tom. 1. Dissert. = Se Firenze ricomprò la libertà da Ridolfo =.*

dendum aptis infirmatum (1). Qui vero existimarunt Florentiam libertatem emissee, eos in anachronismum incidisse Borghinus animadvertit. Aiunt enim contrariae opinionis sectatores statim regiminis formam eodem anno MCCXXVII. Florentinos immutasse, idque inferunt ex novo *Priorum Artium Magistratu* anno MCCLXXXII. creato. *Priores* autem nulla habita ratione novitatis studii electi sunt. Hi enim non alia qua Consules antea auctoritate pollebant; asserique tantum potest, ea de causa primum immutatum fuisse Magistratum, ob insolentem Ghibellinorum coetum, qui cum Latino Cardinali inita pace locum in illo occupaverat; cum vero Novus Magistratus artibus praefectus, superbique Ghibellini, eidem adscribi novi muneris causa dedignarentur, ita Florentini a Republica gubernanda eos removendi opportunitatem captarunt. (2)

§. LIII. Hic vero loci de politico Florentinae Civitatis statu sunt animadvertenda nonnulla. Erat ita distincta Civitas, ut ex iis, quos Maiorum Nobilitas commendaret, eorum ordo constitueretur, quos, uti videtur, invidiae causa, potentes vulgo homines

(1) Quo pacto propriam libertatem adversus Imperatorem Rodolphum defenderint Florentini in aperto est in *Dissert. Iosephi Averan.* cuius est titulus = De libertate Florentinae, & eius dominio = pag. 7.
(2) *Borgb. loc. cit.*

nes appellabant : populi quidem duplex erat ordo, in quorum altero, qui ditiores opulentioresque erant, quorumque ratio in Magistratum Comitibus habebatur, in altero ex infima plebe homines, & qui sordidas artes exercerent, quibusque praecluderetur aditus ad honores, censebantur, atque hi quidem in medii ordinis homines, quod & proprior illis accessus videretur, inclinabant. (1)

§. LIV. Exinde fiebat, ut cum illi Nobilitate, & divitiis, hi numero, viribus praestarent, ubi in honorum contentione veniebatur, victi Magnates multitudinis consensione in suffragiis praeterirentur. Plebs enim cum hostili odio a Nobilitate diffideret, facile ab eorum causa pendebat, quos suae libertatis vindices futuros, ubi potentes Cives res novas molirentur, atque eorum audaciae obsistere, & cupiditati existimarent. Ita nobiles homines, quibus haud facile esset ius suum adeo adversis populi studiis retinere, eas leges sunt accipere coacti; quae quidem cum ad augendam populi potentiam adversariorumque minuendam a popularibus hominibus latae essent, tanquam earum condendarum causa in his constitisset, gravi illis atque insigni apud posteros nota iniusta, leges de potentium ambitione, & libidine coercenda diu appellatae sunt; in his praeter alias de ambitu severe latae, erat

(1) *Michael. Brut. Histor. Florent. lib. 1. pag. 3.*

erat quibus cavebatur, ne cui, qui ex potentium ordine esset, domo egredi per noctem liceret, qui egressum interficeret, ei id apud Magistratum, populumve fraudi ne esset (1).

§. LV. Tali pacto Florentinorum Nothothesis, quae uti superius animadvertimus, iam ante Constantiae pacem initium habuerat, magis magisque progressa est; quum vero Florentini bene popularis Regiminis formam instituere omnino curarent, anno mclxxxv. Tedaldo Brixienſi Praetore, populique Duce Corrado, cuius Patria erat Soreſina Territorio ſita Mediolanenſi, primum ipſi collegerunt Codicem, cuius poſſimum obiectum fuit, popularis libertatis iacere fundamenta, publicumque potius Nationis, quam ius privatorum continuit. Nam ſexaginta, & decem Rubricae, quas complectitur ad novam Democraticam bene componendam adminiſtrationem pertinent, uti ex eodem Codice eruitur, qui ab antiquiſſimis uſque temporibus in Florentina Sanctae Mariae Novellae Coenobii Bibliotheca, ut clariffimum Antiquitatis Florentinae monumentum, integer ſervatur.

§. LVI. Legum harum conditores ad popularis regiminis institutionem nulla Caesaris habita ratione sese converterunt, & in Romanae Aulae favore tantum captando om-

(1) *Brut. loc. cit.*

omnem operam impendere maluerunt; adeoque nil decrevere, quod Iuris Canonici recens introducti legibus adversaretur. Et revera „ *Concordia discordantium Canonum* „ a Gratiano Monaco anno MCLX. Eugenio III. Pontifice compilata in Italia recepta est, ac etsi erroribus permultis (& primus error est titulus) & Isidori, Hieronymi, Augustini, Gregorii apochriphis constitutionibus repleta, summaque confusione exarata inveniat, adeo ut ne summorum quidem Virorum diligentia a tantis indecenciis eam expolire valuerit, & denique quamquam a privato homine perfecta fuerit, nihilo tamen minus tanta erat tunc temporis in Italia, atque in Etruria praesertim eius auctoritas, ut omnium consensu prout unicum iuris Canonici Corpus ipsa habita fuerit (1). Quae etiam in Italia potissimumque in Etruria Canonum collatio iuris auctoritatem obtinuit, eam proculdubio censemus, quae a Raymundo Pennafort exarata fuit. (2) Nam Gregorii IX. auctori-

(1) *V. Prospectum novi Codicis Florentini MS. in laudata Bibliotheca Exc. Viri Pompei Neri Magni Etruriae Ducis a Consiliis hodie impressum in tom. 2. decis. Neri Badia eius Patris Mastrici. Hist. Iur. Canon. Struv. Histor. iuris Canon. §. 17. Fleury Instit. Canonic. part. 1. cap. 1. §. 10.*

(2) *V. laudatum prospectum = & doctissimam quamdam Consultationem Advocati Assumpti Franceschini in Causa Testamenti Petri Sardii art. 1. impress. Florentinae 1758.*

fortitas efficere potuit, ut eam universi Italiae populi, omni studio, omnique cura reperirent, & omnes in Academiis Antecessores perlegerent, quae in novissimo Decretalium Codice continerentur. Bonifacius postea VIII. Cardinalium Mandagotii Archiepiscopi Ebrodunensis, Berengarii Fredello, & Richardi e Malumbro Senensis cura (1) anno MCCLXXXVIII., adeoque paullo post recensiti superius Statuti Florentini evulgationem, Decretalium librum sextum in lucem edidit suaeque peculiari constitutione, novum hunc Ecclesiasticarum legum Codicem, tum in omnibus Pontificii Status Universitatibus, cum in publicis Italicarum gentium Academiis perlegendum decrevit. Quod summopere factum est in Italia. Dissidia enim inter Bonifacium, & Regem Philip-pum Pulchrum collationem hanc Francis inspectam reddiderunt. (2) Accessit tandem novissima Clementinarum collectio, in qua continentur, quascumque in Viennensi Concilio anno MCCCXVII. Clemens V. promulgavit constitutiones, quae a Ioanne XXII. publici iuris postea redditae sunt, ipsaeque leges Ioannes Villanius (3) una cum Aven-

(1) *V. Bullam Bonifac. ad lib. Decret.*

(2) *Fleury Instit. Eccles. part. 1. cap. 1. §. 14., & Boehmer in not. sub num. 2. pag. 9.*

(3) *Histor. Florent. lib. 9. cap. 2.*

Aventino, & Michaelae Caesenate septimum Decretalium librum appellarunt. (1).

§. LVII. Interea eo tempore Florentinorum primi Magistratus vulgo „ *Priorum Artium* „ vis & auctoritas in immensum creverat, & progressa erat. Quum autem ab antiqua Priores eligendi forma Florentini declinaverint, saepissimeque dictiores potentioresque Prioratus dignitatem adsequerentur, sorti demandandam esse huiusmodi electionem anno MCCCXVIII. communi suffragio, lata lege, cautum est (2).

§. LVIII. Optimae quidem leges, fedandarum civilium contentionum causa latae sunt; ast nihilominus, sicuti quamdam e fundamentis efformare Rempublicam facilius videtur, quam malos & inveteratos mores e quadam Republica evellere, iuxta illud Politicorum axioma, tali pacto, discordia & metus, summo suae felicitatis dispendio a Florentina Republica nunquam exularunt. Hic anno MCCCXLII. Walterius, five uti aiunt, Athenarum Dux, Nobilium consensu, & dissentiente plebe Reipublicae Principatum usurpavit; Neque est, qui nesciat quae nova damna quaeque infortunia ob tam immanem effraenatamque tyrannidem in Republica exortientur. Florentinorum

(1) *Struv. Histor. Iur. Canon. cap. 7. §. 27.*

(2) *Ved. Priorista = Fort. Foro Fiorent. MS. cap. 1. §. non prima.*

rum tantum libertati arrisit Fortuna. Quum enim nil violentum durabile sit, Tyrannique dominatio omnibus exosa, ab iniusta usurpatione, parvo temporis intervallo elapso, & vi expulso Walterio imperium, & libertatem amissam receperunt; ceterum per Florentinos non stetit, quin eo tempore Walterius in dominationem, & Tyrannidem libertatem verteret. (1)

§. LIX. Eiecta e Civitate Tyrannide aurea in Republica aliquantisper, rediit felicitas, permultaeque eo tempore Constitutiones ad id potissimum, ut popularis componeretur Respublica, evulgatae compariuntur; sicuti vero hae permultae erant & dispensae, tam immensa volumina de integro retractare, & in corpus unum redigere opus heroicum futurum putarunt. Id etiam cum factum fuerit leges super alias leges in Civitate cumulas esse, Divinus Franciscus e Verulamio (2) a Civitate agendum esse demonstrat.

§. LX. Seculo igitur xiv., & anno apprimè MCCCCLIII. iuris Florentini publici privatiue habemus Codicem, qua mille & trecentae Rubricae continentur, & cuius primi quatuor libri Praetoris dicuntur, quatuorque Populi Ducis, sive uti aiunt Iudicis
a quo

(1) *Vid. Dissert. V. §. XXIX.*

(2) *De Arg. Scient. lib. 8. Aphorism. 59. de nov. digestis legum.*

a quo &c. primi quatuor; Iudicio ad quem &c. quatuor alteri (1).

§. LXI. Huiusmodi Codex, quem Forenses diu multumque ignorarunt Thomae ab Eugubio illius aetatis Iurisconsulti celeberrimi opus est, cui sociam operam navarunt Lapis Pratenſis Iuris Candidatus, Iad-dae usque Lapius publicus Florentinus Tabetlio (2), & qui perlegere illum amaverit, tum in Archivo Capitaneorum Partis, cum in Archivo, cui Reformationum nomen, & in Magliabechiana Bibliotheca invenire concessum est.

§. LXII. Et mole, & rebus & obiectis Thomae ab Eugubio Statutum, ab altero differt, quod anno MCCCCXV., uti inferius videndum est Castrenſis compilavit. Primi Legum Conditores, quum popularis regiminis institutioni, nulla Caesaris habita ratione, Romanae Aulae favorem tantum captantes, operam impendissent, nil constituerunt, quod iuri Decretalium novissimo, recens introducto adversaretur. In altero autem Codice absolute perficitur Florentina Respublica, Civium consulitur tranquillitati, Civiles conduntur leges, quae κατ' ἐξόχην privatae dicuntur; & quamvis Guelphorum antefignana fuisset Florentia, attamen mutatis tem-

(1) Codex hic integer servatur in Capitaneorum Partis Archivo, hodie Communitatum Camerae.

(2) Vid. proemium huius Stat.

temporum conditionibus nullam amplius Aulæ Romanæ rationem habuit, multaeque in eo Codice Rubricæ quibus rebus etiam publicis Ecclesiasticis consultum est, inveniuntur; quapropter, & de Haereticis, & de immunitate personali, & reali ipsa per se statuit, quamquam deinde rogante Martino V., Ioannisque Cornuensis Apostolici Protonotarii, Legatique opera, aliquantum ipsis legibus fuerit derogatum (1). Tandem si quis umquam ad scribendam Civilem Florentiæ Historiam, qua caremus, animum appelleret, Castrensis Codex operi tam illustri praeſtabit fundamentum. In eo enim praeter civile ius, ritus, Nationisque mores describuntur.

§. LXIII. Utile sane fuit Thomae ab Eugubio temporibus nostrae nomothesi, quod Interpretibus omnino caruerit; neque id Iurisconsultorum incitiae aut inopiae tribuendum puto. Nam in omnibus aliis Italiae Urbibus, & in Siciliis praesertim peculiare locorum constitutiones explanandi vigeat consuetudo, ut ex *Marini a Caramanico*, *Andreae ab Aesernia*, *Lucae de Penna*, *Petri a Monteforte*, *Diomedis Maricarda*, *Lallii Tusci*, *Ioannis Grillo*, *Matthaei Afflitti*, *Ioannis* demum *Angeli Pisanelli* expositionibus & Commentariis manifeste deducitur.

§. LXIV. Quod autem mirum videtur, illud

(1) *V. secundam Dissert. ad Senat. §. CL. & per tot.*

49

illud summopere est *Bartolum*, qui eo tempore in Etruria florebat, huiusce Codicis libros suis commentariis haud exornasse. Ipse enim tanta erat apud omnes in existimatione, ut perridicule „speculum & lumen cerna iuris, virtus iuris, Dux universorum, robur veritatis, auriga optimus, „Apollo Pythius, Apollinis Oraculum, ac „modo Pater, modo Magister, modo lumen iuris, appellaretur. (1) Baldum etiam summis honoribus sunt prosequuti Florentini. In eo enim decreto Reipublicae, quo Baldus ipse Civis Florentinus creatus fuit, magnae sapientiae Virum appellarunt (2); quod quidem quod Florentina legislatio Interpretes non habuerit, duabus causis tribuendum videtur.

§. LXXV. Reipublicae non expediebat primo propriam legislationem effraenatae Forensium libidini subiicere, cum plerumque (si id fiat) Curia, non autem summus Imperans sit legislator. Huc accedit, quod eo tempore optima in Republica methodus invaluit suarum servandarum legum causa, ne ius antiquum cum antiquato, novum cum nuperrimo perturbaretur, adeoque una cum Iurisprudentia obscuraretur legislatio, quosdam creandi Syndicos, quibus esset singulis

D

(1) *Gravin. de Ort. & progress. Iur. Civil. p. 86.*

(2) *V. Archiv. Reformationum Florentiae lib. F. pag. 175.*

gulis annis munus demandatum, ut iuxta temporum rerumque vicissitudines statuta emendarent, & Reipublicae Ordines corrigerent. (1)

§. LXVI. Florentinorum igitur Respublica huiusce fausti regiminis atque optimarum legum praesidio ceteros omnes potentia, & maiestate praestabat; at tanta dignitatis accessione facta, ditioribusque solum summa contentione Reipublicae honores exposcentibus, idque iniquo animo obscuris atque humili loco natis hominibus ferentibus, vi atque armis, unde legibus atque institutis Civitatis repellebantur, aditum ipsi ad summos honores sibi patefecerunt.

§. LXVII. Id accidit anno MCCCCLXXVIII. qui fuit Wenceslai Caesaris annus primus, popularium causam tuente Silvestro Medice, Guelpho ac factioso homine, qui deserta causa bonorum, atque Plebis patrocinio suscepto exemplum posteris prodiisse fertur, per infimorum hominum affectationem, oppressa nobilitate, sibi viam ad Reipublicae Imperium parandi. (2)

§. LXVIII. Cum diu igitur ob civiles discordias Respublica malis laboraret internis, ne ea tandem rueret in peius de sedando populari tumultu Capitaneus & Civitatis Opti-

(1) *Vid. quintam Dissert. §. XXXV.*

(2) *Machiavell. Hist. Florent. pag. 206. Tom. 1. Edit. ult. Michael Brut. Historiar. lib. 1. pag. 9.*

Optimates cogitarunt, idque Kalendis Sep-
tembris eiusdem anni MCCCCLXXVIII. ab iis,
qui res a Florentinis gestas Italico sermo-
ne conscripserunt, susceptum fuisse colligi-
mus. (I)

mus: (1)
§. LXIX. Id erat iis temporibus Reipublicae nostrae infortunium ob instabilem Florentinorum mentem, adeout non immerito maior Poeta Danthes cecinerit (2):

Le antiche leggi, e furon sì civili
Fecero al viver ben un picciol cenno
Verso di te, che fai tanto sottili
Provvedimenti, che a mezzo Novembre
Non giunge quel che tu d' Ottobre fili,
Quante volte del tempo che rimembre
Legge, Moneta, & Officio, e costume
Hai tu mutato, e rinnovato membre:
E se ben ti ricorda, e vedi lume
Vedrai te somigliante a quella inferma
Che non può trovar posa in sulle piume
Ma con dar volta sì dolore scherma.

Fecero al viver ben un picciol cenno

Verso di te, che fai tanto sottili

Provvedimenti, che a mezzo Novembre

Non giunge quel che tu d' Ottobre fili

uante volte del tempo che rimembre

Legge, Moneta, & Officio, e costume

Hai tu mutato, e rinnovato membre:

E se ben ti ricorda, e vedi lume

Vedrai te somigliante a quella inferma,

Che non può trovar posa in sulle piume

Ma con dar volta sù dolore schërma.

ac ea potissimum de caussa Nicolaus Machiavellus Florentinorum Rempubicam illis Graecorum & Romanorum instabiliorem

fuisse

(1) De reformanda Rep. Instrumentum populum inter, Capitaneum, & Priores celebratum fuit, & receptum in actis „ *Viviani Nerei Viviani de „ Zambuca „ Machiavell. Hiflor. Florent. lib. 3. pag. 237. Tom. 1. Edit. ult.*

inter, Capitaneum, & Priores celebratum fuit,

& receptum in actis „*Viviani Nerei Viviani de Zambone Machianell Hiffer Eloquent lib 2*

„Zambrca „Maschinen. H.
1919. 227. Tom 1. Edit. ult.

(2) *Pargat. Cant. 6. in fin.*

fuisse sapientissime ratus est. (1) Quid mirum igitur si novis exortis contentionibus anno MCCCCLXXXI. nova regiminis forma orta est in Republica, qua legibus anno MCCCXXVIII. promulgatis derogatum prorsus invenimus.

§. LXX. Eo igitur tempore Guelphi, popularesque potentes Reipublicae Imperium, plebeio sublato, restituerunt. (2) Lata enim lex est neminem Vexilliferum eligi posse, qui non ex nobili familia esset (3); cum autem Cives in artium collegia adiscerentur (hae viginti & unius numerum explebant) ex illis VII. quas maiores artes appellari placuit, quae neque sordidae neque illiberales essent, in quibus ex nobilissimis familiis Cives censebantur, Civitati semper Vexilliferum sumendum esse cautum est; idque ad ccccc. annum & XXXII. observatum, quo tempore Civitas coacta armis ius Imperii, libertatemque amisit. (4)

§. LXXI. Is erat Reipublicae status, qui Florentiae post Georgii Scali mortem anno MCCC-

(1) Machiavell. Praef. ad Histor. Florent. & lib. 3. Historiar. in princip. Edit. ult.

(2) Machiavell. lib. 3. Histor. pag. 246. Edit. ult.

(3) Id constat ex alio Instrumento recepto ab eodem Viviano a Zambuca „ Fort. Foro Florent. MSG. cap 1. „ De Signori Priori, e varie cose citate „ cā il loro Ufizio, e Carica „

(4) Michael Brut. Histor. lib. 1. pag. 8. Edit. Iunctae V. quintam Differ. nostram §. 20.

MCCCLXXXIII. suam habuit originem; ac tam faustam Reipublicae constitutionem *Thomae de Albizis* primum, deinde *Nicolai Uzanii*, *Bartholomaei Valorii*, & *Raynaldi de Albizis* virtus sustinuit, ac tumultuantis plebis flagitio usque ad annum MCCCCXXII. tantorum Virorum virtus defendit.

§. LXXII. Horum itaque fortissimorum Civium consilio factum Florentiae est, quod politices artis Magister sagacissimus Machiavellus noster necessario in nova restituta Republica evenire animadvertit (1). Nam de novo generali legum Codice enucleando sapientissime cogitarunt Florentini, quo Nobilium non solum, plebisque iura statuerentur, sed etiam leges in infinitum auctae colligerentur in unum, contrariaeque tandem, ambiguae, inutilés, per desuetudinem deletae constitutiones tollerentur. (2)

§. LXXIII. Bartholomaeo a Monte Grano, qui ob Praeturam Florentiae pluries gestam, Florentinae legislationis plenam notionem habebat, ut novum legum Codicem conficeret anno iam MCCCCVIII. a Republica demandatum fuerat, eundemque Codicem quatuor in libros divisum, qui adhuc in Reformationum Archivo servatur, ipso anno compilavit, absque eo quod eo tempore, quo Bartholomaeus ipse Praetoris

D 3

mu-

(1) *Machiavell. Hist. Florent. lib. 4. in princip.*

(2) *Vid. Proem. Stat. ann. MCCCCXV.*

munus Florentiae gerebat, publici iuris redderetur. Ratum enim est prolixas nimium, & involutas esse leges, e quibus ipse Codex componebatur. Quum vero novi componendi Codicis, summopere Florentiae urgeret necessitas, eundem Iuriconsultum, ut Codicem suum corrigeret Florentiam revocandum esse statutum fuerat, qui sane, quum iam evivis decessisset, *Bartholomaeo de Corbinellis*, *Ioanne Caccinio*, *Ludovico della Badessa*, *Berardo Berardi*, *Antonio de Albizis*, in Montis Magistratu Officialium munus gerentibus, operis huiusce perfectio, Vulpio in Florentina Universitate iuris Antecessore, & Castrensi Iuriconsulto, ac Zabarellae Florentini Episcopi Vicario demandata est, auxiliumque praebentibus decem publicis Florentinis Tabellionibus Florentinae Nomothesis Codicem duo hi Iuriconsulti, Bartholomaei & Montegranaro prementes vestigia, Anno mccccxv. absolverunt. (1)

§. LXXIV. Codex hic quinque partes sive libros amplectitur, de quorum primo in hac Dissertatione diffusius loquar, ordinisque servandi gratia reliquorum materiam per summa tantum capita commemorabo. Non alienum enim putavi ad singulos statutorum libros quaedam praefari, quae declarabunt Lectori quidquid in iis, tum quod

(1) *V. prooem. diff. Stat. ann. mccccxv.*

55.
quod ad antiquitatem, tum quod ad legis-
lationem Florentinam spectat, continetur.

§. LXXV. In hoc igitur primo Floren-
tinae Iurisprudentiae volumine, *De extero-
rum Officialium* munere pertractatur. Nam
Democratici illius regiminis prudens cura
fuit alienigenis quasdam Imperii partes de-
mandare. Animadvertit enim clarissimus
Montesquieu (1); variis Reipublicae Magi-
stratibus, quorum maiestatem Reipublicae
eiusdem Cives repraesentant, & ferendae
& exequendae, ac iudicandi potestatem,
summo Civilis libertatis dispendio conferri,
& hac solum de causa huiusmodi Regna ab
Auctore ipso Dispoticis Asiae Imperiis aequi-
parantur.

§. LXXVI. Officiales Reipublicae fo-
renses erant *Potestas*, *Populi Capitaneus*, &
Iustitiae Executor, in quibus, uti ex nostro
Codice colligimus, iudicandi facultatem
tam Civiles, quam Criminales causas, quae
est una Maiestatis pars, confirmarunt. Nam
anno mccxv. quo primum Florentini eos e-
legerunt, postquam Buondelmontium, &
Amideorum factiones pacatae fuere, huius-
modi ius obtinuerant. (2)

§. LXXVII. Multa in primo hoc statu-
torum volumine, quod centum & duas Ru-

D 4

bri-

(1) *Esprit. de loix liv. ii. Art. 5.*

(2) *Machiavell. Histor. Edit. ult. lib. 2. pag. 94.*
& *quintam Dissert. §. IV.*

bricas complectitur, = *de Electionariis* (1), *De Officio, Salario, Familia Potestatis* (2), *Capitanei* (3), atque *Ordinamentorum Iustitiae Executoris* (4) pertractantur; quae quidem omnia Democratico regimini, partisque Guelphae studio omnino conveniunt; sicuti vero in huiusmodi Regnis necessaria summopere illa censetur Maiestas, quae actis praecipue externis sese demonstrat, ideo *Potestatem, Capitaneum, & Iustitiae Executorem, togatâ veste, militibus, equitibusque septem decorari*, (5) & Iurisdictionis, meri, & mixti Imperii tuendi causa = *Beroariis* (sunt verba statuti) *de Barisello* = civilium sententiarum, poenarumque executionem eos committere posse sancitum est. (6)

§. LXXVIII. Ad annum usque MDII. iudicandi facultatem tum Civiles, cum Criminales causas *Capitaneus & Potestas* habueret, quo sane anno Capitanei officio deleto *Consilium quinque viris Forensibus, & in iure peritis efformatum* crearunt, quod uti liquet ex lege anni MDV. *Rotam* dixerunt, & inter eos qui eo tempore huiusce Magistratus maiestatem repraesentarunt, *Ludovicus*

(1) *Rub. 1. & 2. Fort. For. Fiorent. cap. 197.*

(2) *Rub. 4. §. 6. 7. 10. 11. 12. Fort. cap. 27.*

(3) *Rub. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 22. Fort. cap. 28.*

(4) *Rub. 10. 23. Fort. cap. 29.*

(5) *Rub. 22. Fort. cap. 29. loc. cit.*

(6) *Rub. 4.*

tus Bologninus, Petrus Caballus, Nellus, & Geminianus e S. Geminiano, Camillus Lepidus, Ioseph Lodovisus, Hieronymus Magonius, Quintilianus Mandosius, Antonius Negusianus, Carolus Antonius Puteus, & Cardinalis Tuschus, iure merito connumerantur (1), qui revera Iurisperiti habita ratione barbariei, quae Italiam adhuc inundabat, inter Iurisperitissimos recenseretur poterant.

§. LXXIX. Penes hos quinque viros, *Auditores* deinde nuncupatos, Potestatis dignitas fuit, quae per tres antiquitus, per sex Menses deinceps exerceri coepit, & quamvis Potestatis Iurisdictio diminuta sit; praecminentiae tamen retinentur. Permutatae demum super celebri hoc Magistratu leges latae sunt (2), quae omnes variis temporibus antiquatas aut neglectas renovarunt; (3) idque anno MDCLXXVIII. primum, deindeque anno MDCLXXI. sub vigili ac paternae Petri Leopoldi cura in Etruria factum fuisse invenimus (4).

§. LXXX. In hoc etiam primo legum Florentinarum Volumine „*de Officio Exactoris Condemnationum* „, haud pauca statuuntur.

(1) *V. Aud. de Comitibus in Cathalogo Auditorum Florentinorum. Tom. I. Decis.*

(2) *V. Leg. diei 29. Maii 1528. l. 26. Augusti l. 1541. 30. Maii 1532. l. 13. Augusti 1560. l. 13. Februarii 1571.*

(3) *V. Reformat. ann. 1678.*

(4) *V. Reformat. diei 30. Decembris 1771.*

tuuntur, (1) & in eo pariter Rubrica de-
tegitur „ *De electione & Officio Rationerio-*
rum „ , talique pacto nuncupatos fuisse a
Florentinis Officiales illos comperio, qui „
„ *ad revidendum, & reinveniendum rationes,*
„ *& iura Communis Florentiae de Bursa*
„ *extrahebantur* „ . Qui vero „ *Ratione-*
rii „ eo aevo dicti sunt (2) nil aliud quam
quod hodie „ *super Syndicorum* „ Magistrat-
us munus a Cosmo I. Medice Anno MDXLIX.
(3) instituti, repraesentabant.

§. LXXXI. Haec igitur in primo sta-
tuti libro tractantur. De Causis Civilibus
habetur sermo in secundo, & Iudiciorum
systema praescribitur.

§. LXXXII. De Causis, & Iudiciis Cri-
minalibus, & de *Ordinamentis Iustitiae* con-
tra *Magnates*, & de *Obaeratis* in tertio
differitur.

§. LXXXIII. Obiecta quamplurima re-
spicit quartus. Turris Ministros, contractuum
vestigalia, Proconsulis munus, Mercatorum
Artificumque Societates Florentiae institu-
tas, Censum, variasque statutarias consti-
tutiones, quae inscribuntur „ *Tractatus, &*
materia extraordinariorum „ , diversas ordi-
nationes ad Agriculturam, lusus, pondera,
men-

(1) *Rub. 41. 42. 44. 46. & seqq. usque ad 55.*

(2) *Rub. 60.*

(3) *Fort. For. Florent. cap. 235. „ de Sopraffin-*
daci „ MSS.

mensuras, & alia ad tranquillitatem, munditiem, ornatum Urbis, Fluminum Viarumque campestrium conservationem spectantia.

§. LXXXIV. Quatuor postremo in tractatus partitur Quintus, agiturque de Praesidium auctoritate, de Tribunalium iuribus, in quo titulo res etiam Militares diriguntur, de Censibus, & obligationibus Divi Ioannis Baptistae die, aliisque solemnitatibus annuis Florentiae Communi debitis, de Salis, vinique Decumis, diversisque aliis vectigalibus; in postremo tandem; cui nomen „ *Officiorum Extrinsecorum* „ de Tribunalium iuribus extra Civitatem, & de Florentini Territorii populorum in diversis societatibus coniunctione, facta proculdubio, ut sibi mutuo tam militaribus, quam Oeconomicis opportunitatibus auxilium ferrent.

§. LXXXV. Hi revera quinque libri simul compilati & in privatis & in publicis Bibliothecis minime inveniuntur; ac perfecte absoluti in solo Reformationum vulgo Palatii Archivo, & Excellentissimi Viri Pompeii Nerii Magni Etruriae Ducis a Consiliis nuper vita functi Bibliotheca existunt.

§. LXXXVI. Suos hic habuit ultimus Codex illustres Interpretes, quos inter eminet Alexander Salvius, qui sane quum fuerit in animadversionibus brevis & moderatus, partisque Guelphae studiosus, rubricam „ *De observantia statutorum, etsi dicantur*

con-

„ *contra libertatem Ecclesiae* „ silentio praeteriit, uti Matthaeus Afflittus inter Fridericianas Constitutiones Regni Neapoletani, illam perillustrem „ *De rebus Ecclesiae* „ praetermisit. Thomas Salvettius etiam Iurisconsultus, Castrensis Discipulus Anno MCCCCXLI. novissimam hanc interpretandam collationem suscepit.

§. LXXXVII. Salvium postea & Salvettium multi consecrati sunt statuti Interpretes, potissimumque Cardinalis Tuschus, Asinius Novemvirum Assessor, Gerius Spina, Terentius Fantonius, Lenzonius, & hodiernis temporibus Scurtzius alique, qui in eorum incompositis libris, sive incultis miscellaneis statutum, iusque Patrium interpretati sunt.

§. LXXXVIII. Mirum profecto erit Sæculo xv. quo Budaeus, Politianus, & Hermolaus Barbarus cultissimi legum doctores florebant, & Ius Romanum tanta eruditionis copia illustrarunt, nostros statuti Interpretes, serviliter barbariem sectantes tam indigesta methodo has ad statutum animadversiones confecisse; verum sedulo cogitantibus, eorum qui rebus practicis necessitate ducti operam impenderunt, cunctis temporibus miserum & commune hoc flagitium fuisse, id omne admiratione nostra carebit.

§. LXXXIX. Florentino statuto Castren-

strensis, & Bartholomaei Vulpj opera
perfecto atque evulgato, cautum fuit,
Florentinorum statutum servari ubicum-
que ius terrendi haberet Respublica, cu-
iuscumque loci peculiarium statutorum
& legum intacto robore; quadere eo tem-
pore Etruscorum legislationem ex Florenti-
no primum aliorumque locorum statutis
compositam fuisse luculentissime apparet (1).

§. XC. Etsi tamen sit ultimus Castren-
sis Codex amplissimus, & summa rerum
capita Florentinae Reipublicae graviora con-
tineat, cum fieri non possit, ut in uno ge-
nerali statuto peculiaria omnia comprehen-
dantur, ideo quibuscumque Florentinis Tri-
bunalibus peculiaribus Constitutionibus di-
versis negotiorum generibus accommoda-
tis consultum fuit.

§. XCI. Magistratum, praecipueque
Artium diversae hae constitutiones ante Ca-
strensis generalem compilationem perfectae
sunt. Scipio enim Ammiratus (2) nos monet
Artis Laneae Consules Anno MCCIV. sub-
scripsisse pacis conventiones Florentinos in-
ter & Senenses, quod una cum erudito
quodam Auctore (3) validissimum argumen-
tum

(1) *Vid. celebrem legem „Urbem nostram“, lib. 3.
stat. Rub. 1. „de Observantia statutorum.*

(2) *Histor. lib. 3. pag. 67.*

(3) *V. librum cuius est Titulus „Della Deci-
ma“, Part. 3. sect. 4. cap. 2.*

tum existimo Artis huius Collegium ipso Anno MCCIV. primum statuta condidisse, quas optimas Constitutiones in quarto Castrensis Volumine relatas perlegimus,

§. XCII. Ricordanus Malaspina (1) quoddam aliud Statutum Anni MCCCXXXVI. in Historiis commendat, quo Kallismalae arti, seu iis qui exteram mercem per eos perfectam Nationibus retrovendes negociabantur, provisum est. Haec vero ars a lanariorum arte differebat, quod Kallismalae Artifices Florentinas, lanarii vero exteras merces vendere prohiberentur (2).

§. XCIII. Anno pariter MCCLIX. in unum integrum corpus Artis Cambii Sanctiones redactae sunt, quae proculdubio quantum in ea arte Florentini praestarent, luculenter demonstrant; nam sedulo perpensis iis legibus, optimas in illis notiones comperimus super illius temporis Monetae pondere & precio, per eas innotescit, quae nota, quibusve impensis nummi cudendi causa in reliquis Europae Monetalibus Officinis opus esset, quod fuerit exterarum Gentium inter & Florentinorum Monetas discrimen: Ex iis tandem eruitur Florentinorum fuisse literarum cambii utilissimum inventum, uti post diligentem Virum Domi-

(1) *Histor. Florent. cap. 183.*

(2) *V. Stat. Consulum Mercator. lib. 2. Rub. 8.*

minicum Mariam Mannium (1) Georgius Henricus Ayrierius (2), & Iacobus Du-Puy Laudati Mannii vestigiis inhaerentes (3) testantur.

§. XCIV. Sericae quoque Artis statuti antiquitas ab Anno MCCXXV. repetenda est. Namque huiusce Artis, quae alteram Florentiae gravissimam Commercii partem constituebat, eo tempore composita *Ordinamenta* leguntur, ipsiusque etiam Consules Senensium, atque Florentinorum pacis capita probasse, ideoque ab Anno MCCIV. eam Florentiae extitisse compertum est. Huiusmodi vero statuta in meliorem formam redacta publici iuris denuo facta sunt Anno MCCCLXXV. quo aevo permulta Commercii pacta Bononienses inter & Florentinos inita sunt, quae sane Florentinorum commercio incrementum afferre coeperunt,

§. XCV. Quamquam vero hae quatuor artes primae essent in Urbe, quae Civium & Reipublicae opes & felicitatem quam maxime augebant, permultae etiam aliae in ea florebant artes, quae peculiares constitutiones vetustissimas habebant, & Interpretum Glossis exornari meruere. Celebres idcirco sunt Petri Ancharani consultationes,

(1) *De Florent. Invent. cap. 52.*

(2) *De Cambiali Instituto §. 5. post Heinecc. de jur. Cambior.*

(3) *Delle lettere di Cambio „ cap. 2. n. 45.*

nes, partim anno MCCCC. partim MCCCCIV. in lucem editae, quae artis vulgo „ RIGATTERIORUM „ statutum illustrarunt, eademque animadversiones ad alia confecere artium statuta Dominicus Corfinius, Bartholomaeus Popoleschius aliique, qui a Seculo XIV. ad XV. floruerunt.

§. XCVI. Non deerit fortasse quispiam, qui iis in statutis nonnulla parvi momenti reprehendat; verum Cl. Muratorio teste (1) in Beccariorum, Lanionum, Campforumque artium Collegiis adscriptae erant Familiae, quae nunc inter Nobiliores enumerantur, cumque olim in Italiae Urbibus apud Populum & Artifices regimen foret; coacti erant Nobiles eisdem artibus nomen tribuere, ut in Reipublicae munerum partem vocarentur. Quidam postremo sagacissimus nostrae aetatis Philosophus (2) animadver-

tit,
(1) *Murat. Antiquit. Ital. Diff. 53. Tom. 3. pag. 160. & 161. & in Praef. Tom. 12. Scriptor. Ital. Rer. pag. 104.*

(2) *L' Amy des Hommes Tom. 3. pag. 365.* „ Le „ terme Italien „ Beccajo „ qui offensa si fort „ François I. quand ille trova dans le Dante, s'at- „ tribuoit dans le tems, dont parloit cet Auteur, „ a toute la plus haute Noblesse immédiate d'Ita- „ lie. Ces Chevaliers envoyez d'Alemagne pour „ posséder le plus beaux Fiefs, maître de la Cam- „ pagne fournissoient le Villes de leurs Bestiaux, „ & ce genre de Commerce étoit tellement an- „ nexé au Fiefs, que la dénomination devint un „ titre de supériorité territoriale, au Lieu d'être „ un iniurie comme le crut le Roi „

65

tit, eos qui Nobiliores dicebantur, qui-
que feudum in Germania obtinuerant, con-
tinuum armentorum, & gregum commer-
cium exercuisse, ac huiusce commercii ge-
nus, tali pacto feudo ipsi coniunctum fuisse,
ut eius nomen territoriale quoddam
ius, non autem iniuriosam notam, uti Fran-
ciscus I. Galliarum Rex est arbitratus, de-
monstraret.

§. XCVII. Quoniam vero de statutis,
quae ante generale Castrensis Florentinae
Respublica composuit variisque Magistrati-
bus accommodavit, sermonem institimus,
advertendum quoque est in Capitaneorum
Partis Guelphae Archivo adhuc servari an-
tiquum illius Magistratus legum Codicem,
quem Partis Guelphae Capitanei, Priores
Consiliumque Generale Anno mcccly. com-
probarunt. Haec autem statuta Celeberrimi
viri Leonardi Arretini opera, ac studio
renovata, summaque dignitate & elegantia
descripta in eodem Magistratu inveniuntur.

§. XCVIII. Anno demum mcccclxxxii.
absolutum fuit generale statutum, quo Mer-
catorum Artificumque Societatibus, aut
Universitati institorum, & aliorum Ta-
bernae administratorum iuribus & officiis,
& obaeratis Creditoribus consultum fuit,
eaeque Constitutiones primum anno mcccc-
xcvi., deinde anno mdlxxvii. denique com-

E

pi-

pilatae, seu potius renovatae sunt (1). Ex hoc autem Codice eruitur, quae fuerit Florentinorum cura pro Commericii amplificatione & securitate, quaeque dolosis, fraudolentisve decoctis poenae irrogatae, quod demum pacto, fortuito casu deperditis Mercatoribus subventum fuerit.

§. XCIX. Hisce constitutis manifeste colligimus omne robur ea quoque statuta Florentiae obtinuisse, quae ante Castrensis Codicem varii Reipublicae Magistratus sibi confecerant; quam ob rem asseri potest a Castrense universalem Florentinarum legum compilationem factam minime fuisse, qua innumeris legibus anterioribus omnino derogaretur. Illud tamen unum hic loci advertendum censeo, statuta Castrensis opera Anno MCCCCXV. perfecta, permultos quidem, sed non omnes variorum Tribunalium Codices comprehendere, ideoque antiqua Officialium Turris *Ordinamenta*, quae in libro vulgo „*Lunae* „ penes Capitaneorum Partis Guelphae Magistratum existunt, eadem ad verbum in quarto Castrensis volumine relata sunt; idemque de illis Proconsulis & Artium quamplurimarum asserendum est.

§. C. Permultae postea adiectiones statuto factae sunt, quae veteres omnino refor-

(1) *Vid. Prooemium stat. huius Francisco Medice Magno Etruriae Duce renovati MSC.*

formarunt, immo saepissime temporum inservientibus necessitatibus, nova ex integro statuta componere Florentinis opus fuit. Et sane Pisis expugnatis & empto Liburno commerciique felicitate in infinitum aucta, novoque e Civibus sex Magistratu creato, qui rebus Maritimis praeeset, quem ea de causa „*Maris Consulum*„ appellarunt, peculiare idcirco huiusce Magistratus statutum Anno mccccxxi. compositum legimus, (1) quod adhuc in Consulum Aedibus Pisis invenire possumus. Quamvis enim Anno mccccxxi., quo Cosmae Medices Patris Patriae consilio Magistratus hic habuit originem, Florentiae munus ei demandatum exerceret, ob Liburni proximitatem cautum est, ut tres huiusce Magistratus Viri Pisis, tresque Florentiae manerent, quorum auctoritas postea Partis Guelphae Capitaneis adiuncta fuit.

§. Cl. Inter Reipublicae leges connumerandae quoque sunt conventiones, quae Cosmae aevo cum exteris gentibus a Florentinis habitae sunt, Nam ob immensas potissimum Cosmae divitias, quas ipse a Balthassarre Cossa olim Ioanne xxiii., magnique commercii causa, quod a Persis ad Vandalitiam usque gerebatur, obtinuerat (2),

E 2

tan-

(1) *V. Prooemium d. Statuti.*

(2) *V. Instructiones huius expeditionis penes Lamium „Deliciae Eruditorum „Tom. ... ann. 1738. pag. 129.*

tanto in honore Florentinorum Urbs habebatur, ut ea praecipue ratione Anno mcccc-xxii. in Peloponnesium non solum ad Antonium Accialolium Corinthi Principem pro Commercii libertate per eas regiones obtinenda nuncios Florentiae Commune miserit, verum etiam eodem anno, pacta, sive, uti aiunt, „Tractatus“, Florentini cum Soldano confecerunt, quibus ipsi sericum commercium facilius reddiderunt & in infinitum auxerunt (1).

§. CII. In Riccardiana Bibliotheca adhuc servatur Codex Authographus membranaceus, in quo declaratur, quantopere Florentini Seculo xv. de propria Nomothesi fuerint solliciti; anno enim mccccxxx. plurimi Partenopen translati propriis uti legibus cogitarunt, & hunc Codicem sibi metipsis, ut sese regerent, proposuerunt (2).

§. CIII. Tunc temporis Unionis Concilium Ferrariae anno mcccc. inchoatum, indeque Florentiam translatum, & sequenti anno praesente Graecorum Imperatore Ioanne Paleologo in ea absolutum fuit; Illa igitur occasione capta Florentini ab eodem Imperatore, quo facilius in Oriente Mercatura ab iis exerceri posset, varia ac diversa expostularunt privilegia, quae luculenter

(1) Leibnitz Cod. Iuris Diplom. pag. 163.

(2) Lam., „Antichit. Florentine“ n. Lect. 17. Tom. 2. pag. 523.

lenter declarantur in Diplomate anni MCCCC-
xxxix. ex quibus etiam aperte eruitur quo
pacto eundem Imperatorem Florentini ipsi,
ut finis omnino religiosi diffidiis poneretur,
libenter exceperint. (1) Utilitatem etiam
non medioerem eo tempore Florentinorum
commercium consequutum fuisse colligimus
habita ratione illarum immunitatum, quas
anno MCCCCI. tam in Siciliis, & ultra fre-
tum libere exercendi commercii causa ab
Alphonso V. Aragonense obtinuerunt; in
eiusdem enim anni tractatu non solum an-
tiqua Florentinorum privilegia renovata,
verum etiam nova illis ex integro ab Al-
phonso concessa leguntur. (2)

§. CIV. Cosmo Medice triste exilium
ad tempus subire coacto optimae leges in
Republica filuere (3); Publicae enim feli-
citatis origo eo exulante deerat; Quadere
ut legislatio commerciumque custodirentur,
publico Reipublicae Decreto in Patriam
Cosmus revocatus est. Post Cosmi autem
reditum diversae extra Castrensis Codicem
vagantes leges latae sunt (4) quibus prae-

E 3

cipue

(1) Vid. laud. Diploma relatum post tractatum
„ Della Decima „ Part. 3. sub num. 6.

(2) Lunig. Cod. Diplom. Tom. 3. pag. 1594.

(3) Michael Brut. lib. 1. pag. 36.

(4) Brut. loc. cit. Varillas les Anecdotes de Flo-
rence, ou l'Histoire secrete de la Maison de Me-
dicis liv. 1. pag. 18.

cipue cautum fuit de Florentini Dominiū Rectoribus, & quo pacto iura sua exercere possent, de distrahendo pignore, de Homicidiis (1).

§. CV. Quum tandem Mahometes Othomannus anno MCCCCLIH. expulso infelici Ioanne Paleologo, qui & Galliae & Italiae Principum omni auxilio caruit, Constantinopolim expugnauerit, Cosmus tamen omnino curavit, ut ab ipso Imperatore triumphante Mercatores Florentini Orientis Commercium liberum obtinerent (2).

§. CVI. Magnum non solum ad domesticam, sed ad publicam etiam constituendam potentiam praesidium amisisse videbatur tam Medices, quam Florentini omnes Cosmi unius morte; verum quoad fieri poterat, Cosmus optima consilia Petro Filio suadens, (3) ipsumque Mediolanensi Duci Francisco Sfortiae, & Ferdinando Regi Neapolitano commendans, (4) post funus etiam & suae Familiae, & Reipublicae tranquillitati consuluit. Petrus Medices paternae mentis prudentiam ob illam forte sui

(1) *Vid. Extravag. legum libros in Magliabechiana Bibliotheca ec.*

(2) *V. Benedictam Dei in Chronic. post tractatum „Della Decima „ sub num. 9.*

(3) *Michael. Brut. Hist. lib. 1. pag. 46. & 47.*

(4) *Varillas les Anecdotes de Florence liv. 1. pag. 25.*

fui corporis imbecillitatem assequutus non est. Quae vero omni laude digna in eo inveniuntur duo sunt ut opinor; ac primo ad rem familiarem gerendam, quae non minima erat, ipse satis aptus habebatur; deinde Laurentii Magnifici Pater fuit, cuius prudentiae, & consilio tribuendum potissimum est, quod Respublica eo aevo summum Maiestatis, atque divitiarum incrementum obtinuerit. Nam quamquam Civis esset privatus Laurentius, tanta tamen erat eius prudentia & apud omnes existimatio ob continuum cum exteris Gentibus commercium, ut is Reipublicae solus arbiter fuerit, ideoque de eo quamvis Iuvene Reipublicae fatum regente cani iure merito poterat

..... *Me stante cuncta quiescunt.* (1)

§. CVII. Tunc temporis mortuo Paulo II. Pontifex renunciatus est Xystus IV. Civitas de more honorificentissimam legationem, cuius Princeps fuit Laurentius ad illum decrevit, quae Reipublicae nomine Pontificatum gratularetur. Ferunt eam Legationem novo in primis Pontifici gratam fuisse, quod per eius rei occasionem dari sibi facultatem sperabat ad suas rationes Laurentium adiungendi. (2) Id sane per Xystum fieri poterat dummodo ipse Laurentii

E 4

rentii

(1) *V. P Amy des Hommes Tom. 3. pag. 319.*

(2) *Brut. Histor. lib. 3. pag. 248.*

rentii votis in Cardinalium Collegio, ut recenseretur Iulianus frater exposcentis annuisset; ut enim iniuriam ipsi a Pontifice illatam ulcisceretur clam Riario obtulit, ut Tipherni primum ubi Nicolaus Vitellius, & Faventiae deinde ubi Astor Manfredius imperabat, ab eo usurpatio fieret, cum vero Xysti immani ambitioni id adversaretur omnino ex eo factum est, ut Franciscus Paſius in Laurentium & Iulianum Medices coniurationem Xysto suaderet, quae porro immemor fuit ob Raphaelis Sansonii Xysti Nepotis praesentiam, qui a Xysto in Etruriam studiorum causa missus fuerat, neque a Laurentio excogitari unquam poterat, quod se ipso e vivis sublato Respublica Regis Neapolitani Armis capta Sansonio ideoque Pontifici parere debuisset. (1) Verum Iuliano interfecto, Supremi Numinis providentia a communi familiae flagitio Laurentium praeservavit, & id satis fuit, ut Xysti spes frustarentur, & infames inauditi criminis Auctores poena plecterentur condigna. (2)

§. CVIII.

(1) *Vid. Librum cuius est titulus „ Coniuratio „ Paſiana anni 1478. Documentis figuris notis „ nunc primum illustrata cura & studio Io. Adimari Neapoli 1769. in 4. „*

(2) *V. Honupbrium in Vit. Xysti IV. Angel. Politian. de Paſior. Coniur. in prima Aldi Manutij Edit.*

§. CVIII. Morte igitur perdendi Medices ideoque ex hac parte subiiciendi Sanfonio Florentiae Rempubicam amissa spe, propriis consiliis velamen quoddam Xystus ipse quaesivit Epistolam ad Laurentium mittens in qua legebatur coniurationem Pactiorum nullam ob aliam causam initam fuisse, nisi ut Nepos Cardinalis in ea opprimeretur, eique a Florentinis Tributos antea fuisse honores, ut ipsi facilius eundem in Laqueos inducerent. Sibi demum Xystus mille excogitados colores effinxit, quibus deinceps sacrorum communionem & exercitium Florentinis omnino interdixit, quod etiam plurimum conferre posse existimavit, ut Laurentius populi favorem amitteret, & tali pacto a Reipublicae Principatu deturbaretur. (1)

§. CIX. Res ita se habebant cum per Laurentii consilium effectum est, ut Populus & ab Oratoribus, omnibusque Reipublicae Christianae Sacris Administris, & celeberrimis eorum temporum Iurisconsultis, praecipueque Bartholomaeo Socino & Abbate Panormitano de Interdicti nullitate convinceretur. (2) Consilium quoque praefex-

(1) *Varillas Histoir. Secret. de La Maison de Medici Liv. 3. pag. 105. 106.*

(2) Consilium super hoc Interdicto inter Socchini, & Panormitani opera non invenimus; eos ve-

fertur *Francisci Accoltii Arretini*, quo Republicam, & Laurentium luculentissime defendit, & in Epistola ad ipsummet Laurentium, quae in veteri Palatii Archivo adservatur, gloriatur *Accoltius* consilium hoc se scripsisse, nec non narrat pericula, quae ob id subiit, ex insidiis inimicorum a quibus omnibus Senenses eum liberarunt. Ac demum videri potest Consilium aliud *Hieronymi Torii* coevi eadem ipsa de re, quod anno subinde MDLXXXI. Typis mandatum est Venetiis. Florentini vero Interdicti nullitate perfecte cognita in Xystum IV. Synodum quamdam evulgarunt, a qua extra Ecclesiae Communionem non Florentinos, sed Xystum tantum fuisse decretum est. (1)

§. CX. Ferdinandi Regis Neapolitani Armis executionem Interdicti Pontifex commisit;

ro Auctores Laurentium Medicem defendisse asserit *Stephanus Ioanninensis Iurisperitus Senensis in libro, cuius est Titulus „ In Medicam Monarchiam Pentateucus Fol. 72. „ in Bibliotheca Magliabecchiana.*

(1) Synodi huiusce Titulus est „ *Sacrofancta „ Synodus contra Xystum IV. Venetiis impressa fuit suppresso nomine anno 1770. Impressa iam fuerat usque ab Anno 1478. absque tamen loco vel tempore; rarissimum quidem Exemplar; sunt tamen, inter quos Dominicus Maria Mannius, qui idem se perlegisse testantur Florentiae, in Bibliotheca Alexandri Stroctii viri Patricii.*

75.

misit; cum vero ob Reipublicae suae salutem Neapolim confugere Laurentius decreverit, ut Ferdinando causas exponeret; quibus eum odio, & armis Pontifex prosequeretur, tali pacto foedus a Pontifice cum Rege illo initum Laurentius dissolvit, & antiquam felicitatem Reipublicae restituit (1).

§. CXI. Cum igitur Pontificis spes ac contentiones ob Laurentii prudentiam atque virtutem inanes evaderent omnino, necessitate tandem coactus quoddam cum eo foedus iniit, ex quo quidem postea effectum est, ut ad summi Imperii apicem Mediceorum Familiae extolleretur. (2)

§. CXII. Tali pacto Italiae pace Laurentii opera restituta, ut novae leges pro Commericii praesertim securitate constituerentur curavit. Quadere, ut Populus facilius se alere posset providere curabat quaecumque ad Mercaturam spectare viderentur & licet hanc Reipublicae Gubernatori incommodam existimaret, firmissimum tamen esse Reipublicae fundamentum agnoverat. Saepissime interrogabat quid boni malique emergeret, quomodo rationes Montis sese haberent.

(1) *V. Tractatum Cardinalis Naldii cum Ferdinando Rege. V. Duas Literas a Laurentio scriptas ad Octovium Consiliarium, & aliam ad alios omnes Reip. Magistratus.* „ Id omne in Bibliotheca Mas-
„ gliabechiana manuscriptum servatur „

(2) *Varill. Histoir. secret. Liv. 3. pag. 142.*

haberent, & quid in ceteris aut rei aut spei esset; neque cuidam haec videri debent indigna viro, cui Reipublicae cura est demandata, cum non solum maxima populi pars; verum etiam circumquaque habitantium & incolarum artibus huiusmodi nutriantur lanæ praesertim & serici, quod si nummulariam adiungerem, id, ut est verum, ita nonnullis fortasse difficile creditu videretur (1).

§. CXIII. Anno igitur mccccclxxxi. Laurentii cura commercii pacta confirmata sunt, quae cum Soldano Laurentii avus Cosmus perfecerat (2); anno pariter mccccxc. novae commercii conventiones factae sunt inter Ioannem Balduisellum, & Clericum Consilii, Rodolphum Austricke, & Aldemarum Civitatis Londinensis Procuratores, & Commissarios Henrici Angliae, & Franciae Regis ex una, & Thomam Folchium de Portinaris, ac Christophorum Ioannis de Spinis Cives Florentinos, & Florentinae Reipublicae Procuratores ex altera parte (3), quae quidem sequenti anno confirmatae leguntur (4).

§. CXIV.

(1) *Nicolaus Valerius in vita Laurentii de Medicis pag. 61.*

(2) *Mannius in figuo Dominorum de Stufis Ammirat. Histor. lib. 16. pag. 161.*

(3) *Rymer. Tractatus de Publicis actis Britanniae Tom. 5. Art. 4. pag. 9. Edit. Hayae.*

(4) *Rymer Tom. 5. Part. 4. pag. 16.*

§. CXIV. Eo pariter tempore compositas legimus mille quinquaginta sex formulas uno in libro collectas, quarum decem & novem ad abbreviatos contractus pertinent antiquis compendiosis substitutos. In eo volumine salutare comprehenduntur clausulae cuiuscumque actus propriae suum habentes in communi ac municipali iure fundamentum. Formulas praeterea de sponsalibus de praesenti, aut Matrimonialium aut dotalium instrumentorum, contrahendi illorum temporum rationem nullis adhibitis solemnitatibus, quas Sacrum postea Tridentinum Concilium introduxit, luculentissime demonstrat.

§. CXV. Quum tandem Laurentius ad conformandos Civitatis mores eo tempore omnino sese converteret, liberalium Artium instaurandarum curam suscepit, Pisis opportuna maxime Civitate, quo plures suo beneficio comprehenderet, Gymnasio iam inde ab anno MCCCCLXXIII. restituto, ac Claris hominibus, sapientiae studio amplis praemiis excitatis, qui iuris Civilis prudentiam & Philosophiam ac ceteras liberales artes profiterentur, & ea de causa, ut ad eum finem, optimae leges decernerentur, Reipublicae Laurentius consuluit (1).

§. CXVI. Florentiam praeterea eruditos

(1) *Michael Brut. Histor. lib. 8. pag. 462. Varill. Histoire secrete liv. 4. pag. 160.*

tos atque in primis magni nominis homines adscivit, qui Iuventutem licentia vitae, & luxuria diffluentem instituendo ad honestiores vitae rationes revocaret; ex quibus apud se magno in honore habuit *Christophorum Landinum & Marsilium Ficinum*, quorum uterque exactae iam aetatis cum Cosmo avo iam vixerat: tum *Demetrium Calchondylam*, *Angelum Politianum*, *Marullum Tarchoniatam*, *Ioannem Picum adolescentem*, praeter generis nobilitatem, excellenti quadam eruditione clarum, qua sibi Phoenicis nomen consensu doctorum hominum quaesivit.

§. CXVII. Quae cum ita sint, nil mirum sane est, si ob Laurentii singularem virtutis ac scientiarum amorem, humanis literis atque Philosophia ad pristinam lucem restitutis, celeberrimi exinde, atque humanitatis benemeriti homines Florentiae exorti sunt, qui novas etiam terrae regiones non solum, sed Coelos quoque inviserunt. Hic quidem omnes suum peculiare elogium mererentur; id vero hodiernis temporibus diligentium quorundam nostrae Civitatis virorum Calamus non pauca eruditionis copia perfecit. (1)

§. CXVIII.

(1) Posthabitis omnibus Florentinarum rerum Historicis vide quae de Florentinis scripsit iurium humanitatis clarissimus defensor *Raynal Histoire Philosophique, & politique des Etablissement & du commerce des Européens dans les deux Indes Tom. 7. Chap. 12. Edit. 1774. a l'Haye.*

79

§. CXVIII. Ita domi forisque Laurentius Republica constituta, decessit anno octavo Pontificatus Innocentii Non. April. Petrus filius Laurentio successit, qui fortunae paternae magis, quam virtutis heres, cum Regnum minime obscure in libera Civitate exerceret, magno id quidem Reipublicae incommodo, sed suo exitio & ruina amisit.

§. CXIX. Clarissimus Cardinalis Dovizius alique Auctores, qui de Petri, Ioannis & Iuliani Mediceorum exilio sermonem habuere, permultos in Petro praecipue Civilis prudentiae errores invenerunt, & inter maximos enumerant turpissima pacta, quae propriae utilitati consulens, & illa Reipublicae posthabita, cum Carolo VIII. Galliarum Rege celebravit, quibus Florentina Respublica Liburni, Pisarum, Seravetiae oppidis arcibusque expoliata, earum Carolus Petri Medicis consensu potitus est.

§. CXX. Anno mccccxcii. quo Laurentius Magnus supremum clausit diem, quarundam legum capita Florentiae constituta leguntur, quibus Consulum Officio, qui mercaturae causa in Romandiola degabant, provisum fuit; (1) sed ea peculiare unius Nationis obiectum habuere, sicuti hoc praecipuum obiectum respexere Codices hu-

(1) *Vid. Auctor. „della Decima „Tom. 2. part. 3. sect. 2. cap. 6.*

huiusmodi Consulum munera describentes, quos Robertus Neapolitanus Rex Anno mcccix. promulgavit, & anno mcccclxxxiii. Rex Carolus Duratius probavit, & anno mccccevi. Ladislaus restituit, illosque tandem quos anno mcccclxxxiii. Rex Ferdinandus exaravit (1). Nam de Maris Consulatu a Catalanis generales leges compositae sunt, quae ab omnibus cultioribus Europae Gentibus ab anno mclxxv. usque ad mcllxx. uti ex Casaregio (2) & Targa (3) colligimus, receptae omni laude fuere, ipsaeque etiam Florentinae legislationis partem, etsi ab exteris gentibus compositam, efformarunt (4).

§. CXXI. In exilium Petro & aliis ex Medicea Familia expulsis, notissima sunt variationes, quas miserrimi Hieronymi Savonarolae consilio Florentina Respublica passa est. Nardius (5) enim nos monet cautum fuisse, ut primi Magistratus, qui erant Populi Vexillifer, Decemviri rebus bellicis, Octoviri rebus criminalibus praefecti singulis annis crearentur. In Conservatorum tandem legum Dominii Florentini Archivo leguntur

(1) *Vid. prae laud. Auctor, loc. cit.*

(2) *Casareg. de Comm. Tom. 3.*

(3) *Ponderazioni marittime cap. 10. num. 9.*

(4) *V. Prospettum novi Codicis MSC. in Bibliotheca Exc. viri Pompeii Neri, hodie impressum in Tom. 3. Decis. Audit. Neri Badia eius Patris,*

(5) *Historiar. lib. 25.*

guntur foederis capita inter Carolum VIII. Francorum Regem, & excelsam Florentinam Rempublicam, in quibus tamquam verus Pastor, & Patriae perpetuus Pater Carolus sese declarat, ac permulta pro commercii libertate per Gallias Reipublicae Florentinae privilegia concedit.

§. CXXII. Vexilliferi officium, quod uti vidimus, post Mediceae domus expulsionem, lege a Republica lata, in annum dumtaxat protrahabatur, Petro Soderinio creato, (1) qui virtutes omnes optimo Civi convenientes in se habebat, uti in Silla, & Iulio Caesare Dictaturam, illud in eo Florentini perpetuum reddiderunt, & hac suprema dignitate accepta providens propriae ac Reipublicae securitati, Pontificis Alexandri VI. ope Cardinalis e Volaterris, sui Fratris Germani, amicitiam Petrus curavit, cumque potissimum in foedere inito a Florentinis cum Galliarum Rege ipse spem collocaret, Cardinalis Ambacii, qui erat Ludovici XII. primus Administer familiaritatem summo opere coluit. (2)

§. CXXIII. Virtute, ac excellenti prudentia Reipublicae Imperium Soderinius exercebat; Quum vero Petrus, Ioannes Cardinalis

F

dinalis

(1) *Decretum electionis Petri Soderinii legitur post eiusdem vitam descriptam a Silvano Razzio Monach. Camald. edit. ult. pag. 129.*

(2) *Varill. Histoire Secrèt. liv. 5. pag. 200.*

dinalis, & Iulianus Fratres Médices, Iacobi praecipue de Salviatis opera, suadere stude-
rent iis, qui Mediceae Domus Imperium
exoptabant, nil pro Reipublicae bono in
Republica, sed propriae utilitatis causa
Soderinium decrevisse, ideo multi eum ode-
runt, suisque legibus iniustis existimatis,
parere saepissime dedignati sunt. (1)

§. CXXIV. Soderinii auctoritas ut in-
firmaretur, plurimum contulisse visa est
opinio, quae apud Gallos eo tempore in-
valuerat, Iulium II., qui Alexandro VI.
successerat, ad Pontificatus Maiestatem si-
monia ac dolo evectum fuisse, ex quo fa-
ctum est, ut annuente Dictatore Florenti-
no, ex Cardinalibus septem compositum
Conciliabulum Pisis novum Pontificem cre-
andi causa inchoatum fuerit; Populus
enim contra Dictatorem obmurmurare in-
coepit, eo magis, quod Iulius II., An-
tonii de Monte Iuriconsulti consilio (2)
aliud celebre Lateranense coegit, in quo
Pontifex Cardinalibus non solum schisma
foventibus, quos etiam eorum dignitate
expoliavit, verum etiam Florentinis ac Pi-
sanis sacrorum communionem interdixit. (3)

Flo-

(1) Iovius in Vit. Leonis X. Razzius in vit. Pe-
tri Soderinii.

(2) Varill. Histoire secret. liv. 5. pag. 252. Razz.
Vit. Soderinii.

(3) Guicciard. Hist. Ital. lib. 10. Ann. 1511.
pag. 277. Razzius in Vit. Soderinii.

83

Florentini quidem, Laurentii Medicis antiquo exemplo ob oculos habito, interdicio haud paruerunt; dissidiorum vero eos inter & Pontificem causam, unum tantum Soderinium fuisse & obscuro loco nati homines, & Mediceae Familiae sectatores censebant (1).

§. CXXV. Florentini Dictatoris ruina extrema fuit victoria, quam a Gallis Mediolano expulsis, Hispani, Veneti, ac Pontifex reportarunt. Etenim hi foedere iuncti exercitus, eorum ulcisci iniuriam cogitarunt, qui Gallis in Italia auxilium praebuerant; ex quo factum est, ut Iulianus Medices Florentinos etiam iis poenis plectendos esse assereret, quas ius Civile Romanorum, ab iis, qui causam communem deserunt, subeundas esse constituit (2). Nil sane effecere quae a Vexilliferi Soderinii fratre Clarissimo Iuriconsulto, ut a tanto flagitio Civitas liberaretur, in medium proponebantur. Quum enim Hispani litis iudices forent, armis eam definire, & ditissima Pratenſi Urbe depopulata, atque Dictatoria dignitate expoliato Soderinio, rursus in Patriam Mediceam domum Hispani restituerunt (3).

F 2

§. CXXVI.

(1) *Razzius in Vit. Soderinii.*

(2) *Varill. Histoire secret liv. 5. pag. 242.*

(3) *Gucciard. Histor. Italiae lib. 2. pag. 317. Iovius in Vit. Leonis X.*

§. CXXXVI. In Patriam igitur secundâ vice Medicea domo restituta, eae leges, quae decem & octo annorum spatio Auctore Soderinio exaratae fuerant, antiquatae penitus ac refixae sunt, quadere nova regiminis methodus exorta est, quam Bonacursius in suo Urbis nostrae diario descripsit. Nam cautum praecipue fuit, quod non perpetuum, uti Petri Soderinii tempore, aut bimestre, uti ante Soderinium fuerat, verum annuale Vexilliferi officium in posterum haberetur; quod qui Vexilliferi fuerant aut inter Decemviros sederant, quos Magistratibus praesse deberent, eligerent; (1) ut demum octuaginta Virorum consilio ii omnes in perpetuum adiungerentur, qui ad illud usque tempus primos in Republica honores obtinuerant (2).

§. CXXXVII. Res ita sese habebant Florentiae; Leonis vero X. tempore, Urbis Romae Consulatum incoeptum fuisse colligimus; & de huiusce Consulis officio apposite exaratas leges fuisse liquet (3). Hoc pariter obiectum respexere statuta, quae anno MDXIII. a Florentinis collata fuere, in quibus iura & obligationes Con-

(1) *Nard. Hist. Florent. lib. 2.*

(2) *Guicciard. Hist. Italiae lib. 10. pag. 317.*

(3) *V. praefand. Auctor., Della Decima „Part. 3. Sect. 2. cap. 2. pag. 45.*

solum, qui Londini manebant, constituta sunt (1).

S. CXXVIII. Novas omnino leges condere cogitarunt Florentini post extremam Medicorum expulsionem, quum populare regimen Florentiam redierit. Practicae enim Octoviri (2) deleti sunt, ac uti antiquitus apud Romanos ad Magistratum electionem Comitia convocanda esse cautum fuit, quae de causa in hoc rerum statu pacata videbatur Respublica, quae post Iuliani, Leonis X. Germani funus, Laurentii Urbini Ducis, Alexandri eius filii naturalis, Hypopoliti eiusdem Iuliani filii pariter naturalis, & Silvii Passerinii Cardinalis, & Clementis VII. Legati, tyrannidem experta erat (3).

S. CXXIX. Illud hic loci praetereundum non est anno MDXXIX. ab undecim artium Collegiis probata fuisse statuta, quae „*Assecurationis*“, dicuntur, uti ex contractu Iuliani de Silvestris Publici Tabellionis Florentini manifeste devincimur (4); quae quidem adiungenda videntur legibus navalibus Rodiorum, quas Imperatores Tiberius, Hadrianus, Antonius

F 3

Per-

(1) V. Auctorem „*della Decima*“, loc. cit.

(2) Varch. *Histor. Florent. lib. 3. pag. 52.*

(3) Losch. „*Compendia Historica*“, in *Articulo*, „*Della Causa dei Medici*“.

(4) V. hoc statutum post Targam „*Ponderazioni*“, „*marittime*“.

Pertinax, Lucius & Septimius Severus adoptarunt, quae omnes sicuti receptae in Etruria sunt Maritimarum legum Codicem Etruriae proprium componunt.

§. CXXX. Advertere etiam non alienum arbitror hoc xvi. Seculo, quo florebant Iurisconsulti humaniores, **Andreas Alciatus, Antonius Goveanus, Franciscus Conpanus, Franciscus Duarenus, Hugo Donellus** aliique, quorum nomen & auctoritas in iure explicando maxima in celebritate versata est, Florentiae etiam celeberrimos Iurisconsultos extitisse. Nil dicam de **Alexandri Turamini** in Legibus peritia; ut enim doctissimi huiusce viri memoria resurgeret, nupera eruditorum hominum cura eius operum editio Senis facta est (1). De **Silvestro Aldobrandino** nil dicam; cum tanta fuerit eius doctrina & auctoritas, ut **Municipalium Veneti Domini** legum eius tantum cura Codices restituerentur (2). Nil demum de **Laelio Torellio**; illius enim beneficio ac consilio prodiit vetustissimi **Pandectarum Codicis Florentini** editio summa fide in omnibus vel minutissimis authenticis figuris repraesentata; & haec quidem earum, quae eam prae-

(1) *Vid. Praefat. ad Turamin. Opera a Laurentio Mehus perfectam.*

(2) *Ceri „Prodromo all' estirpazione del Pirra- nismo delle Ragioni Civile d' Italia „ Part. 2. cap. 8.*

praecefferant fuit perfectissima, Haloandri-
nae scilicet, sive Noricae Gregorii Aloandri
Editionis; ipsius enim Haloandri studio Di-
gestorum libri quinquaginta sex Angeli Poli-
trani Florentinarum Pandectarum collatione,
& Inscriptionum restitutione, tribus Vola-
minibus Norimbergae Kal. Aprilis anno
MDXXXIX. prodierunt (1).

§. CXXXI. Post immanem depopula-
tionem, quam Roma subire anno MDXXVII.
coacta est initis inter Clementem VII., &
Imperatoris Caroli V. administratos pacis ca-
pitulis, quae post anonymum miserrimi il-
lius infortunii scriptorem perleguntur, no-
verat Clemens VII. Gallorum arma sum-
mopere declinasse in Italia, quadere, ut
restituendi Medices Florentiam is cogitata
perficeret anno MDXXXIX. foedus quoddam
eum inter & Carolum Barcinone constitu-
tum est, in quo praecipue hac de re cum
Clemente VII. Imperator convenit; (2) id-
que eo libentius promissit Carolus V. quia
tali pacto summopere existimavit aliqua ex
parte reparare posse damna, quae ab Im-
perii armis illata Pontifici fuerunt (3).

F 4 §. CXXXII.

(1) Vid. Simon Van - Leeuwen in *Histor. Iur.*
Dissert. impressa in Opuscul. edit. Piss. ann. 1770.
Typis Aug. Pissarum.

(2) Du-Mont *Corps Diplomat. Varch. Histot.*
Florent. lib. 8. pag. 216.

(3) V. *Loftbrian Compendia Historica in Artic.*
„ della Casa dei Medici „

§. CXXXII. Huiusmodi foedus Bononiae confirmatum est (1), quod etiam Ferdinandus Hungariae Rex, Venetorum Respublica ac Mediolani Dux comprobant, & in eo convenere. Quadere belli incendium Florentia solum experta est, quae tandem die xii. mensis Augusti MDXXX. Imperatoris armis coacta, eas perfecit conventiones, quas apud Nardium, & Varchium aliosque Urbis nostrae Historicos relatas invenire possumus.

§. CXXXIII. Quum demum Caroli V. Imperatoris decreto (2) anno MDXXXII., cui parendi constitutioni iusiurandum dedere Florentini Magistratus, conversa fuerit in Monarchicam Democratica regiminis forma, & Alexander Medices Florentiae Dux pacificus designaretur, quot quantasque novas leges condere oporteret, facile cuilibet est cogitare.

§. CXXXIV. Priorum dignitas quae ducentorum annorum spatio, ut Ioannis Baptistae Adriani (3) verbis utar, in Republica inveterata fuerat, eo anno quo Alexander Medices Reipublicae Dux evasit, omnino sublata est: namque immutata regiminis

(1) *V. Du - Mont Corps Diplomat. Nardium, & Varchium.*

(2) *V. Du - Mont Corps Diplomat., & Auct. n. de libert. Florent. eiusque Dominii pag. 32.*

(3) *Histor. Florent. lib. 1.*

nis forma, uti **Benedictus Varchius** (1) nos monet, tres tantum dignitates sive Magistratus in posterum Reipublicae tenuerunt imperium, Dux scilicet, quadraginta & octoviri, & Ducentumvirum Consilium, eosque Magistratus, ut iidem Cives in perpetuum repraesentarent, cautum fuit (2).

§. CXXXV. Ex quadraginta & octo viris quatuor postea eligebantur, qui tribus mensibus, primi in eo Magistratu erant, quique referente Ammirato *Consiliarii* nuncupabantur, quibus postea in officio quatuor alteri succedebant ex quadraginta & octo, qui cum ex *Consiliariis* haud essent, *Accoppiatores* seu *Copulatores* a *Tabellionibus* barbarice appellabantur. (3) In eo Dux primus fuit Alexander, cui tantum proponendi, quae agenda erant, facultas concedebatur, eique etiam erat ius unum ex quinquaginta & Octoviris praeficiendi ad suas gerendas vices *Locumtenentis* nomine insignitum (4).

§. CXXXVI. Quadraginta & Octovirum officium penes laudatum **Benedictum Var-**

(1) *Histor. Florent. lib. 12. pag. 480.*

(2) *Mannius Florentinorum Senatorum Series in Praef. pag. 10. V. Dissert. de libert. Florent. eiusque Dominii pag. 33.*

(3) *Varch. Histor. Florent. lib. 12. pag. 468. & 481.*

(4) *Vid. Reformat. diei 27. Aprilis 1532. Varch. pag. 481. loc. cit.*

Varchium abunde descriptum legimus; ex eo autem eruitur hunc Magistratum eo tempore, rerum summam in Republica obtinuisse. Alexandro tandem Reipublicae Duce constituto novum illud Magistratibus systema tribuere cogitarunt Florentini, quod Varchius ipse suis in Historiis apposuit (1).

§. CXXXVII. Tres ferre leges in Republica Alexander sibi proposuerat; ac primo, ne in posterum latina lingua sed Italica Testamenta ac Contractus a Tabellionibus scriberentur; secundo, ut Mercatorum libri nullam in iure fidem haberent, nisi debitorum nomina in iis propria manu signata legerentur. Tertio tandem, ut ii qui super alicuius bonis immobilibus actiones quasdam exercere posse contenderent, statutos quosdam infra dies id ab iis palam fieret; lex enim praecipiebat, ne qui domum fundumve habebant, extra tempus iis expoliarentur; Et sane noverat Alexander perpaucos eo tempore extitisse Florentiae; qui rem aliquam possiderent, quae eorum omnino esset in dominio, eamque alienare libere possent, nisi de evictione caveretur (2).

§. CXXXVIII. Laurentii vero Medicis ense & cuiusdam perditivi viri ope Alexandro interfecto ad irritum perducta sunt Alexandri

(1) *Lib. 13. pag. 493. 496. & seqq.*

(2) *Varch. Histor. lib. 15. pag. 395.*

xandri Consilia, & Cardinali Cybo suadente post longas aliorum aliter sentientium dissensiones & controversias Cosmum Ioannis vulgo „ *delle Bande Nere* „ filium, Reipublicae Principem Florentini Magistratus elegerunt (1), in quo maxime inerat virtutes omnes, quae optimum Principem constituunt.

§. CXXXIX. Itaque cum Cosmus Dux esset Florentiae, in tantam quidem crevere molem leges, ut si in Archivis & Bibliothecis omnibus cuncta earum indigesta volumina requirantur, nos etiam carere nonnullis asserere impune poterimus.

§. CXL. Eas inter, quae hic loci memoria recolere possumus, eam praetermittere minime censemus, quae anno sui Regni MDXLIX. ab eo lata fuit, in qua Partis Capitanei ac Turris Officiales in unum Magistratum coniuncti sunt, & alia pariter anni MDLV. quae decernit quid de bonis *Bannitorum Rebellium eorumque Creditorum a Camera Fiscali*, & a novo hoc Magistratu cavendum fuerit. (2) Anno etiam MDLXV. iubente Cosmo, renovata imo potius ampliata fuit longe celeberrima lex, quae iam de tempore Reipublicae viguerat, & quae coniurationes in Ducem, eiusque Filios & de-

(1) V. *AG. huius electionis post Auctor. Differo. de libere. Florent. sub num. 12.*

(2) V. *has duas leges impressi. Typis Dominici Verdi Florentiae anno 1736.*

descendentes severe puniuntur (1), cuius legis potestate ac vi inspecta eam fere convenire colligimus cum ea, quam tulere Honorius & Arcadius Imperatores, quam peregre illustratam a Scipione Gentilio (2) in eius operibus invenire possumus. Senarum demum statuta, quae Anno MDXLVI. absoluta fuerant, seu potius antiqua in meliorem formam redacta anno MDLV., quo Cosmus a Philippo II. Hispaniae Rege Senarum Dux constitutus fuit (3), Cosmus ipse auctoritate sua comprobavit.

§. CXLI. Cum Cosmus Florentiae atque Senarum Dux esset pacificus, Equitum Divi Stephani ordinem instituit, & novum efformavit Constitutionum Codicem, quo Equitum iura & officia constituta sunt (4), quas postea tribus Constitutionibus Pius IV. confirmavit. (5) Huiusce sacri Ordinis leges, quae anno MDCCXLVI. Francisco Lotha-

(1) *V. dictam legem impress. Typis Zenobii Pignoni Florentiae anno 1627.*

(2) *Tom. 5. lib. 1. & Dissert. tertiam ad stat. §. 27.*

(3) *Du-Mont Corp. diplom. Tuan. Histor lib. 18: Giann. Histor. Civil. del Regno di Napoli lib. 33: cap. 2. Tom. 4.*

(4) *Sanfovin. „ Dell' Origine de Cavalieri di S. Stefano pag. 92.*

(5) *V. Bull. Pii IV 1. Februar. 1. Decembria 1561. 1. Iulii 1562. relatas ante ordinis Divi Stephani statuta edita Pisi ann. 1746.*

tharingio Imperatore & Magno Etruriae Duce, Pisis publici iuris redditae sunt, cum legibus Equitum Ierosolymitanæ Religionis fere conveniunt. Ipsæ enim ab iis in eo tantum differunt, quod Divi Stephani Equites permulta haberent peculiaria privilegia, & illud præcipue, ut libere Equites Uxorem ducere possent. Ob maris denique proximitatem huiusce Religionis Magistratum Pisis constituit Cosmus, Equitibusque mandavit, ut ab iis Ilvae Insula, in qua ex suo nomine ipse Urbem aedificavit, custodiretur (1).

§. CXLII. Hic loci advertendum existimo sacrae huius Religionis institutum potissimam causam fuisse, qua Florentinorum commercium declinaverit; qui enim in hunc ordinem cooptabantur, institutoriam operam navare, artesque utiles exercere non poterant; quadere Florentini veteri frugalitati ac temperantiæ a Divino Poeta (2) & Ioan-

(1) V. *Sansevin. loc. cit.*

(2) *Parad. Cant. XV.*

Firenza dentro delle carchia antica

Onl' ella toglie ancora, e terza e nona

Si stava in pace sobria, e pudica.

Non avea catenella, nè corona

Non gonne contigiate nè cintura,

Che fosse a veder più che la persona.

Non faceva nascendo ancor paura

La Figlia al Padre, che il tempo e la dote

Non

Ioanne Villanio (r) descriptis ocium ac luxum suffecerunt locum dantes Batavis, ut eorum antiquis moribus edocti, (2) illud agerent, quod ipsi Florentini commercium antea perficiebant; obiectum vero, quod in huiusmodi Religione instituenda Politicæ Artis Magistri Cosmum respexisse animadvertunt, illud sane fuisse arbitrantur, ut ipse Princeps Civibus locupletior, ideoque securior redderetur.

§. CXLIII. Inter Cosmi instituta. Novemvirum Magistratus creatio connumeranda videtur. Nam prudentum octo virorum consilio, in unum collatis quinquevirum & octovirum Practicæ Magistratibus, Novus hic Magistratus efformatus est, (3) cui propria non defuere statuta; Cosmus enim ipse de-

Non fuggian quindi, e quinci la misura.
Non avean Case di Famiglie vote,
Non v'era giunto ancor Sardanapalo
A mostrar ciò che in Camera si puote.
Berliccion Berti, vid'io andar cinto
Di quoio, e d'osso, e venire allo Ispicchio
La Donna sua senz' il viso dipinto.
E vidi quel del Nerli, e quel del Vecchio
Esser contenti della pelle scoperta
E le sue Donne al fuso, ed al penneccchio.

(1) *Histor. lib. 6. cap. 71.*

(2) *Temple in suis animadversionibus super Provinciis Foederatis Batavorum cap. 6. pag. 231. Edit. 3. Lampredius in eruditissima Dissert. „ Del „ Governo Civile degli Antichi Toscani „*

(3) *Fort. Fore Florent. MSC. cap. 219.*

decrevit, ut ea quae anno MDXLIX. Angeli Niccolinii, Gherardi Bartolinii, Ioannis Baptistae Ginorii, & Bartholomaei Carne-secchii opera pro Rebus rusticis & territorialibus viris quinque Praefectis evulgata fuerant, in hoc novo Magistratu suum robur, atque vim haberent; (1) Cum vero novo Magistratui eae Constitutiones haud convenire possent, ipso iubente Cosmo, a Simone Contio, Friderico de Riccis, Bartholomaeo Gondio, Everardo Scristorio, Ioanne Gianfigliazio, Antonio de Nobilis, Philippo Pandolfino, & Philippo Antellense propria eiusdem novi Magistratus statuta ex integro compilata Anno MDLX. leguntur (2).

§. CXLIV. Ad annum usque MDLXIX. Cosmus Medices solo Ducis titulo Reipublicae regimen habuit. (3) Pius IV. statuerat Cosmum Etruriae Regem creare, (4) ut eius Filius Viduam Principis Lusitaniae in

(1) V. MSC. cuius est titulus „Notizie dell' „Istituta, ed Origine dell' Ufizio dei Signori Nove „ed altre cose riguardanti la cognizione dei suoi „regolamenti cap. 3. „Domini Bartholomaei Taglia cura perfectum. MSC. hac in eruditi viri Senatoris la. Baptistae Nelli Bibliotheca existit.

(2) Vid. praeaud. MSC. loc. cit.

(3) Arthur. Duck. de Auct. Sav. Civ. Rom. in Italia lib. 2. cap. 3. §. 7.

(4) Thuan. Histor. lib. 20.

in uxorem duceret, si Rex Philippus annuisset; sed Pius V. cum Magnum Etruriae Ducem creavit, cum *Serenissimi* titulo (1), omnique Regia dignitate, reclamante etiam Maximiliano II. Imperatore, eum decoravit; causaque postea ad Imperii Comitia relata, Cosmi creatio a Germaniae Electoribus confirmata est. (2)

§. CXLV. Cosmo igitur Etruriae supremo Principe populi Florentini suffragiis constituto, tota animi alacritate ad novam omnino formam Reipublicae tribuendam sese convertit, & eas inter leges & statuta, quae ut novo regimini aptarentur, divulgavit, suum locum obtinent ea, quae anno MDLXVI. super contractuum vestigalibus condere ac publici iuris facere curavit.

§. CXLVI. Me excusatum fortasse habebitis, amici lectores, si proluxa oratione leges & statuta, quae sub Cosmi I. Magni Etruriae Ducis Imperio latae sunt, declaraverim, & mihi veniam dabitis ea ducti ratione, quod Cosmo opus fuit veteres Florentinorum mores omnino immutare, & eos, qui Monarchiae administrationi convenirent, sufficere. Cum vero in posterum Franciscus alique ex Mediceorum familia in Magnum Etruriae Dueatum successerint, per-

(1) *Hadrian. Historiar. lib. 26.*

(2) *V. Du - Mont Corps Diplomat. & Dissert. De libert. Florent. eiusque Dominii pag. 41.*

97

permultas leges ab iis latas fuisse quidem colligimus, sed absolutissimos legum Codices numquam exararunt, & quaedam dumtaxat Magistratuum statuta instaurarunt.

§. CXLVII. Tali pacto Magnus Etruriae Dux Franciscus Medices praecepit, ut Mercatorum statuta, Zenobii Bonaventurii Curiae illius Cancellarii, Caroli Gherardii, & Francisci Salomonii Curiae eiusdem Procuratorum opera ex integro conficerentur, sed illa tantum anni MCCCCLXXII. quae Statuta *vetera* nuncupabantur, eaque pariter anni MCCCCXCVI., quae dicebantur *nova*, in meliorem formam instaurarentur.

§. CXLVIII. Quum postea antiquorum magisque peritorum scribarum, & causidicorum sermone Francisco perlatum fuerit in veteri formularii Codice publica aliqua esse instrumenta, vel potius Instrumentorum formulas ineptas ac prolixiores, atque a communi recentiorum usu alienas, rem perutilem notariis omnibus atque iis etiam, qui eorum opera in huiusmodi conficiendis instrumentis utuntur, facturam esse Franciscus existimavit, si amputatis supervacaneorum verborum ambagibus illas corrigendas atque admodum ad breviorum & communem horum temporum dicendi styllum, novarumque legum instituta, & nova negotia accomodatas, reducendas curasset.

G

Man-

(1) Mandante igitur Francisco Florentinus Proconsul rem detulit, utriusque iuris consulto Advocato Alberto Florario, Francisco Parentio, & Francisco Gordiano in arte Notariatus apprime eruditis, qui publici boni causa negotium hoc lubenti animo susceperunt, illudque iam pridem confecerant, nisi ob acerbum ipsius Gordiani obitum intermissum fuisset, ideoque post illius interitum aliorum industria & labore completum fuit, in iis scilicet, quae circa laicorum materiam versabantur. Alia vero, in quibus de rebus ad Ecclesiasticum bonum pertinentibus agebatur, (ita congruum esse & expedire existimantes) Ecclesiasticae Curiae Notariis corrigenda & reformanda reliquerunt.

§. CXLIX. E vivis erepto anno MDC. LXXXVII. XIV. Kal. Nov. Francisco, (2) statim Ferdinandus frater sacra relictæ Cardinalatus purpura, quam a Pio IV. anno MDLXII. acceperat, Magnus Dux Etruriae est renunciatus. Permultae quidem sunt leges, quas ipse tulit, eaeque apud eum Magistratum, cuius iura & obligationes invenire

(1) *V. Formular. Quotidian. Contractuum secundum stylum Florentinum in Prooemia Typographi impressum apud Cosmum Iunctam ann. 1600.*

(2) *V. Etruriae Diaria omnia MSC. & Marchesi Pinacotheca.*

nire est, non uno in volumine comprehensas, sed literis diversis, mandatis ceterisque id genus summae potestatis actibus compositae inveniuntur; quae vero leges effecerint, ut Ferdinandi Regnum omni aevo Etruriae populi memoria repetant, eae proculdubio fuere, quas Ferdinandus, ut Liburni commercium augeret, evulgavit. Exteros enim Mercatores privilegiis & immunitatibus ad exercendam in ea Urbe Mercaturam vocavit.

§. CL. Optimae ut inde leges in Magno Etruriae Ducatu evulgarentur, Cosmus II., Ferdinandus II., Cosmus III. & Ioannes Gasto I. curarunt; quod vero novos legum Codices hi omnes Magni Etruriae Duces exaraverint, non constat, Etruriaeque Urbes eo etiam tempore Iustinianicum Codicem, Canonicum, Feudalem, Maris Consulatum, & antiqua Civitatum statuta, uti propria legum corpora, servarunt,

§. CLI. Mirum profecto est Etruscas Gentes tot tantasque leges apprime edoctas numquam ab iis collegisse, quod sibi metipsis proprium redderent, Codicemque componerent, uti Clarissimi Concivis nostri Advocati Corsiniani opera Victorius Amadeus primus, & Rex Borussiae Fridericus III. postea, nuperrimeque Imperatrix Moschorum Catharina II. perfecerunt. Exteris enim gentibus praecipueque Romanis curam Etru-

riae populi reliquerunt, ut leges ab iis conderentur, quae universo fere humano generi aptarentur (1).

§. CLII. Medicearum legum multitudini accedunt & illae quae Imperatoris Francisci Augusti Lotharingii Ducis faustissimis sub auspiciis latae fuere, & eas inter illae de Fideicommissis, (2) de Feudis (3), de Nobilitate (4) & de Amortizatione (5) potissimum eminent.

§. CLIII. Ceterum uberrimus mihi aperiretur campus, si & Francisci Caesaris, & clementissimi Filii Petri Leopoldi leges enumerare vellem; Augusti enim pietas, munificentia & humanitas in eo reviviscit, Etruriaeque legislatio, cuius originem & progressum in hac ad primum statutorum librum dissertatione demonstrare conatus sum, magnanimi huius tantique Principis sub Imperio magis magisque amplificatur.

Finis Primae Dissertationis ad Statutum.

AD

(1) *Montesquieu Esprit de loix Tom 1.* „Elles „doivent être tellement propres au peuple, pour „le quel sont faites, que c'est un très-grand hazard, si celles d'une Nation peuvent convenir „à une autre „

(2) *V. l. 22. Iunii 1747.*

(3) *V. l. 21. Aprilis 1749.*

(4) *V. l. 1. Octobris 1750.*

(5) *V. l. 11. Martii 1751.*

AD SECUNDUM
STATUTORUM
VOLUMEN

DISSERTATIO.

Secundum nostri huius Codicis
Florentini librum, quem tibi,
Candide Lector, exhibeo, cum
quotidiano Curiae usui maxime
inserviat, ideo Practici legalem
seu Forensensem appellant.

§. II. Ne sibi suadeat nostrae nomo-
thesis studiosus Castrensem in secundo Sta-
tuti nostri volumine omnem legum doctri-
nam, quae ad privatorum iura & obliga-
tiones statuendas attinet complecti; in ipso

G 3

enim

enim sub inutili verborum involucro minimam quidem Iurisprudentiae partem detegimus qua Iudiciorum ordo praescribitur, & perpauca de successione, & contrahibus, de lucris dotalibus, & de mulierum obligationibus tractantur; reliqua vero quae in immenso Pandectarum Oceano Iurisconsulti Romani posuere, intacta & illibata Castrensis reliquit.

§. III. Neque mirum est Castrensem universas leges suo in Codice haud collegisse; nam summo in precio eo tempore, quo Statutum conditum fuit, Romanae leges habebantur, quae Florentinarum legum unicum corpus efformabant, & quaedam solum, quae in ipso Romano Codice continebantur, abrogatae sunt, & ex pecularibus quibusdam Florentinorum legibus unum Codicem Castrensis confecit. Nostri vero temporibus ex centum & triginta duobus Rubricis, ex quibus hic Statuti nostri secundus liber componitur viginti & septem, quae sequuntur secernendae Rubricae videntur, istaeque solum in Foro nostro moribus nostris continui usus habentur.

xxix. De heredibus & hereditate debitorum conveniendis.

xxx. De executione legatorum.

xxxii. De alimentis.

xli. De executione scripturae privatae ante eius recognitionem.

xlii. De

- XLIII. De praecepto Quarantigiae.
 LVI. De modo procedendi in staggimentis
 & praeceptis.
 LVII. De cogendo debitore ad solvendum,
 & de modo, & forma dationis in solutum.
 LX. Quae probationes sufficiant in causa
 hypothecaria.
 LXI. De dotibus & donationibus restituendi
 & excipiendi modo.
 LXII. Quod filii non possint repetere do-
 tem matris vivente Patre.
 LXIII. De tacita hypotheca bonorum viri
 pro dote, & quod consensus mulieris bonis
 venditis non praeiudicet.
 LXIV. Nulla mulier vivente viro possit
 defendere bona viri, nisi certis casibus.
 LXV. De acquisitis per uxorem vivente
 viro.
 LXVI. De Compromissis fiendis inter co-
 niunctos.
 LXXXI. De Petitione Consilii Sapientis.
 LXXXIV. Quod Iudices, & Consultores
 electi teneantur consilia reddere.
 CVIII. De venditione terrae fienda con-
 vicino.
 CIX. De prohibita alienatione rei commu-
 nis irrequisito consorte.
 CX. De obligatione Filiifamilias, & qua-
 liter pater pro Filio conveniatur.
 CXI. De consensu & obligatione mulieris,
 & de datione in solutum factis per virum
 de bonis suis.

cxii. De Mondualdis, & qui possint tutores, vel Curatores dare.

cxiii. Quod Filiae nuptae non teneantur pro debitis paternis.

cxv. De aetate legitima, & de obligatione minorum xviii. annorum, & consensu mulieris super dotibus, & restitutione in integrum.

cxvi. De prohibito contractu, & obligatione Pupilli, vel Adulti.

cxviii. De contractu prohibito fieri cum male gerentibus facta sua.

cxxvi. De Successione Communis Florentiae ab intestato & Successione naturalium, & bastardorum.

cxxx. Qualiter mulier ab intestato succedat.

§. IV. Harum sane rubricarum quaecumque proprias mereretur animadversiones, nisi Salvius, Salvetius, Fantonius, Gerius-Spina, Lenzonius, & Scurtzius accurate id perfecissent; Illud itaque unum in hac dissertatione inquirendum censeo, quae unquam fuerit mens, qui Scopus sequentium sex rubricarum, quarum tituli eo pacto, quo tibi, Benevole Lector, propono, in nostro Codice leguntur.

xviii. De declinante iurisdictionem Communis Florentiae.

xxi. De exceptione excommunicationis, interdicti, vel suspensionis non opponenda.

xxii.

xxii. Quod Domini Priores provideant super interdicto, vel excommunicationibus Rectorum, vel Officialium Communis Florentiae.

xxiii. Quod quilibet possit super bonis profanis Ecclesiarum petere iura sua & petere Compromissum.

xxiv. De Compromisso fiendo ad petitionem Carcerati pro Clerico.

xxv. De non impugnandis Statutis Florentiae.

§. V. Harum vero Sanctionum, ut late pateat vis & Scopus, qui fuerit variis temporibus apud Florentinos Ecclesiasticae Politiae Status, praecipueque aetate illa, qua Guelphorum Ghibellinorumque partes exortae sunt, inquirendus videtur, non aliud enim apprime tempus Sacerdotii & Reipublicae Florentinae dissidiorum demonstrat originem. Nam primis Ecclesiae Seculis pauci extitere Florentiae, uti & in ceteris Italiae Urbibus Christiani; a quarto vero usque ad octavum seculum nihil fere aliud de religione solliciti fuerunt Florentini, quam ut eam sedulo promoverent; Occidentalis Imperii & Romani Pontificis dignitatem contra Iconoclastas Orientis Imperatores Octavo seculo tuiti sunt, omnemque curam in augendis Ecclesiae divitiis impenderunt; Pontificis tandem partes prosequi eo tempore, quo a Gregorio VII.

Pon-

Pontifice, & Henrico IV. Imperatore acerrimae inter Sacerdotium & Imperium Occidentis contentiones usque ad Fridericum II. & Gregorium IX. exarsere, quibus omnibus expositis Ecclesiasticae Politiae apud Florentinos a primis Ecclesiae seculis usque ad annum MCCCXXVII. initium & progressum demonstraverimus.

§. VI. Et sane quod ad prima Ecclesiae secula attinet ex Bartholomaeo Baphio colligimus (1) priscos Florentinos Christianos in eorum temporum primis Apostolis audiendis omnem adhibuisse sollicitudinem, impii praecipue illius Neronis tempore, quo Frontinus & Paulinus Petri Discipuli in Etruriam pervenere; ut eam iis, quae ad salutem pertinebant, erudirent.

§. VII. Quis forte plus iusto curiosus illud quoque hic nosse velit quid de Frontini & Paulini vitae genere sentiendum sit, etsi plane ea omnia, quae dici possunt, incerta sint, verisimillimum tamen videtur, quod Paulinus ille idem sit ac Paulinus Lucensis Episcopus, quem totius fere Tusciae Episcopum fuisse credere aequum est, quamquam suae solum Urbis, in qua obiit & in qua forte utpote aut opportuna aut frequentata magis, diutius degebat, Episcopum faciant Lucensem. (2)

§. VIII.

(1) *De Felicitate Florentinorum.*

(2) *Foggin. de prim. Florentin. Apostol. pag. 14.*

§. VIII. At vero Frontinus; quem Frontinum alii seu Frontonem vocant; sunt quibus idem esse videtur, ac Fronto Petragoricensis Episcopus, quem etiam Frontinum appellari posse Gallicani Scriptores fatentur; & porro haec opinio non solum cum Ioanne Villanio (1) minime pugnat, qui velut obiter a Frontino Florentiae Christianam religionem praedicatam fuisse testari videtur; quin immo, Foggino teste (2), cum Ecclesiae Petragoricensis traditione consentit; qua nixi Gallicani Scriptores Frontonem illuc tendentem per Tusciam transisse adserunt.

§. IX. Tria igitur prima Ecclesiae seculi Evangelicae legis observantia morum simplicitate & martyrum sanguine insignia sunt, & eo tempore Florentiae etiam Christiana religio in Amphitheatri circulo a D. Miniatis aliorumque sanguine irrigata fuit. (3) Hic enim loci animadvertendum est cum Ioanne Lamio (4) Florentinos secundo vel tertio seculo Christi religionem ex parte solum amplexos fuisse, ob Diocletiani in Christianos immanitatem; qui, uti patet ex his duabus adlatis per Gruterum (5) In-

(1) *Historiar. lib. 1. cap. 58.*

(2) *Loc. cit.*

(3) *Manni principi della Religione Cristiana in Firenze lib. 1. cap. 2.*

(4) *De erudit. Apostol.*

(5) *Pag. 380. 34.*

scriptionibus; novae legis evulgationem tota animi alacritate impendebat.

DIOCLETIANVS . IOVIVS . ET MAXIMIANVS
HERCVLEVS . CAES. AVGG.
AMPLIFICATO PER ORIENTEM
ET OCCIDENTEM
IMP. ROM.

E T

NOMINE CHRISTIANORVM
DELETO QVI REMPVBLICAM EVERTEBANT

DIOCLETIAN. CAES.
AUG. GALERIO IN ORIENTE
ADOPT. SVPER.
TITIONE CHRIST.
VBIQVE DELETA ET CVLTV
DEORVM PROPAGATO.

§. X. Multorum fuit opinio eo aevo penes Presbyteros universos Ecclesiae regimen extitisse, Presbyterosque etiam Episcopis potentia & dignitate praestitisse. Huiusmodi vero sententiam Hugo Grotius (1) reiicere merito censuit; cui accedunt tot Cathalogorum testimonia, in quibus Episcopi enumerantur, ac penes Irenaeum, Socratem, Theodoretum existentiam, ex quibus eruitur illum, qui ex Presbyteris in celsiori Sacerdotii ordine reperiebatur;

(1) *Grot. de Imp. Sum. potest. cap. 2. num: 5.*

tur, Episcopum a Christianis appellatum esse. Tali pacto Melchiade Urbis Romae Episcopo, & Constantino IV. & Licinio III. Consil. Felix Florentinorum fuit Episcopus, quem, si Vincentio Borghinio (1) credimus, uti unum Ecclesiae Praefulem in Concilio Romae in Donatistas habito praefuisse innotescit; quod & Opatrati Milevitani testimonio confirmatur, qui Felicem ipsum Romano contra Novatianos Concilio interfuisse memorat anno cccxiii., & reapte in Concilii subscriptione inter eiusdem Patres connumeratur.

§. XI. Constantino Magno Imperatore primo inter Christianos incrementum Ecclesiastica Hierarchia recepit maximum, & Episcoporum munus summo in honore habitum non solum fuit verum etiam, Parisiorum insigni Theologo Ludovico Dupenio teste (2) Metropolitanorum, Archiepiscoporum & Primatum dignitates originem habuere. Et revera Constantinus, unius Praefecti munere in quatuor Praefectos diviso, ex iisque uno in Oriente constituto, altero in Illyrico, in Galliis item altero, in Italia tandem & altero, in quatuor his Romani Imperii partibus Ecclesiasticae rei consulens eas etiam in varias Dioeceses dispersit.

(1) *Borghin. delle Chiese e Vescovi Fiorentini.*

(2) *De antiqua Ecclesiae Disciplina Dissert. 1. §. 6.*

tivit, uti ex doctissimo Binghamo colligimus. (1)

§. XII. Duos Italiae Praefecto Vicariatus subiecit Constantinus; unus Romanus alter Italicus dictus. Provincias decem primus, quas inter Etruria etiam numerabatur, (2) Sex alter, cujus fuit Metropolis Mediolani Urbs, comprehendebant, quaderum cum Imperii divisio eadem ferme esset ac Dioeceseum, Romae Episcopus in Etruriae Urbibus Metropolitanum officium, uti Episcopus Mediolani munus illud in reliquis Etruriae Provinciis fortasse exercebat.

§. XIII. Quarto Ecclesiae seculo, & anno praesertim ccclxxxv. quaedam ex variis Canonibus, in variis eodem seculo habitis Conciliis constitutis, legum Ecclesiasticarum collatio a Stephano Ephesino Episcopo (3) perfecta fuit, quae postea ex Graeco in Latinum idioma translata, Codex Canonum Ecclesiae universae, appellata fuit. Huiusmodi vero leges Canonicae a Constantino Magno usque ad Valentinianum III. publici iuris redditae de Dogmate solum disponebant; si quis enim Ecclesiam non audisset Ethnicus & Publicanus censu-

(1) *Origin. Ecclesiast. lib. 9. cap. 1. §. 5. & 6.*

(2) *Bingham. loc. cit.*

(3) *De Marca, de Concord. Sacerdot. & Imper. lib. 3. cap. 3.*

batur (1), non autem sanguine aut similibus poenis coerceretur: Imperatores vero Canonum disciplinam propria auctoritate legibusque defendebant, uti ex toto-decimo-septimo Theodosiani Codicis libro manifeste deducimus.

§. XIV. Quum igitur Florentiae res ita se haberent, noscere facile est de religione tantum tuenda illiusque cultu augendo sollicitos fuisse Florentinos, idque praecipue ex cuiusdam Viduae Iulianae gestis ostenditur. Iulianae enim consilio & munificentia primam fortasse Episcopalem D. Laurentii Ecclesiam Florentini aedificaverunt, quam postea Archiepiscopus Mediolanensis D. Ambrosius dicavit (2). Haec foeminam Iulianam suam quidam Bononienses Scriptores asseruere, non autem Baronius, (3) qui Florentinos inter optimos viros eam collocavit. Et sane variis Inscriptionibus adlatis ait Gorius (4), Florentiae nobilissimam foeminam claruisse, quae illustrem illam erexit Basilicam, quam D. Ambrosius dedicavit, idque apertissime docet post Borghinium (5) in eruditissimo quo-

(1) *S. Matth. 18.*

(2) Manni „*principj della Religione Cristiana in Firenze*“, Part. 1. cap. 9.

(3) *In not. ad Martyrol. VII. Id. Februar.*

(4) *Inscript. Antiq. Tom. 1.*

(5) *De Eccles. & Episcop. Florent. Tom. 2. pag. 375.*

quodam opere suo Benedictus XIV. (1)

§. XV. Circa hoc tempus aliquot docti viri, quos inter primum tenet locum Civitatis nostrae immortale decus Philippus Buonarrotius, extructum fuisse Florentinum Baptisterium censuere; hoc siquidem tempore idem Xystus III. Pontifex Maximus uti ex Pontificali libro discimus, fecit & fontem Baptismalem ad S. Mariam & Columnis porphyreticis exornavit. (2) Quaecumque ita sint, a veritate aberrant omnino Florentini historici, (3) qui Ioannis Baptistae Templum antiquum Martis extitisse credere. Nam credibile ne dictu erit, quod si Martis templum antiquitus extitisset, sequentem Inscriptionem, qua L. Aurelii Veneri victoria super Medos reportata celebratur, in eiusdem templi Cathecumenio inverso capite ponendam Gentiles curassent?

IMP.

(1) *Vid. Lambertin. Annot. in Fest. dominic. & S. Mariae Virg. juxta ordinem Kalendar. Rom. Tom. 2.*

(2) *Manni loc. cit. cap. 1. part. 2.*

(3) *Villan. lib. 1. cap. 42. e 60.*

IMP. CAESARI

DIVI ANTONINI PII FI,

DIVI HADRIANI NEPOTI

DIVI TRAIANI PARTHICI F,

DIVI NERVAE ABNEPOTI

L. AURELIO VERO

AUG. ARMENIACO PARTHICO

MAXIMO MEDICO TRIB. POT. VI.

IMP. V. COS. II. DESIGNAT. III. PROCOS.

COLLEG. FABR. TIGN. OSTIS

QUOD PROVIDENTIA ET LI

..... (1)

§. XVI. Huc accedunt Templi illius interna structura octogonos, imperfecta symmetria, quae omnia Ecclesiam hanc barbaris certe temporibus aedificatam fuisse demonstrant, & eo potissimum aevo, quo Architectonices ars rudis admodum erat & impolita. Animadvertendum tandem est Deorum non solum simulacra, sed ipsa etiam Deorum Tempia solo coaequandi apud Christianos usum invaluisse, uti ex Theodosiani Codicis titulo „ De Templis, Sacrificiis & Paganis „ palam fit, & earum rerum exempla apud Ecclesiasticae historiae Scriptores non desunt (2).

H

§. XVII.

(1) *Vid. hanc Inscriptionem relata a Clemente Nellio in explicatione Figuræ XVIII. Templi S. Ioannis Baptistæ „*

(2) *Sulpicius in Vit. S. Martini cap. 13.*

§. XVII. Tali pacto Christianorum religio Florentinorum cura in ipsorum Civitate florebat; Cum vero Theodosius II. & Valentinianus III. Paganos in militiam adscribi prohibuerint, in tantam devenere ipsi abiectionem, ut Theodosius ipse nullos ferme ex iis superfuisse non dubitaret. (1)

§. XVIII. Romani Pontificis eo etiam aeyo crevit auctoritas; a Graecis enim & Latinis Patriarcha dictus fuit, & merito aliis huiusmodi dignitate insignitis, sicuti immediatus Petri heres praecelluit; in ipsius persona Primatus iura super ceteros Mundi Episcopos convenere, & illius praecipua cura fuit, ut Christiana fides & Canonicae Sanctiones intactae in antiqua sua simplicitate servarentur. (2)

§. XIX. Cum tandem Gothi Italiae Provincias occupaverint, Theodoricus alii-que Gothorum Reges, qui Theodorico in Regno succedere, etsi Ariana labe coinquinati essent, Ecclesiasticae legis observantiae minime obstiterunt; quadere neque ex iis temporibus sex contra Ecclesiasticam libertatem appositarum Rubricarum in Statuto rationem repetere nullo modo possumus. Romani enim Episcopi auctoritas intacta suis in limitibus remansit, & in Etruria Patriarchatus & Metropolitani iura libere

(1) *Leg. 22. Cod. Theodos. De pagan.*

(2) *Dupin. de veter. Eccles. discipl. dissert. 2.*

bere poterat exercere. Tantum vero a ratione alienum est, quod Gothi in Italiae Etruriaequae Urbibus liberum religionis exercitium impedirent, ut ipsi Gothorum Reges Schismatum componendorum caussa inter partes saepenumero se interposuerint, ipseque Theodoricus Laurentii & Symmachi dissidia, qui pro Pontificatus dignitate consequenda inter se decertabant, propria auctoritate prudentissime pacaverit,

§. XX. Gothorum tempore Ecclesiae status non minorem sane causam notionem adeptus est, quam antea Ecclesiae seculis a Constantino Magno usque ad Valentinianum III. habuerat; religionis etiam, fidei & morum in negociis suam Iurisdictionem exercebat, & spirituales poenas, quae *Censura* dicebatur, in facinorosos Christianos homines irrogabat. Ceterum eo aevo neque Forum neque Tribunal neque Territorium Ecclesia habebat, & Theodoricus successoresque alii his in limitibus Ecclesiastici status potestatem retinere. (1)

§. XXI. Eodem sane pacto quoad bona temporalia res minime se gessit; Parum enim non solum Principum intererat, ut ab Ecclesia divitiae permultae acquirerentur, verum etiam Theodoricus ipse alique in Italico Regno illius successores immensis largitionibus & Privilegiis Ecclesiam

H 2

10-

(1) *Cassiodor. lib. 8. cap. 24. & lib. 9. cap. 15.*

locupletarunt. Eo tandem perventum est ignorantiae, ut quidam impie opinarentur, quod bonis aut inter vivos donatis, aut ex testamento Ecclesiae relictis anima etiam deperdita a poenis redimeretur.

§. XXII. Expulsis Gothis non minori animi alacritate Ecclesiasticae rei Iustinianus Imperator consuluit, quidquid enim rite a Sacerdotibus constituebatur, ipse suis in legibus sacros Canones imitans religiose probavit, eiusque observantiam & Iudiciorum Episcopaliū reverentiam, non uti Canonicae legis simplex executor & praeco, sed uti legislator praescripsit; & poenas ipsas suo placito apposuit. Huiusmodi autem constitutionibus, quibus Iustinianus multa pro recta externaque Ecclesiastica Politia de Episcoporum consilio qui eius aulam sequebantur, praecepit, Iustiniani Iuris corpus adornatum est. (1)

§. XXIII. Narsetis tandem invitamentis allectus Alboinus Longobardorum Rex, ut iniuriam illi a Sophia Iustini II. Imperatoris uxore illatam ulcisceretur, magno comitatus exercitu, Italiae imperium occupavit. Ne vero Pontificum auctoritas iis miserimis Italiae temporibus everteretur, plurimum contulisse visa est subiectio, quam Pontifices ipsi Orientis Imperatori profiteban-

(1) *Haddlingii Hist. Liter. Iur. Canon. cap. 10. §. 1.*

bantur, uti de Gregorio Magno ex eius Epistolis (1) in aperto est, & de Sabiniano de Bonifacio III. & IV. aliisque usque ad Gregorium II., cuius aevo Leonis Isaurici in sacras imagines bellum exortum esse ex Ecclesiastica illorum temporum historia ediscimus.

§. XXIV. Longobardi etiam, etsi illorum permulti Arianam religionem sequerentur, nil quidem dignitatis Romano Pontifici subtrahere, clarissimaque Longobardorum erga Christianam religionem propensionis penes etiam Florentinos testimonia servantur.

§. XXV. Inficiari non possumus Longobardos gentium victarum mores sequentes anno DLXXXVI., quo Etruriam invadere (postrema fuit haec Romanorum Provincia, quae a Longobardis sub eorum dominio redacta fuerit) Basilicos Temples & Monasteria expoliassent, ultimaque crudelitatis exempla in Episcopos Abbates, Presbyteros, Monachos Monialesque edidisse (2); verum Theodelindae consilio ab Agilulpho Longobardorum Rege & vera religione suscepta & Ariana relicta, in Etruria praefertim, in qua teste Gregorio Magno (3)

H 3

Lon

(1) *Epistol. Gregor. Magn. lib. 4. Epistol. 60. lib. 2. Epist. 62.*

(2) *Sigon. de Regn. Ital. lib. 1.*

(3) *Vid. Epist. Gregor. Magn. Iunct. Sigon. de Regn. Ital. lib. 1. in Agilulph.*

(Longobardi morabantur summam erga Ecclesiam munificentiam demonstrarunt.

§. XXVI. Ecclesiae status, regnante Adalualdo Agilulphi Filio una cum matre Theodelinda, non mediocrem sane lucem assequutus est. Catholicam etiam ipse pietatem perfecte professus est Ecclesias instauravit, & ornavit, permulta Episcopis & Abbatibus suppeditavit privilegia. Ariolander quidem Taurinensis Dux, qui Regno per eum Adalualdo interfecto potitus est, ac postea Rotharis variis modis Ecclesias, & Episcopos odio persecuti sunt; quum vero ad Italici Imperii honorem anno DCLIII. Aripertus extolleretur, Ecclesiae Florentinae, ut libere religionem ipsa exerceret, permisit, & anno tandem DCLXII. Grimoaldo Rege ipsa magis magisque auctoritatis & dignitatis incrementum recepit. (1)

§. XXVII. Grimoaldo Rege Florentini post seculi unius spatium, quo Florentina Ecclesia Episcopo suo caruerat *Reparatum* Episcopum elegere, qui sub Agathone Papa inter Concilii Romani Patres connumeratur. (2) D. quoque Ioannis Baptistae cultus adeo excitatus est, ut sicuti ex Paulo Warnefrido colligimus, Longobardi in omnibus & belli, & pacis actionibus ab eo auxilium exposcerent. Insignem vero D. Ioannis Bapti-

(1) *Lami Antiquit. Florent. Lezion. V.*

(2) *Borghin. de Eccles. & Episcop. Florent.*

ptistae Ecclesiam anteaſtis temporibus, divitiis permultis & privilegiis Adualdus Rex & Theodelinda locupletaverant. (1)

§. XXVIII. Ecclesiae auctoritas & politia tali pacto Florentiae sub Longobardis progressa est, iisque temporibus haud minor exstitit ignorantia & amentia quaedam, quae clericorum animos invaserat, quaderet auctoritate, quam obtinuerant, abuti quidem ceperunt, ideoque Concilia excommunicarunt Concilia, immo in ipsis Oecumenicis Episcoporum pars alteram excommunicavit. Quisquis tandem Episcoporum excommunicandi Primates potestatem habere non solum contendebat, sed ipsa etiam Concilia. Tali pacto Lucifer parvus Calaritanus Episcopus, SS. Ilario & Athanasio & Papae Damaso Sacrorum communionem interdixit, & Antiochenum Concilium, lata in eum excommunicationis sententia, improbavit. (2)

§. XXIX. Res ita se habebant VI. ac VII. seculo; VIII. autem Romani Pontifices, qui praesertim ex Graecorum Natione eligebantur, temporalis dominii fundamenta sub-

H 4

stru-

(1) *Lami Antiquis. Florent. Lezion. V. pag. 128.*

(2) *Vid. Anonim. „Riflessioni sopra la Bolla in Coena Domini art. 1. §. 1. pag. 19. de Domin. de Repub. Eccles. lib. 5. cap. 9. num. 38., & seqq. &c.*

struxere, cum primum a Graecorum Imperatorum subiectione, ob immanem Leonis Isaurici Edictum in Sacras Imagines promulgatum, se alienarunt, & suis armis Ecclesiam Romanam Carolus tota animi alacritate defendit. Hoc sane Romanae Aulae Dominii augmentum Gregorii II. & III., Zachariae, Stephani III., Pauli I., Stephani IV.; Hadriani I., & Leonis III. opera quaesitum peregre Clariss. Abbas Vertotius, (1) late Ioannes Morinus (2) Fleury (3), & ipse Baronius descripsere.

§. XXX. Florentinorum etiam Civitas eo seculo summopere Pontificis auctoritatem crevisse cognoverat; cum enim ad Carolum Magnum legatos Figiannes & Fighineldos & Firidulphos misisset, qui Carolum deprecarentur, ut eorum Urbem a Longobardis fere dirutam denuo ipse aedificaret, ut de ea re cum Leone etiam III. loquerentur, Ricordano Malaspina teste (4), illis Florentiae Civitas commisit, quadere parem Imperatori & Pontifici obedientiam ac subiectionem tribuisse dicendum videtur.

§. XXXI. Caroli Magni tempore pauca qui-

(1) *Histoire de la deliverance, & de la grandeur temporelle de l'Eglise*, A Paris 1630.

(2) *Histor. part.* 3.

(3) *Fleury histoire Ecclesiastique du huitieme siecle.*

(4) *Hist. Florent. cap.* 43.

quidem existunt, quae de Florentina Ecclesiastica Politia praefari possimus, neque a ratione alienum arbitror fateri eo aevo eadem evenisse in Etruria, quae unam Italici Regni partem, Sigonio referente, (1) efformabat, quae evenere in reliquis Italici Regni Provinciis. Summa fuit Regis Caroli Florentinas erga Ecclesias propensio, & nondum Imperator D. Miniatis Templo permulta temporalia Bona donavit. (2) Fallitur vero Ferdinandus Leopoldus Meliorius, dum Quaracrae Fisci donationem Episcopatu Florentino a Carolo Magno factam fuisse tradit; Ecclesiam enim ac S. Martini Monasterium Quaracrae Carolus ipse, sicuti Pisanguli Ecclesiam Nonantulanae Ecclesiae concesserat. (3)

§. XXXII. Nulla sane, uti superius animadvertendum censui, describi potest huius aevi Ecclesiasticae Politiae ratio, nisi fabulas adoptare velimus, quas inter connumeranda videtur ea, quae de Ioanna Pseudo-Papissa post Leonem IV. a pluribus ineptis & male cordatis hominibus profertur, & a Cl. Mabillone (4) omni critico acumine

(1) *Sigon. pag. 163. de Regn. Ital.*

(2) *Borghin. de Ecclef. & Episcop. Florent. pag. 410. & 428.*

(3) *Vid. Lami in Repertor. cujus tit. Memorabilia Ecclesiae Florentinae Tomo 2. pag. 820. & 843.*

(4) *Annal. Benedect. Tom. 2. anno 885.*

mine refutatur; quod autem de generali Ecclesiae Politia dicitur maiori quidem ratione de Florentina Ecclesia idem asserendum est: Ex Vincentio enim Borghinio (1) palam fit centum & triginta annos post Longobardorum expulsionem defluxisse, quibus, qui fuerint Florentini Episcopi, non constat, tantumque post intervallum temporis de Ardingo seu Rodingo quodam extat memoria, qui anno DCCCXIII. Lothario Caroli Magni Nepote, & Ludovico Lotharii filio Impp. floruit.

§. XXXIII. Nono Seculo pro successione in Imperio inter Principes contentiones ortae sunt. Antea enim postremae Principum tabulae, quas fieri poterant quaestiones omnino tollebant; Vita vero defuncto Ludovico nullis relictis masculis Carolus Calvus Galliarum & Ludovicus Germaniae Rex Imperatoriam maiestatem totis viribus exoptare ceperunt. Carolo vero a Ioanne VIII. in Imperatorem renunciato lis tali pacto absoluta fuit, quadere Pontifex postea ad se eligendi Imperatorem, potestatem spectare contendit, (2) quae res dissidiorum immensa materies inter Sacerdotium & Imperium tractu temporis fuit.

§. XXXIV. Hadrianus etiam III. ad Cle-

(1) *De Eccles. & Episcop. Florent.*

(2) *Sigon. de Regn. Ital. Giannone Istor. Civil. del Regno di Napoli lib. 7. cap. 1.*

Clerum & ad Senatū Populumque Romanum tulit, ne in creando Pontifice Imperatoris auctoritas expectaretur, utque libera essent Cleri Populique Suffragia, quod sane institutum a Nicolao I. tentatum potius quam inchoatum fuisse vitarum Pontificum non spernendus auctor afferuit. (1) Carolo Crasso vita functo, Berengariorum potentia & aliorum in Italia praevalente, Itali Scriptores, Arnulphum, Ludovicum III. & Henricum Aucupem nec inter Italiae Reges nec inter Imperatores recipiunt. (2)

§. XXXV. De Etruria vero nostra contra Berengariorum Tyrannidem potius decernasse afferendum est. Cum enim Ludovicus III. a quibusdam Italiae Populis Imperator renunciaretur, Adalbertus eius aevi Etruriae Dux, eum summis Borghinio teste (3) recepit honoribus, ipseque Borghinius ex documentis quibusdam, quae penes Vifdominorum Familiam extasse asserit, demonstrat Ludovicum III. Andreae Episcopo, qui Ardingo in Episcopatu Florentino successerat, donationes nonnullas multorum temporalium bonorum perfecisse.

§. XXXVI. Nemo est qui nesciat quae
un-

(1) *Vid. Platin. in vit. Nicolai I. & Cyriac. Lentul. de Stat. Reip. Rom. pag. 1016.*

(2) *Vid. Cyriac. Lentul. pag. 1212.*

(3) *Borghin. de Eccles. & Episc. Florent.*

unquam flagitia Ecclesiasticae rei statum decimo Ecclesiae seculo perturbaverint; eo enim aevo Pontifices ipsos Clericorum morum dissolutionem ac perversitatem fovisse notum est, Petrique Apostolatum mercatos esse. Et re quidem vera nonne Ioannes X. occultis Theodoraë, percelebris illius temporis meretricis artibus Pontifex creatus fuit? Nonne ætatis suae xx. anno Ioannes XI. Pontificis Sergii decem & septem ab hinc annis defuncti filius naturalis Petri Cathedram occupavit? De eo quidem Seculo cum Baronio ipso asseri potest, utili Pontifice Ecclesiam caruisse, caputque Ecclesiae ipsius invisibile summo suae providentiae actu Ecclesiae regimen; ne tandem corrueret, tenuisse.

§. XXXVII. Ioannes XII. Adalberti Imperatoris Filius Pontifex erat, & Berengarii II. & illius filii Adalberti tyrannide Itali gravabantur, quadere taedio affectis Etruriae praesertim & Galliae Cisalpinæ populis (1) optimum duxerunt ad Italiae Imperium Othonem Magnum Germaniae Regem extollere, qui magnis cum copiis in Italiam pervenit Berengarium & Adalbertum profligavit, Italiaeque Rex inter Germanicos primus nuncupatus fuit, (2) & Florentini praesertim summis honoribus Ur-

(1) *Vid. Malaspin. & Ioan. Villan.*

(2) *Frifgen. Cronic. lib. 6. cap. 17. & cap. 24.*

Urbe Othonem ipsum receperunt. (1) Hic tandem Imperator Ioannem Pontificem variorum probrorum ab Episcopis Cleroque Romano postulatū & perfidiae devictū Sede Pontificali, Leone VIII. in eius locum substituto, dimovit. (2)

§. XXXVIII. Othonis I. benignitate despiciatui habita, Itali ad rebellionem se converterant; quādere Otho filius, quam cum contemptu amari iuxta Machiavelli (3) sententiam, timeri a subditis maluit. Instru-cto igitur in Vaticano convivio Principes & Civitatum Legatos, qui Officii causa Romae aderant primum excepit, & silentio inde per praeconem indicto armatorum catervas Romam introduxit; tum dato signo seditionum Auctoribus nominatis, sententia simul de iis prolata fuit, suppliciumque captum. Italis Imperator Otho II. occulte sanguinarius audiit; ipse vero Italiam in officio continuit. Suum sane Pontifex Othoni obsequium praestitit & Imperator speratam defensionem Pontifici promisit; Nil tandem novitatum aut perturbationum sub Othone III. Imperium inter & Ecclesiam Romanam exortum est. (4)

§. XXXIX.

(1) *Vid. Malaspina. & Villan.*

(2) *Cyriac. Lentul. de Stat. Reipubl. Rom. pag. 1212.*

(3) *Il Principe cap. 19.*

(4) *Cyriac. Lentul. pag. 1212., & 1213.*

§. XXXIX. Et II. & III. Othones varia Imperatoriae munificentiae argumenta Florentinae Ecclesiae demonstrarunt; ut enim diverforum Instrumentorum verbis utar (1) Otho II. Imperator „ planum maius prope Senas Urbem Episcopatu donavit Florentino & Otho III. ipsi donavit Episcopatu quasdam turres, quae a Lucensibus „ precio soluto aureorum Pisanorum redemptae fuerant. „ Hugonem etiam Comitem & Etruriae Marchionem, qui, uti Malaspina (2) testatur, e Germania cum Othone III. in Italiam advenerat, ac uti Imperatoris Vicarius in Etruria morabatur, immensas in Ecclesiae Florentinae favorem donationes confecisse ex Historicis discimus, Florentinaeque rei antiquiores Historici referunt septem in Etruria Hugonem extruxisse Abbantias, ac beneficiis & privilegiis permultis locupletasse. (3) Melioris vero notae Auctores harum Abbatiarum in numero constituendo inter se minime conveniunt, Florentinaeque Abbatiae Coenobium tantum ipsius Hugonis cura perfectum fuisse sapientissime censent. (4) Hugo demum ipse

(1) *Vid. haec instrumenta apud Lamium in repertorio cuius titulus Memorabilia Ecclesiae Florentinae Tom. 2. pag. 820.*

(2) *Malaspina. cap. 52.*

(3) *Vid. Malaspina. loc. cit., & illius imitatore Ioann. Villan. lib. 4. cap. 1.*

(4) *Puccinell. Vit. Hugon. Etrur. Duc. pag. 34.*

ipse D. Podii Florentini Episcopi tempore, sicuti ex Vincentio Borghinio (1) colligimus, bona permulta & praecipue D. Andreae prope Arnum Abbatiam Episcopatui ipsi libero munere concessit. (2)

§. XL. Ex hisce igitur Florentinae Ecclesiae monumentis palam fit hoc aevo Florentinos omnem adhibuisse curam, ut Ecclesiasticae Politiae decus non mediocre augmentum reciperet; Quod sane, ut Florentini perficere possent, patrimonio quodam peculiari indiguisset Ecclesiam agnoverant; ideoque ultra modum etiam in Ecclesiam ipsam propria bona perfundebant. Ipsi quoque Imperatores, quorum partes sequebantur eo tempore, Florentini ipsi, ne quovis sub obtentu distraherentur Ecclesiae bona, praecepere, & inter huius generis constitutiones, ut memoretur digna est Othonis III. quaedam lex lata anno DCCCCVIII., & a Gherardo Episcopo Ravennate extensa Synodi illius occasione, in qua Arnulphus Mediolanensis Archiepiscopus Archiepiscopatu expoliatus fuit. (3) Quibus omnibus

in-

(1) *De Ecclef. & Episcop. Florent.*

(2) *Vid. etiam Puccinell. in Vit. Hugon. Etrur. Duc. pag. 33. & Silvan. Raz. in Vit. S. Podii.*

(3) *Vid. hanc constitutionem relata in lib. Pontifical. par. 2. cap. 94. Anielli Ravennatis, & illustratam ab Abbate Bacchino, quam consti-*

tu-

inspectis patet sex rubricarum superius adlatarum vim mentemque ex huiusce seculi decimi Politia erui minime posse.

§. XLI. Mortuo Othone III. Sergio Pontifici visum est liberam Imperatoris electionem Germaniae quibusdam Electoribus relinquere. Advertendum vero existimo in tanta opinionum varietate quoad Electorum Imperatorum originem, post Othonis III. mortem Electores quosdam Germaniae Episcopos & Magnates constitutos fuisse, sequentibus vero annis, ut septem tantum essent Electores sancitum fuit; (1) quadere a ratione omnino aliena videtur Ricordani Malaspinæ (2) aliorumque historiae Florentinae auctorum opinio, qui statim post Othonis III. mortem septem Electorum Collegium creatum fuisse asserunt.

§. XLII. Interea a Clero & Germanici Regni Primatibus vita defuncto Othone III. Henricus Bavariae Dux inter Italos primus apud Germanos Secundus Imperator Italiaeque Rex proclamatus fuit; idque factum est contra vetus illud Pontificum de-

electionem Bacchinus ipse extraxit ex quodam MSC. Farpbenst. Adami Raccolta di Leggi, e Statuti su' progressi e Acquisti delle Manimorte pag. 5. in prima dissert. cujus Tit. Ristessioni Istoricopolitiche.

(1) Dupin. *de antiqua Ecclesiae discipl. diss. 7.*

(2) Ricord. *Malaspin. cap. 52.*

decretum, a quo constituebatur Sedis Romanae Praesulum officium fuisse, vacante Italiae Regno, Regem creare. (1)

§. XLIII. Florentiae saepenumero Henricus immoratus est, & Florentinae praecipue Ecclesiae beneficia permulta impertivit; ex Borghinio enim, (2) & relato Malaspina (3) innotescit Henrico una cum Cunegunda Uxore validissima Florentino Episcopo Ildebrando auxilia praestitisse, ut D. Miniatis Ecclesiam, illa qua nunc inspicitur, magnificentia decoratam Ildebrandus ipse aedificaret, bonisque temporalibus permultis augeret.

§. XLIV. Corradus, qui Henrico in Imperio successit, Romano cum Pontifice nunquam decertavit, & illius etiam aevō Ecclesiae Florentinae Politia in antiquo suo splendore permansit. Cum autem Corradus Florentiae esset, ubi Ioannis Gualberti Coenobium summam acquisiverat existimationem, mandavit Episcopo Paderbunensi Rodulpho, ut qđ Episcopi Fesulani defectum celeberrimi illius Coenobii Ecclesiam diceret. (4)

§. XLV. Henrico II. inter Italos & inter

(1) *Cyriac. Lentul. de Stat. Reipubl. Rom. pag. 1213.*

(2) *De Episcop. & Eccles. Florent.*

(3) *Loc. cit.*

(4) *Fleury histoire Ecclesiastique livre 7. §. 4.*

ter Germanos III. Imperatore Ecclesiae Florentinae Politia ob Clericorum ignorantiam ac perversitatem, sicuti in reliquis Christiani orbis Civitatibus in immoderata dominationis temporalis cupiditate consistebat, plurimorumque Pontificum turpis vita Papalis dignitatis splendorem foede coinquinavit; quodere Florentini etiam Historici memoriae prodiderunt, (1) Henricum II. Ecclesiae fatalem ruinam vitandi causa curasse, ut a Pontificia sede Gregorius VI., qui Pontificatum a Silvestro III. illegitimo pariter Pontifice, mille & quingentarum librarum precio emerat, expelleretur, ac in illius locum Clemens II. eligeretur; (2) Victoris tandem II. aevo, qui post Leonem IX. Pontifex renunciatus fuerat, Florentiae initum Concilium fuit, cuius actibus caremus, in quo praecipue asperae in Simoniacos poenae iure meritoque irrogatae sunt, Berengarii haeresis damnata, & bonorum Ecclesiae alienatio interdicta fuit. (3)

§. XLVI. Henricus acerbo funere e vivis decessit, relicto filio Henrico III. postea inter Italos, apud Germanos IV. Imperatore, qui suae aetatis sextum annum non-

(1) *Fleury, livre 59. §. 47. Malaspin. Vilian. & Borghin.*

(2) *Vid. Baron. Annal. 1044.*

(3) *Malaspin. Borghin. Continuat. Hermann. Contract. in Chronic.*

nondum expleverat; Victoris II. curae filium reliquit Augustus pater, qui sane Pontifex, ut Italiae & Germaniae Rex eligeretur, curavit; Ex immatura vero Henrici III. morte Filiiq[ue] minori aetate immensa damna in Ecclesiam dimanarunt. Populus enim & Romanae Urbis Clerus Pontificem absque Imperatoris consensu eo tempore crearunt, quae res quidem usque ad eam aetatem bene progressa est, qua Henricus propriam auctoritatem agnoscere incepit. Tali pacto Fridericus Cassini Montis Praesul & Gothofredi Etruriae Ducis Germanus sub nomine Stephani IX. a Populo Romano Papa electus fuit, asserique potest cum Lamberto, (1) neminem alium multis retro annis plenioribus suffragiis & maiori omnium expectatione ad Ecclesiae Romanae regimen processisse. Ex Leone tandem Hostiensi (2) palam fit Stephanum Henrici pubertatis occasione capta statuisset cum Fratre suo Gothofredo apud Thusciam in colloquio iungi, eique, ut ferebatur, Imperialem coronam largiri; ob illius vero mortem forte opportunam quam Florentiae subire Stephanus coactus est, immensa quae animo conceperat consilia evanescere.

§. XLVII. Ildebrandi Cardinalis familiaritatem tanto in precio Stephanus habuit;

I 2

ut

(1) *In Chronic. ad annal. 1051.*

(2) *Lib. 2. cap. 99.*

ut morti proximus mandaverit novum Pontificem Ildebrandi ipsius consilio eligendum esse. Cum vero eo tempore Tusculanorum Comitum summa Romae esset potentia, peculiare familiae privilegium eligendi Pontificem extitisse praesumebant, quadere mortuo Stephano IX. Benedictum X. Pontificem Romani acclamaverunt. Reverso autem a legatione, quam ei Victor II. mandaverat, Ildebrando Papalem Sedem, quam, teste Petro Damiano (1), uti Simoniacus invaserat, Benedictus reliquit, & Gorthofredi Etruriae Ducis auxilio per Ildebrandum actum est, ut Gherardus Episcopus Florentinus legitimus Petri heres sub Nicolai II. nomine Senis eligeretur, qui iam Pontifex Florentinum Episcopatum gubernavit. Ex Episcoporum enim a Borghinio perfecta serie patet nullum alium Episcopum post Gherardi electionem, Gherardo ipsi successisse, & Petrum, qui in praelaudata serie post Gherardum legitur, Instrumenta anni MLXV. & MLXVI. uti simoniacum commemorant.

§. XLVIII. Ex adlatis igitur Florentinae Ecclesiasticae historiae monumentis apparet & a Pontifice & Imperatore simul leges quoad Ecclesiasticam Politiam Florentinos usque ad decimum seculum, & ad medium usque undecimum accepisse. Tali
vero

(1) *Epistol. 4. lib. 3.*

vero pacto res minime sese gessit defuncto Nicolao II. & Alexandro II., olim Anselmo Episcopo Lucense, Pontifice renunciato. Quum enim ab Henrico IV. Alexandri II. electio comprobata minime fuerit, acerrima inter Sacerdotium & Imperium dissidia exarxere, Etruriaque nostrae opus fuit Pontificis partes defendere. Namque Alexander Gothofredi Etruriae Ducis & Archidiaconi Cardinalis Ildebrandi consiliis ad Summi Apostolatus apicem pervenerat. Etruria tandem Pontificis Imperio parere haud dedignata est ad ea usque tempora, quibus Guelphorum & Ghibellinorum factiones Etruriam divisere, qua occasione Pontificis Guelphi, Imperatoris Ghibellini iura defendebant.

§. XLIX. Etruria nostra suam praesertim demonstravit cum Romano Pontifice coniunctionem, eo potissimum aeo quo Imperatoris Henrici Administri, qui in Gallia Cisalpina degebant, Cadalusum Episcopum Parmensem Pontificem elegerunt; cum enim Pseudo-Papa Cadalusus immensis armorum copiis Romam obsedisset, a Gothofredo Etruriae nostrae Duce ad Romae defensionem a Cardinali Archidiacono Ildebrando accito Cadalusus ipse reiectus fuit. (1)

§. L. Diu multumque Pseudo-Papa Alexandrum II. afflixisset, nisi Petrus Da-

I 3

mia-

(1) *Fleury Histoire Ecclesiastique livr. 70. §. 47.*

mianus permultas ad Henricum literas scripsisset, in quibus Galliae Cisalpinæ administratos nimium erga Pontificem crudeles atque pervicaces fuisse accusabat; (1) illius enim adhortationibus ac precibus Henricus commotus Romam Annonem Coloniae Archiepiscopum misit, ut Ecclesiae divisiones miserissimas componeret. Imperatoris nomine de Alexandri electione inconsulto Imperatore ipso perfecta, Archiepiscopus Coloniensis conquestus est, cui ardenti oratione respondit Ildebrandus, & aiunt Pontificiae dignitatis defensores ea in re Annonis animum Ildebrandi argumentis devictum remansisse. His tamen minime obstantibus Annonis precibus Alexandro porrectis, etsi invitatus, Alexander ipse Concilium, quod Mantuanum dicitur, indixit, in quo postea Alexander II. verus Romanus Pontifex, & illegitimus Sedis Romanae usurpator Cadafusus iudicatus fuit. (2) Quantum vero Concilium Mantuanum Pontificis potestatem auxerit atque ampliaverit, & Imperatoriam imminuerit, sagaci Lectori ex confectariis, quae ex ipsius actibus eruuntur, diiudicandum lubens relinquo. (3)

§. L. Ecclesiasticae rei status iis temporibus

(1) *Lib. 2. Epistol. 47.*

(2) *Fleury histoire Ecclesiast. livre 6.*

(3) *Vid. Acta huius Concilii apud Labbeum & Harduinum.*

poribus ab externis non solum univerſae Eccleſiae ſeditionibus, ſed internis etiam Florentia agitabatur. Petro enim primo Epifcopo, Florentiae invaluerat opinio, ipſum Petrum Epifcopum ad Epifcopalem Cathedram ſimoniace perveniſſe, idque a Monachis D. Ioannis Gualberti diſcipulis praecipue poſtulabatur, & pro nihilo hac in re ab ipſo Ioanne Gualberto Petri Damiani auctoritas habita fuit; (1) qui Florentiam, ut tumultus pacaret, advenerat. Res ad Concilium ab Alexandro II. Romae convocatum perducta fuit; verum ob diverſas, in quibus ſcindebantur opiniones Concilii Patres, lis adhuc ſub Iudice fuit. Aiunt Florentini Hiſtorici a Petro Aldobrandino terribili ignis experimento litem abſolutam fuiſſe; verum quoad huiusce fabuloſi experimenti tempus inter ſe pugnant Hiſtorici. Facti mira deſcriptio in quadam Populi Florentini ad Alexandrum II. epiſtola legitur, (2) a Cardinali etiam Baronio relata, (3) qui anno MLXIII. id accidiſſe cenſuit. Aſt Mabillonius (4) ex quibuſdam poſtea recentioribus monumentis oſtendit anno MLXII. id eveniſſe, illudque tantum hac in re dubio

I 4

caret

(1) *Vid. Viſ. Ioann. Gualbert. cap. 9.*

(2) *Epifſ. Popul. Florent. ad Alexand. II. rel. in Viſ. D. Ioann. Gualbert.*

(3) *Baron. Annał. 1063.*

(4) *Mabillon. Annał. Benedectin. ad ann. 1062.*

caret Petrum Florentinum Episcopum relicta Episcopali Sede Ioannis Gualberti vestem induisse, Petrumque Aldobrandinum *Igneum* ab Historicis nuncupari.

§. LI. Mortuo Alexandro II. sub nomine Gregorii VII. Ildebrandus Pontifex fuit, quem postea Itali inter integerrimos vitae homines in Martyrologio connumerarunt, non vero Galli, qui Regali anni MDCCXV. Edicto, & Sorbonae Decreto illius *Officium & Missam* prohibuere; sub hoc etiam Pontifice Etruriae Populi Ecclesiasticum statum iuxta illius voluntatem gubernarunt.

§. LII. Nullus sane Pontifex ante Gregorium VII. tanta animi alacritate & vehementia excommunicationis poena usus est. Ex illius enim Epistolis non sine mentis perturbatione manifestum sit, quas irroga-verit censuras, quot unquam qualesque Galliae Cisalpinae, Germaniae Galliarumque Episcopos deposuerit. Ex iisdem tandem epistolis eruitur, quo pacto spirituales poenas temporalibus substituerit, quoque pacto excommunicandi etiam Principes eosque deponendi sibi facultatem potestatemque tribuerit. (1) Notissimae sunt penes omnes

(1) *Vid. quae de hoc Summo Pontifice referunt Benonius, Schimdius, Mossenius, Berclajus, Sagittarius, Dupentius, Bossuetius lib. 4.*

omnes Gregorium inter & Henricum IV. acerrimae inimicitiae. Nam Gregorius non solum Henricum anathematis fulmine percussit, sed Regno ipsum Pontificia, uti aiebant, potestate expoliavit, ipsiusque Henrici subiectos a fidelitatis iuramento dissolvit. Quum vero Henricus minime a suo relinqueretur exercitu, quo bellum gereret cum Rodulpho, qui cum ipso, Gregorio suadente, de Imperio contendebat, omnes Pontificis conatus & Fulmina pro nihilo habuit. Permulti etiam erant in Germania Episcopi, qui Pontificiae sententiae nullitatem Henrico demonstrabant, immo ipsi Germanici Episcopi Henrico suaserunt, ut Gebertum Pseudo-Papam crearet, a quo postea Imperiali corona decoratus fuit.

§. LIII. Gregorius VII. triste exilium Romana ex Urbe subire Henrici ab armis coactus est; (1) quadere Pseudo-Pontificem Gebertum Romani in usurpata sede posuere. Henricus postea in Etruriam inimica arma contulit, Senisque profectus & Galliam Cisalpinam petens, & Florentinum per Territorium transiens, Florentiam, quae Imperatoriae Maiestatì rebellis Gregorii causam

& 7. *defensio Cler. Gallic.*, & praecipue *Sermone* Praesulis de Fleury ad *Ecclesiast. histor. secul. XI.* §. 17. per tot. *Tom. 9. Edit. Italicae.*

(1) *Vid. Segebert. in Chron. Vid. praeclaud. Sermon. Praesul. de Fleury §. 17.*

ussam tuebatur, obsidione constrinxit: (1) Henricus vero tota animi alacritate a Florentinis ab obsidione illa reiectus, & Galliae Cisalpinae iter prosequens, ibi a potentissima Etruriae nostrae Comitissa Mathilda, quae Gregorii VII. familiaritatem summopere colebat, (2) profligatus est (3).

§. LIV. Eo igitur tempore Florentini, referente Sigonio, (4) Pontificis Gregorii consiliis Imperatoris iugum excusserunt novumque Reipublicae statum sibi ipsi constituere. Haec sane Florentinorum ab Imperatoris ditione alienatio iniusta ab Auctore quodam (5) censetur, quidquid tamen fuerit, iurene an iniuria id Florentini perfecterint, res ita se habuit.

§. LV. Sub Victore III. & Urbano II. eadem sacerdotium inter & Imperium contentiones exarsere, & Etruria nostra Pontificis semper Imperio paruit; immo sub Urbano II. Mathilda, quae Etruriae Ducatum eo tempore moderabatur innupta, uno cum Guelpho Bavariae Ducis Guelphi filio societatem conjugalem iniit, ut illius auxilio in Henricum pugnaret. (6)

§. LVI.

(1) *Vid. Ricord. Malaspin. cap. 68. Ioann. Villan. lib. 4. cap. 23. Ammirat. Histor. Florent. lib. 1.*

(2) *Horn. histor. Ecclesiast. pag. 150.*

(3) *Vid. memorat historic. Florent. loc. cit.*

(4) *De Regno Italico.*

(5) *Notizie intorno alla Libertà Fiorentina Part. I.*

(6) *Sulpic. lib. 62. num. 38.*

§. LVI. Henricus vero cum Pseudo-
 Papa Guiberto talem ac tantum metum in
 Etruriae gentibus & praecipue Florentino-
 rum animis excitaverat; tanta erat Eccle-
 siasticae Politiae perturbatio, ut Raynerius
 nimium simplex Florentinus Episcopus An-
 ti-Christi adventum praedicaverit; (1) de
 hae vero falsa opinione Paschalis II. in Ge-
 nerali Florentino Concilio anni mciv. in
 quo de Ecclesiae universali perturbatione
 tollenda inutiliter actum fuit; Raynerium
 redarguit; (2) huiusmodi occasione capta
 Paschalis diu in Etruria commoratus est,
 quo tempore Lucensium Canonorum Re-
 formationem ab Anselmo Lucensi Episcopo
 perfectam probavit, & ipsam deinde Basilicae
 Lateranensis Canonicis observandam praescrip-
 sit. (3) Corradus etiam Henrici filius; qui
 ob Patris tyrannidem in Etruriam ad Mathil-
 dam confugerat; mortuus in Etruria est. (4)

§. LVII. Non minor sane tumultus
 Henrici Imperatoris IV. apud Italos & apud
 Germanos V. tempore Ecclesiam perturba-
 vit. Notissima est penes omnes Ecclesiasti-
 cae

(1) *Borghin. de Ecclef. & Episcop. Florent.*
pag. 470.

(2) *Borghin. loc. cit. Pandulph. Pisan. in Vit.*
Paschal. II. part. 1. Tom. 3. Rer. Italic. Scri-
pior.

(3) *Murat. Annali d' Italia Tomo 6. anno*
1105.

(4) *Borghin. loc. cit. pag. 472.*

cae rei peritos Paschalis II. infelix captivitas; Notissimum peculiare Concilium Lateranense, quod Romae anno MCXII. habitum est, in quo uti ex Labbeo (1) eruitur, improbat omnino Imperatoris & Regum facultas fuit concedendi ante Episcoporum consecrationes investituras; huiusmodi enim privilegium vi extortum fuisse ab Henrico Romani praesumebant.

§. LVIII. Florentinorum Civitas illo etiam tempore Pontificis partem defendit, & ab armis Comitissae Mathildae post pertinax quod Henricus gesserat bellum in Ecclesiam, Henricus ipse profligatus est (2); Pontifici tandem placuit & Henrico de pace restauranda in Ecclesia inter se convenire, ac sub idem tempus Concilium Lateranense Oecumenicum primum inter Occidentales Romae habitum fuit, Callixto II. Pontifice, ubi secundum conventiona, pax ea coaluit, ut Imperator libera electione Ecclesiis permessa, ius investiturae Episcopatum, quae per annulum & virgam Episcopatus insignia gerebatur, Episcopis remitteret, hi ab ipso regalia pro sceptro reciperent; (3) qui vero de origine, & progressu potentiae Romani Pontificis scripsere, aiunt, ipsum

(1) *Labb. Concilior. Tomo III.*

(2) *Ricordan. Malaspin. cap. 73.*

(3) *Doviat praenot. Canon. lib. 2. cap. 6. §. 2. & seqq.*

ipsum Romanum Pontificem hac in re maximum potentiae incrementum recepisse, & huiusce rei argumenta ex iis, quae exposuimus, deducunt.

§. LIX. Mortuo Henrico inter Imperatores IV. & Italiae Reges V. Lotharii III. & Corradi pariter III. tempore Sacerdotium inter & Imperium dissidia iam nulla fuerunt, immo ex eius aevi historia liquet, mutuum Imperatores & Pontifices sibi auxilium praestitisse, ut Rogerium Siciliae Regem Regno expoliarent. Sua enim iura Imperatores pro Siciliae Regno obtinendo proferebant, sua Pontifices, quibus Supremum Regni dominium sibi pertinere asserabant.

§. LX. Quid mirum igitur, si Ecclesiasticae rei status, Florentiae etiam recto ordine procedebat? Hic loci animadvertendum censeo Florentinorum Episcopatum, cum esset Episcopus Guidfredus, Villis Castrisque permultis a laicis & a pia praecipue munificentia ditissimae foemine auditum fuisse, cuius quod fuerit nomen ex Instrumentis non constat. (1) Nil de Imperatorum erga Florentinam Cathedram munifi-

(1) Instrumentum est anni 1126. in quo dicitur huiusmodi donationes factas fuisse a muliere quadam Ioannis Bottarii filia, & Ridolphi Bernardi de Catignano uxore &c. Hoc relatum est a Borghino &c.

nificientia praefator; ea enim in re munificentissime Imperatores se gesserunt. (1) Recenseantur etiam oportet donationes, quas Hinchilbertus, Corradus, Ildericus Etruriae *Marchiones* Florentino Episcopo perfecerunt, quas inter praecipue illa eminet, quae a Corrado *Marchione* uti dicebatur „ per *Albergheria* „ facta fuit; „ *Albergheria* „ autem erat Hospitium, quod tribuebatur a subiectis *Marchionibus*, Potestati ac ceteris Reipublicae Officialibus, qui propriam iurisdictionem invisebant, idque a Corrado Florentino pariter Episcopo concessum fuit. (2) Illam quam obtinebant visitationis causa mercedem Episcopi, sua in origine parvam fuisse colligimus; quum vero eam, quae ex voluntaria quadam donatione nascebatur, postea uti de iure debitam ob Episcoporum avaritiam petere a Dioecesanis Episcopi ipsi inceperint, in quodam Concilio Toletano hanc exigendi mercedem in huiusmodi occasione ab Episcopis usus omnino improbatus fuit. (3)

§. LXI. Florentinorum Ecclesiastica Potestata per quoddam etiam tempus Friderico Oenobarbo Imperatore tali pacto progressa est.

(1) *Borghin. de Eccles. & Episcop. Florent. pag. 476.*

(2) *Borghin. loc. cit.*

(3) *Vid. Labbeum, & Harduinum in Conciliorum collectione.*

est. Cum vero ob initam ab Hadriano IV. pacem inconsulto Friderico cum Guillelmo I. Siciliae Rege inimicitiae gravissimae inter Fridericum ipsum & Pontificem exorirentur, (1) Huiusce novissimae inter Sacerdotium & Imperium dissensionis effectus Florentinorum etiam Ecclesiastica Politia experta est.

§. LXII. Italiam universam ob maximam Oenobarbi potentiam suae libertatis ruinam timuisse apud omnes exploratum est. Nam Fridericus post Roncaliae conventum (in quo post acerrimas Martini & Bulgari quaestiones, nulla habita ratione differentiae inter eminentem & privatum Imperatoris dominium decisum fuit Imperatorem universi non solum Orbis, sed rerum etiam privatorum absolutum habere dominium) (2) tam extensum Imperii sui conceptum habuit, ut neminem unquam ex antiquis Romanis Imperatoribus, cum vere totius fere Orbis essent dominatores, huiusmodi ideam tanta animi preventionem adsequutum fuisse asseri fortasse possit.

§. LXIII. Primum Imperialis potentiae signum Fridericus in Archiepiscopum Lugdunensem exercuit. Quum enim in Germaniam Roma ipse reverteretur, captivus, Im-

(1) *Vid. Epistol. Frideric. ad Hadrian. IV. ap. Inveges. lib. 3. Histor. Palermis.*

(2) *Gloss. in L. bene a Zenone &c.*

Imperatoris iussu factus est. Mortuo vero Hadriano & Pontifice Alexandro III. renunciato, Schisma, quod ob illegitimam Victoris VII. electionem Romae exortum fuerat, tota animi alacritate Fridericus defendit. (1)

§. LXIV. Huiusmodi Ecclesiae universae perturbationes permulta damna Florentinae etiam Ecclesiae statui attulere. Illegitimum enim Pontificem Victorem ab eodem Friderico Oenobarbo in Etruriam missum ac in Friderici ipsius fidem receptum valde potuisse in Etruria ex Borghinio (2) liquet. Et revera quamvis in Episcoporum electionibus variis temporibus inter Clerum Florentinae diffidia exorta essent, huius tantum Imperatoris aevo diversos Episcopos in Sede Florentina intrusos comperimus. Julius, referente eodem Borghinio (3) Guidfredo successit, ac eodem temporis spatio duos Iulios & quemdam Zenobium Episcopos Florentinam Cathedram occupasse ex Instrumentis apparet. Florentini quidem illi, qui prior legitime Episcopus electus fuerat obedientiam & subiectionem praestiterunt, quadere varias Episcoporum intrusiones ob Oenobarbi praepotentiam natas po-

(1) *Guillelm. Tir. de bell. Sacr. lib. 18. Rodovic. Vit. Frideric. Imperator.*

(2) *De Eccles. & Episcop. Florent. pag. 481.*

(3) *Loc. cit.*

potius fuisse asserendum sit, si fidem praefertim habeamus iis, quae sequentibus temporibus ab Innocentio III. Florentino Episcopo scripta fuisse comperimus. (1)

§. LXV. Terribile quod tunc temporis inter Fridericum & Longobardorum societatem bellum gerebatur pro Longobardis ipsis felix faustumque successit, quadere Imperator ipse ut pax conficeretur, apud Venetias indicto colloquio, exposulavit. Alexander III. pro Longobardis pacis arbiter constitutus fuit, qui sane suarum rerum tantum satagens, quas eo aevo extabant contentiones Sacerdotium inter & Imperium componere curavit nulla habita ratione eorum, quae contra Fridericum Longobardi ipsi constituendas esse contendebant; quadere Pontificem promissam deseruisse fidem vehementer ipsi conquesti sunt. (2)

§. LXVI. Ex his Pontificis Alexandri III. rebus gestis Ecclesiastici Historici Pontifi-

K

tifi-

(1) *Lib. 3. decretal. Tit. 24. de douat. cap. 3.*
 „ per tuas literas proponere procurasti quod cum
 „ quidam nobiles Florentini tempore Schismatis
 „ Episcopum Florentinum in domo sua tenuerint;
 „ Idem Episcopus sedata schismatis tempestate de
 „ mandato Alexandri III. Papae quatuor modios
 „ terrae in feudum concessit eisdem, & successor
 „ ipsius (prout est moris) de certo feudo praefato
 „ eos nobiles investivit.

(2) *Vid. Sire „ Raul. ad pag. 1192. Tomo 6.*
Rer. Italic. Scriptor.

tificiae potestatis & auctoritatis augmentum deducere posse existimarunt; quantum vero Pontifices eo aevo suam potestatem extendendi ius se habere contenderent, ex quodam ipsius Alexandri III. libro cujus est titulus „ *De Potestate Ecclesiastica* „ colligere concessum est. Alii qui de Sacerdotii & Imperii limitibus scripsere nullo iure Alexandri librum suffultum esse autumant, et Goldasti iudicium sequentes aiunt (1) „ „ Debitatos (hoc opere) adeo infirmatosque fuisse disciplinae nervos perturbata Episcoporum iura, sublata Iudiciorum leges aut in miserum saltem modum afflctas, ut ex iis discordiarum ac litium seges immensa fructificaverit. „ Quidquid autem de hac quaestione dicendum sit, iurispublici Ecclesiastici peritis animadvertendum relinquo.

§. LXVII. Florentinorum Ecclesiastica Politia ob intimam pacem, quam universali Ecclesiae Alexander III., ac Fridericus Oenobarbus restituerant, antiquum ordinem receperat. Quum vero anno MCLXXXVIII. Christianae Reipublicae gentes inopinate audirent Saladinum Ierosolymae Imperium sibi adiecisse, non mediocrem sane perturbationem expertae sunt; quadere cum ad Ierosolymae recuperationem Populi a Grego-

(1) *Vid. Goldast. Prolegom. ad opus de antiq. Canon. collection.*

147

gorio VIII. vocarentur, Florentini etiam permulti, ad quos hortandos Gregorius ipse Ravennatem Archiepiscopum miserat, illam expeditionem sequuti sunt, immo, Ricordano Malaspina teste, (1) Florentini Damiatæ oppidum ante alios ingressi fuisse feruntur.

§. LXVIII. Sacri huius belli origo ab Urbano II. repetenda est; post annum enim millesimum visum Pontificibus est non aere, sed voce ciere viros, sacrumque Martem non cantu, non sonitu, non clangore tubarum sed piis abhortationibus accendere. (2) Quamvis vero quamplurima fortissime etiam gesta sint, quæque æternam zeli pariter ac virtutis mereantur gloriam, si tamen quod verum est, fateri licet, ait Hermannus Coringius (3), „ non possunt non „ expeditiones illæ omnes summæ eius „ ævi Regum Principumque & imprudentiæ & iniustitiæ & superstitionis iure „ merito notari. „ Qui tandem summum Romani Pontificis potentiam incrementum ex huiusmodi expeditionibus habuisse afferunt, aiunt ad id potissimum Pontifices,

K 2

Re-

(1) Ricordan. Malaspina. bistor. Florent. cap. 81.

(2) Abraam Bzovius Tom. XVIII. Annal. ad an. 1010. Vid. historiam Criticam Anonymi impressam Hayæ.

(3) In annot. ad Lamprid. pag. 242.

Reges hortationibus allexisse, ut libere ipsi Christiano orbi leges ferrent, iura darent ipsis Regibus, & Imperatoribus de rerum summa inter se decertantibus, eosdemque sacris arcendo punirent, cunctisque adeo summae potestatis partibus in hoc Ecclesiastico Imperio fungerentur. (1) Huiusce vero rei decisionem libenti animo ad Lectorem remitto.

§. LXIX. Tali pacto Florentinos, quum id maxime eorum libertatis servandae causa interesset, Pontificis voluntati paruisse compertum est; quoniam vero Florentini plerumque in eadem fuerunt fortuna, in qua reliquae Italiae Civitates pro variis temporibus reperiebantur, ideo ipsos ac Etruriam universam iisdem damnis affecit Paterinorum secta; quibus ipsa Galliae Cisalpinæ populos perturbavit. (2)

§. LXX. Paterinorum nomen antiquitus habebant Catholici, qui Ecclesiasticis Simoniacis ac Concubinariis obstabant; Ab ipsis enim Concubinariis Clericis tali pacto veri Catholici nuncupabantur. (3) Eo etiam tempore Catharorum ex Insubria haeresis in

(1) *Budd. Select. jur. nat. & gent. Exercit. hist. jur. nat. de Exped. Cruciat. §. 20.*

(2) *Vid. Tertiam dissert. nostram a §. VII. usque ad §. X.*

(3) *Murat. diss. med. aev. 60. Ricbin. dissert. 1. de Catharis.*

in Italia progressa erat, ac illius affeculae permultos evulgabant errores, quos inter quidam reperiebantur, qui omnino ipsorum Clericorum delinquentium actionibus obversari videbantur, quadere obscuro loco nati homines hos impios Haereticos & bonorum Clericorum numero esse existimarent, eosque Paterinos, uti antea boni nominis Clerici vocabantur, appellarunt. Anno praecipue MCXCIII. se extendit haec haeresis in Etruria; pro certo enim habemus ex quadam Pratenfis Oppidi Archivi documento eiusdem anni, Henricum VI. Imperatorem in Italiam Henricum Wormatiae Episcopum misisse, ut Paterinos haereticos, qui tunc in Oppido Pratenfi morabantur, extingueret. (1)

§. LXXI. Celestino III. Pontifice Henricus VI. Philippo Fratri, & Graecorum Imperatoris Filiae Hireni Philippi ipsius uxori universae Etruriae dominium tradidit, ac Comitissae Mathildae bona, quae Ecclesiae antea Mathilda ipsa donaverat; (2) quadere Innocentius III. qui Celestino ipsi succedit, Philippo iam antea offensus eo quod in Etruria existens hoc S. Petri Patrimonium invasisset, eligere ipsum Regem haud consensit, sed Othoni favens eundem

K 3

Ro-

(1) *Lami Lexicon. d' Antichit. Fiorent. 15. part. 2.*

(2) *Corrad. Usserg. ed an. 1193.*

Romanae Ecclesiae defensorem collaudavit. (1)

§. LXXII. Mortuo Henrico VI. gravissimae inter illius fratrem Philippum, & Othonem IV. postea Imperatorem pro Imperii Germanici Successione discordiae exortae sunt; quadere Florentini capta occasione, qua Philippus in Germaniam iter perfecerat, Innocentii III. auxilio societatem quamdam foederativam inierunt suae non solum libertatis tuendae causa, ut in prima Dissertatione nostra demonstravimus, sed etiam ut inquit scriptor vitae Innocentii „ ad honorem & exaltationem Apostolicae Sedis: & quod possessiones & iura „ Sacrosanctae Romanae Ecclesiae bona fide defenderet, & quod nullum in Regem & Imperatorem reciperent; nisi „ eum Romanus Pontifex adprobaret. „

§. LXXIII. Huiusce Societatis quae fuerit vis paullo post Otho IV. agnovit. Quamvis enim anno MCCX. Otho ipse Romae Imperator acclamaretur, nihilo tamen secius Innocentii III. iram & excommunicationis fulmina expertus in Germaniam reverti coactus fuit, etsi illius favore Longobardorum arma pugnarent. (2)

§. LXXIV. Ad haec usque tempora Ecclesiasticae Politiae ratio apud Florentinos tali

(1) *Otho de S. Blasii cap. 48.*

(2) *Murat. loc. cit.*

tali pacto processit. Ob publicam enim utilitatem Florentini Pontificis potius quam Imperatoris amicitiam curantes Pontificis ipsius imperio paruere. Cum vero ob quoddam inopinatum infortunium in duas Guelphas ac Ghibellinas partes Civitas etiam Florentina scinderetur, Imperatoris primi, Pontificis alteri Imperium tuebantur.

§. LXXV. Multorum diu fuit præiudicata opinio has Ghibellinorum & Guelphorum partes Friderici II. tempore originem habuisse; sed antiquior certe earum origo censenda est. Struvius (1) enim Presbyteri Andreae auctoritate, (2) nos monet Corradi III. tempore in Germania natus & auctas esse. Nam Ghibellini vocabantur ii, qui in Ghibelli Urbe commorantes, ubi Henricus Corradi Filius ortum duxerat, Imperatoris partem sequebantur; Guelphi a Guelpho Bavariae Duce dicti sunt & Pontificis iura defendebant; haec deinde nomina post Buondelmontis mortem in Amideorum coniuratione interfecti, Florentiae quoque audiri anno MCCXV. ceperunt. (3)

K 4

§. LXXVI.

(1) *Syntag. histor. German. dissert.* 17. §. 4. pag. 510.

(2) *Vid. Presbyter. Andr. Chronic. Bavar.* pag. 22.

(3) *Vid. Malaspin. cap. 104. Machiavell. histor. lib. 2. Giannon. histor. Civil. del Regno di Napoli lib. 16. pag. 374. §. 1.*

§. LXXVI. Et vero ea iam attigimus tempora, quibus Ecclesiasticam suam Politiam, non tam ad Canonum normam & Pontificiarum Sanctionum regulam, quam ad suae Reipublicae potius leges exigere iam studebant Florentini. Cum enim animadvertissent Pontifices plerumque Religionis obtentu & divini iuris tuendi specie, humanis non raro causis se immiscere, & civilem ipsam eorum maiestatem invadere, ceperunt iam Pontificios terrores & intempestivas censuras longe securius excipere & pari constantia refutare. Ea enim invaluerat iam tenebrosissimis illis temporibus Religionis potius corruptela, quam forma, ut si quando contra Romanam auctoritatem peccatum vel leviter videretur, sacra fidelium communione illico arcerentur Civitates, divinis muneribus sacrisque pene omnibus interdicerentur, nec nisi iniquissimis conditionibus ad divinas participandas res denuo revocarentur. Tantam Romanorum Antistitum immoderantiam pertaesi iam Florentiae Moderatores obistere iam illi omni pacto statuerant, Presbyteris aequae ac Coenobitis severe praecipientes viderent, ne qua Pontificia censura in posterum moverentur, quominus Ecclesiastica officia & quotidiana sacra, ut antea, peragerent, easque ut inferius ostendemus contra Ecclesiasticam libertatem leges Florentini

tini condiderunt, quæ in secundum Statutorum librum totidem fere verbis, ut diximus, sunt relatae.

§. LXXVII. Huius ætatis Historici referunt Pontificem eo præsertim tempore curasse, ut varia partium studia a quibus vexabantur Etruriæ Civitates, diu protraherentur. Nam tali pacto suis in limitibus Imperatoris iura continere sperabant; (1) quæ re cognita a Friderico, ipse etiam Urbertorum partem fovere studebat; (2) & ea de causâ Neapolim reversus Conradum Episcopum Neumagensen Imperii Cancellarium in Etruria reliquit, ut antiquos in fide contineret ac novos amicos quaereret. (3)

§. LXXVIII. Inficiari quidem non possumus primis Friderici II. annis Fridericum ipsum Honorio III. fuisse, sed utrum fiste, an ex animo dubitatum est. Et sane anno MCCXX. quo ab Honorio Imperialem coronam adsequutus fuit, ipso suadente Pontifice, celeberrimum evulgavit Edictum, quod & sub titulo „*de Haereticis, & Manichæis*„ in corpore Iustiniano & latius in Regum Feudaliũ libro relatum legimus, quo infamiae, exilii ac bonorum publicandorum poe-

(1) *Giannone loc. cit.*

(2) *Machiavell. Istor. Fiorent. lib. 2. pag. 97. Ediz. ult.*

(3) *Giannone loc. cit.*

poena coercentur Cathari, & Paterini qui praecipue haeretici Florentiae sub eorum Duce Philippo Paternone dominabantur. (1)

§. LXXIX. Divinus Poeta noster Dantes (2) non sine laude commemorat SS. Francisci & Dominici Instituta ab Innocentio III. superioribus annis probata, & ab Honorio III. Imperatoris ipsius consensu confirmata, (3) quorum primum in Etruriae Urbibus ipsius Francisci, & alterum Ioannis Salernitani operâ constitutum fuit. (4)
Ho-

(1) *Lami Lezion. Floren. 13. pag. 484.*

(2) *Tali pacto cecinit Poeta de Franciscano Instituto Paradis. Cant. XI.*

Pensa oramai qual fu colui che degno
Collega fu a mantener la Barca
Di Piero in alto mar per dritto fegno.

E questi fu lo nostro Patriarca
Perche qual segue lui come comanda
Discerner puo che buona merce carica.

Et de Dominicano sic quoque cecinit Paradis. Cant. XII.

Poi con dottrina e con volere insieme
Con l'ufizio Apostolico si mosse
Quasi torrente ch'alta vena preme.

E negli sterpi eretici percosse
L'impeto suo piu vivamente quivi
Dove le resistenze eran piu grosse

Di lui si fecet poi diversi rivi
Onde l'orto Cattolico si riga
Sicche suoi arboscelli stan piu vivi.

(3) *Paol. Sarpi a discorso sopra l'inquisizione della Repubblica di Venezia Tom. 6. Operum pag. 6.*

(4) *Lami Lezion. d'Antichità Fior. 16. p. 507. e 508.*

Horum antiquitus Ordinum cura fuit in haereticae pravitatis coinquinatos homines inquirere, quod antea ab Episcopis praestabatur, ac postea Florentiae Communi, ut ipsi punirentur, tradere, si fidem habeamus legi, quam in Capitulo XIII. Libri III. Statuti nostri legere possumus, quamque referente Ioanne Lamio; eo tempore latam fuisse credendum est. (1)

§. LXXX. Prima dissensionum inter Fridericum II.; & Honorium III. origo fuit odium, quo Fridericus Guelphorum partes prosequabatur; & ardor quo Ghibellinos Pontifici rebelles defendebat. (2) Querebatur etiam Honorius Fridericum Episcopos permultos auctoritate sua deposuisse; variasque Ecclesias expoliasse, adeoque Ecclesiasticam libertatem contra datam fidem offendisse. Fridericus vero Principes omni aetate a Caroli Magni aetate deponendi Episcopos suspectos habuisse facultatem respondebat (3), & quoad Ecclesias ab eo expollatas dicebat id ab eo factum esse, ut illis Ecclesiae bonis Damiatæ oppidum a terribili

(1) *Spogli MSC. di Ferdinando del Migliore, & Lami loc. cit., & tertiam praefationem §. VII.*

(2) *Giannon. Istor. Civil. del Regno di Napoli lib. 16. cap. 1.*

(3) *Fazzell. decad. 2. lib. 8. cap. 2. fol. 448.*

bili Soldani obsidione; qua tunc costringebatur, liberaret.

§. LXXXI. Ricordanus Malaspina (1) ceterique Florentinae rei Historici afferunt ob eas potissime causas Honorium III. Anathematis fulmine Fridericum percussisse; de hac vero re satis non liquet; immo Petrus Giannonius (2) id a veritate omnino alienum esse putavit. Discordias enim, quae Honorium inter ac Fridericum interfuerunt tam graves minime fuisse Giannonius censet, ut Fridericus a spiritualibus illis poenis coerceri mereretur, quae postea ab Honorii successoribus Gregorio IX. & Innocentio IV. in ipsum iure nescio an iniuria irrogatae fuerunt.

§. LXXXII. Prima removendi a piorum coetu Imperatorem causa fuit neglecta contra Seracenos expeditio. Iuraverat enim Fridericus bellum se contra Saracenos moturum, sed in eo fidem fefellit. Cum enim Classem conscendisset Imperator, triduum in mare proventus subito convertit, & uti ex Petri de Vineis Epistolis, ac Caroli Sigonii verbis colligimus se per incommodam valetudinem maris iactationem ferre posse negavit. Et haec sane res Gregorio IX. iusta

(1) *Istor. cap. 123.*

(2) *Vid. Istor. Civil. del Regno di Napoli lib. 16. cap. 5.*

iusta excommunicandi Fridericum caussa visa est. (1)

§. LXXXIII. Proprias Fridericus in Pontificem concitavit iras putans levem ob causam Pontificem ipsum sibi huiusmodi poenas irrogasse, ideoque pro nihilo eas habuit, cum vero Pontificis Gregorii potentiam summopere timeret, antiquos, quos in Etruria habebat amicos ad sui defensionem adeo commovit, ut contra suam ipsam, quam paullo ante, in Haereticos & Manichaeos tulerat legem agens, Ghibellinos non solum sed Paterinos etiam haereticos propria auctoritate defenderit, & cum esset eo tempore Florentinorum Potestas Paces Pesannula Bergomensis, ipsorum defensionem Pesannulae ipsi mandavit; (2) quadere Danthes suo in Inferno, Guelphorum opinionem sequens Epicuraeos inter una cum Farinata de Ubertis Fridericum II. commemoravit.

qui

(1) *En verba Sigonii de Regno Italiae*, „Gregorius IX. sub ea occasione quod nos in termino nostro dato infirmitate gravati transire nequivimus ultra mare *Primitus* excommunicationi subiecit &c. Idque opponi potest *Ricordano Malaspina*, & *Ioanni Villano* qui afferunt „Honorium III. primitus Fridericum excommunicasse.

(2) *Lami Antiquit. Florent. lezion. 15. pag. 497.*

..... *quì con piu di mille giaccio,
 Quì entro è lo secondo Federigo
 E il Cardinale e mille altri mi taccio.* (1)

S. LXXXIV. Agnoverat Pontifex Guelphorum res ideoque suas pessime Florentiae procedere, quadere cogitavit (quaesito colore tollendi progressus, quos Philippus Paternonius, Paterinorum, uti diximus, Florentiae Magister ac Dux, sua in haeresi perfecerat) illud quod appellatur Inquisitoris Tribunal Florentiae etiam constituere; quod sane Tribunal sicuti statum facit in statu (2) Friderici etiam amicos in officio continuit. Hinc factum est ut anno MCCXXVII. Gregorii IX. Pontificatus secundo, (3) & non uti vult Lamius primo (4) S. Mariae Novellae Coenobii Praefecto Ioanni Salernitano, cuidam S. Mariae Monacho, & Bernardo Florentinae Ecclesiae Canonico Gregorius ipse mandaverit, ut in Philippum Paternonium praecipue omni cura inquirerent, (5) & haec sane est extraordi-

(1) *Infern. Cant. X. id etiam a Ioanne Boccaccio confirmatur in Sermou. IX. 6. dist. Ma-
 Jespin. Villan.*

(2) *Bielsfeld Institutions Politiques livre 1.
 chapitr. 11.*

(3) *Murat. Annal. d'Ital. an. 1227.*

(4) *Lami Antichit. Fiorent. lezion. 15. pag. 493.*

(5) *Pontificis Bulla in forma brevis, in qua
 memoratis viris id agendum committitur, exis-
 sit in S. Mariae Novellae Coenobii Archivo.*

ordinariae Inquisitionis originis apud Florentinos prima memoria; hic vero postea facer, atque horrendus Magistratus suas leges a Concilio quodam Toletano, teste Paulo Sarpio, (1) recepit, qui etiam nos admonet in Etruria pariter, illo, quem postea habuit, ordine, eo potissimum tempore Magistratum ipsum constitutum fuisse.

§. LXXXV. Haec omnia, quae a Pontifice Florentiae gerebantur, nil profuere, ut Ghibellinorum partes, quae Friderici II. auxilio minime carebant, suam quam habebant vim ac potentiam amitterent, immo anno MCCXXXIII. ob Montis Politiani victoriam, quam anteaſto anno Senensium arma retulerant, Florentini ipsi Senensium territorium post Montis Politiani recuperationem vastarunt; quadere Gregorius IX. illius Civitatis, quae omnino Ecclesiae partes sequebatur, infortunio commotus, Ioannem Vicentinum Dominicanum, Pontificiae auctoritatis illius temporis praeconem, in Etruriam misit, ut acerrimas Senenses inter & Florentinos lites componeret. Nil ea in legatione Ioannes absolvit, quadere Gregorius Florentinos Pontificia auctoritate ac Beatorum Apostolorum Petri & Pauli nomine Interdicto subiecit, & omnes illius

Ci-

(1) Sarpi „ discorso sopra l' Inquisizione dello Stato Veneto. Vid. Tem. XI. Concilior. Colonn. 427.

Civitatis Rectores a Christianorum communione alienavit. (1)

§. LXXXVI. Fridericus postea quamvis a piorum communione distractus eam expeditionem, quam ipse distulerat, cum primum commode potuit, in Syriam suscepit. (2) Quae res autem Gregorium pacare posse videbatur, ad ardentiores eum inflammavit indignationem; adeo ut ipse non solum Pontifex Fridericum denuo excommunicaverit, verum etiam Patriarchae Hierosolymitano mandaverit, ut ipsum excommunicatum scirent Christiani, qui in Oriente morabantur, ne illi obedientiam praestarent. (3) Ardebat Pontifex ira, quod sine Ecclesiasticae gratiae recuperatione, ac sine diligenti rei militaris apparatu in Syriam Fridericus profectus esset. Magnam enim copiarum partem ipse reliquerat in Sicilia, quam Pontifex eo tempore una cum Apulia Ioannis Brennae Hierosolymae Regis opera armis invaserat. (4)

§. LXXXVII. Inita vero cum Soldano a Friderico pace de Ultramarinis partibus ipse

(1) *Malaspin. & Villan. de ea re mentionem faciunt anno 1231. Chronic. vero Senen. Tom. 15. rer. Italic. Riccard. & S. Germano, & Raynald. Annal. Ecclesiastic. potius credendum arbitror, qui omnes factum narrant anno 1233.*

(2) *Ricord. Malasp. cap. 126.*

(3) *Riccard. de S. Germano in Cbranix. Abbat. Uspersg.*

(4) *Malaspin. cap. 127.*

ipse prospere rediit, ac Pontificis exercitum, qui iam illius Regnum occupaverat, feliciter propulsans, de eo triumphavit, ac brevi dierum spatio ad suum dominium amissum fere Regnum revocavit. (1)

§. LXXXVIII. Cum Pontifice etiam deinde pacem confecit; cum vero Fridericus Mediolanenses ac ceteros Italiae populos rebelles, ac multarum in Imperatorem iniuriarum Auctores crederet, eos bello sibi subiicere constituit; Gregorius per literas primum hortatus est Fridericum, deindeque ipsi mandavit, ne armatus Italiam ingrederetur, & ut permissio ei litis arbitrio de Italia decerneret. Huic Imperator rescripsit Italiam universam suam omni tempore hereditatem extitisse, ideoque eam infidelem ac rebellem vindicare se armis posse contendebat. (2)

§. LXXXIX. Interea Fridericus, posthabitis Gregorii minis, Etruriae universae ac praecipue Florentinorum auxilio, (3) Longobardorum vires contrivit, In omnium gratulatione Fridericus audiit a piorum communione se iterum depulsum, (4) idque adeo

L

Fri-

(1) *Vid. quamdam Friderici literam relatum a Richarido S. Germani in Chronic.*

(2) *Sigon. de Regno Italico lib. 18. ann. 1236.*

(3) *Malaspin. Historiar. cap. 129.*

(4) *Vid. Bullam excommunicationis, quae incipit*

Fridericum in rabiem & bellum acrius gerendum accendit, ut indicto postea a Gregorio generali Concilio, atque in Italiam eam ob causam multis Galliae Episcopis advenientibus a Genuensium navibus asportatis, iusserit Fridericus Pisanos iis ingressum in Etruriam impedire, idque cum a Pisanis praestitum fuisset, Pisani ipsi a Pontifice interdicto subiecti sunt. (1)

§. XC. Animi tandem dolore gravatus Gregorius IX. diem clausit postremum, cui Celestinus III. successit, ac post decem & octo sui Pontificatus dies Sinibaldus Fiescus, qui Innocentii IV. nomen assumpsit. Hic Cardinalis cum Friderico amicitiam coluerat, quapropter quasi de rebus Sacerdotium inter & Imperium brevi conventuris Civitates & sibi & Friderico gratulabantur; Fridericus vero iis respondebat se iustiore dolendi quam laetandi causam habere; siquidem se amisso Cardinali amico, insensum Pontificem nancisci. Neque enim animi sententia fefellit. Ita enim tunc vivebatur Pontifices inter & Imperatores, ut quasi hereditariae cum digni-

pit „ Excommunicamus & Anathematizamus ex „ parte Dei Omnipotentis „ *relatam a Sigon. de Regn. Ital. lib. 18.*

(1) *Malaspin. loc. cit.*

gnitare contentiones a morientibus ad successores transmitterentur. (1)

§. XCI. Et re quidem vera Fridericum inter & Innocentium IV. dissidia adeo processere, ut anno demum MCCXLV. Lugdunensi in Gallia ab Innocentio IV. convocato Concilio generali, cui idem Pontifex, & Balduinus Orientis Imperator cum Patriarchis Antiocheno & Constantinopolitano praefuere, in eo excommunicatus & depositus Fridericus fuerit. (2)

§. XCII. Statim ac igitur Friderico sua depositio innotuit, spem omnem in Ghibellinorum fidem collocavit, ideoque filium suum Corradum Florentiam cum sex millibus equitum misit, a quo Guelphi haud valentes Ghibellinis resistere ex Urbe eieci sunt, ac Ghibellini Civitatem Florentinam gubernarunt. Quoad sane expulsionis tempus inter se certant Historici. Anno enim MCCXLVII. id evenisse asserit Ptolomaeus Lucensis; anno MCCXLIX. Ammiratus; Sozomenus Pistoriensis, & Ricordanus Malaspina MCCXLVIII. Anno demum MCCXLIII. alii; quod sane probabilius videtur, quum idem fuerit apprime annus, quo Fridericus Regno expoliatus est.

§. XCIII. Mortuo Friderico II, corda-

L 2

tio-

(1) Ricordan. Malaspina. cap. 132. Cyriac. Lenu-
tul. de Stat. Reipubl. Rom. pag. 1224.

(2) Febron. Princip. iur. Ecclesiast. cap. 6. §. 25.

tiores Florentinae Reipublicae Viri, ut partium pacarentur studia, curarunt, quadere Florentiae Potestate Uberto Lucense, & ipso suadente Guelphi Florentiam reducti sunt, ac Reipublicae regimen in meliorem, quam refert Machiavellus, formam restitutum fuit. (1)

§. XCIV. Decem annorum spatio Imperium hoc in Urbe processit, quo tempore Florentini, Pistorienses Arretinos & Senenses ad foedus secum ineundum coegerunt, ac sua sub ditione Volaterranum Populum subiecerunt; idque omne actum potissimum a Guelphis est, quia Populus Ghibellinos ob illorum forte superbiam odio prosequabatur, validioremque in armis tunc temporis Pontificis, quam Imperatoris vim esse non solum Florentiae Cives arbitrabantur, sed etiam eo pacto se tuturos libertatem sperabant, secusque eam se amissuros timebant.

§. XCV. Quum igitur Ghibellini propriam evanescere auctoritatem intuerentur, primam expectabant occasionem cuius favore Reipublicae Regimen reciperent; optimumque ideo duxerunt auxilium a Frederici Filio Manfredo, qui Neapolitano Regno potitus erat, exposcere, quorum consilium cum ad Guelphorum aures perven-

(1) *Machiavell. Historiar. lib. 2., & Quintam dissertationem nostram §. V.*

venisset, ut Guelphi ipsi Civitatem a vicino periculo liberarent, Ghibellinos ex Urbe eiecerunt, qui postea ad Senenses confugere coacti sunt. (1)

§. XCVI. Manfredus, ut Ghibellinis auxiliaretur, centum primum & octoginta postea expertes milites ad Ghibellinos, Duce Iordano Comite, misit (2) qui Guelphis in Montisaperti campis profligatis, Florentiam pervenere, ex qua Urbe Guelphis omnibus depulsis, Tusciae nostrae status omnino mutatus est, ac praeter Lucensem Urbem, & Florentinos exules, qui Lucam confugerant, Tusciae reliquae Civitates sub Manfredi ditione redactae sunt. (3)

§. XCVII. Foedus cum Manfredo ineunt Ghibellini, & ab Alexandro IV. ut Manfredi partes eiurarent frustra commonentur, ideoque ab ipso ad Interdicti poenam damnantur. (4)

§. XCVIII. Hic loci memoretur oportet conventus, quem in Emporii Oppido Comes Guido Novellius Clusentini Princeps, qui Iordano in Etruriae regimine successerat, convocavit, in quo a Ghibellinis praepositum fuit solo coaequare Florentiam, ubi Populus Guelphus omnino reperiebatur.

L 3

(1) *Bzovius Annal. Ecclesiast. ad annum 1257.*

(2) *Sozomen. Pisforiens. ad ann. 1255.*

(3) *Protonotarius Lucens. ad ann. 1261.*

(4) *Vid. Bzovium Annal. Ecclesiast. loc. cit.*

tur. Hoc enim pacto Ghibellinorum potentiam servare, & vires quas fortasse Ecclesia recipere poterat, destruere omnino se posse censebat; (1) & res quidem ad effectum fortasse ducta esset, nisi Farinata de Ubertis, qui apud Ghibellinos summa auctoritate pollebat, valida oratione comminatum excidium improbasset. (2)

§. XCIX. Florentinae tandem Urbis gens qui Guelpham sequebatur partem, immanem Ghibellinorum tyrannidem pertaesatum tumultum in eos concitavit; quadere Guidone Novello una cum Manfredi praesidio & Ghibellinis eiectis anno mccclvi. Guelphos, qui a Lucensi etiam Urbe espulsi ad Clementem IV. pro auxilio obtinendo adiverant, idem Florentinus Populus in Patriam revocavit, neque ita multo post Populus ipse recentes Ghibellinorum iniurias oblitus Ghibellinos etiam in Patriam restituit. (3)

§. C. Pacatis tali pacto Florentinorum animis proprium ad arbitrium Rempublicam iam ipsi regere posse videbantur. Quum vero Imperator ius habere in ea Civitate, idemque Pontifex assererent, hinc factum est ut Imperator suum Florentiae praesidium, retineret, variosque diversis temporibus Legatos

(1) *Machiavell. historiar. lib. 3.*

(2) *Machiavell. l. c. Cerretan. Histor. Florentin. MSC. Tom 1. fogl. 95.*

(3) *Machiavell. Histor. Florent. lib. 2.*

gatos post solemnem excommunicationum
absolutionem, quae variis temporibus in
Florentinos irrogatae fuerant, huc Pontifex
miserat. Et revera Clemens IV. longi in-
terregni aëvo duos ex Religiosa quadam
Familia viros, uti Reipublicae Rectores,
ad Florentinos misit, quibus praecepit, ut
si fieri posset Imperii praesidium, quod Flo-
rentiae morabatur, ipsi expellerent. (1) Nil
vero de iis, quae Pontifex iusserat, absol-
vere valuerunt; Nam iis obedientiam Flo-
rentini minime praestant, immo parum
abfuit, quin Pontificii Rectores fame in
poenam suorum moliminum consumeren-
tur. (2)

§. CI. Duobus Religiosis viris Romam
revocatis Eliam alium Religiosum hominem
Florentiam immisit Clemens IV., ac Flo-
rentinis ipsis mandavit, ut eum Civitatis
Gubernatorem exciperent. (3) Eliae succes-
sit Iacobus a Collomedio, cui, cum ma-
xima Florentinorum pars pro nihilum eum
haberet, nunquam obtemperatum est, (4)

L 4

ne-

(1) *Vid. Breve Pontificium apud auctorem Operis
cujus est titulus „ Notizie della libertà di Firenze*
Tom. I. pag. 464.

(2) *Vid. d. auctor. ad pag. 468.*

(3) *Vid. Epistol. Clement. IV. 248. column. 377.
apud Martene.*

(4) *Vid. Epistol. 337. column. 373. apud Marten.
Vid. Auctor. libert. Florent. Tom. I. pag. 470.*

neque stipendium ratione officii Collomedio debitum solutum fuit. (1)

§. CII. Clemens IV. id a Florentinis in Pontificiae potestatis contemptum actum fuisse putavit, & idcirco vehementer iratus acerrimas ad eos scripsit literas, quas Florentini pro nihilo pariter habuere, ac nulla Pontifici responsione data alium Potestatem crearunt, ex quo factum est, ut Pontifex Florentinos a Sacrorum communione iterum alienaverit. (2)

§. CIII. Id omne Ghibellinorum consilio Florentiae gerebatur, ideoque Guelphi, qui omnem auctoritatem amiserant, ut Florentiam Pontifex Carolum Andagavensem Ducem mitteret expostularunt. (3) Carolus igitur Siciliarum Regnis, post Manfredi funus, libere ope Pontificis occupatis, universae Etruriae pacificator ab ipso Clemente IV. creatus fuit, Etruriamque ingressus Guelphis Reipublicae Imperium restituit. Nam Ghibellini Caroli ipsius potentiam ex Urbe fugientes evitaverant.

§. CIV. Carolo igitur Etruriam regente Capitaneorum Partis Guelphae Universitas

(1) *Vid. d. Auct. loc. cit.*

(2) *Vid. Epistol. Clement. IV. 673. column. 683. apud Marten., & d. Auct. de libert. Florent. par. 1. cap. 8. §. 39. pag. 467.*

(3) *Machiavell. historiar. Florentin. lib. 2. & Raynald. ann. 1267.*

tas anno MCCLXVIII constituta fuit, uti ex Ioanne Villanio & Simonis de Tosa Chronicis ab erudito Mannio collectis eruitur; Quoniam vero anno MCCLXV. proprium a Clemente IV. Vexillum Guelphi receperant, quod uti refert praeclaudatus Simon de Tosa, erat Aquila rubra gestans Draconem in unguibus; hoc idem signum, cui Florentini adiungere liliū in Aquilae rostro, Guelphae Partis Capitanei sumpserunt. (1)

§. CV. Interea vita functo Clemente IV. Gregorius X. in Pontificatu successit, qui Pastoralis officii ardore captus sibi onus componendarum partium assumpsit, ac tantum in ea re potuit, ut Florentini Ghibellinorum Syndicos in Urbem recipere decreverint, ut cum iis de Ghibellinorum reditu loquerentur; quo vero tempore de pace per-

(1) *Vid. Verin. de Illustrat. Urbis Florentiae* pag 13 *qui cecidit.*

Purpureaeque Aquilae victricia signa Sacerdos

Donavit Clemens Guelphis viridemque Draconem

Quem rostro, & pedibus victrix eviscerat ales.

& MSC. „ Risposta all' Istruzione di S. E. il Sig. „ Presidente Neri per l' Università degli Illustrissimi „ mi Signori Capitani di Parte Guelfa ed Uffiziali de' Fiumi della Città di Firenze „ esistens in privata Bibliotheca Cl. Senatoris Io. Baptistae Clementis Nelli.

perficienda agebatur, adeo a Guelphis Ghibellini perterriti sunt ut ipsi in Urbem amplius redire noluerint. Hac de re Civitatem omnem Pontifex incensavit, iraque inflammatus Anathema in eam dixit, quo ab Innocentio V. soluta postea fuit: (1)

§. CVI. Pontificatus ad Nicolaum III. ex Ursina domo pervenerat, eo potissimum tempore, quo Pontifices Carolum Andagensem maxime timebant, quia in Italia aliis validior censebatur, etiamsi Pontificis ipsius favore ad id Carolus pervenisset, quod ut reprimeretur tam immanis potentia, modum inquirebant. Hac tantum de causa paucis ab hinc retro annis Manfredi Pontificis ope Regnum sublatum fuerat, & hac tantum de causa Nicolaus III. Imperatoris Rodulphi auxilio Etruriæ regimine Carolum expoliavit, eamque in Provinciam legatum Imperatoris etiam nomine, Cardinalem Latinum immisit: (2)

§. CVII. Latinus discordias aliquantum composuit, & exules in Patriam revocavit, annorumque duorum spatium, quod Latinus in Republica restituit regimen, servatum est. Tunc vero temporis, quo Martinus IV., natione Gallus, Pontifex factus fuit, adeo Carolo Regi coniunctus fuit, ut omnia sibi deberi viderentur. Ex hac igitur Martini IV. Pon-

(1) *Machiavelli Historia Florentina lib. 2.*

(2) *Machiavelli loc. cit.*

Pontificis & Caroli Régis familiaritate Etruriae Civitates, quae ambiguae dudum fuerant, ad Regem rursus inclinare, eiusque nutum in cunctis respicere ceperunt, quare Imperatoris Rodulphi Legato, quem in Italiam Rodolphus ipse miserat, Florentini & Lucenses parere amplius noluerunt. (1)

§. CVIII. Externa, quae Florentina Respublica bella gerere coacta est, internam Reipublicae pacem, pacatis Guelphis ac Ghibellinis aliquantisper partibus, restituere. Civiles vero contentiones denuo in Urbe exortae sunt cum Cancellariorum & Panciaticorum dissensiones, quae Pistorii originem habuerant, antiqua inter Cerchios & Donatos odia renovarunt. Suam Bonifacius VIII. auctoritatem, ut tam gravia componerentur dissidia, interposuit, & eam ob causam Carolum Valesium Philippi Pulchri Germanum, quem ipse Pontifex in Italiam vocaverat, in Etruriam misit, qui potiusquam tumultus pacaret, eos magis magisque auxit, partiumque animos exasperavit; quamvis enim eius consilia optima visa omnibus fuerint externe, ait tamen Ioannes Villanius, (2) ipsum clam Cerchiorum Parti plurimum adhaesisse, qua de causa damna permulta in Rempublicam emanarunt.

(1) *Sozomen. Pistoriens. Cronic. ad ann. 1281.*

(2) *Villan. lib. 8. cap. 48.*

runt. Ferrettus tandem Vicentinus (1) suam proferens opinionem inquit, Pontificem Etruriae Imperium Caroli Valensis opera sibi vindicare exoptasse.

§. CIX. Ut. tot tantaque infortunia haud amplius. Rempublicam perturbarent, Matthaeus etiam Cardinalis Arquatensis Florentiam venit, qui sane ut Cives permulti inter se pacem agerent, arbiter fuit; quum vero, ut illis de Donatis & Cerchiis communes forent Reipublicae dignitates, proposuerit, caedem in Republica exarsere contentiones, quadere Cardinalis in Florentinos ira percitus Florentia discessit, & Cives omnes interdicto obligavit. (2)

§. CX. Ecclesiasticae rei Historici praecipueque Petrus Crinitus (3) referunt Bonifacium VIII. maxima artisse temporalis augendi domini cupiditate, idque ex iis non solum quae Bonifacius in Francorum Regem Philippum Pulchrum gessit, sed etiam ex celebri constitutione „*Unam Sanctam*„ quae in legum Canoniarum Codice legitur, eruere posse existimant. Ipse etiam tota animi alacritate Ghibellinos odit, & Bonifacii potissimum tempore in Guelphae Partis Magistratu Florentiae initium habuit

ce-

(1) *Ferret. Vicent. Histor. lib. 2. apud Murat. Rer. Italic. Scriptor.*

(2) *Machiavell. Histor. Florent. lib. 2.*

(3) *De honesta disciplina lib. 7. cap. 13.*

celebris ille liber vulgo „ *Clavi* „ dictus, in quo Ghibellini omnes admoniti describebantur, ut ex eodem libro in Guelphae Partis Capitaneorum Archivò existente deducitur. (1) Ghibellini verò parem Bonifacio VIII. rependerunt mercedem, Danthesque noster adhuc viventem inter Simoniacos in Inferno collocavit. (2)

§. CXI. Partium interea studia magis magisque Florentiae exardebant, eo tempore quo Benedictus XI., qui neque Guelphum neque Ghibellinum se demonstrabat, ad Pontificatum evectus est. Ipse igitur cupiens pacem Florentiam reducere, Nicolaum Cardinalem Pratensem uti pacis arbitrum in eam misit. (3) Erat Ghibellinus origine Nicolaus Cardinalis Pratenfis illiusque ideo praecipua cura fuit exules Ghibellinos in Patriam reponere. Optimum sane habuit initium Nicolai expeditio, pessimum vero pro-

(1) *Vid. MSC. „ Risposta all' Istruzione di S. E. „ il Sig. Presidente Neri per l' Università di Parte Guelfa, ed Uffiziali de Fiumi della Città di „ Firenze „ existens in privata Bibliotheca Cl. Senatoris Ioannis Baptistae Clementis Nelli.*

(2) *Infern. Cant. XIX. & XXVII. Vid. Comment. Landini, Vellutellii, Benevenuti de Imola, & Pompeum Venturium; Vid. etiam Auctor. libert. Florent. Tom. 1. pag. 374., & 575..*

(3) *Ioan. Villan. lib. 8. cap. 69. Din. Compagn. lib. 3. Tom. 2. Rer. Italic. Scriptor. Cerret. Histor. ad ann. 1303. fol. 143.*

progressum. Guelphae enim partis potentes, variis Florentinorum more ingenii sagacitatibus, Nicolai consilia adeo eluserunt ut a populo in odio postea habitus ad Pratenſe Oppidum confugere coactus fuerit. Illic etiam tumultus excitati sunt, quadere eo etiam ex loco cito discessit, eumque interdictum reliquit. Florentiam rediit, reque infecta dataque in Florentinos excommunicatione ex Urbe denuo profectus est. (1)

§. CXII. Civiles proſequebantur diſſenſiones eo adhuc aevo quo Clemens V. ob Cardinalis Pratenſis & Philippi Pulchri artes in Avenionenſi Urbe Petri Cathedram conſtituit. Et ſane cum Piſtorii in Urbe Ghibellinorum permulti morarentur, Florentini eorum potentiam incrementum aliquod ob Piſanorum Arretinorum & Bononiensium opem recipere poſſe, ſuſpicabantur; (2) quadere Nuncios ad Carolum II. Neapolis Regem miſerunt, ut Calabriae Principem Robertum eius filium in Etruriam feſtinanter mitteret, Ghibellinos, qui Piſtorii erant, expellendi cauſſa, & ita a Carolo factum eſt. (3) Hac vero re cognita a Cardinali Napoleone Orſino, & Card-

(1) *Machiavell. Hiſtor. lib. 2. Ammirat. hiſtor. lib. 4. ad ann. 1301.*

(2) *Vid. Ioann. Villan. lib. 8. cap. 82. Hiſtor. Piſtorienſ. Tom. XI. rer. Italic. Scriptor.*

(3) *Cerretan. loc. cit. & Hiſtor. Piſtor.*

dinali Pratenſi, ipſi Pontifici ſuaſere, ut Florentinis imperaret ne ab illa pace, qua fruebantur, a Florentinis ipſis Piſtorienſes deturbarentur. Pro nihilo tamen habuere Florentini mandatum, & iterum Civitatis Rectores & belli Duces excommunicati manſere. (1)

§. CXIII. Obſidione circumdato a Florentinis Piſtorio, poſt varias armorum vices, quadam adhibita calliditate, a Dino Compagno, & Ioanne Villanio (2) deſcripta, deditionem Florentini ipſi Piſtorienſibus ſuaſere; quadere cum in Italiam veniſſet Cardinalis Napoleonis Orſinus Piſtorique deditionem audiſſet, id ſummopere ipſi diſplicuit; Bononiam iter pacis ferendae cauſa perfecit, & forſan ſua pertraxiſſet conſilia ad effectum, niſi Florentini aſſuetis verſutiis Populum Bononiensem in Napoleonem concitaſſent. (3) Re igitur infecta Bononiam Pontificius Legatus reliquit, percitusque ira Civitati ipſi & Reipublicae Rectoribus excommunicationem indixit, eam publica Univerſitate expoliavit, Iuvenesque qui

(1) *Cerret. Vicent. hiſtor. lib. 3. Tom. IX. rer. Italic. Scriptor. Ammirat. hiſtor. lib. 4. ad ann. 1306.*

(2) *Din. Compagn. lib. 3. Tit. XI. rer. Italic. Scriptor. Ioann. Villan. lib. 8. cap. 81.*

(3) *Vid. Din. Compagn. loc. cit. Chronic. Bononiens. Tom. 18. rer. Italic. Scriptor.*

qui studiorum causa ad eam pervenissent, ab Ecclesiae communione exclusos declaravit. (1)

§. CXIV. Napoleonis Orfinus literas ad Florentinos etiam scripserat, in quibus se brevi in eorum Urbem venturum esse dicebat, ut illam & illius Rectores ab Interdictis & Censuris liberaret; Ad eum vero rescripserunt Florentini ne eo se gravaret incommodo; Namque eo tempore illis benedictionibus eos minime indigere afferebant; qua responsione a legato audita solemniter sui muneris actu Interdictum in Florentinos & alias, quibus iam gravabantur Ecclesiasticas poenas confirmavit. (2)

§. CXV. His tamen haud obstantibus Napoleonis Cardinalis sibi suadere non poterat, quo pacto ipsi obedientiam praestare, & Interdicta unquam curare nolerint Florentini, quadere anno MCCCVII. per multis collectis copiis Arretium pervenit, posteaque in Florentinum Territorium aciem eduxit, laetamque fortasse victoriam Cardinalis retulisset, sed a celeritate haec pendebat omnino. Quum enim inutilibus in dirigendis legationibus ad Florentinos pro obedientia ab illis obtinenda tempus omne con-

(1) *Vid. Annal. Caes. Tom. 14. rer. Italiae. Scriptor.*

(2) *Ammirat. histor. lib. 4. ad ann. 1307.*

consumeret; hoc eodem anno suam legationem imprudenter absolvit, & Florentinorum opera a Romano Pontifice Italica Legatione fuit expoliatus. (1)

§. CXVI. Res ita apud Florentinos adhuc ab Ecclesiae communione alienatos se habebat; pace vero Urbi restituta ob Corsii Donati mortem, (2) in Pontificis quoque amicitiam rediere, eaque in expeditione, quam Clemens V. in Venetos vindicandae Ferrariae causa fieri mandaverat, Florentini etiam Clementi auxilium praebuere, qua de ratione Clemens a censuris, Ammirato teste, Florentinos ipsos dissolvit. (3)

§. CXVII. Quamquam vero Florentini in Pontificis gratiam rediissent, suam tamen libertatem & leges tueri summopere exoptarunt, adeo ut ipsius Pontificis nunquam aut Imperatoris voluntati his temporibus paruerint. Et revera post varias Sacerdotii & Imperii discordias, post tantas in Imperatores, Reges & Respublicas latas excommunicationes, longum tandem post Interregnum, quod Friderico II. successit, Romani Pontifices in Regum & Imperatorum electionibus adeo se ingerebant, ut venientium temporum condiciones effecerint, quod huius-

M

modi

(1) *Vid. Ioann. Villan. lib. 8. cap. 89. Din. Compagn. in Chronic. Tom. IX. Rer. Italicar.*

(2) *Ioann. Villan. lib. 8. cap. 96.*

(3) *Ammirat. lib. 4. anno 1309.*

modi Pontificiae adprobationes necessariae omnino viderentur. (1) Hinc Henricus VII. e Luxemburgo a Germanis Imperator electus Legatum ad Clementem V. direxit, ut ab eo electionis suae confirmationem exposceret. (2) Electioni Clemens assensum prae-buit, eaque de causa tres misit ad Italicas Civitates Legatos, qui illis suaderent, ut ipsi Henrico VII. obedirent seque submitterent. (3) Florentini vero, etsi Clemens iis etiam id praecepisset, Henricum VII. suum uti Principem haud unquam agnoverunt; Et sane cum Florentini anno MCCCIX. Arretium potenti cum exercitu obsedissent, pro nihilo habuere Henrici ipsius mandatum, quo imperabat Florentinis, ne Arretii Urbem amplius vexarent; Florentiam tandem pervenit una cum aliis Henrici VII. Nunciis Aloysius Sabaudiae Dux, & Florentinis Imperatoris in Italiam adventum indicavit; ast nil aliud a Florentinis ipsis quam contumelias Nuncios retulisse ex Historicis liquet. (4)

§ CXVIII. Eo demum anno, quo Henricus VII. in Florentinos, ut sibi impe-

(1) *Vid. Auctor. „ Notizie della libertà di Firenze part. 2. pag. 8.*

(2) *Vid. d. Auctor. loc. cit.*

(3) *Vid. hoc Breve Clementis V. apud Leibnitz. Cod. Iur. Diplom. num. 49. fol. 260.*

(4) *Ammirat. histor. Florent. lib. 5. fol. 245.*

peratori obedirent, arma convertit, Roberti Neapolitani Regis & foederatarum Civitatum auxilio adeo audacter illius potentiae obtiterunt, ut Henricus tempus in Florentiae obsidione inutiliter se consumere putans omnemque abiiciens spem ad sua iura ducendi Florentinos, ex ea Urbe discesserit. (1)

§. CXIX. Ob hanc fortasse Pontificii Imperii detractionem Clemens V, in Florentinos excommunicationis sententiam protulisset, nisi ipse Clemens ob quasdam politicas cogitationes mentem consiliumque mutasset, & infensus Henrici hostis evassisset. Huiusce vero mutationis causam Bodrunti Episcopus (2)tribuendam esse censet instabili non solum Clementis animo, sed etiam vi, qua Avenionis in Aula Philippus Pulcher & Neapolis Rex Robertus omnia ad libitum revolvebant. (3) Et revera iubente Philippo Pulchro, Regeque Roberto, Clemens nullo iure suffultam declaravit sententiam, in qua ab Henrico VII. Robertus Neapolitani Regni occupator iniustus dictus fuerat, uti palam fit ex celebri Clementina illa „*Pastoralis* „ de sententia, & re iudicata „ quae inter Cle-

M 2

men-

(1) Villan. lib. 9. cap 44

(2) V. Relation. Episcop. Bodrunt. colonn. 1229.
apud Auctorem cuius est Titulus „ Notizie della
„ Libertà di Firenze Part. 2. ●

(3) Ioann. Cermenat. Histor. Medic. cap. 63. e 64.

mentis ipsius Constitutiones inclusa legitur. His vero de causis Danthes (1) Ioannes Villanius (2) & D. Antoninus Archiepiscopus Florentinus, (3) Clementis V. nomen acriter reprehensum posteritati tradiderunt.

§. CXX. Si unquam Florentini hoc XIV. Seculo Pontificis mandatis parere, id sane actum fuisse credimus anno MCCCXXVII., quo Ioannes XXII. literas ad Florentinae Civitatis Rectores misit, in quibus etsi non aperte Florentinis suaderet, ut in Ludovicum Bavarum arma moverent, ut tamen ipsi tanquam illius hostes declararentur, praecipiebat. In his enim impium Imperatorem Ludovicum Romanorumque Regis titulo usurpatorem appellabat, ideoque una cum Bavariae Ducis nomine Imperatoris & Romanorum Regis titulis, Ecclesiaeque Imperiique Feudis se eum expoliasse asseribat. Huiusce autem voluntatis executionem Orsino Cardinali Etruriaeque Legato commendabat, cui iubebat etiam, ut ab eo publici iuris redderentur acta, sententiaeque quam Ioannes ipse in Mediolanenses, Ferrarienses, Comenses, Lucenses & Arretinos tulerat, in qua ut haereticos, & Schismaticos hos Bavari sectatores populos damnaverat. (4)

§. CXXI.

(1) *Infern. Cant. XIX.*

(2) *Histor. Florent. lib. 9. cap. 58.*

(3) *S. Antonin. lib. 21. cap. 3. §. 3.*

(4) *Ammirat. ad ann. 1327.*

§. CXXI. Ex hac vero a Florentinis Pontifici praestita obedientia eruere possumus tunc temporis, Pontificis ipsius ope, Roberti Neapolis Regis amicitiam summopere Florentinos exoptasse, qua Roberti familiaritate Ludovici ipsius Bavari Florentinae Reipublicae timendi hostis potentiam reiicere, & Castrucci Castracani Civitatis Lucensis Tyranni immensam proprii augendi domini cupiditatem continere posse ipsi sperabant; quod sane actum a Florentinis est, Florentinorum Regiminis moderatore Carolo Calabriae Duce & Roberti filio, cui Florentini ipsi, his aerumnosis Reipublicae temporibus omnia tam externa quam interna gerendi arbitrium tradiderant. (1)

§. CXXII. Illud hic loci nostra admiratione dignum censeo, in Germaniam Ludovico Bavaro reverso, Pontificem, Lombardia Legato Cardinali Bertrando suadente, una cum Ioanne Bohemiae Rege Henrici VII. Filio, & Roberti Neapolis Regis & Civitatum Italiae reliquae hoste tacitum quoddam foedus iniisse. Bohemiae Rex Ioannes Pacificatoris nomen praeferebat, Italicae deinde libertatis manifestus Usurpator evasit. Cum vero Ioannis Regis Legatique Bertrandi ope Romandiola Civitates ad sua iura

M 3

re-

(1) *Machiavelli Hist. Florent. lib. 2. Cerretan. Hist. Florent. lib. 1. fol. 218. & 220.*

revocare Pontifex speraret, nil Pontifici intererat, ut reliquis Italiae Civitatibus servitutis iugum imponeretur. (1)

§. CXXIII. Nil hac de re Florentini metuebant, spemque omnem in Pontificis & Roberti Neapolis Regis fide ponebant. Anno vero MCCCXXI. Divae Mariae *ab Impruneta* ob sui Rectoris mortem vacante Ecclesia, Buondelmontios, ad quos illius Ecclesiae Iuspatronatus spectabat, Legatus Cardinalis Ioannes a S. Theodora, ut iidem beneficium illud concederent, a Florentinis Buondelmontios ipsos cogendos esse, praesumebat; huic rei Florentini omnes obstiterunt, quadere indignatus Cardinalis, ob tam levem causam Civitatem Interdicto subiecit; (2) ab hac vero censura soluta sequenti anno Florentia fuit, quo tempore Florentini, ut Pontifici placerent, Pontifici ipsi auxilium praestitere in bello, quod contra Bononienes agebat, eumque Bononia turpiter expulsum Florentiae exceperunt. (3)

§. CXXIV. Ex his igitur omnibus aperte colligimus quo unquam pacto libertatem Florentini servaverint atque religio-

se

(1) *Vid. Murat. Annal. d' Ital. ad ann. 1330.*
 " 1331.

(2) *Vid. Bullam absolutionis. Ioann. XXII. relata a Ricca Tom. 6. Eccles. Florent. pag. 92.*

(3) *Villan. lib. 11. cap. 6.*

se Reipublicae leges executi fuerint, & adhuc illustria sunt anni MCCCXL. altera gesta ab Ammirato ceterisque Florentinae rei historicis relata, ex quibus Florentinorum constantia propriis in legibus defendendis magis magisque demonstratur.

§. CXXV. In secundo Codicis Florentini libro statuitur (1) „ *ut durante officio* „ *aliquorum Officialium non currat tempus* „ *aliquod, nec conveniri nec agere possint.* „ His tamen minime obstantibus Silvester Baroncellius decoctae Acciaiuolorum Societatis consors, & unus ex illius anni MCCCXLV. Civitatis Rectoribus, quum extra supremam Aulam progredieretur, Petri de Aquila illius temporis haereticae pravitatis Inquisitoris iussu ad Petri Sabienensis Cardinalis petitionem, qui Societati illi duodecim millium Florenorum Creditor erat, ad Inquisitionis Tribunal captivus turpiter ductus est. Re ad trutinam ab Optimatibus revocata summum Reipublicae dedecus id attulisse iudicatum fuit, quadere vi effractis Inquisitionis carceribus Baroncellium ab illis liberavere, satellitibusque manus, quas in ipsum Silvestrum iniecerant, amputari iussere, & in Petrum tandem ab Aquila Inquisitorem exilii poenam irrogarunt.

§. CXXVI. Inquisitor de Republica

M 4

ve-

(1) *Ammirat. lib. 2. ann. 1345.*

vehementer conquestus est, Senasque confugiens in Iustitiae Vexilliferum ceterosque Florentinae Reipublicae Optimates excommunicationis sententiam promulgavit. Tunc Florentini, ut in posterum vera Inquisitionis Magistratus iura & obligationes innotescerent, nova perfecere statuta, seu potius ea quae Perusii reperiiebantur, Florentiam exportarunt publicique iuris reddidere. His autem in Statutis praecipue legebatur, ut Inquisitionis Tribunal in religionis tantum crimina, & non aliis in casibus in omnes inquireret, quibus etiam prae ceteris superadditum, ut non carceribus propriis, sed publicis tantum uteretur. (1)

§. CXXVII. Ultimo tandem loco propriae defendendae libertatis & legum cura apud Florentinos demonstrabatur ex iis, quae anno MCCCCLXXVI. contra Gregorium XI. Florentini ipsi constituere.

§. CXXVIII. Summa Annonae caritate antecedenti anno Florentia afflicta fuerat, cui malo ut Florentini consulerent ad Novelletum S. Angeli Cardinalem & Bononiae Legatum literas scripsere, ut liberam e Bononiensi per Florentinum dominium frumenti educationem permitteret. (2)

§. CXXIX. Id etiam Florentinorum pre-

(1) *Vid. Raynald. continuat. ad Baron. ad ann. 1345. & praeclaud. Ammirat. ad ann. 1345.*

(2) *Ammirat. lib. 16. pag. 699. ad ann. 1376.*

precibus commotus Gregorius XI. Legato praeceperat; Legatus vero nullam huiusce rei Florentinis responsionem dedit; iisque solum rescripsit milites, qui bellum in Vicecomites gesserant pro S. Sede ob pecuniae defectum brevi Florentiam petituros esse, illorumque furorem procul dubio eum retinere minime posse asserbat. (1)

§. CXXX. Huiusmodi responsione accepta decreverunt Florentini, ut quaedam conderentur leges Florentiae, belli sustinendi causa, quod a Clericis indictum fuerat.

§. CXXXI. Primo igitur laqueo suspensis Presbytero Petro de Canneto & alio quodam Monacho, quia ad Legatum ea omnia, quae Florentiae gesta fuerant, retulerant, constitutum fuit, ut belli necessaria parerentur, bellumque quod Clericorum causa gerebatur, Clericorum expensis perficeretur. (2)

§. CXXXII. Haec quae Florentiae agebantur, Gregorius XI. non sine animi indignatione audierat, eoquē magis exarsit ira statim ac ipsi innotuit Florentinos cum Ioanne de Aguto Pontificii exercitus Supremo Duce, & Bernabò Vicecomite defensivum foedus iniisse, & Octovirum Magistratum creasse, quorum praecipuum extitit

(1) *Ammirat. loc. cit.*

(2) *Ammirat. loc. cit.*

tit munus ea, quae hoc bellum respicerent, pertractare.

§. CXXXIII. Cum autem hae dissensiones inconsulto Gregorio XI. & Legati Bononiensis culpa originem habuissent, optimum duxerunt Florentini huiusce rei sententiam Gregorio ipsi committere, ut quo pacto se res habuerint, agnosceret.

§. CXXXIV. Gregorius Sedis Apostolicae & Pontificiae ditionis tuendae causa ad trutinam revocatis legibus, quas Florentini adversus libertatem Ecclesiasticam constituerant, Raynaldo teste (1), legum severitatem ipse etiam in eos distrinxit, iisdemque ab Ecclesiae communione segregatis, eorum animas ad Inferni poenas damnavit, Florentinorum bona abdicavit Fisco, statuitque tandem Florentinorum corpora capi, vendi, & interfici posse; & quidem hae omnes Pontificiae leges effectum sortitae sunt Pontificiis praesertim in Urbibus, ubi Florentini commercii causa morabantur. (2)

§. CXXXV. Audita Sententia Barbadorius, unus ex Florentinorum Nunciis nescio quo libertatis percitus oestro, coram Pontifice ipso, a Pontificia sententia ad Christum in Iudicii die appellavit, quadere cum Nunciis aliis, Florentiam Barbadorio

re-

(1) *Continuat. Baron. ad ann. 1376.*

(2) *Vid. Annal. Mediolanens. Tom. XVI. rer. Italic. Scriptor.*

reverso & infauftae expeditionis suae exitu Reipublicae significante, has Respublica contra Ecclesiasticam libertatem leges iterum evulgavit.

I. *Ne amplius Florentini Interdictis parerent.*

II. *Ut omnes Ecclesiasticae Ierarchiae ordines, non obstante Interdicto, sacra ministrarent.*

III. *Neminem Presbyterorum, nisi Vexilliferi Iustitiae assensu, a sua Ecclesia se alienare posse.*

IV. *Ut Sacerdotibus Reipublicae legibus obedientibus nullus Pontificiae indignationis timendae locus relinqueretur, sancitum est, ut ipsi in quodam describerentur libro, & Reipublicae impensis ab Ecclesiasticis molestiis defenderentur.*

V. *Constitutum tandem fuit, ut pax cum Pontifice & Romana Sede minime gereretur, nisi nulla declararentur Acta irritaeque Sententiae quae in Populum & Optimates Florentinos latae fuerant. (1)*

§. CXXXVI. Incredibile dictu est quantum doleret Pontifex hanc Florentinorum contra Ecclesiasticam libertatem, legislationem. Ut ergo Civitatem ad iura sua revocaret, duos ex Augustiniana Familia Viros Florentiam Gregorius misit, qui sane cum maxime de Octovirum Magistratu quere-

(1) *Vid. has leges relatas ab Ammirat. loc. cit.*

rerentur, qui summa auctoritate in Civitate pollebat, & cuius consilio leges contra Ecclesiasticam libertatem latae fuerant, re omnino infecta, immo in iram concitata magis Civitate, ab ea postea discessere. (1)

§. CXXXVII. Cognita igitur Florentinorum constantia Gregorius tulit ad folium etiam Imperiale contra Florentinos querelas capta opportunitate, qua de Wincelslai in Imperii successione gerebatur negotium; (2) & adhuc penes Balutium (3) legi potest Gregorii ad Caesarem Epistola, in qua Gregorius Imperatorem ipsum nimia usum esse taciturnitatem accusat in controversiis, quae eum inter & Florentinam Rempublicam exardebant; ipsique exponit delicta, a quibus Florentinos gravari censebat in sequentibus verbis „ Florentinos Statuta „ contra Inquisitionis Tribunal & Ecclesiasticam libertatem in eorum Civitate perfecta nullo pacto revocare voluisse, immo veluti haereticorum fautores manifestos perversa dogmata erroresque evidentes in Catholicae fidei impugnationem pa-

(1) *Ammirat. ad ann. 1377.*

(2) *Vid. Auctor. lib. cuius est tit. „ Notizie riguardanti la vera libertà di Firenze „ Tom. 2. pag. 126.*

(3) *Vid. hanc Epistol. in Vit. PP. Avenionen. apud Balut. Tom. 2. Edit. Parisen. in 4. anno 1693. column. 802.*

„ palam & publice in ipsa Urbe docuisse
 „ ipsosque tandem noluisse condecentem
 „ facere bonorum Ecclesiae restitutionem
 „ & praecipue immobilium, quae vendi-
 „ tioni exponendo suis usibus applicaverant
 „ & distraxerant. „

§. CXXXVIII. Etsi tamen Imperator ipse, ut Pontifici placeret, varias ad Florentinos literas de obsequio Pontifici praestando scripsisset, nil sane ea in re Imperator profecit, Pontifexque Gregorius revocandi ad Ecclesiae communionem Florentinos fragrans cupiditate diem clausit supremum; Urbanus tandem VI., qui post Gregorii mortem Pontifex Romae electus fuerat, in pristinam concordiam Florentinos reduxit, Gregoriique Interdictis sublatis inter pacis condiciones statutum fuit, ut certum infra tempus quaedam pecuniae quantitas a Florentinis Pontifici solveretur. (1)

§. CXXXIX. In hac vero cum Romano Pontifice concordia legum quae contra Ecclesiasticam libertatem latae fuerant, abrogationem non legimus, immo in nostro Statuto easdem fere ad verbum relatas invenimus; utque huiusce rei causa Lectoribus pateat, animadvertendum puto eam opinionem Florentiae praecipue originem habuisse, iuxta quam Pontifex praeter rerum spiritualium iurisdictionem, nullam cer-

(1) *Poggius Histor. Florent. lib. 2.*

certe temporalem inter gentes sibi non subditas exercere potuisse. Hanc rem *Dantes Alighierius* in suo de Monarchia libro Republicas & Principatus edocuit, ipseque postea *Guillelmum Occanum*, *Ioannem Parisensem*, *Arnoldum de Villanova*, *Marsilium Paduanum*, *Leopoldum Brandenburgensem*, *Ioannem Iandesium* aliosque innumeros seculo praecipue XIV. sectatores habuit.

§. CXL. Huc etiam accedit pro nihilo Florentinos habuisse excommunicationis sententiam eo potissimum tempore, quo de huiusmodi ferendae poenae potestate Pontifices abutebantur; quod maxime a Pontificibus actum est illo quinquaginta annorum decursu, quo terribile illud inter Pontifices, qui Romae & alios qui Avenionis in Urbe eligebantur, schisma intercessit; Eo enim aevo incertum etiam extabat apud Populos, an huiusmodi poenas Avenionis vel Romae Pontifices iuste irrogarent.

§. CXLI. Pessimus tandem usus contra Principes ipsos Christianos sacra indicendi bella invaluerat, ex quo postea partium studia, schismata, opiniones, & phanaticus furor summo Ecclesiasticae libertatis dispendio derivarunt.

§. CXLII. Quid mirum igitur, si contra Ecclesiae libertatem Florentini etiam in suo Codice ut eae leges ponerentur, mandarunt. Nemo est qui nesciat supremos Ec-
cle-

clesiae Praefules ab iis usque temporibus, a quibus temporalis Ecclesiae potestas traxit originem, adductos fuisse spe, huiusmodi excommunicationis poenis, se bona & Ecclesiasticas personas facile defensuros. Statim vero ac nil hae apud populos praestitere ob eam praesertim causam, quod eas iniustas censerent, quid sincere de immunitate potissimum & reali & personali sentiendum fuerit, statuere; & ad antiquam suam simplicitatem Ecclesiae potestate quoad huiusmodi immunitates revocata, cogitarunt immunitates reales & personales iuxta cultiorum Iuris publici Ecclesiastici Auctorum ideas consideratas. I. Naturali principum iuri. II. Positivo Principum iuri obistere.

§. CXLIII. Hisce igitur de causis, etsi Florentini pacem cum Pontifice Urbano VI. iunxerint, leges tamen, quae a Republica Florentina Gregorii XI. tempore latae fuerant, in nostro Codice anno MCCCXV. a Castrense compilato intactas Florentini posuerint.

§. CXLIV. Hic vero loci rationem investigandam esse arbitror, cur Martinus V., uti in prima dissertatione nostra animadvertimus, Ioannis Cornuensis & Zabarellae Vicarii Episcopi Florentini curae Florentinos exorandos commiserit, ut eas leges quae antea actis annis omne robur obtinuerant, ipsi

ipſi abrogarent, & cur tandem eae anno MCCCCXXVII. abrogatae fuerint. (1)

§. CXLV. Martinus V. poſt quadraginta annorum Schiſma Conſtantienſe Concilium, quod Martinum ipſum in Pontificali Solio conſtituerat, ratum habere coactus eſt, ideoque varias Concilii ipſius definitiones ſubſcripſit, quae ſane Pontificum temporalem potentiam ſummopere minuebant, quas inter legenda videtur ea, quae ſancitum fuit Pontificum auctoritatem, permultis in caſibus primaevae Eccleſiae univerſalis legibus obnoxiam eſſe. (2) In eodem Concilio, ut mores reformarentur, cautum eſt, quae quidem omnia ad antiquam ſuam conſtitutionem Eccleſiaſticam poteſtatem revocabant. (3)

§. CXLVI. Audita igitur a Florentinis Eccleſiae univerſalis & Pontificiae Poteſtatis reformatione, Martinum in Florentinam Urbem digreſſum libenter Cives exceperunt, ſperantes fortaſſe illum in Politicis eorum negociis ſe nunquam amplius immixturum;
Mar-

(1) *Vid. Reformationem banc in Archivo Reformationum exiſtentem lib. C. a 35.*

(2) *Chaſſenet. nouvelle hiſtoire du Concile de Conſtance „ Paris 1708. pag. 404.*

(3) *Lenſent hiſtoire du Concile de Conſtance lib. 2. pag. 150. & ſeqq. Secondieme edition.*

Martinus ob tantos acceptos honores parem mercedem Florentinis retribuit, & Archiepiscopali dignitate Florentinum Ecclesiasticum Praesulem decoravit, (1) variisque aliis ingenii sui artibus Optimates Florentinos adeo sibi necessitudine devinxit, ut statim exposulaverit, ut illae contra Ecclesiasticam libertatem Rubricae tollerentur. Existimantibus igitur Florentinis Optimatibus nullam amplius Ecclesiam inter & Florentinam Rempublicam controversiam exituram esse, eas Leges tamquam inopportunas nullius in posterum roboris ipsi declararunt; nullaeque sane sequentibus temporibus inter Rempublicam & Pontificem discordiae exortae essent, dummodo ea, quae in Constantiensi Concilio lata fuerant, in sua observantia mansissent; illius vero Concilii Constitutionibus in desuetudinem lapsis cito etiam rediit, si non expressa, saltem tacita sex Rubricarum observantia uti ex Xysti IV. & Laurentii Medicis, Iulii II. & Petri Soderinii rebus gestis eruere possumus. Horum autem res gestas in prima dissertatione nostra suis in locis opportune narravimus. (1)

Finis secundae ad Statutum Dissertationis.

N

AD

(1) *Ammirat. lib. 17. ann. 1419. pag. 983.*

(2) *Vid. prim. dissert. §. CVII. & §. CIX. & CX. & §. CXXIV.*

AD TERTIUM
STATUTORUM
LIBRUM

DISSERTATIO.

Uneri nostri ratio postulabat, ut in prima & secunda ad Florentinum Codicem dissertatione de legibus tum civilibus tum Ecclesiasticis, quæ Reipublicæ bonum constituebant, a nobis in genere disceptaretur, ut vero magis magisque manifestum sit quo pacto Respublica Florentinam præcipue Civitatem ad urbanitatem informaverit, de peculiaribus illis constitutionibus, quæ in sequentibus Tertio, Quarto & Quinto

to ipsius Codicis Libris continentur, differere opportunum arbitrati sumus.

§. II. Has inter leges, quae magis magisque ad Urbanitatem Civitatem informant, eae potissimum recensendae sunt, quae Civium securitatem defendunt, (1) ipsasque omnes Paullus Castrensis in tertio Statutorum libro, qui *Criminalis* dicitur, collegit.

§. III. Custodiae & Baliae Octovirum Magistratus ante etiam conditum Statutum legum, quae publicam respiciebant securitatem, executionem curabat, illiusque officium fuit omnem adhibere curam, ne in Florentina Urbe & in Agri Florentini Oppidis non solum, sed etiam illis locis, in quibus Iurisdictionem aut Iuspatronatum Florentiae Commune habebat, optimus rerum ordo everteretur, & crimina absque condignis poenis impunita remanerent. (2) Octovirum Custodiae & Baliae Magistratus anno MCCCLXXV. suam habuit originem, (3) 1375 qui postea Ammirato teste, (4) 1378 immensum potentiae & dignitatis incrementum accepit anno MCCCLXXVIII., quo tempore ad Michaellem Landum ob Carminatorum con-
N 2 niu-

(1) *Bielfeld Institutions Politiques Tom. 1. Chapit. VII. §. 1.*

(2) *Forti Foro Fiorent. MSC. cap. 54.*

(3) *Fort. loc. cit.*

(4) *Historiar. lib. 14. pag. 730. & seqq. ad ann. 1378.*

niurationem Reipublicae regimen pervenerat; quadere hic loci notandum censeo Ammiratum ipsum (1) a veritate omnino aberrare, qui dum ad annum MCCCCLXXX. de Baliae Magistratu verba facit, eum cum Practicae Octoviris confundit, sicuti etiam permulti rei Florentinae Historici in errorem manifeste incidere, quando unum idemque Octoviros Belli & Baliae Octoviros existimantur.

§. IV. Quum igitur eorum, quae publicam securitatem respiciebant, Magistratus hic rationem habuerit, in huiusce securitatis publicae perturbatores ab eodem Magistratu devictos diversorum Iudicum consilio sententia proferebatur; hi vero Iudices, uti in prima dissertatione nostra innuimus, erant Potestas, Populi Capitaneus, & Iustitiae ordinamentorum Executor, (2) Capitaneiue officio postea sublato, penes Potestatem solum iudicandi facinorosos homines auctoritas remansit; ipsius Potestatis deinde auctoritas imminuta fuit, eoque pacto, quo nunc Octovirum Magistratus subsistit, ipsi provisum fuit. Cosmo III. Magno Etruriae Duce anno MDCLXXX. ex tribus Iurisconsultis composita Rota Criminalis creata fuit; paucis vero lapsis annis anti-

quum

(1) *Lib. 15. ad an. 1480.*

(2) *Vid. Statut. lib. 3. Rub. 1. & primam dissertationem §. LXXVIII. & LXXIX.*

quem illius Magistratus systema renovatum est.

§. V. De modo, quo ab Octovirum Magistratu in delictis investigandis procedendum erat, triginta & septem huius tertii libri Rubricae loquuntur, quae sane quoad nostros mores inutiles fere censendae sunt; Ius enim, quo hodie utimur, penes Marcum Antonium Savellium in suo ad Practicam universalem Prooemio invenire possumus; quod sane Prooemium ob tam rudes & indigestas moles ab eo editas dubium oritur, an illud mediocri sane ordine exaratum eius e calamo prodierit.

§. VI. His tamen minime obstantibus pro nihilo habendus est rerum Criminalium studiosus, qui Savelliano Prooemio tantum instructus ad inquirenda delicta se confert. Civium vita naturalis & Civilis maiorem requirit scientiarum notionem habita potissimum ratione seculi, quo vivimus, quoque humanitatis causam Philosophi defendere studuere, & Iudicum Criminalium ignorantiam & barbariem huius nostrae aetatis celeberrimi Viri vituperarunt. Scire enim Iudices oportet probationum saltem doctrinam; Nemo est dubie damnandus, nisi confessus & indubitatis probationibus evidenter devictus; quadere non modo admittendi testes & instrumenta, sed & artificialia argumenta ex facti circumstantiis

desumpta, quae modo tam clara sint, ut nullum dubitandi locum relinquant. (1) Nam ex indiciis & praesumptionibus licet urgentissimis neminem unquam damnandum ratio salutis humanae omnino efflagitat, valetque hactenus regula, praestare fontem dimitti quam innocentem damnari. (2)

§. VII. Procedendi ratione constituta Castrensis ad poenas quae laesae Maiestatis Divinae reis conveniant irrogandas ac primum Blasphematoribus progreditur. (3) Huic vero Rubricae a Cosmo l. in sua de Blasphemia lege derogatum est. (4) Ea enim lege statuitur Blasphemantem pro prima vice & pecuniaria librarum cc. poena, & linguae perforatione puniendum esse; secunda vice librarum ecc. poena, & linguae amputatione, & duorum annorum ad triremes damnatione; & ea omnia in simplicis Blasphemiae casu procedebant; illius enim Blasphemiae, quae haereticam pravitatem redolebant, Sacrae Inquisitionis Tribunali a Summo Imperante animadversio relinquebatur; hodie vero in simplicis Blasphemiae reos poenae mitiores irrogantur.

§. VIII. Haereticorum postea poenas Ca-

(1) *L. ultim. Cod. de probat. l. 1. §. 1. ff. de quaest. l. 3. Cod. quor. appell. non recip.*

(2) *Huber. de iur. Civit. lib. 3. cap. 4. §. VIII.*

(3) *Rub. 38.*

(4) *Vid. legem 8. Iulii 1542.*

Castrensis praescribit. (1) Quadragesima vero Rubrica etsi de „ *Haereticis diffidandis, & banniendis* „ in genere loquatur iuxta tamen Ioannis Lamii (2) opinionem de his tantum haereticis loqui asserendum est, qui eo tempore florebant, quo haec eadem lex lata fuit, quidquid in contrarium Vincentius Borghinus existimaverit. (3) Quum enim huius Rubricae dispositio cum Constitutione potissimum illa concordet, quae Honorio III. Pontifice anno MCCXX. a Frederico I. Imperatore lata fuit in Patarinos, & cum Gregorii IX. lege anni MCCXXVII. a quibus iidem Paterini damnantur, ideo Rempublicam etiam Florentinam, in cuius praecipue ditione hi morabantur haeretici, a ratione alienum non est contra eosdem Haereticos eodem tempore suas leges constituisse.

§. IX. De Fraticellis etiam a Castrense fit mentio, qui aliam haereticorum Factionem quae Florentinae exorta pariter est, efformabant. Huiusce generis haeretici variis nominibus appellati eorum aliqui (4) „ Ordinis Beati Francisci erant Apostatae „ Fratres aliquando minores, aliquando „ fratres dicti pauperis vitae, qui omnes

N 4

Mi-

(1) *Rub.* 40.

(2) *Vid. Lami Antiquit. Florent. Lest.* 15. & 16.

(3) *Borghin. de Eccles. & Episcop. Florent.*

(4) *Rub.* 41.

„ Michaelis de Caesena vitam & doctrinam
 „ sequebantur. (1) Clemens V. peculiarem
 „ Inquisitionem in Fraticellos mandavit (2)
 „ percelebremque Extravagantem quae in-
 „ cipit „ *Sancta Romana Ecclesia* „ de *Reli-*
 „ *giosis domibus* „ in ipsos Ioannes XXII.
 evulgavit; verum his omnibus ab haereti-
 cis *Fraticellis* pro nihilo reputatis, ceteros
 inter errores asseriebant „ Pontificem ipsum
 „ Ioannem XXII. eiusque successores hae-
 „ retica pravitate coinquinatos esse, seque
 „ solos Sacerdotes vocabant, & Ecclesiae
 „ Sacra, se tantum ministrare posse dice-
 „ bant, sibi quae ipsis totius Ecclesiae refor-
 „ mationem, & Pontificis electionem spe-
 „ rare praesumebant. „

§. X. Hos inter haereticos, qui Eccle-
 siam & Rempublicam Florentinam pertur-
 barunt, *Frustatores* etiam connumerantur.
 Mortuo enim Ezelino Tyranno ait Mona-
 chus Paduanus (3) publicum pietatis & poe-
 nitentiae signum varios Italiae populos tra-
 didisse, qui ab uno ad alium populum iter
 facientes usque ad effusionem sanguinis pro-
 prium corpus verberibus lacerabant; ideo-
 que *fustigatores* dicti sunt. Florentiam quo-
 que, Io. Villanio (4) teste, *Frustatores* una
 cum

(1) *Vid. Hist. Episcop. Civit. Senar. Equitis*
Io. Ant. Peccii pag. 253.

(2) *Vid. d. Rub. 41.*

(3) *In Chronic. lib. 3.*

(4) *Historiar. lib. 9. cap. 23.*

cum eorum duce *Venturino Bergomensis* pervenire; istam vero tam repentinam poenitentiam, quae ultra etiam Italiae fines per diversas Provincias diffusa est, non solum sapientes sed mediocres etiam viri mirabantur, maxime cum iste Poenitentiae modus inauditus a Pontifice, qui tunc Agninae residebat, minime institutus fuisset, neque sacrae vel potentis alicuius personae industria vel facundia insinuatus; Hinc factum est ut Manfredus Apuliae & Siciliae Rex, ne isti suum Regnum ingrederentur, prohibuerit, & Obizus Estensis & Ferrariae Populus varias contra eos leges pariter emanarint, quas penes Muratorium (1) invenire possumus & ob eam tantum causam Respublica Florentina suo in Codice Rubricam posuit „ *De Frustratoribus, & eorum* „ *aliorumque Societatum congregatione prohibita*; (2) neque sane inanis suspicio fuit ex inopportunitis illis Societatibus Florentiae mala permulta timenda fuisse. Horum vero Sectariorum veritati contrarii quadraginta & quatuor errores a Frankio enumerantur. (3)

§. XI. Ex his vero omnibus Statuti nostri legibus eruitur Rempublicam Episcopi

(1) *Murator. Tom. 4. Antiquit. Italic. dissert. 75. column. 471.*

(2) *Rub. 44.*

(3) *In Chronicis 4*

pi sive Inquisitoris instantia haereticos in suos coniecisse carceres, ut autem punirentur, ipsos Inquisitioni tradidisse, quod sane concordat cum iis quae refert Auctor Vitae Rogerii Calcagni, (1) qui Inquisitoris officium post Aldobrandinum Cavalcantium Florentiae administravit. Tractu temporis Inquisitionis Tribunal quod nimiam fortasse, quam Inquisitores in praetensos reos crudelitatem exercebant, pro nihilo fere habitum fuit, & diversorum Regnorum cura fuit, ne hoc amplius Tribunal statum faceret in statu, ideoque cultiores Europae Principes proprios administratos Tribunali ipsi praefecere, ut eorum consilio contra haereticos sententiae ab eo dicerentur, idque prudentissime iis in Regnis factum fuisse ab ipsis Politicae artis auctoribus asseritur.

§. XII. Constitutis poenis contra eos, qui immediate Religionem offendebant, ad eas statuendas poenas in eos, qui Ecclesiasticam laedebant disciplinam, Castrensis progreditur, ideoque Rubricas legimus XLIII. De Clericis fictitiis. XLV. De poena offendentis Episcopum Florentinum; neque mirum sane est Florentinam Rempublicam suum defendisse Episcopum, cui tam magnam Iurisdictionem & auctoritatem concess-

(1) Haec. vita descripta fuit a Dominico Maria Sandrino, Dominicano, & ipsa Ioann. Lamii XVII. Antiquis. Florent. lectionem efformat.

tefferat; quae vero fuerit Episcopi Florentini auctoritas penes Lamium (1) in suo quodam commentario facile videre est.

§. XIII. Legitur quoque Rubrica „ XLVI. Quod nullus de Civitate, Comitatu vel alicuius de infrascriptis possit „ esse Fesulanus vel Florentinus Episcopus „ cuius origo eadem censenda est sex illarum contra Ecclesiasticam libertatem, quas in secunda dissertatione nostra illustravimus, uti ex Annirato palam fit. (2) Quum vero Episcopi Florentini & Fesulani summam, uti vidimus, auctoritatem & potestatem haberent; timendum quidem erat, ne Cives Florentini alique in ea Rubrica memorati, qui cum Episcopo vel Florentinis vel Fesulanis sanguine essent coniuncti, nimium potentes evaderent, pauperes deprimerent; & Reipublicae securitatem perturbarent.

§. XIV. Aliae sequuntur Rubricae, in quibus diversis pariter Clericorum officiis a statuto providetur; ex eo enim eruitur „ Quomodo laici & consanguinei teneantur pro Clericis offendentibus Secularis res (3) „ Quomodo vetitus esset accessus ad bona & loca Ecclesiastica sine licen-

(1) *Eccles. Florent. monumenta a pag. 357. ad pag. 381. Tom. 2.*

(2) *Historiar. lib. 13. pag. 699.*

(3) *Rub. XLIV.*

„ centia dominorum . (1) Quomodo proce-
 „ deretur per Dominos quando petebatur
 „ licentia ab eis accedendi ad bona Eccle-
 „ siastica . (2) Quo pacto, qui contra Statuti
 „ formam bona Ecclesiastica occupasset , di-
 „ mittere cogeretur . „ (3) Idem tandem o-
 „ bjectum respiciunt sequentes „ De defen-
 „ dendis Ecclesiis & locis religiosis (4) De
 „ poena invadentis & occupantis Ecclesias
 „ vacantes (5) Nulla persona deferat habi-
 „ tum Pinzocherorum , nisi foret de iis . (6)
 „ De Monasteriorum invasoribus & raptori-
 „ bus monialium . (7)

§. XV. Celebres sunt duae in hoc no-
 stro statuto rubricae ad res Ecclesiasticas
 pertinentes „ Rub. LIV. De poena impetran-
 „ tis Hospitale de Colle „ LV. de poena im-
 „ petrantis vel impedientis opus S. lo. Bapti-
 „ stae ad S. Eusebium . Ex prima enim eruitur
 vetitum fuisse Clericis Collis Vallis-Elfae
 Hospitalis bona & iura pio cuidam usui
 destinata in proprium usum & commoditatem
 convertere . Quum enim in iis omnibus,
 quae pium aliquod obiectum respicerent,
 Pon-

(1) *Rub. XLVII.*

(2) *Rub. XLVIII.*

(3) *Rub. IL.*

(4) *Rub. L.*

(5) *Rub. LI.*

(6) *Rub. LII.*

(7) *Rub. LIII.*

Pontifex iura sua exercere posse contendere, & ea quoque bona in beneficium Clericis ipsis tradere posse existimaret; ut huic a Pontifice occupato iuri obstitissent Florentini, legem quam paullo ante retulimus, evulgarunt.

§. XVI. Quod ad aliam rubricam spectat, sciendum est opus, Fabricam & facta ecclesiae S. Ioannis Baptistae iuris Consulum Kallismalae extitisse, ideoque eam constitutionem, quam supra innuimus, ipsi Mercatorum Kallismalae Consules confecere. (1)

§. XVII. Munus illud artis, illius Consulibus commissum est anno mcl., quo Ecclesia instaurata fuit (2) quidquid in contrarium scribat *Ioannis Cinellius* in iis quae *Francisco Brocchio* „ de pulchritudine & „ Elegancia Florentiae „ addidit, qui anno mcccxxv. id factum fuisse asserit, Falsa est quoque *Ferdinandi Meliorii* (3) opinio, dum putat S. Ioannis Fabricae curam Consulibus ipsis commissam fuisse anno mcccxxx., quo tempore Rubrica, quam produximus condita fuit. Ipse tamen putaverim minus a vero recedere Cinelli sententiam; quum extet Bulla Innocentii III. lata anno mcccix. anno scilicet ix. eius Pontificatus, ad Episco-

(1) *Lami Eccl. f. Florent. monumenta pag. 942.*

(2) *Lami loc. cit. pag. 943.*

(3) *pag. 114. e 133.*

scopum Florentinum Ioannem, qua eidem mandato, ut administrationem S. Ioannis Pagano Praeposito Florentino committat; vocatque contra ius factam occupationem illam, qua Consulibus Mercatorum Florentinorum huiusmodi operis procuratio demandata est, immo constat Consules Mercatorum S. Ioannis opus administrasse anno etiam MCXCIII. ex quodam Capituli Florentini Archivi Instrumento. (1)

§. XVIII. Si vero per quadraginta annorum spatium Kallismalae Consules S. Ioannis Fabricae opus administrassent, sero nimis Ecclesiastici reclamassent, quodere vel munus Kallismalae Consulibus demandatum anno MCI. ut scribit Ioannes Villanius (2) intermissum vel post annum MCC. renovatum fuit; unde Clericorum clamor contra hanc Reipublicae constitutionem exortus sit; quod sane nobis persuadent Episcopos inter & Consules Kallismalae hac in re exortae contentiones idque Pontificum querelae demonstrant; ex hac vero constitutione. apertissime ostenditur Episcopum & Ecclesiasticos huius operis curam ad se pertinere contendisse, tantaque ideo severitate usos esse Florentinos contra Clericos illam iurisdictionem sibi vindicare attentantes.

§. XIX.

(1) *Vid. Instrum. hoc relatum a Ioann. Lamio, loc. cit. 944. in not. sub lit. A.*

(2) *Historiar. lib. 1. cap. 60.*

§. XIX. Hic autem loci advertendum est eam Rubricam una cum aliis contra libertatem Ecclesiasticam relatis, in secunda dissertatione nostra rogante Martino V. a Florentinis anno MCCCCXXVII. sublatam fuisse; omne vero robur sequentibus temporibus obtinere huius tertii libri eae, quae de Clericis disponunt, ubi ex ipsius anni MCCCCXXVII. lege colligere possumus. (1)

§. XX. His constitutis Castrensi declarare opus fuit, quo pacto Reipublicae laederetur maiestas; quibus certe delictis nimium severas poenas ipse irrogavit. Legum feveritatem contra laesae maiestatis reos Florentini pacatis exitiosis Ghibellinorum & Guelphorum seditionibus ipse meritoque exereere ceperunt. Nam quo unquam pacto Ghibellinis Guelphisque partibus existentibus Florentiae non solum sed in reliquis etiam Italiae Civitatibus, quae in Anarchiae statu se regebant, laesae Maiestatis rei inveniri poterant? Maioris Poetae nostri haec Italiae tempora describentis sententia est.

Che

(1) *Adami*, „Raccolta di Leggi, e di Statuti sopra „ i Possessori delle Manimorte con varie dissertazio- „ ni di celebri Autori pag. 60. *Vid. Archiv. Refur- „ mationum MSC. lib. C. pag. 35.*

*Che le Città d' Italia tutte piene
Son di Tiranni, ed un Marcel diventò
Ogni Villan che parteggiando viene.*

§. XXI. Talis erat Italiae universae miserrimus rei Politicae Status; Ghibellini saepenumero Guelphos e Civitate quadam eiciebant; Exules Guelphi magnis copiis in eamdem Urbem redibant, dominiumque iterum Ghibellinis auferebant victricisque Partis Dux Civitatis Imperium iniuste invadebat; Tali pacto Martinum Turrem, Azzonem Vicecomitem, & Sfortias memoria repetere possunt Mediolanenses; Monticulos, Ezelinum II. & Mastinum Scaligerum memoria repetere possunt Veronenses, Salinguerras Ferrariae populus, Gonzagas Mantuani, suosque diversae aliae Civitates Tyrannos.

§. XXII. His sane temporibus, quibus Castrensis Statutum confecit, omnes quae in Republica partes exarsere, excellentium quorundam Virorum virtute ac prudentia pacatae fuerant, suisque in legibus statuendis omnem adhibuere curam, ut Reipublicae libertas & Imperium augmentum reciperent. Eo igitur tempore laesae Maiestatis humanae crimina, iure quidem meritoque, & non iniuria (uti antea puniebantur) puniri coepta sunt.

§. XXIII. Inter cetera laesae maiestatis

eis delicta primum in Republica Florentina, locum tenebat Coniuratio; ob instabilem enim Florentinorum mentem consiliumque saepissime factum est, ut ob levissimam causam immensa damna in Republica exorirentur; Cum igitur, ut huiusmodi coniurationes ad effectum perducerentur, quidam auctoritate privata coetus convocarentur in Urbe, ideoque in nostro Codice statutum est „ Quod nullus tractet in secreto loco „ de electione Priorum & Vexilliferi Iustitiae, Potestatis & Capitanei (1), de poena exclamantis in Consilio seu *Parlamento* seu *radunatione* seu facientis tractatum, (2) de poena non revelantium tractatum, (3) de proemio revelantium tractatum, (4) de poena facientis Congregationem vel invitatum pro violatione status pacifici Civitatis Florentiae, (5) de poena facientis tractatum de iis quae spectant ad Commune Florentiae (6) de poena personarum alicuius artis se simul congregantium. (7)

§. XXIV. Saepe etiam factum est, ut
O qui-

(1) *Rub. LVI.*

(2) *Rub. LVII.*

(3) *Rub. LX.*

(4) *Rub. LXI.*

(5) *Rub. LXII.*

(6) *Rub. LXIV.*

(7) *Rub. LXX.*

quidam factiosi homines sollicitaverint concitaverintve, quo seditio tumultusve adversus Rempublicam fieret, quod sane aliud laesae maiestatis delictum dicitur, (1) ideoque cautum est, „ de poena elevantis *Bandieram* vel *Insegniam* in Civitate Florentiae pro rumore & tumultu faciendo. „ (2) De poena clamantium vel concitationem facientium. (3) De popularibus, qui puniuntur, ut Magnates. (4) De poena facientis *invitaram*, *Cavalcatam*, vel *andaram*, contra speciales personas „ sine licentia regiminis Florentiae. (5)

§. XXV. Laesae Maiestatis delictum eos etiam commisisse in Republica manifestum est, qui Reipublicae hostibus nuncium literasve misissent, quo ipsi Reipublicae hostes consilio iuvarentur, (6) ideoque hoc in Codice Castrensis apposuit Rubricas „ De poena revelantis iurata teneri secreta in „ Palatio dominorum. (7) De literis & nunciis non mittendis ad inimicos Communis „ Florentiae. (8)

§. XXVI.

(1) *Ant. Matth. Comment. de crimin. ad lib. XLVIII. Dig. Tit. 2. cap. 2. num. 11.*

(2) *Rub. LXV.*

(3) *Rub. LXVI.*

(4) *Rub. LXVII.*

(5) *Rub. LXVIII.*

(6) *Ant. Matth. loc. cit. num. 10.*

(7) *Rub. LVIII.*

(8) *Rub. LXXI.*

§. XXVI. Huius pariter criminis reus erat, qui exercitum deferebat vel privatus ad hostes fugiebat, qui cedebat in bellis aut arcem non tenebat, seu concedebat castra, qui tandem inscia Republica bellum gerebat, (1) eisque de causis in nostro statuto leguntur Rubricae „ de poena submittentis alicui Civitatem, vel Comitatum vel districtum Florentiae. (2) De poena rebellantis, aliquem locum vel guerram facientis contra Commune Florentiae (3) de poena dantis vel restituentis aliquam Fortilitiam Communis Florentiae alteri, quam dicto Communi. (4) De pace cum inimicis Communis Florentiae sine voluntate Communis non tractanda. (5) De poena committentium falsitatem seu fraudem in custodia Castrorum. (6) Quod Castellani non exeant Roccas. (7) De poena impetrantis Castellaneriam per alium (8). „

§. XXVII. Advertendum vero hic loci est sequentibus Florentinorum temporibus Cosmo I. Florentiae Duce peculiarem exaratam fuisse legem contra eos, qui hostili
 O 2 ani-

(1) Vid. Ant. Matth. loc. cit. num. 13. 15. & 16.

(2) Rub. LIX.

(3) Rub. LXIII.

(4) Rub. LXVIII.

(5) Rub. LXXII.

(6) Rub. LXXIII.

(7) Rub. LXXVII.

(8) Rub. LXXVIII.

animo adversus Principem vel nexum Civitatis machinantur; (1) quae sane lex ad verbum fere concordat cum Epistola, quam de coniurationibus, Arcadius, & Honorius ad Eutichianum Praefectum Praetorium scripsere. (2) In ipsa enim Cosmae lege, ut in illa Arcadii, & Honorii contra eos, qui criminis primi sunt Auctores, non solum mortis poena statuitur, sed etiam contra eorum filios & posteros, quibus etsi aliquando vita concedatur, a paterna tamen & avita & omnium etiam proximorum haereditate & successione habentur alieni; ex testamentis extraneorum nil capere possunt, perpetuo egeni & pauperes esse debent, infamia eos paterna semper comitatur, ad nullos prorsus honores & nulla sacramenta pervenire possunt; censentur postremo tales, ut iis perpetua egestate sordentibus sit & mors solatium & vita supplicium.

§. XXVIII. Poenarum acerbiter, quibus praesertim perduellium filii puniuntur, melioris notae Iurisconsulti reprehendunt; nam ut alios taceam, ita eam Arcadii legem Antonius Contius (3) infectatus

(1) *Vid. leg. 11. Martii 1598. evulgatam an. 1567. quam vulgo „Pulverinam“ dicimus.*

(2) *Vid. l. quisquis Cod. ad L. lul. Majest. & primam dissert. nostram §. CXXX.*

(3) *Lib. 1. Lectio. cap. 7.*

tus est, ut non dubitet ipsum Iustinianum, vel Codicis eius compositores reprehendere, quod & sanctissimas quasdam constitutiones in Collectione illa praetermiserint, & quasdam contra in eam retulerint iniquissimas. In pacifico vero hodierno Italiae statu inutiles ferme huiusmodi leges putandae sunt. Cultissimi enim Italiae Principes praecepta, quae Nicolaus Machiavellus (1) & Scipio Ammiratus (2) tradidere servare omnino student, stultique essent Populi, si nostris temporibus contra propriam felicitatem atque securitatem coniurarent.

§. XXIX. Laesae Maiestatis crimen committere quoque dicebatur, qui privatus pro potestate vel Magistratu, quid dolo malo gerebat, & huc pertinere videntur ea quae apud Interpretes reperiuntur tali pacto declarata „ si quis cum Imperium po-
 „ testatemve haberet, fines eius excefferit,
 „ si Principis Insignia quis usurpaverit, aut
 „ pro Marchione aut Duce se gesserit, cum
 „ neque Dux neque Marchio esset si quis
 O 3 „ pri-

(1) Nicol. Machiav. *Politic. ad Tit. Liv. disput. cap. 7. de coniurationibus.*

(2) *Disputatio X. ad Corn. Tacit. §. 19. cuius est titulus „ Rarissime immo nunquam excusari posse „ eos, qui coniurant adversus sum Principem „ & disput. IV. ad lib. XVII. eiusdem Auctoris „ cuius est titulus „ Quas res cavere vel curare „ Principes debeant ne subditos suos offendant „.*

„Privatus Carcerem habuerit „ (1), quae omnia etsi in legem Iuliam Maiestatis incidunt, ad primum tamen caput de perduellionibus pertinere non videntur, nisi ab afficiente Imperium, sive hostiliter animato facta fuerint. Viginti autem sunt tertii huius libri Rubricae, quae hisce laesae maiestatis delictis poenas inferunt. (2)

§. XXX. Quum tandem saepenumero evenire soleat, ut suprema laedatur maiestas ob iniurias, quae Magistratibus, iisque, qui eos repraesentant, inferri possunt, variasque alias ob causas, quae in secundo legis Iuliae capite continentur, ideo quatuordecim aliae Rubricae in Codice Florentino leguntur, quibus hisce delictis provisum est. (3)

§. XXXI. His omnibus a Castrense absolutis, sequebatur, ut ipse de iis loqueretur, quae in tribus illis legibus una Plautia & duobus Iuliis continentur, de *vi scilicet publica & privata*. (4)

§. XXXII. Vim publicam, qua dolo malo

(1) Anton. Matth. ad lib. XLVIII. dig. tit. 2. §. 17.

(2) Vid. Statutum a Rub. LXXIV. usque ad totam Rub. LXXVI., & a Rub. LXXIX. usque ad tot. Rub. XCV.

(3) Vid. Statutum a Rub. XCVI. usque ad tot. Rub. CIX.

(4) Sigon. de Indis. lib. 2.

malo publica securitas per atrociorē violentiam iniustam laeditur, variis modis committi ex Samuele Friderico Bohemero (1) colligimus, & huiusce generis merito censentur crimina, quorum poena statuitur in

Rub. cxii. „ De poena raptus mulierum, adulterii, & stupri & petentis uxorem vel virum non apparente instrumento matrimonii.

§. XXXIII. Pecuniariam poenam Castrensis horum delictorum reis inflixit; lege vero xi. Decembris MDLVIII. (2) cautum est, ut violentiae libidinis causa exercendae mulieri honestae sine armis illatae trirerum poena damnetur; si cum armis, & minima etiam sanguinis effusione, etiam si effectus non sequatur, capitis poena puniantur.

§. XXXIV. Publicam securitatem nostro pariter statuto inspecto enormiter laedebant, qui sibi ipsis iura dicentes aliquem, ut statuti ipsius verbis utar, *extorquendi* causa capiebant, & in privato quodam loco custodiebant, quorum quae fuerit poena, videre est in

○ 4

Ru-

(1) *Bohemer. Jurisprud. Criminal. sect. 2. cap. 7.*

§. XCIX.

(2) *Legis talis est titulus „ Sopra le violenze „ uitate sopra il maschio, o femmina per desiderio carnale „*

Rubrica cxiii. De poena tenentis aliquem in privato loco, vel capientis causa extorquendi vel appostantis. „

§. XXXV. Sublata antiqua Romanorum & Longobardorum barbara consuetudine recipiendi hominem vel mulierem in pignus tanquam Civili libertati contraria, statutum nostrum pecuniariam poenam id etiam facientibus irrogat, uti patet ex

Rubrica cxiv. de pena accipientis aliquem hominem vel foeminam in pignus „

§. XXXVI. Ea inter crimina, quae publicam laedunt felicitatem, illud *παίδε-
πασίας* „ sive Atticae Veneris connumerari potest, ipseque Castrensis de Sodomiae crimine quocumque modo ac circumstantia commisso loquitur in

Rubrica cxv. de pena *Sodogmitarum, trapassorum, & similium malandrinorum, & receptantium eos.* „

§. XXXVII. In eos itaque, qui aetate maiores contra naturam vel eius ordinem coeunt (ex quo fit ut sexus perdat locum, venusque mutetur in aliam formam (1) a statuto nostro mille librarum poena statuitur pro prima vice, domusque in qua delictum patratum est, ut igne combureretur, cautum est, eo casu quo ad eius criminis auctorem domus proprietas per-

(1) Ita loquitur Constantinus & Constantinus in L. 3. Cod. ad L. lul. de adult. Struv. exercit. II. Tbas. XLII.

pertineat; secus e dicta domo delinquens una cum tota illius familia a Domino eii- ceretur. Condemnatus vero ac pro prima vice punitus non erat ex hoc infamis, & ab honoribus & Florentiae Communis officiis arcebat. Qui tandem secunda vice in idem crimen incidissent, mortē puniebantur, & ipsa capitis poena subeunda erat ab illo, qui aliquem rapiebat, ut ipsum crimen patraret, vel violenter in aliquem committeret, quique ad actum proximum veniens per eum non steterit, ut delictum non sequeretur.

§. XXXVIII. Posteriori lege VIII. Iulii MDXLII. huic Rubricae partim derogatum est; ius vero, quo hodie circa hoc delictum utimur, in alia lege anni MDCCXX. invenire possumus, qua inspecta secundum commune ius Romanorum talia crimina punienda sunt, & ea de causa haec postrema lex mirum in modum concordat cum Authentica „ *Ut non luxurietur contra naturam* „.

§. XXXIX. Quibusdam etiam delictis poenae a Castrense constituuntur, quae etsi per atrociores violentiam haud committantur, publicam tamen securitatem violant; Ea vero in titulo Digestorum & Codicis *de vi privata* continentur, & huc referri possunt Rubricae cxvi. „ De poena dicentis alicui „ verba iniuriosa. cxvii. de poena impro-

„ pe-

„ perantis alicui homicidium vel aliud maleficio-
 „ leficio alicuius personae „ cxviii. de
 „ poena percipientis aliquem manibus
 „ vacuis vel dentibus „ cxix. de poena
 „ percipientis aliquem cum armis vel alia
 „ vi „ & hac cum Rubrica concordat al-
 „ tera cxxvii. „ de poena vulnerantis ali-
 „ quem cum *Mannaria* vel aliquo genere
 „ infrascriptorum armorum „

§. XL. Pecuniariae poenae, quae huiusmodi delictis irrogantur hodie adhuc in usu sunt, etsi lege cuius est titulus „ *Variorum ordinum Criminalium* „ anni MDCCCLIV. cautum sit (1) ut horum Criminum rei, qui non habent in aere, in corpore huant, quod sane Iudicium Criminalium arbitrio relinquatur.

§. XLI. His constitutis a statuto praescribitur, quibus in casibus privata vindicta permessa sit, ideoque in statuto nostro leguntur Rubricae, quae omnes ad ea, quae in Romanorum corpore de homicidio necessario dicuntur, referri possunt; (2) ex his autem eruitur eum, in quem offensio illata est, offensionis ipsius in actu vindictam agere posse, quo iure offensi ipsius coniunctos gaudere manifestum est. Advertendum vero existimo capitis poena plerumque esse eos, qui inculpatae tutelae

(1) Vid. §. V. huius legis.

(2) Vid. Rub. 120. & 121.

moderaminis nulla ratione habita, eius fines dolose excedunt, quive extra ipsam offendentis personam vindictam gerunt.

§. XLII. Qua pariter poena plectendi sint qui alicuius personae ope, aliquem verberibus offendunt aliamve iniuriam ob personae alicuius praesidium inferunt, quive iniurandum praestant alium necandi, videndum est in Rubricis cxxiii. „ De „ poena facientis aliquem offendere, cxxiv. „ De poena iurantis aliquem interficere, „ & ea omnia cum Praxi, qua hodie utimur, concordant. „

§. XLIII. Sanguinis crimina, quae postea sequuntur Rubricae, respiciunt. Cautum enim est in Rubricis „ cxxv. De poena „ na *Assassinii* & eius qui fecerit aliquem „ offendere per *Assassinos* „ cxxvi. De poena „ na homicidium committentis vel committi facientis „ cvii. De poena occidentis vel venenantis eum, cui ipse vel „ infra-scriptae personae succedere possunt.

§. XLIV. Petrus Caballus celeberrimus suae aetatis Iurisconsultus de omni homicidii genere tractatum edidit (1), in quo sane Statuti huius Rubricas suis non omnino incultis animadversionibus exornavit, ac in eo praesertim ostendit in Etruria, iuris potissimum Communis regulis, huiusce generis

(1) *Hunc Petri Caballi Tractatum post eius Resolutiones Criminales legimus.*

ris crimina puniri. Recenseantur quoque oportet, quae a Florentinis leges, „ de homicidiis „ latae fuerint, quae antiquioribus derogarunt, & eas inter primum tenet locum illa 11. Maii MDXLVIII., quae postea in quodam, uti aiunt legum Criminalium compendio xxxi. Octobris MDCXXXVII. renovata fuit. (1) Super eos vero, qui veneno procurato mortem alicui inferunt „ *diversi Ordines Criminales* „ xv. Ianuarii MDCCXLIV. videndi omnino sunt. (2)

§. XLV. Poenae a Lege Cornelia, in Romanorum corpore contra eos constitutae, qui dolose in tertii fraudem veritatem immutant, in nostrum pariter Codicem Florentinum relatae sunt.

§. XLVI. Peculiaris falsi species fuit *falsa moneta*, ideoque in nostro Statuto, sequentes Rubricae hoc peculiare obiectum respiciunt. cxxix. „ De poena fabricantis „ monetam auream, vel facientis sive vendentis *ferros vel Conia* sub signo Communis Florentiae extra *Zeccam* „ cxxx. „ De poena falsificantis, vel *limantis*, vel „ ton-

(1) *Compendio di più, e diverse leggi pubblicate fino al presente giorno per la destruzione de Banditi, Assassini di Strada, Omicidiari ed altri delinquenti con le loro dichiarazioni ed aggiunte pubblicato il dì 31. Ottobre 1637.*

(2) §. X.

„ tondentis monetam „ cxxx. De poena
 „ tenentis vel expendentis vetitam mone-
 „ tam „ cxxxii. De poena deferentis au-
 „ rum non coniatum extra Civitatem Flo-
 „ rentiae. „

§. XLVII. Florentina Moneta antiqui-
 tus Florenus aureus fuit de cuius ethymo-
 logia ac figura summa eruditionis copia a
 Borghinio, (1) a Cancellario Montis Clau-
 dio Boissio, (2) ab Equite de Vettoriis,
 (3) & ab Orsinio tandem in monetalis of-
 ficinae regestu a Ioanne Villanio inchoato
 disceptatum est.

§. XLVIII. Aureus iste, uti aiunt,
 Florenus, qui apud Florentinos aurei gene-
 ris pecuniae prima species fuit anno mcllii.
 ut magis magisque commercium reciperet
 augmentum, cudi a Florentinis incoeptus
 est. (4) Antea enim argentea tantum pe-
 cunia utebantur, & ex eo metalli genere
 Florenus componebatur. (5) Argentei Flo-
 reni precium denariorum duodecim fuit,
 quem

(1) *Lezio „ de Moneta Florentina.*

(2) *Boissin apud collectionem Argelati Tom. 4.*

(3) *Fiorino Illustrato.*

(4) *Ioann. Villan. historiar. lib. 6. cap. 54.*
Malaspin. historiar. cap. 152. Advocat. Gruffonius
in decis. legati Pietantiae 4. Maii 1731. art. 2.
Notizie del Fiorino d'oro. Vid. quintam dissert.

§. XXXX.

(5) *Comes de Carolis Tom. 1. pag. 313.*

quem vero *Solidum* huiusmodi danarii, quamve *libram Solidi* isti componerent, ignotum est, nisi fidem Ricordano Malaspinæ (1) habeamus, qui asserit libram ex viginti solidis, & ducentis & quadraginta danariis compositam aureis Florenis equiparari.

§. XLIX. Ceterum quidquid sit de hisce inter eruditos quaestionibus certum est, Florentinos iure meritoque honorem sibi tribuere, quod aureae pecuniae usus in Italia restitutus per eos fuerit, vel saltem primi extiterint inter eos, qui nummum ex aureo metallo efformatum omni puritate & sinceritate cuderent; (2) ex quibus omnibus eruere datum est iure meritoque in Codice nostro statutas fuisse poenas in eos qui aut tondentes, aut perficientes falsam pecuniam huiusce generis falsum committerent; tanta enim fuit in existimatione Florentinorum pecunia, ut hac in re non mediocriter super ceteras gentes commercium perficeret (3).

§. X. Variis nominibus sequentibus temporibus Florenus aureus nuncupari coepit, idest „ *Suggelli*, *Ducatus*, *Floreni de*
„ *Ga-*

(1) *Historiar. cap. 98.*

(2) *Borghin. monet. Florent. pag. 2. pag. 211. Carti Tom. 1. pag. 109. 113. 320. e 409. | 1*

(3) *Targion. Tozzet. in sua dissert. „ discorso alla società Colombaria sul Fiorino di suggello „*
pag. 12.

„ *Galera*, *Floreni Lari*, *Floreni Stricti*, „ *Floreni de Camera*, *Floreni de auro in aurum*; „ quae varia Florenorum nomina pro variis temporibus in usu fuerunt, ut ipsorum tempus externaque qualitates distinguerentur, non vero eo quod in pretio ac valore inter se differant, uti multorum erronea fert opinio. Inter vero ceteros Florenos ille qui dicebatur „ *de Galera* „ excellebat; anno enim MDCXXII. cuius fuit variarum immunitatum causa, quas ab Aegypti Soldano pro Occidentali commercio exercendo Respublica obtinuerat; cumque illius commercii causa Triremes Florentini condiderint, ideo Florenos, quibus in illo cum Oriente commercio utendum erat „ *de Galera* „ nuncuparunt. (1)

§. II. Nil hic loci dicam, quae fuerit Seculo XIII. aurum inter & argentum proportio; id enim celeberrimi huius nostri aevi Auctores perfecerunt; (2) Nil de divinitate, quoad Floreni aurei pretium, quod pro variis temporibus obtinuerunt, id enim omne ab Auctoribus pariter permultis declaratum est. (3) Nil tandem dicam de illa

Iu-

(1) Scipio. Ammirat. *Histor. Florent. lib. 18. pag. 997.*

(2) Comes de Carolis *Tom. 2. dissert. 6. §. 12. Neri „ Osservazioni sopra il prezzo legale della Moneta p 91.*

(3) *Vid. has leges relatas ab auctore tractatus „ della Decima „ Tom. 1. part. 2. post tractatum „ della moneta de Fiorentini.*

Iurisconsultorum opinione, ob quam invaluerat in Republica omnino reiicienda sententia „ Monetæ valorem non ex metalli „ quantitate, ex qua componebatur, desumendum, sed ex fractionum numero, in „ quas Florenus ipse dividebatur, ex quo „ deducebant, ut quanto maior esset fractionum numerus, maior etiam Florenorum precium extaret „ huiusce enim rei falsitatem clarissimus Urbis nostræ decus Philippus Bernardus Davanzati, (1) & insignis Philosophus Joannes Lockius deinde, Bernardi Davanzati fortasse premens vestigia, peregre demonstravit. (2) Ceterum reliqua omnia quæ laboriosam monetarum scientiam respiciunt ab instituti mei ratione aliena omnino sunt, eaque solum a me indicanda arbitratus sum, ut late magis quatuor relatarum Codicis nostri legum ratio pateret, quarum hodie etiam rigor, poenaeque in eis constitutæ in usu sunt. (3)

§. LII.

(1) Davanz. lectio. „ delle monete „ impress. post. libr. „ dello Scisma d'Inghilterra „ Edit. Paduan. 1727.

(2) Lock „ del giusto prezzo delle cose e giusta valuta delle monete „ Ex Anglicano in Italicum idioma versus, & eruditissimis animadversionibus auctus ab Excellentiss. Viro Etrur. Duc. a Consiliis Angelo Tavant, & Io. Francisco Pagnini.

(3) Vid. etiam contra Monetarios Falsos in Zecchæ Magistratu existentem legem 5. Septembr. 1496.

§. LII. Diversis aliis falsitatum generibus poenas irrogari manifestum est a reliquis Statuti nostri Rubricis, ideoque severe puniuntur negantes consanguinitatem, Notariatum, vel officium, Nuncii facientes citationes falsas, testes nomen suum non dicentes, inducentes falsos testes, falsumque testimonium deponentes, committentes falsitatem *in croco*, falsificantes *ceram*, vel *ceream*, falsitatem committentes in arte lanæ, tabulariorum falsatores, alique, qui eiusdem Tertiæ Libri Statutorum diversis in Rubricis memorantur. (1)

§. LIII. Pecuniariis poenis omnia hæc delicta iuxta Statuti nostri dispositionem puniuntur; lege vero anni MDCCXX. cautum est, ut secundum iuris Communis regulas in huiusce criminis reos poenae dicerentur; quæque fuerint falsariorum poenae apud Romanos in quodam *Bartholomæi Melebio-rii* Veneti Iurisperiti non spernendo tractatu „ De periurio & falsitate „ invenire possumus.

p

§. LIV.

in libro qui dicitur „ liber vetus „ pag. 162. & consule Caball. resol. Crimin. cas. 191. per tot. „ qui refert decretum Officialium Magistratus Mo- „ netæ diei 17. Septembris 1469. quo cavetur „ pecuniaria & corporali poena usque ad mortem „ puniendum esse eum qui tondit monetas, & in- „ terea ipsas memoratas Rubricas illustrat. „

(1) *Vid. Rub. 133. usque ad Rub. 143.*

§. LIV. Ob publici illius maleficii frequentiam, quo aedificiis vel aliis rebus contra publicam securitatem ignis subiciebatur, atque excitabatur, Castrensis in suo Codice Rubricam cXLIV. De poena immittentis ignem in aliquod aedificium „ apposuit.

§. LV. Frequentia huiusmodi delicta apud Florentinos fuisse conflagrationes illae & incendia demonstrant, quae Carminatores pro Michaelis Landi potentia substinenda in adversariorum potentium domos excitarunt; notissima incendia sunt, quae iam antea Amideorum & Buondelmontium, Cerchiorum & Donatorum factiones moverant. (1) Hic loci advertendum est Statutum cavisse, ut ii, qui tam atrox crimen committerent, ignis poena plecterentur, cuius sane poenae diu usus invaluit, & nostris temporibus poenae obeundae causa incendiarii, Homicidii vulgo *qualificati* reis aequiparantur. Haec vero omnia intelligenda sunt de incendio dolo vel lata culpa commissio, secus enim iuxta dispositionem Rubricae LXXII. Libri II. nostri Codicis Florentini de Incendiis „ & Legis VIII. Martii MDLXXXIV. damnum, quod ab incendio fortuito factum est, a Communi, sive Oppido, in quo incendium ipsum exardet, instaurandum est.

§. LVI. Damni iniuria dati ademptione

(1) *Machiavell. Histor. Lib. 2. & 3.*

ne sive diminutione alicuius Patrimonii poenam constituit Castrensis in Rubrica cXLV. De poena studiose damnum vel *vastum* „ fa-
„ cientis. „

§. LVII. Haec vero Rubrica nullius ponderis apud nos est, habita ratione legis in Supremo Magistratu VII. Septembris MDCLXXXVIII. exaratae, a qua renovata illa potissimum est XV. Decembris MDLI., a quibus omnibus huic Rubricae derogatum invenimus, De procedendi demum ratione in damni iniuria dati causis legem XII. Ianuarii MDCCCLXXV. consulere opus est.

§. LVIII. In usu autem adhuc sunt Rubricae, a quibus in turbatae possessionis reos poena statuitur in Rubricis „ cXLVI. de „ poena intrantis possessionem alicuius & „ violentiam committentis, & iniuriam in- „ ferentis habentibus tenutam a Comuni „ Florentiae „ cXLVII., „ De poena interdi- „ centis alicui aliquam terram „; quae duae Rubricae a Cardinali Tuscho in suo commen- tario quodam practico more illustrantur. (1)

§. LIX. Inter cetera delictorum genera, quae in Libris XLVII., & XLVIII. Digestorum referuntur, in iis, quae sequuntur, Rubricis duo a Statuto nostro commemorantur „ Furtum scilicet, & crimen ter- „ mini moti. „ Quod vero attinet ad eam alicuius rei mobilis contrectationem lucri

P 2

fa-

(1) *Tusch. Conclus.* 397. lib. 7.

faciendi causa, dolo malo invitoque domino factam in nostro statuto descriptam invenire est in Rubricis CLX. De poena facientis furtum de „ *Avere* alicuius Communis, „ Comitatus vel *districtus* Florentiae CLXX. „ De poena Officialis aufugientis cum pecunia Communis Florentiae seu eam de „ positantis aut *Cambiantis*. „ Harum vero Rubricarum titulus praecipueque secundae mirum in modum non simplicis furti, sed potius Peculatus qualitates demonstrat.

§. LX. De furtis celeberrima hodie extat lex anni MDCXCI. quam sane nimia crudelitate exaratam fuisse merito censendum est. Notandum vero existimo in ea, ne casum quidem ullum, qui oriri aut evenire possit, praetermissum esse. Ipsam postremo de Furtis materiem tractant. „ *Dis*, „ versi Ordines Criminales anni MDCCXLIV., „ a quibus praecipue lex anni MDCXCI. augetur & confirmatur. (1)

§. LXI. De his, qui dolo malo terminos finium causa positos evellunt, effodiunt, perpellunt, deliciunt, avertunt, exarant, & quomodocumque transportant, loquitur Rubrica CLXIX. „ De poena amoventis terminum. „ Aliae huius Libri Rubricae variae sunt Nationis Florentinae peculiare constitutiones, ex quibus magis magisque eruitur quo

(2) *Vid. Ordines Criminales anni 1744. §. 12. 13. 14. 15. 16. e 17.*

quo pacto Florentini ipsi propriam felicitatem securitatemque curarent; ab ipsis enim provisum est, ut delicta omnia severe punirentur, ut criminum auctores, a quibuslibet de Populo & Universitate persequerentur, ipsique tandem rei condemnati in quodam libro, qui „*Maleabbiatorum*„ dicebatur, tanquam in speculo appingerentur; Huius vero *Maleabbiatorum* nominis veram, & accuratam significationem penes infimae latinitatis Glossographos invenire non potui.

§. LXII. Hae Rubricae nullius usus habentur. Nam, si de iis sermo sit, quae pro variis Reipublicae circumstantiis latae sunt, notum est a Statuto nostro vetitum esse „proiicere lapides de nocte in marmo-
„ re S. Io. Baptistae & S. Reparatae; (1)
„ statutas fuisse poenas contra eos, qui no-
„ ctu deambulabant; & contra eos „ (2)
„ *qui cittharizabant vel faciebant mattinam*
(3): & in eos tandem, qui *machinam* vel
trabuccum faciebant. Si de iis vero loquamur Rubricis, quae omnibus bene ordinatis Rebuspublicis conveniunt, a subsequen-
tibus legibus istae sublatae omnino sunt. Et sane quamvis permulta de *Bannitis* in hoc Statuti nostri libro tertio tractentur;

P 3

hodie

(1) *Rub.* 166.(2) *Rub.* 191.(3) *Rub.* 192.

(1) hodie tamen ius, quo circa *Bannitorum* persecutionem utimur, in lege xxxi. Octobris MDCXXXVII. continetur. (2) Poena pro occidentibus columbis constituitur, (3) & super eos, qui quocumque armorum genere Columbos interficiunt, posteriores pariter leges existunt. (4) Permulta quoad vetita arma a Statuto praescribuntur; (5) at circa armorum materiem generalis armorum lex xxvii. Ianuarii MDCXXXVII. videnda est, idemque asserendum videtur de ceteris, quae in eodem libro continentur.

§. LXIII. Haec sunt, quae in prima tertii libri parte statuuntur, Legum Criminalium secunda pars a Castrense inscribitur „ De cessantibus & fugitivis cum rebus & „ pecunia alienis „ ipsaeque leges Florentinae Reipublicae potissimum conveniebant habita ratione commercii ac fidei, quae in commercii ipsius exercitio adhibenda est. Has vero leges, quae de cessantibus & fugitivis in hoc tractatu continentur, eos tem-

po-

(1) *Vid. statut. a Rubr. 153. usque ad Rub. 165.*

(2) *Compendio di più e diversi ordini Criminali publicati fino al giorno presente per la distruzione de Banditi, Assassini di strada, Omicidiari ed altri delinquenti con loro dichiarazioni ed aggiunte „ talis est legis titulus.*

(3) *Rubr. 187.*

(4) *Lex 1. Octobris 1733. cui derogatum est ab alia XI. Mensis Augusti anni 1768.*

(5) *Vid. statutum a Rubr. 187. usque ad Rub. 190.*

pore exaratas fuisse constat, quo Florentinorum commercium florere maxime incipiebat, idque factum est anno MCCCXCIII.

§. LXIV. Hoc de cessantibus statutum Vetus mercatorum statutum postea dictum fuit, & uti in prima dissertatione nostra ostendimus anno MCCCCXCVI. renovatum, novumque mercatorum statutum appellatum fuit; ex his deinde tum *veteris* tum *novi* Codicis legibus Magni Etruriae Ducis Francisci Medicis iussu anno MDLXXVII., illud quo hodie utimur diversorum illustrium Civium Florentinorum cura, Italico sermone compilatum fuit. (1)

§. LXV. Ius vero, quod circa obaeratos hodie in usu est, continetur in lege xx. Aprilis MDLXXXII., a qua partim derogatas, partim confirmatas esse Mercatorum Statuti leges invenimus; idque demonstrant acerrimae poenae in ea constitutione contra obaeratos irrogatae & infamia, qua obaerati illorumque filii & posterii merito notantur.

§. LXVI. Ad tertiam postremo huiusce tertii libri partem progrediamur, cuius generalis titulus est „ Tractatus *ordinamento-* „ *rum* Iustitiae contra Magnates. „

§. LXVII. Magnates, uti in prima dissertatione advertendum duxi, ii vocabantur, quos maiorum nobilitas commendabat,

P 4

pri-

(1) Vid. Prooemium Statuti Mercatorum & primam Dissertationem §. XCVIII. & §. CXLVII.

primūque Reipublicae ordinem constituebant; post eos enim duplex erat Populi ordo, in quorum altero, qui ditiores potentioresque erant, in altero vero ex infima Plebe homines numerabantur. (1)

§. LXVIII. Populus igitur, qui ex his duobus ordinibus componebatur, hostili odio Magnates prosequēbatur, eoque potissimum tempore, quo illa exarsit coniuratio, cuius Dux erat *Ianus della Bella*, eas leges Magnates accipere coacti sunt, quae populi ipsius potentiam in Republica summo opere auxere, ipsarumque legum executionem illi, qui dicebatur „*Ordinamentorum*, Iustitiae Executor „ populus ipse commisit.

§. LXIX. Qui fuerint penes Florentinos Magnates ex nostro etiam statuto patet, & in eo, quae fuerint eorum familiae pro variis Urbis *quarteriis* dispersitae, a Statuto ipso enumerantur. Magnates erant Nobiles; non vero unum idemque erat nobilium & Magnatum gradus & dignitas, quidquid sit, quod in ipso statuto Nobilium & Magnatum nomina saepe numero indistincte accipiuntur. Scitu enim est huiusce opinionis veritatem ex quadam hu-

(1) *Brutus Historiar. Florentin. lib. 1. pag. 3. Edit. Iunctae. Machiavell. Historiar. lib. 2. Vid. primam dissertationem §. LIII. & LIV. & §. LXXVI. & dissertationem quintam §. XI. & §. XII.*

huius tertii tractatus Rubrica ortum habuisse, quae inscribitur „ Nobiles & potententes satisfdare debere uti Magnates „ quadere iure meritoque asseri potest Nobiles atque potentes, qui in satisfdationibus Magnatibus aequiparabantur, a Magnatibus ipsis diversos omnino extitisse.

§. LXX. Erant aliqui ob eorum familiae dignitatem Magnates dicti, qui, si in popularium numerum adscisci voluissent, propria arma ab ipsis mutanda erant aliaque assumenda, quae ab illis, quae eorum coniuncti Magnates servabant, omnino differrent, de quibus omnibus aliisque solemnitatibus ea occasione perficiendis liber quidam in Reformationum Archivo existens pertractat. (1)

§. LXXI. Notandum hic vero existimo Magnatum dignitatem, Nobiles, Plebeios, Artifices & Agricolas consequi posse. Hi vero omnes Magnatum gradus iuxta Florentinae Reipublicae opinionem infamiam potius quam honorem afferebant, habita potissimum ratione causarum, quibus permulti ad Magnatitiam qualitatem perveniebant. Fiebant enim Magnates Homicidae, venefici, bonorum raptores, fures,

(1) Publico contractu gerenda erat Magnatis in popularem coetum translatio apud Florentinos, uti liquet ex libro XXVIII. cujus est titulus „ Libro de'Capitoli „

res, qui vindictam dolose & inopportune in aliquem gerebant, Incestuosi, Adulteri, stupratores, Poedicones, qui vim honestis Foeminis inferebant, *Assaffini*, qui in privato carcere aliquem detinebant, aliorumque similium delictorum rei, qui in his huius tertii libri Rubricis memorantur; si tandem Magnates ipsi huiusmodi enormia delicta commisissent, *supragrandes & supramagnates* dicebantur.

§. LXXII. Nemo ex Magnatibus popularis fieri poterat, nisi id a *Prioribus duodecimque Bonis viris* obtinuissent; Magnates postremo, qui in eorum domibus satellites vel affeclas habebant, cautionem praestare tenebantur de delictis, quae a Satellitibus & eorum affeclis ipsis committi poterant.

§. LXXIII. Nefas erat Magnates contra populares testimonium dicere, nisi ipsorum necessaria esset assertio, quo casu, ut fidem haberent, ab ipsis Prioribus, ut ipsum dicerent testimonium Magnates, assensus praestandus erat. Eo in loco morari non poterant Magnates, quo muneris sui causa Iustitiae Vexillifer esset, ipsis etiam sine armis e domo egredi non licebat eo tempore, quo aliquis popularis seditio exardebat, quo in casu ad Magnatum domus se conferre popularibus etiam vetitum erat. Prohibebatur demum Magnatibus eorumque familiaribus adesse mortuorum fune-

ne-

neribus, Monialium dedicationibus, Sponsalibus & Matrimoniis, nisi ipsorum Magnatum sanguine coniuncti fuissent Mortui Moniales Nubendaeque.

§. LXXIV. Crimen committebant Magnates qui in Urbe Florentiae Palatium, domum, Turrem vel alia aedificia acquirebant, quae prope Urbis Pontes sita essent, ac dummodo contra hanc Communis legem memorati generis res emissent, empta Communis Florentiae Camerae addicebantur.

§. LXXV. Non poterant tandem Magnates publica gerere officia, novem sequentibus magistratibus exceptis, in quibus varia munera exercebant. Nam quatuor Magnates ex omnibus, uti aiebant, *quarteriis* Communis Florentiae Consilio praecerant, unus decem inter *Baliae* Officiales eligebatur; inter Communis Quaestores unus; Inter Officiales, uti aiebant, „ *di Condotta* „ unus, unus inter Carcerum Praefectos, unus inter Gabellarum Contractuum Officiales; unus inter Officiales, uti aiebant „ *dei difetti* „ unus tandem pro quolibet Praeturae gradu.

§. LXXVI. Quae cum ita sint insiciendum non est Reipublicae Florentinae regimen penes populum tantum mediaeque conditionis Cives extitisse. Neque enim perfecte Democraticum appellari poterat

re-

regimen illud, in quo aequalitas, quae est Democratici Regni suprema lex nunquam servata fuit. Nam Democratico in statu quemcumque Civium Principem, quemcumque Civium subiectum esse innotescit.

§. LXXVII. His omnibus, in nostris ad Statutum animadversionibus adnotatis, superest ut videamus, quam habuerint originem poenae, quae a legibus Florentinis reis irrogabantur.

§. LXXVIII. Vidimus tria poenarum genera praecipue apud Florentinos in usu fuisse, mortis scilicet, membrorum amputationis, & pecuniarias, talique pacto triplex erat penes medii aevi populos poenarum ordo.

§. LXXIX. Quod ad mortis poenas attinget, uti apud Florentinos a Wisigothorum legibus *Vivi comburium* receptum erat; (1) qui etiam, uti Florentini, aliquando *Fustigationem* praemittebant. (2) Commune medii aevi populis & Florentinis fuit *suspensum* ex patibulo vel arbore, (3) capitisque *amputatio*. (4) Apud Florentinos vero lapida-

(1) *Leg. Wisigoth. tom. 4. §. XIV.*

(2) *Ibid. lib. 3. tit. 2. §. 2. & lib. XI. tit. 2. §. 1.*

(3) *Leg. Salic. tit. LXXX. §. 1. & seqq. & tit. XXIX. §. 9.*

(4) *Leg. Saxon. tit. II. §. VIII. & IX. Tit. III. §. 1.*

dationis & suffocationis in aquis poenam reis inflictam nunquam fuisse invenio.

§. LXXX. Praeter vitam nihil homini membris suis eorumque integritate carius est, quum sine iis non possit nisi miserum trahere spiritum, vitamque morte ipsa acerbiorē agere; hinc & in membrorum amputatione poenam consistere voluerunt Florentini, praecipueque in manuum & pedum mutilatione; duriores porro erant antiquitus poenae, quae in membrorum abscissione consistebant apud Wisigothos, Burgundiones, Frisios aliosque Septemtrionis populos, qui in Italia dominati sunt; Manus enim non solum & pedes amputabant, sed oculos etiam effodiebant; (1) aures abscindebant, (2) aureorum *scalpellatio* (ita vocabatur apud Longobardos) gerebatur, (3) virilia demum resecabant. (4)

§. LXXXI. Omnium tandem frequentissima apud Florentinos fuit pecuniaria poena, vel quae in bonorum iactura consistebat. Ac primo quidem aliquando universa sub-

(1) *Leg. Wisigoth. lib. II. tit. I. §. VII., & lib. VI. tit. III. §. VII. leg. Baiuv. lib. I. cap. 6. §. I. leg. Longobard. lib. I. tit. XXV. §. LXI.*

(2) *Vid. leg. Fris. addit. Tit. XII.*

(3) *Vid. leg. Longobard. lib. I. tit. XXV. §. LXI. & LXVII. ubi confer. Leg. Wisigoth. lib. XII. tit. III. §. IV.*

(4) *Vid. leg. Wisigoth. lib. III. tit. V. §. VII. leg. Fris. addit. Tit. XII.*

substantia reo eripiebatur, & propinquis vel Fisco vel utrisque addicebatur. (1)

§. LXXXII. Plerumque tamen ob atrociora delicta & Fiscus poenam Fiscalem, quae erat penes Longobardos „*Fredum, Bannum, Compositio Regalis*“, irrogabat, & laesus vel eius familia „*compositioem*“, aut *Weregeldum Faidam* „capiebat; & quidem vel certam solidorum summam vel duplum vel triplum. (2)

§. LXXXIII. Ceterae Florentinorum poenae, fuerunt „*Fustigatio sive Flagellatio, additio rei in servitutem, exilium, infamia*“. Quamquam demum perpetui carceris poena antiquis Romanis, (3) illegitima videretur, eam tamen non absurdam esse existimarunt Florentini, maxime si crimen capitale non haberetur, & Reipublicae etiam interesset reo non permitti vagandi licentiam, ubicumque vellet, veteraque flagitia novis quotidie cumulandi. Hae vero omnes poenae pecuniaria, non sine publicae securitatis dispendio, redimebantur. Haec vero omnia non mediocri quidem diligentia illustrata videnda sunt a Thoma Salvettio, qui ad tertium hunc ma-

(1) *Vid. leg. Wisigoth. lib. II. tit. I. §. VII. leg. Longobard. lib. I. tit. I. §. I. & seqq. lib. II. tit. VIII. §. V.*

(2) *Vid. leg. praecipue Wisigothorum.*

(3) *Leg. 8., & 9. §. 9. leg. 35. ff. de poen.*

239

maleficiorum librum non paucas animad-
versiones confecit. (I)

(1) Thomae de Salvettis *quaestiones, declarationes & Practicae* ad Librum tertium *Statutorum* in materia Maleficiorum, leguntur in Manuscriptorum Cathalogo Venetae Bibliothecae Nani in lucem edito anno 1776. sub num. 29.

Finis Tertiae Dissertationis ad Statutum.

AD.

AD QUARTUM
STATUTORUM
LIBRUM

DISSERTATIO.

Idimus in anteaeta Dissertatione nostra, quo pacto Florentini Rempublicam contra facinororum hominum conatus defenderent; Ut vero magis magisque ad Urbanitatem Rempublicam ipsi informarent, diversas alias constituere leges illis opus fuit, a quibus Urbis munditiei, ornatui viarumque conservationi variisque aliis politiae generibus provideretur.

§. II. Permulti erant Magistratus, qui

va-

varia haec politiae genera moderabantur, quorum officia & obligationes in primo huius quarti libri tractatu describuntur.

§. III. Usque ab anno MCCCXLIV. horum Magistratum extat memoria, iique sunt. I. Officium Dominorum omnium Vectigalium. II. Officium Turris. III. Officium Bonorum Rebellium. IV. Officium Molendinarum. V. Officium Maris. VI. Officium Viarum, Pontium & murorum.

§. IV. Vectigalium omnium Officiales, alio nomine reddituum & expensarum Communis Florentiae Moderatores nuncupati, (1) idem obtinere munus, quod in Romana Republica tributorum Exactores habebant; de cuius Magistratus iure & obligatione mentionem non solum gerunt Historici, sed ipsius etiam Magistratus auctoritatem Iustiniani Corporis Rubrica „ *de Tributorum Exactoribus* „ declarat.

§. V. Turris Magistratus antiquitus suam iurisdictionem super iis exercebat, quae immediate Florentiae Commune respiciebant. Suum erat munus alienandi, locandi aut cum alio quovis contractu disponendi de bonis, quae in Communis dominio reperiebantur, impetrata facultate a Vexillifero Iustitiae duodecimque bonis Viris Communis, uti demonstratur quamplurimis

Q

(1) Vid. librum vulgo „ *Lunae* „ in Capitaneorum Partis Archive existentem pag. 19. r.

rimis ex Reformationibus, maximeque illa
 xxiii. Octobris mcccxliv., in qua praeci-
 pue cautum fuit, ut Turris Officialibus tra-
 deretur ius ea sublocandi bona, quorum
 possessionem domini utiles, pestis tempore,
 ob non solum canonem amiserant, habi-
 taque ratione haud solutorum, debitum ipsi
 Officiales Turris componerent. Haec vero
 reformatio illius vulgo *Lunae* libri cetera-
 rum antiquissima extat. Et revera ex ipsa
 reformatione aliisque ceteris, quae sequun-
 tur, ostenditur Turris *Officiales* alio etiam
 nomine nuncupari, ipsosque ob id statutos
 fuisse, ut ipsi Florentiae Communis iura,
 Bona, Domus, Vias, Plateas, Census, tri-
 buta, Canones inquirerent, super quibus
 omnibus exortas dissensiones cognoscebant,
 ipsosque Artium Priores iudicabant, uti
 patet ex quodam ipsius reformationis capi-
 te, in quo ipsi Communis debitores *Officia-*
lium etiam Turris debitores appellantur. (1)

§. VI. Bonorum rebellium Magistratus,
 de quo pariter in prima huius quarti libri
 parte differitur, officium fuit *incorporandi*
 Communis Florentiae nomine bona illorum,
 qui cessantes a factionibus Communis dice-
 bantur, sive ob malefictum exilio aut ca-
 pite damnati fuerant. Quae cum ita sint,
 palam est Bonorum rebellium Magistratum
 maiorem habuisse antiquitus auctoritatem
 illa,

(1) *Vid. lib. Lunae pag. 1. & 2.*

illa, qua hodie Fisci Tribunal utitur. Fiscus enim, eo solum casu sibi rebellium bona addicit, quo Capitanei Partis, qui antiquum Rebellium Officium repraesentant, bona rebellium incorporant; quadere sequitur Fisci Tribunal bonorum publicatorum habere dumtaxat depositum, Capitaneosque Partis ea *incorporandi*, aequae alienum in iis constitutum solvendi curam sibi vindicare. (1)

§. VII, De Molendinorum Officio etiam in nostro quarto libro tractatur, ad quod Annonae regimen pertinuisse credere facile est. Maris vero Magistratus negocia ad Navigationem & Mercaturam spectantia gerebat, quae omnia iure meritoque Florentinam Rempublicam ad summum dignitatis & potentiae duxere gradum; ob eam enim rem Maris Consulatus, uti in prima Dissertatione notavimus (§. c.) institutus fuit in celebrioribus Europae Civitatibus, praecipueque Orientis in portibus, ad quos naves Florentinis mercibus oneratae mittebantur, uti constat ex quodam Membra-

Q 2

na-

(1) *V. MSC. cuius est titulus „ Risposta all' „ Istruzione dell' Illustrissimo Sig. Auditore Pompeo Neri per l' Università dei Sigg. Capitani „ di Parte Guelfa, ed Uffiziali dei Fiumi della „ Città di Firenze' „ apud Clarissimum Senat. Io. Baptistam Clementem Nellum in sua Bibliotheca.*

naceo libro in Capitaneorum Partis Guelphae Magistratu existente, in quo leguntur Consules, qui variis temporibus, diversis in Emporiis pro Communi Florentiae immorati sunt.

§. VIII. Viarum postremo, Pontium, murorum Magistratus antiquis pariter erat, & ob suam non solum iurisdictionem, quam exercebat, sed ob suam etiam dignitatem, fuit celeberrimus. Florentina enim Respublica Romanae fortasse aemula statuit, ut publicarum viarum cura penes distinctum Magistratum esset, quique eundem componerent, viarum Moderatores dicerentur. De his viarum Curatoribus Historici omnes loquuntur; quo tamen tempore Magistratus institutus fuerit, incertum est, dubitarique solum potest eum anno MCCXXXVII. creatum fuisse; Illo enim aevo Ioanne Villanio & Simone de Tosa (1) testibus, Urbis suae vias lapidibus sternere Florentini incoeperunt; antiquius demum huiusce Magistratus monumentum est quaedam XXV. Augusti MCCCLVIII. reformatio, a qua viarum Magistratui, ut Arni Fluminis murus perficeretur in Urbe, cura committitur. (2)

§. IX. Hi Magistratus omnes ante An-

(1) *V. Collationem Variarum Chronicarum a Dominico Maria Mannio exaratam pag. 134.*

(2) *Vid. lib. Lunae pag. 5. t.*

Annum mcccclxiv. propria iura separatim exercebant; eiusdem vero anni lege diei I. Iunii, Priores Iustitiaeque Vexillifer cogitarunt eadem officia antea actis temporibus magnum Civium numerum occupasse, inutilisque atque superfluas attulisse Reipublicae impensas, & ob negotiorum deficientiam nullo fere ardore propria munera exercuisse, ideoque optimum putarunt legem condere, ut quinque illi Magistratus Turris Magistratui adiungerentur, qui postea Turris, Bonorum Rebellium, & quinque rerum dictus fuit, uti patet ex illa Reformatione relata in quarto statuti nostri libro in *Rubrica prima per totum*. Quod sicuti Romae etiam eo aevo, quo illius Reipublicae nomen summo in honore habitum erat, publicarum Viarum conservatio, vestigalium exactio, publici aerarii administratio, in Criminis alicuius reos animadversio, Templorum cura & similia Reipublicae munera aliquando varii Magistratus gessere, & aliquando ipsa cumulatim Censores ministrarunt; haud secus Florentiae actum est eo aevo, quo illorum Magistratuum cura universa Turris Officialibus demandata fuit. Hic vero Magistratus iure meritoque Romanis Censoribus aequiparandus videtur.

§. X. Hic loci advertendum est *Turris Officiales* nescio qua de causa, venientibus

Q 3

tibus temporibus, rebellium bona haud amplius ministrasse. Anni enim MDXXIX. extat lex, qua statuitur Reipublicae interfuisse, ut novus Magistratus crearetur, qui de bonis publicatis decerneret, ideoque antiquus ille Bonorum rebellium instauratus fuit, qua occasione quadraginta & quatuor leges constitutae sunt. (1) In ipso enim, uti aiunt, *Lunae* libro quadraginta & Octovirum Consilii decretum invenimus, (2) in quo Duci suisque Consiliariis ius conceditur quatuor Officiales bonorum Rebellium constituendi. Parum sane novus rebellium Magistratus duravit; nam Turris Officialibus, ut amissa potentia sibi restitueretur, exposcentibus, Reipublicae Dux illiusque Consilarii decrevere, ut novus Rebellium Magistratus supprimeretur, omnisque potestas Turris *Officialibus* traderetur, idque die XXVI. Ianuarii Anno MDXXXVIII. cautum est. (3)

§. XI. Eo quidem aevo, quo Turris, Bonorum Rebellium, & quinque rerum *Officiales* florebant, summo etiam in honore Capitaneorum Partis Guelphae Magistratus habebatur, qui, uti vidimus in secunda Dissertatione nostra (§. CIV.) anno MCCLXVII. crea-

(1) *Vid. lib. Lunae pag. 269 & 290. in quo servatur lex anni 1529.*

(2) *Pag. 296.*

(3) *Vid. lib. Lunae pag. 298. f.*

creatus fuerat; defecto vero vel saltem imminuto Ghibellinorum fervore exercendae iurisdictionis occasio Guelphae Partis Capitaneis etiam defuit; quadere ut tam celebris Magistratus diutius maneret potestas & dignitas anno MCCCCLXXXI. sancitum fuit, ut Turris *Officialibus* Maris Consulatus officium tolleretur; (1) huiusceque rei auctoritatem deinceps Guelphae Partis Capitanei exercerent. (2)

§. XII. Tractu temporis inspecto minori Communis dispendio, habitaque ratione paucarum rerum, quas Turris Officiales & Guelphae Partis Capitanei gerebant, ipsorum Magistratum unionem anno MDLXIX. Magnus Etruriae Dux Cosmus I. Medices mandavit.

§. XIII. Hinc factum est, ut post unionis legem Partis Magistratus praeter Capitaneorum Partis, *Officialium* etiam fluminum munus gereret, neque amplius Priori, vulgo „*del denaro*“, ac secretarii vulgo „*di credenza*“, in posterum eligerent.

Q 4

(1) V. „*leg. ann. 1481. in libro quodam Consulum Maris pag. 238. t.*“, legis ratio tali pacto in ea declaratur „E perchè il Magistrato dei Capitani di Parte Guelfa, che già era in grandissimo credito nella Città nostra, è venuto in gran ballezza &c.“

(2) *De Consulum Maris origine V. primam Dissertationem §. XCIII.*

rentur, uti in libro *Lunae* videre est. Nam iuxta Unionis legem Partis Guelphae Magistratus se gubernavit, gerensque adhuc *Officialium* Turris iura & obligationes, Castris, Turribus arcibusque eum praefuisse innotescit, & in peculiari illius Magistratus Archivo hodie etiam asservantur expensarum libri, quae cum antiquis tum recentibus temporibus pro Castris instaurandis & muniendis Florentini perfecere; paucis vero ab hinc retro annis huius muneris cura, iis qui rem militarem omnino gerunt, relicta est. Hodie etiam Partis Magistratus Maris Consules eligit iis in locis, in quibus adhuc Florentini Mercaturam exercent, Festivis ludis publicisque spectaculis praest, Viarum Urbis, *Comitatus & districtus* Florentiae conservationem curat Pistorio, Pisis, Senis, & Pontremulensi Oppido exceptis, Fluminum, Pontium & Mûrorum curam gerit, Alpium pariter Apennini, Arborum glandiferarum, Ulmorum pinorumque conservationem iubet, ius habet & privilegium cognoscendi de controversiis & publica & privata aedificia respicientibus; ideoque lites de damno iniuria dato, de incendiis, de stemmatis gentilitiis declarat; statuit quae spectant ad proventus Platearum, locorum publicorum, fluminum, traiectionum censuumque; ipsius demum Magistratus cura est, ut recte rebellium bona mi-

ministrantur, ipsaeque ob dotales rationes aliae credita distrahantur.

§. XIV. Tres etiam, uti aiunt, *Congregationes* in hoc Magistratu variis temporibus creatae sunt; quarum una Pontium & viarum appellata est. Ipsa enim anno MDCLXXVII. constituta est, ut iurisdictionis diffidia tollerentur, quae novemviros inter (1) & Capitaneos Partis exoriebantur, & haec ideo Congregatio ex Capitaneorum Partis Provifore, & Novemvirum Super-syndico composita omne opus Viarum, Pontiumque campestrium instaurationes ut agerentur, curabat, ius dicebat iis, qui pro damni reparatione obtinenda ad eam confugiebant, suarum legum Violatores puniebat; his enim in rebus decisionem, nulla habita ratione Partis Magistratus, proferebat.

§. XV. Duae aliae Congregationes in eodem Magistratu, ex Ecclesiasticis & laicis personis compositae, constitutae sunt, quarum una Arni Fluminis aggeribus & aliis Vallis Arni superioris fluminibus, altera autem Arni pariter operibus aliisque Vallis Arni inferioris Fluminibus praeerant, ipsaeque Congregationes ea tantum de causa a Florentinis constitutae sunt, ut lites pacarentur, quae inter eos agebantur, qui
de

(1) *De Novemviris V. primam Dissert. §. CXLIII.*

de damno vel lucro, quod flumina afferre continuo solent, participabant.

§ XVI. Quum vero nostris temporibus Petrus Leopoldus Magnus Etruriae Dux sapientissime cogitaverit, ut negocia, quae Partis Magistratui, Fluminum *Officialibus*, Novemvirum Magistratui diversisque aliis Congregationibus spectabant, ab uno tantum Magistratu tractarentur, ideo omnibus iis Tribunalibus in unum collatis & antiquis eorum nominibus deletis, Camera, uti aiunt, Communium, locorum piorum, viarum, fluminum, Turris *Officialibus*, Officio bonorum Rebellium, Officio Moletinarum; Officio Maris, Officio Viarum, Pontium & Murorum, & Capitaneorum demum Partis Magistratui, anno MDCCLXIX. successit. (i)

§ XVII. *Officialium Turris*, Bonorum Rebellium & quinque rerum constitutis legibus, aliae quae sequuntur, leges secundae huius quarti libri Partis alii conveniunt Officio, qui super Contractuum vectigalibus iurisdictionem habebat; hodieque etiam eandem servat auctoritatem & nomen, quod obtinuit anno MCCCXVI., quo creatus fuit.

§ XVIII. Ut vero latius pateat, quae fuerit Contractuum vectigalium origo, quae de causa illud, quod hodie exercet, officium habuerit, sciendum est, annis MCCCXV. &

(i) *Vid. leg. 22. Iunii 1769.*

& mcccxvi. Huguccionem Fagiolensem, ob victoriam in Montiscatini agris in Florentinos reportatam superbum, immensa crudelitatis exempla contra Florentinos ipsos prodidisse, quorum tristis enarratio apud Scipiōnem Ammiratum (1) legenda est. Castrucci demum Castracanius & Lucensis & Pisanae Reipublicae, a Principatu expulso Huguccione, harum illustrium Rerumpublicarum Principatum usurpavit. De tam laeta victoria Florentinorum Urbs gavisata est; ipsum enim Huguccionem, uti primum Reipublicae hostem, illi praecipue metuebant, qui lictorum infamem Ducem Landum ab Eugubio, Huguccionis immanitatis tollendae causa, Florentiam advocaverant. Nam potentiori hoste sublato, sperabant Florentini a Lando ipso facilius de medio tolli posse eos, qui Florentiae Roberti Neapolitani Regis partem sequebantur, aliorumque, qui Reipublicae regimen occupare cupiebant; ut igitur ad optimum finem haec omnia perducerentur, statutum fuit, ut Officiales vulgo „ *di Condotta* „ Reipublicae impensis ducenos & quinquaginta Equites, & mille & quadringentos Milites scriberent, eaque capta occasione provisum fuit, ut Vexillifer ac Priores maiorem pecuniae numerum pro Vestigalibus exigerent, novaque

(1) *Ammirat. Historiar. lib. 5. ad Ann. 1315. pag. 267. & ad Ann. 1316. pag. 269.*

que tributa imponerent, idque factum est die xxix. Martii anno mcccxvi., quo praecepit cautum fuit, (1) ut in posterum Testamenta & Contractus, pro quibus Vestigal solvendum erat, in libro quodam a Notario Florentino signarentur. Hi vero Contractus erant Mutuum, Depositum, iurium cessiones, Venditiones, alienationes bonorum immobilium aliique permulti.

§. XIX. Contractus, qui Florentiae eiusve in Comitatu gerebantur, intra Mensem insinuandi atque in Libro ad id constituto a Tabellione signandi erant; qui extra Comitatum, sed in Etruria celebrabantur, intra duos; qui in Italia intra tres; qui extra Italiam intra sex Menses; statutae demum sunt poenae contra eos, qui suis temporibus contractuum vestigalia non solvebant.

§. XX. Has leges omnes Castrensis in secunda huius quarti libri parte, ex triginta Rubricis composita, compilavit. Cosmo vero I. Magno Etruriae Duce Magistratus huius generalis reformatio anno MDLXVI. exarata fuit, eoque iure hodie etiam Etruriae gentes utuntur. (2)

§. XXI. Descriptis a statuto obligationibus & iuribus, quae Officiales Turris ac Contractuum Vestigalium Magistratus habebant,

(1) *Ammirat. ad ann. 1316. pag. 270.*

(2) *V. Primam Dissert. §. CXLV.*

bant, nostros ob oculos proponit Castrensis leges, quae diversarum artium Magistratibus conveniebant, quibus inspectis legibus haud mirum sane est, si sequentibus temporibus, Florentini in Italia non solum, sed in Orbe universo, in Mercaturae exercitio primum locum obtinuerunt.

§. XXII. Fertur Caroli magni aevo Florentinorum Civitas artium Collegia constituisse (1); quo vero pacto haec incrementum habuerint, tum in prima (§. LXIX. §. XC. §. XCI. §. XCII. §. XCIII. §. XCIV.), tum in quinta (§. XXIII.) dissertatione verba fecimus.

§. XXIII. Eas inter artes, quarum leges in tertia huius quarti libri parte leguntur, Iudicum & Notariorum ars prima recensetur, (2) cuius Magistratus Iudicum & Notariorum Collegium, sive etiam ab ipsius Praefule, Proconsulis Magistratus nuncupatus est. (3)

§. XXIV. Si quis forte certam Magistratus huius originem inquirat, id sane incertum omnino est; illiusque maiorem anti-

(1) *Machiavell. Hist. Florent. pag. 151. Tom. I. edit. Hayae.*

(2) *Ammirat Hist. lib. 2. pag. 131.*

(3) *Confer. quae habet Michael Angelus Berti I. U. D. & Proconsulis Cancellarius in regest. 69. vulgo filza ab ann. 1741. ad ann. 1746. in Archiv. Proconsf.*

tiquitatem ab anno MCCXXX. repetimus. Aiunt enim eius Aetatis Historici eodem anno in Florentina Divi Ambrosii Ecclesia quoddam Sacerdoti cuidam prodigium apparuisse, cuius rei testimonium proferunt post Ricordanum Malaspinam, Ioannem Villanum (1) & Chronica quaedam apud illius Ecclesiae Moniales existentia, & apud mensis Maii Bollandistas impressa; qua eadem re a Civitatis Florentinae moderatoribus pro certo habita, a Republica statutum fuit, ut Iudicum & Notariorum Collegium Miraculi illius cultum & Religionem promoveret atque curaret, & ideo in ipso Magistratu servatur liber cuius principium est anni MCCCXCI., in quo notantur expensae, quas illius Miraculi in publica veneratione promovenda Proconsulis Magistratus erogavit. (2)

§. XXV. Anno MCCLXVI. quo cautum fuit, ut artium quaecumque suos haberet Consules, Capitaneum Vexilliferumque, id etiam de Notariorum & Iudicum arte & Collegio cautum fuit, (3) & anno MCCXXXII., quo Civitatis Florentinae regimen artium

(1) *Histor. lib. 1. Cap. 8.*

(2) *Confer. laudatam Relationem Cancellarij Procons. Michaelis Berti.*

(3) *V. Ioann. Villanum Histor. lib. 7. cap. 14. Ammirat. lib. 2. pag. 103.*

artium Priores obtinere, (1) Henricus Grattias inter eos qui Prioratus dignitatem ex hoc Collegio assequi sunt, anno MCC-LXXXII. primus fuit, & Henricus Rocchius anno MCCLXXXIV, Iustitiae Vexillifer creatus est.

§. XXVI. Primus Proconsulis & huiusce artis Consulum monumentum est anni MCCCLXXXII., quo tempore initium habuit liber, cuius est titulus „ *la Coppa* „, qui Diarius etiam appellari potest, in quo Consules, qui singulis annis creabantur, descripti reperiuntur.

§. XXVII. Temporibus demum antiquissimis Proconsulis Magistratus propria statuta collegit, quae uti ex veteri ipso statutorum libro eruitur, anno MCCCXLVIII. exarata fuisse constat. Illa vero statuta legi possent, nisi ob Arni Fluminis inundationem quamdam anni MDLVII. consumpta essent.

§. XXVIII. Quae Proconsulis statuta in usu adhuc existunt, quatuor in libros partita legimus, illarumque compilatio ab octo Iuris Doctoribus atque Notariis perfecta fuit, Principis Francisci Medicis, Cosmi I. Magni Etruriae Ducis, natu maioris consensu, cui iam summi regiminis administrationem Cosmus Pater mandaverat, ipsa-

(1) V. *Primam Dissert. §. LII. & quintam §. X.*

ipsaque Proconsulis statuta anno MDLXVI, edita atque compilata sunt.

§. XXIX. In quarto etiam nostri statuti Libro Castrensis quasdam huiusce artis leges collegit; quibus compilatis ad eas referendas se confert, quae diversarum Artium Consulum officia & obligationes respiciebant. Illae enim, uti superius animadvertimus, anno MCCLXVI. promulgatae generalis Mercatorum statuti partem efformabant, hodieque nullius usus existunt ob novum illud Mercatorum, Magno Etruriae Duce Francisco Medice exaratum, in quo huiusce legislationis novissimum statum invenimus.

§. XXX. Consulum legibus succedunt Constitutiones, quas Florentinae Reipublicae Moderatores pro maiori lanariae artis incremento promulgatae fuerunt, sed harum primam originem in prima iam Dissertatione notavimus (§. xci.)

§. XXXI. Humiliatorum Ordo iam a Pio V. deletus ob facinus illud in Cardinalem Carolum Borromaeum patratum, mirum in modum lanariae artis incrementum primus Florentiae curavit, ut ex illustri quodam Auctore colligimus. (1) Quatuor Urbis loca numerabantur, ubi Florentini Lanificium agebant, e quibus ob maiorem Ar-

(1) „ *Della Decima, e Mercatura dei Fiorentini* Part. 3. sect. 4. cap. 2.

Artificum quietem, ne ipsi quidem domino eos expellere minime licebat; vetitum pariter fuit pensionem, quam pro loci illius conductione Artifices persolvebant, augere, nisi artis eiusdem periti, pro ipsis habendis locis maiorem solvendam esse pensionem iudicassent (1); idque hodie etiam in usu est.

§. XXXII. Ut maior esset Florentinae mercis venditio, pannorum quorundam exterorum commercium Florentini prohibere, quorundam in Urbem introitum vestigalibus gravissimis onerarunt; (2) quae sane omnia statuta sunt, ut a maiori nostrarum Artium commercio, illud ceterarum Nationum intra breviores fines coarctaretur.

R

pro-

(1) *Benedictus Dei in Cbran. pag. 2. post Tract.*
„ Della Decima. „

(2) Stat. lib. 4. part. 3. rub. 32. 39. 41. & 43.
Boninfegu. Histor. pag. 778. & 779. Ammirat.
lib. 16. pag. 842.

(3) *Institution. Politiq. tom. 1. cap. 13. §. 48.*

prohibitionem, earum artium, quae penes eandem Nationem promoventur, incremento conferre plurimum posse. Nam ea censetur a Politicis ratio, ob quam indigenas inter & externos Artifices aemulatio cessat, ideoque propriae artis minori animi alacritate curam suscipiunt. Ipsi demum melioris notae publicae Oeconomiae Scriptores arbitrati sunt, has prohibitiones generali Nationis & peculiari privatorum Commercio, & navigationi maximum detrimentum asserere. (1)

§. XXXIV. Utiliores inter Reipublicae constitutiones, lanariam artem respicientes, illa etiam recensetur oportet, a qua cautum fuit, ut nullus Artificum extra propriam Urbem, Artis lanariae exercendae causa domicilium transferre posset; cautum demum fuit, ut nemo lanam, quam dicebant *subtilem*, stamina aliaque arti huic necessaria extra Florentinum Agrum educeret. (2) Hae vero prohibitiones, quae hodie etiam apud Anglos sunt (3), laudandae omnino essent, dummodo ipsae Urbem non solum, sed Florentinorum etiam dominium univ ersum comprehendissent.

§. XXXV.

(1) *V. librum cuius est titulus „ L' Amy des Hommes tom. 3. chap. 5.*

(2) *Stat. lib. 4. tract. de Conf. Artium Rub. 45.*

(3) *Cury Historia Commerci Britannici tom. 1. pag. 294. Italice versa a Genuese.*

§. XXXV. Ob Falsitatis delictum in lanæ arte commissum severas Florentinos poenas statuissse in tertia iam Dissertatione monuimus (§. LII.), sicuti etiam in prima (§. xcii.) discrimen descripsimus inter eos Artifices, qui Kallismalæ artem, eosque, qui lanariam solum artem exercebant; eas autem leges, quæ Kallismalæ Mercatoribus conveniebant, in tertia huius quarti statutorum libri parte invenire possumus. (1)

§. XXXVI. Lanæ Artis tractatu absoluto, ordinis ratio exposulabat, ut leges aliae & ferici & Cambii artibus convenientes exponerentur; De his vero in nostro Statuto ne verbum quidem ullum invenio, quique harum originem investigare exoptaverit, in prima Dissertatione nostra & ipsarum Artium suarumque legum brevem notionem deteget (§. LXXXIII. & LXXXIV.)

§. XXXVII. Lanariæ Artis legibus aliae ceterarum artium succedunt, quæ, uti diximus, Caroli Magni ævo initium habuerant, primumque obtinent locum illæ „ *de Medicis, & Pharmacopolis* „ quæ in nostro statuto, quatuor in Rubricas dividuntur. (2)

R 2

§. XXXVIII.

(1) *V. lib. 4. stat. Tract. De Consulibus Artium Rub. 39.*

(2) *V. stat. lib. 4. d. Tract. de Consul. Artium q Rub. 52. usq. ad Rub. 55.*

§. XXXVIII. Alia sequitur lex „ *de Pellipariis* (1) „ cuius pariter artis maximum erat apud Florentinos commercium. Frequentem enim, Muratorio teste, (2) pellium usum apud Italos universos extitisse comperimus, maximeque apud Florentinos, si fidem Balduccii & Nicolai de Uzano Chronicis praestemus; haec autem ars illi Coriarorum & Bulgarum Artificum adscripta erat, ipsaque coriarorum ars proprias habebat leges, quae à Castrense sub titulo etiam „ *de Calzolariis* „ referuntur. (3)

§. XXXIX. Haud sane minorem apud Florentinos dignitatem obtinuerat alia *Fabricatorum & Linteariorum* ars; ipsi enim Fabri murarii, lignarii & Claustrarii Artifices subiecti erant, horumque omnium leges, quae quatuordecim sunt, in nostro pariter statuto reperiuntur. (4) Artis ipsius Magistratus scrutariorum leges servabat, caeque nostro in statuto sub titulo „ *de Ferrocchiis* „ continentur. (5) Illius postremo Magistratus cura fuit, ut Propolarum
sive,

(1) *Rub. 56.*

(2) *Antiquit. Med. Aevi Dissert. 25. Tom. 1.*

(3) *V. stat. lib. 4. d. Tract. a Rub. 73. usque ad Rub. 84.*

(4) *V. stat. d. Tract. a Rub. 57. usq. ad Rub. 70.*

(5) *V. Rub. 98. & 99. in eodem Tract. tit. de Ferrocchiis.*

five, uti aiebant, „ *Rigatteriorum* „ constitutiones exequerentur, de qua arte loquitur Castrensis in tota Rubrica „ *de Rigatteriiis*. (1)

§. XL. Erat haec antiqua Artium Magistratuum politia, Hodie vero, Petro Leopoldo Austriaco, Divina providentia, Etruriae Supremo moderatore, immutata fere est. Sicuti enim publicae expediebat utilitati, ut omne Florentinorum opus augmentum reciperet, excogitatum non solum fuit, ut privilegia omnia Artificibus quibuscumque concederentur, quae ad excitandam industriam a Politicis apta censentur, verum etiam in mentem venit Principi Philosopho, ut Artificum negocia uniformi & firma methodo regerentur; ideoque diversa Civitatis Tribunalia & Magistratus, qui ad haec usque tempora super artibus & Artificum Operibus iurisdictionem exercebant, in unum tantum Magistratum coniungi iusserit. Novus hic Magistratus „ *Commercii & Artium Camera* „ appellatus fuit, & antiqua eligendi *Officiales* forma sublata, munificentissimus Princeps clarissimis quibusdam Politicis & Iurisconsultis rerum agendarum curam demandavit. (2)

§. XLI. Praeter eas leges, de quibus
R 3 dis-

(1) *Stat. eod. Tract. Rub. 99. & primam Disposit. §. XCV.*

(2) *V. Leg. 1. Februarii ann. 1770.*

differere opportunum putavimus, in nostro pariter statuto legendae supersunt, quae duobus aliis Florentinae Reipublicae Magistratibus „*Grasciae* „, scilicet „ & *Abundantiae* „, conveniebant.

§. XLII. Diversae erant minores artes, quas „*Grasciae* „ Magistratus gerebat, ac primum *Sartorum* ars nominanda videtur, cuius leges sub titulo „*De Sartoribus* „, duobusque sub Rubricis recensitae (1) videndae sunt. *Vinariorum* quoque artem *Grasciae* Magistratui Florentinorum Reipublica subiecit, ideoque diversas constitutiones sub titulo „*de Vinatteris* „, Castrensis collegit. (2) De falsamentariis leges post eas *Vinariorum* in nostro statuto sub titulo „*de Pizzicagnolis* „, referuntur, quarum pariter *Grasciae* Magistratus observantiam curabat; Huiusce vero falsamentariorum Artis Consules sua etiam iura super Urceorum & Cyatorum opificibus exercere poterant. (3) Celeberrima illa *Beccariorum* ars, de cuius dignitate & maiestate in prima iam Differtatione (§. cxvi.) locuti sumus, *Grasciae* pariter Magistratui coniuncta erat, ipsiusque Artis peculiares leges sub titulo „*de Beccariis* „, Castrensis com-

(1) *Stat. d. Tract. de Consul. Artium Rub. 71. & 72.*

(2) *Stat. eod. a Rub. 93. usque ad 96.*

(3) *Stat. eod. a Rub. 100. usque ad Rub. 120.*

compilavit. *Grasciae* demum Magistratui Cetaryorum *Officiales* coniuncti erant, ipsorumque leges in nostro existunt statuto sub titulo „ *de Piscivendulis* „ (1)

§. XLIII. Aliud *Abundantiae* Officium, de quo pariter in nostro statuto fit mentio, suam Iurisdictionem super eos exercebat, qui pistoriam tabernam agebant, eosque, qui panem vendebant, uti patet ex toto titulo „ *de Fornariis, & Panatteriis* „ (2), variisque aliis legibus, quae a Rubrica cciv. „ *de observantiis & iuramento Molendinarum* „ usque ad Rubricam ccxii., in ipso statuto leguntur. Curabant etiam *Abundantiae* Praefecti, ne in Urbe frumentum umquam deficeret, suisque ideo expensis primae necessitatis genera emebant; quadere ipsius Magistratus cura fuit, ut papis in Florentinam Urbem ab exteris etiam Nationibus duceretur. (3)

§. XLIV. *Grasciae* & *Abundantiae* Officia diversas prohibitivas leges habebant, a quibus praecipue vetitum erat, ne primae necessitatis genera e Florentina Urbe & Agro Florentino educerentur, & hoc respiciunt obiectum leges, quae in nostro Sta-

R 4

tuto

(1) *V. Stat. eod. a Rub. 121. usq. ad Rub. 132.*

(2) *V. Stat. eod. a Rub. 176. usq. ad Rub. 204.*

(3) *Thomas Forti „ Foro Fiorent. cap. 50. MSC. V. superius §. VII. ubi de Officio Molendinarum differitur.*

tuto a Rub. CLVIII. usque ad aliam CLXVI. leguntur, cum quibus concordant aliae positae sub titulo „ *de devetis* „, (1) & ceterae demum constitutiones, quae in ipso statuto a Rubrica CCXIV. usque ad CCLXXXI. inveniuntur.

§. XLV. Legislationis huiusce ratio eadem sane fuit ac ea Romanarum legum, quae frumenti commercium severe prohibebant. Rati enim sunt Romani tali pacto Romae annonae numquam caritatem futuram esse populumque, qui panem dumtaxat & Circenses quaerebat, in officio Romani ipsi continere posse sperabant. A quadam vero fundamentali Romani Imperii lege vetitum erat cum exteris Gentibus, quae barbarae a Romanis dicebantur, commercium exercere.

§. XLVI. Hae civilis prudentiae opinionones praesenti Europae politico statui haud amplius convenire Britannica Regna praecipue demonstrarunt, & nostris postea temporibus Magnus Etruriae Dux Petrus Leopoldus Etruriae ipsius populis liberum frumenti commercium concessit (2)

§. XLVII. Nil quidem utilius pro Etruriae bono excogitari umquam poterat. Nam quorundam ineptorum Pseudo-Philoso-

(1) *V. Stat. Florent. d. Tract. a Rub. 173. usque ad Rub. 185. per tot.*

(2) *V. leg. 18. Septembris 1767.*

losophorum praeiudicatis opinionibus devictis, palam sit antiquas prohibitiones potissimas extitisse causas, ob quas ab annonae difficultate Urbes affligerentur. Summa frumenti copia non bene gesta & ipsa generis caritate & annonae penuria maiora affert Reipublicae incommoda; Agrorum cultor difficultatis annonae tempore sub futuri lucri spe agros libenter colit; si vero adsit copia cornu ob infimum, quod sui labores obtinent pretium, inculti sunt campi, exulat industria. (1)

§. XLVIII. En igitur qua ratione anteaetis temporibus latifundiorum Dominus tanto Reipublicae damno ex horreo numquam frumentum educeret, maximoque humanae salutis dispendio in horreo frumentum ipsum putresceret; Hodie vero Mercatores ob liberam commercii facultatem, uti ceteras merces, vendunt emuntque frumentum, sique ob aeris vicissitudines ubertas deficiat, lucri captandi causa, ut ex finitimis etiam Regionibus in Urbem frumentum transferatur, Mercatorum in animo est.

§. XLIX. His constitutis deletum omnino

(1) V. *Instructionem ad Praefides Provinciarum* diei 4. Iunii 1718. *relatam a Genuense in Versione Italica Historiae Commercii Britannici* Tom. 1. pag. 6. *Usserli Théorie du Commerce* Chapit. 48.

nino est vetus illud Annonae curatorum officium, a quo cavebatur, ut difficultatis annonae tempore agrorum domini proprium prodere triticum cogerentur; quae sane cura quam fallax ad publicam tollendam necessitatem saepissime fuerit, experientia demonstravit. Namque & incerta erat generis quantitas, ipsique frumenti domini varias ob causas in obscurioribus Domus penetralibus frumentum abscondere poterant.

§. L. Commerciū libertatē permīssa, publica Urbis nostrae horrea haud amplius existunt, & monopolia, quae sub venerato Principis nomine gerebantur, sublata omnino sunt. Publicis enim horreis manentibus, frumenti Commerciū gerere Civibus prohibebatur, eodemque tempore commercium illud publica horrea gerebant.

§. LI. Qui antea Dardanarii sive *Inceptatores* dicebantur, eos novo huic publicae Oeconomiae systemati ne damnum quidem ullum afferre compertum est; immo quam maior eorundem erit numerus, tam maior quoque erit frumenti copia, quae in Urbe pro inopinata necessitate latebit. Hi enim *Inceptatores* propriam mercem Civitati potius quam exteris gentibus venderint eo sane tempore, quo maius certe lucrum ab ipsis agendum erit.

§. LII. Una erat haec methodus, uti diximus, qua agrorum cultor maiori animi ala-

afacritate rem rusticam exerceret. Non enim vili constantique precio laborum vendit fructus agricola, ideoque propriae utilitatis spe altis colonis, eorum opera, inaccessi etiam Montes, ob antiquam Agricultoris inertiam inculti, uberrimam segetem producent.

§. LIII. Sileant igitur, qui asserunt maius frumenti precium in Opificum detrimentum augeri. Nam publicae Oeconomiae Scriptores Arithmeticis rationibus demonstrarunt, ob augmentum frumenti precium, pernecesse Artificum etiam opera precio maiori existimari, ideoque frumentum inter & Artificum operum valorem antiquam servari aequalitatem. (1)

§. LIV. Felicem harum omnium a Pe-
trō Leopoldo institutarum rerum exitum,
nemo est qui non sentiat; opus vero tam
grande altera ipsius Magni Ducis, provisio
coronavit; Illo enim mandante novum Of-
ficium creatum est, cui novi systematis
executionem commisit, illumque „ *Supre-
mam Annohae Congregationem* „ appella-
vit. (2) Ut vero commeatum comparatio
pro totius ditionis conservatione tutior red-
dere-

(1) V. *L' Amy des hommes* Tom. 3. pag. 38. u-
sque ad pag. 54. Tom. 5. pag. 68. usque ad pag.
106. *Usteriz Theorie du Commerce* chap. 90. *Pa-
zullo Amelioration des Terres Observations sur la
liberté du Commerce des grains.*

(2) V. l. 29. Octobris 1768.

deretur, & cum internis tum externis notionibus hisce rebus convenientibus regeretur, antiquum non solum *Abundantiae* Officium deletum fuit, sed *Grasciae* etiam officio sublato, novae „*Congregationi*„ quae etiam a *Grascia* antea gerebantur, adiuncta sunt. (1)

§. LV. His quoque temporibus ad examen revocatis veteribus „*Grasciae*„ constitutionibus, haud amplius politico Etruriae Statui eas convenire posse compertum est, omnesque ideo a summa Petri Leopoldi auctoritate revocatas fuisse comperimus. Cautum enim fuit, ne in posterum *Grasciae* Officium carnes pro Urbis subsistentia comparandi privilegium amplius haberet, neque carnum pretia amplius statueret; cuique enim civium eas vendendi & emendi ius datum est sublatum omnino pensionibus, quae a carnum venditoribus antiquitus solvebantur. (2) Haec demum leges abrogatae sunt, quae liberam ex Etruriae limitibus olei educationem prohibebant, Civibusque omnibus extrahendi oleum facultas relicta fuit. (3) Quae cum ita sint, asseri impune potest obpru-

(1) V. d. L. §. 1.

(2) V. L. 29. Octobris 1768. post eam superius memoratam.

(3) V. etiam leg. diei pariter 29. Octobris 1768. §. 21. usq. ad §. 30.

prudentissimas Petri Leopoldi leges, statuti nostri infœmes Constitutiones, a quibus duo *Grasciae & Abundantiae* Officia regerantur, inutiles ac nostris temporibus nullius usus censendas esse.

§. LVI. Statutis legibus, quae Artium Magistratus moderabantur, iisque pariter memoratis, quibus Annonae providebant Florentini, alias refert statutum leges, quae Tributorum, siue *præstagiorum* (1) certam exactionem reddebant, ipsaeque sub titulo „*de Extimis* „ continentur.

§. LVII. In quinta Dissertatione nostra statuimus permulta fuisse proventuum capita, quae Reipublicae censum efformabant (2); eam vero investigationem, ex qua *Extimorum Cataffi & Decumae* originem detegere possumus, in quarta hac dissertatione agendam esse censemus.

§. LVIII. Antiquis Reipublicae Florentinae temporibus Michaeli Bruto (3) teste, *præstagia* siue coactae mutuaciones, quae a Civibus Reipublicae agebantur, ut ipsa suis extraordinariis necessitatibus consulere, ex capitum recensione conficiebantur, eaque occasione, ut Cives facilius Reipublicae obsequerentur, pro ipsis in pignus pu-

(1) *V. Du - Gauge verbo præstagium.*

(2) §. LXIV.

(3) *Histor. Florent. lib. 1. pag. 13. Edit. Iansson.*

publicorum vestigalium aliarumque rerum reditus Respublica ipsa obligabat.

§. LIX. Haec *praeestagia* exigendi methodus post Walterii Athenarum Ducis expulsionem Florentiae statuta fuit, quo tempore quatuor in *Quarterios* (1) partita Urbs fuit, & *Quarteriorum* unusquisque totidem in regiones divisus fuit, personaeque illae, quae his in *Quarteriis* morabantur, iuxta ordinem, cum quo in libro quodam descriptae fuerant onera & tributa ipso dumtaxat ordine solvebant. (2)

§. LX. Advertendum vero hic loci est, inspecto hoc exigendi *praeestagia* systemate, impossibile fere esse, ut ab iis qui onerum distributionem curabant, ipsa pari mensura distribuerentur; aliam enim hac in re non habebant legem nisi maiorem vel minorem Civium existimationem, quam penes publicum ipsi obtinuerant.

§. LXI. Ex censu tributa exigere opus esse saepenumero excogitatum fuit; numquam vero stabili forma id actum fuisse invenio. Tentatum potius, quam inchoatum fuisse extimum anno MCCLXXXVIII. extimi ipsius pars quaedam in privato Archivio
cxi-

(1) Ioann. Villan *Histor. lib. 12 cap. 17. V. quintam Dissertat. §. XX.*

(2) Boninsegni *Histor. lib. 2. pag. 122. Machiavelli. Histor. lib. 2.*

existens ostendit. (1) Extimi confectio, Ioanne Villanio (2) pariter referente, anno MCCCXX. proposita fuit, & pro huiusce prospectus executione Cives insistere. (3)

§. LXII. Si vero dicendum sit quo tempore stabili forma Extimum statutum fuerit, cum Matthaeo Villanio (4) anno MCCCCLV. id actum fuisse asserere possumus. Quibusdam enim Civibus eo aevo perutile visum est, ut Creditores a molestia liberarentur inquirendi debitorum bona, quasdam conficere tabulas, in quibus Urbis & Agri Florentini bona describerentur, qua occasione capta decretum fuit, ut omnes fundorum domini propria bona Florentiae Communi denunciarent. Opus vero tam utile tractu temporis ob ipsius Reipublicae negligentiam derelictum fuisse ipse Matthaeus Villanius demonstrat.

§. LXIII. Quae cum ita sint, mihi videtur, statutum nostrum improprie quidem *Extimi* nomine uti. Nam dubio procul est, eo tempore quo conditum statutum invenio, Florentinam Urbem verum minime ha-

(1) *V. Extimum hoc in Archivo Familiae Balduinettorum a Ioanne Balduinetto paucis ab hinc retro annis defuncto peculiari cura comparato.*

(2) *Histor. lib. 7. cap. 14.*

(3) *Matthaeus Villan. Histor. lib. 2. cap. 46.*

(4) *Histor. lib. 4. cap. 84. & lib. 5. cap. 74.*

habuisse extimum (quod fane nil aliud est, quam onus impositum in Bonis, Reipublicae in libris descriptum), sed antiquam aliam exigendi *praestagia* methodum extitisse. Ipsum vero statutum quasdam sub titulo „ *de Extimis* „ refert leges, in quibus cautum solummodo fuit, a Civibus adiuvandam esse cum *praestagiis* Rempubli- cam poenasque in eos decernit id agere recusantes. Tributorum demum exactores suadere studet, ut ipsi *praestagia* exigant ea singillatim methodo, qua a Personis Comitatus exigebantur.

§. LXIV. Tributorum exactio usque ad annum MCCCCXVI. tali pacto acta est. Eo enim tempore Ioannes Averardi Medices, ut a censu tributa exigerentur a Republica, exposulavit; (1) idque stabili forma a Republica ipsa perfectum fuit die XXII. Maii MCDXXVII., quo tempore *Catastum* efformavit.

§. LXV. *Catastum* in quibusdam publicis tabulis continebatur, in quo descriptae erant personae Reipublicae oneribus ferendis subiectae, quibusque bonis quibusve privilegiis ipsae fruerentur; hae vero tabulae, quae apud illos reperiebantur, quibus tributorum exactio incumbebat, iuxta antiquam *Quarteriorum* divisionem exaratae sunt.

§. LXVI.

(1) *Michael Brut. Hist. lib. 1. pag. 13. Edit. 1608*

§. LXVI. Res quoad tributa tali pacto se habuit usque ad totum fere seculum xv., quo tempore Respublica ad summum dignitatis apicem pervenerat, maximaeque Reipublicae felicitati illud unum deerat, ut quaedam corrigerentur vitia, a quibus *Catasti* systema afficiebatur, praecipueque illud onerandi in *Catasto* industriae fructus, quibus de caussis Decumarum lex lata fuit, eamque hodie etiam vigere omnibus innotescit. (1)

§. LXVII. Decumarum leges idem fere statuere arbitror, quod in *Catasti* legibus decretum fuerat, & in eo inter se tantum distant, quod in recensendis bonis, quae decumarum solutioni tenebantur, industriae fructus Montisque loca exclusa omnino fuerint. Decima tamen fructuum bonorum pars, quae in novo systemate a Civibus solvebatur, ne in posterum mutata sed gratuito donata diceretur, statutum fuit.

§. LXVIII. Tractu temporis, quod hunc etiam appellatur „ *Arrotium* „ exaratum est, quod sane nomen inventum fuisse reor ob novam illam fortasse methodum adiungendi in Decumarum tabulis notionem bonorum, quae pro variis temporibus ab uno in alium possessorem transferebantur; idque

S

sane

(1) V. leg. 25. Decembris 1494. & 5. Februarii 1595.

fane nil aliud erat, quam antiquis novas rationes adiungere.

§. LXIX. Anno MDXXXII. veteres libri, in quibus Civium bonorum descriptio reperiatur, renovati sunt, idque a Reformatoribus ad id delegatis anno MDXXXIV. perfectum fuit. Hae vero novae recensiones ob maximam, qua exaratae fuerant diligentiam, maiori hodie etiam in precio habentur, atque *Originales* nuncupantur.

§. LXX. Illud unum hic loci advertendum est Magni Etruriae Ducis Cosmi I. Medicis Rescriptum anno MDXLVI. prodixisse, in quo iussu est, ne Decumarum Tributum ullo umquam tempore, nisi id gravis Reipublicae necessitas exigeret, minueretur vel ampliaretur, (1) annoque tantum MDLXXVI. nova Decumarum descriptio exarata fuit super Domibus, Apothecis, Molendinis, ceterisque aliis Urbis Ditionisque Florentinae Aedificiis, absque eo quod aliorum bonorum Decuma mutaretur.

§. LXXI. Id vero omne frustra a Florentinis actum esset, nisi Decumarum Praefectis pro eorundem Tributorum exactione omnes Respublica facultates concessisset, certamque Possessorum accuratamque bo-

no-

(1) V. hoc Rescriptum Ann. 1546. in regest. I. Memorialium num. 35. 89. 169. & in regest. 2. num. 20. & 83. in Decumarum Magistratus Archivio.

norum notionem ipsis communicasset, ideoque hoc singillatim obiectum respiciebant leges anni MCCCXCXV. aliaeque quae venientibus annis latae sunt vulgo „ *Delle* „ *Volture* „, talique nomine hodie etiam huiusmodi leges nuncupantur; cuique enim possessori onus iniunctum fuit, quod si bonorum, quae huic subiecta erant gravamini, dominium in alios translatum fuerit, in novi Domini fructus percipientis rationibus ea signarentur.

§. LXXII. Permultae demum fuere leges, quae Decumarum exigendi formam constituere; Duae vero tantum sunt res, quas in Decumarum exactione servandas esse leges ipsae decreverunt. I. Ut Decuma fructuum Pars, detractis fundi oneribus, solvatur, II. Ut bona, quae in illa Territorii parte, quam „ *Districtum* „ vocant, sita sunt, tunc maius vel minus habeant onus, cum maior vel minor erit Novemvirum Magistratus necessitas. Nam si ob extraordinaria tributa, quid propriae solvant Communitati, Decumarum onus minuitur; secus eandem Civium Florentinorum Decimam *Districtuales* persolvunt.

§. LXXIII. Quaedam sunt bona, quae nulla habita ratione personarum, in quarum dominio reperiuntur, sed ipsorum bonorum, decumarum solutioni subiecta minime sunt. Huiusce generis dicuntur ea,

§ 2

quae

quae florenis centum pro una vice ab aliquo solutis pro annua trium florenorum Decima ab onere ipso liberabantur; (1) hodie etiam a Decimae solutione exempta sunt bona, quae in Montis Communis Magistratu descripta sunt. Reipublicae enim temporibus cautum fuerat, ut Civibus de Republica optime meritis, illustrive cuidam familiae vel alienigenae, qui Florentinum domicilium acquirere exoptasset, privilegium concederetur, quod eorum bona in Decumarum libris non adhuc descripta, aliave quae in Comitatu vel *distretto* acquirere potuissent, in Montis Communis libris describerentur sub ea conditione solvendi pro quolibet mille Florenorum, pro una vice florenos quinque; quod bona illa in Montis Communis libris designata a Communis Florentiae factionibus atque oneribus in posterum eximebantur. Peculiari demum privilegio a Decimae solutione excepta sunt bona, quae in Pistorii & S. Geminiani Territorio, & in Veteri Liburni Capitanatu reperiuntur.

§. LXXIV. Alia sunt bona, quae a Decumarum solutione exempta dicuntur, nulla habita ipsorum bonorum ratione, sed personarum, in quarum dominio ipsa existunt. Tali pacto huiusmodi privilegiis non carent Domus ab eorum Dominis, vel ab

iis

(1) *V. leg. 5. Maii 1554.*

iis quibus ipse Dominus alimenta praestare tenetur, inhabitatae, Hospitiaque in quibus Serici, & lanae Mercatores Rhombos, aditusque servabant. Duodecim Filiorum Patresfamilias hodie etiam onus hoc non persolvunt.

§. LXXV. Personalis etiam dicebatur Reipublicae tempore Clericorum exemptio, quam in bonis ante annum MDXVI. acquisitis Clerici ipsi habebant. Advertendum vero hic loci existimo, Rempublicam Florentinam aegre fensisse Ecclesiasticos non sine Laicorum damno ab oneribus praestandis liberos extitisse, & haec sane est causa, ob quam in quibusdam Reipublicae extraordinariis necessitatibus Ecclesiasticorum etiam bona gravarentur, idque potissimum actum legimus anno MCCCXII., (1) & anno MCCCXVII., quibus temporibus Urbis moenia amplificata sunt (2); ex Clericorum etiam bonis Reipublicae reditus aucti sunt anno MCCCXI. (3); eodemque tandem systemate usi sunt Florentini anno MCDXII., quo tempore octo Cives electi a Republica fuere, ut pecuniam pro militum conductione cumlarent. (4)

S 3

§. LXXVI.

(1) *Ammirat. Historiar. lib. 4. pag. 236.*

(2) *Ammirat. lib. 5. pag. 278.*

(3) *Matthaeus Villan. pag. 116. Boninsegni. Histor. lib. 3. pag. 408.*

(4) *Ammirat. lib. 18. pag. 965.*

§. LXXVI. Quamdam etiam a Florentinis poenam statutam fuisse invenio in Ecclesiasticos, qui „ Clericatus oblationis „ sunt verba statuti „ vel alterius *recoman-* „ *dationis* titulo se defendere, & subter- „ fugere conabantur factiones & onera ex- „ traordinaria Communis Florentiae, vel „ quomodolibet Iurisdictionem illius Com- „ munis eludere „ Ipsi enim „ sequitur statutum „ nullo modo, vel tempore ad „ aliquod officium admitti possint, & si „ quando assumpti fuerint, ipsi vel aliquis „ ipsorum per Dominum Potestatem omni- „ no repellantur. (1)

§. LXXVII. Notandum hic est variis temporibus Clericorum bona saepenumero Florentinos, ipsis nolentibus Clericis vendidisse, ut extraordinariis Reipublicae necessitatibus providerent, idque actum fuisse anno MCCCCLXXVI. ex Ammirato colligere concessum est (2); Celebres quoque sunt alienationes bonorum Clericorum, quas Florentini Pontificis Iulii II. & Petri Soderinii perpetui Reipublicae Vexilliferi tempore perfecere; (3) Idem demum adhibere consilium Florentini anno MDXXVII., quo tempore Civium onera in immensum creverant, & summo Civium ipsorum damno, Ec-

(1) *Vid. Statut. lib. 4. Tract. de Extimis Rub. 15.*

(2) *Historiar. lib. 10. pag. 702.*

(3) *Guicciard. Histor. Ital. lib. 10. pag. 285.*

Ecclesiastici ab eorum solutione se exemptos esse praesumebant.

§. LXXVIII. Praeter eas, quas exposuimus leges, videndae etiam sunt, & in nostro statuto & in diversis Archivi Palatii regestis, Constitutiones aliquae, quae sicuti bonorum Clericorum augmentum prohibebant, *Ammortizationis* leges iure meritoque appellandae sunt. Cautum igitur fuit I. „ Ne fierent alienationes in non sube-
„ untes onera Communis Florentiae. (1) „
II. „ Ne in Ecclesiasticorum rationibus si-
„ gnarentur bona, quae iam in Libris De-
„ cumarum, uti Decumarum solutioni subiecta, descripta erant „. (2) III. „ Ut
„ quocumque tempore bona, quae Decu-
„ mae onus solvere debebant, quocumque,
„ inquam, tempore & in perpetuum pro
„ solutione ipsa obligata manerent. (3)

§. LXXIX. Interea dum Florentiae Commune omnem adhibebat operam, ut Laicorum bona in Clericorum dominium nullo pacto transirent, ne Reipublicae Reditus minuerentur, Leo X. Florentinae Reipublicae necessitates edoctus, opportunum censuit statuere, ut bona quaecumque, quae in posterum in Clericos vel pia loca

S 4

per-

(1) *Stat. De Extimis Rub. 4.*

(2) *Vid. Leg. anni 1727. lib. O. pag. 35. & 36. & Lib. L pag. 6. in Archivo Palatii.*

(3) *Stat. De Extimis d. Rub. 4.*

pervenire possent, Reipublicae oneribus subesse deberent, ac si a Laicis possiderentur, idque ex eiusdem Leonis X. constitutione diei XVIII. Februarii MDXVI. colligere possumus.

§. LXXX. Tractu vero temporis, quum Cosmus I. Paulo III. Pontifici exposuisset, quod ipse pro literarum studii incremento, suorumque subditorum in scientia literarum proficere cupientium commoditate, Archigymnasium Pisanum, propter retroactorum temporum calamitates, non modice neglectum destitutumque ad primaevam illius formam reducere, & propterea ex diversis Mundi regionibus praeclaros Doctores conducere intendebat, ad quae non modici sumptus videbantur necessarii, ipse Paulus III. Cosmi Ducis precibus commotus pro ipsius Gymnasii reparatione quoddam subsidium ad certum tunc expressum tempus super Clericalium beneficiorum fructibus exigi posse decrevit. Quum autem idem Dux Cosmus exponi fecerit Pio IV. Athenaeum illud plene nondum restitutum fuisse, idem Pius IV. Pauli III. aliorumque ipsius Praedecessorum inhaerens vestigiis, subsidium integrae unius Decimae in memoratos & non alios usus, ipso Archigymnasio durante, in perpetuum convertendum esse constituit. (1)

§. LXXXI.

(1) *V. Bull. Pii IV. 1. Septembris 1564. & 3^a pariter Septembris 1564.*

§. LXXXI. Hae Constitutiones omnes ad nostra usque tempora omne robur obtinere. Petro Leopoldo vero Supremo Etruriae Moderatore Ecclesiasticae & *Magnae Ducalis* Decimae discrimen in Etruria sublatum est, atque unus hodie Decumarum Magistratus existit. Lex enim xi. Maii MDCCLXXV. decrevit, ut Ecclesiasticorum bona, quae *Antiquae Acquisitionis* dicebantur, seu bona a Clericis ante Leonis X. Constitutionem (§. LXXVIII.) acquisita Decumarum solutioni subiicerentur, ac tali pacto Decumarum Ecclesiasticarum Magistratus Cosmi tempore institutus, alii Ducalium Decumarum Magistratui a Cosmo ipso creato, adiunctus fuit.

§. LXXXII. Una cum „ *de Extimis* „ tractatu parti quartae libri quarti finem Castrensis imponit; expositis vero permultis legibus, quae Reipublicae felicitatem efformabant, proponendae etiam supererant a Castrense aliae Sanctiones, quae in regimine potissimum populari aequalitatis servandae causa opportuna a Politicis censentur.

§. LXXXIII. Maioris Poetae Dantis (1) & Ioannis Villanii tempore (2),
im-

(1) *Cant. XV. Paradis.*

(2) *Historiar. Lib. 10. cap. 154. Vid. Primam Dissert. §. CCLII. in not. sub num. 2.*

immo si ipsi Villanio fidem praestemus (1) Anno MCLIX. de Civium sumptibus leges in usu extitisse detegimus. Hae sane permultae sunt, omnesque, breves intra fines restringunt expensas, quae illis potissimum temporibus agendaerant, quibus aliqui ambitioni indulgentes nulli parcere solent sumptui, & moderationis limites excedunt. Has inter sumptuarias leges, ut memorentur, dignae sunt quae in quarta huius quarti statutorum libri parte referuntur tali pacto inscriptae „ *Ordinamenta de Famulis & Famulabus* „ (2). Celebres vero huiusce quintae Partis existunt sanctiones „ *De prohibitis ornamentis* „ *Dominarum* „ *Ordinamenta circa sponsalia* „ *& Nuptias* „ *De Exequiis Mortuorum* „ *De Baptismate* „ In his enim, quae esse deberent Mulierum ornamenta, praescribuntur, quae vetita essent; Dapium numerus ac Cibi qualitas in nuptiarum conviviorumque solemnibus adhibenda declarantur; utque omnia paucis verbis complectar, his in Rubricis singulatim recensentur, quae ad Florentinorum immoderatam ambitionem coercendam apta videbantur.

§. LXXXIV. Mirandum sane est huius-

(1) *Lib. 6. cap. 71. Ricord. Malasp. Hist. cap. 161.*

(2) *Stat. lib. 4. Rub. 149.*

iustmodi constitutiones quamplurimas Europae, Italiaeque praecipue Civitates, ut eas propriis Civibus observandas proponerent a Florentinis exposulasse. (1) Ut vero ipsae leges maiorem haberent vim, Florentini Serici Mercatoribus prohibere ne ullo umquam tempore sericam telam Civibus venderent. (2) De his enim commercium cum exteris gentibus agere licebat, non vero cum iis Civium luxur fovendus.

§. LXXXV. Reipublicae Optimates alique Magistratus, illius moderationis, quam praescripserant, exemplum suppeditabant, splendoremque dumtaxat decusque servabant, quum de publica Maiestatis representatione ageretur; ne modus tandem ullus relictus esset ut Civium animi a luxu abhorrerent, instumque industriae & Commercii fructum exoptarent, saepissimeque eas leges hoc respicientes obiectum Florentini renovarunt. (3)

§. LXXXVI. Hae leges ob eam aequalitatem in Democratico statu servandam Democratiae convenientes in Monarchiae regimine nullius usus, ideoque inutiles omnino sunt. Luxur in Monarchiae regimine
na-

(1) *Villan. lib. 10. pag. 368.*

(2) *Stat. Lib. 4. Tract. De Consulibus Artium Rub. 46.*

(3) *Ammirat. Lib. 20. pag. 1087.*

nascitur ex ipsa fortunae disparitate, quae ad Principatus promovendum splendorem opportuna censetur. Luxu autem in Monarchia non existente maior Civium pars egestate laboraret fameque periret.

§. LXXXVII. Haec Civilis prudentiae Regula aliquando sed raro limitatur; idque potissimum fit, dummodo causae; ob quam permittitur, directo repugnet. Suas idcirco habuit Politicas rationes Imperator Franciscus Augustus Magnus Etruriae Dux, quum lata lege die x. Octobris MDCCCLIX. immoderatas funerum impensas prohibuit, quam postea Constitutionem Augustus Filius Petrus Leopoldus confirmavit & auxit. (1)

§. LXXXVIII. Post sumptuarias leges quatuor deinde alteri sequuntur Tractatus, quorum diversae Rubricae, precipueque permultae, quae in illo cuius est titulus „*Tractatus & materia laboratorum* „ & in altero „*Contra ludentes ad ludum cardi & alios ludos prohibitos* „ in usu adhuc sunt. Moribus vero nostris abrogatae omnino sunt eae, quarum est titulus „*Materia extraordinariorum* „ *De ponderibus & mensuris* „

§. LXXXIX. Tractatus & Materia extraordinariorum eas complectitur leges, quae pro

(1) *Vid. Leg. 25. Martii 1773.*

pro regimine tantum Democratico tuendo aptae videntur. De Oratorum officio in illis differitur, eaque occasione contra eos in Consilio intempestive loquentes poenae a statuto ipso statuuntur; (1) Quum igitur ob ipsum Monarchiae systema Oratores in Monarchia non sint, ideo temporibus nostris huiusmodi leges inutiles omnino existunt.

§. XC. Id sane, quoad tractatum & materiam *laboratorum* asserere impune non possumus. De his enim Rubricis omnibus uteremur, dummodo Iurisprudentiae Cultoribus ipsae innotescerent, neque in Archivorum pulvere neglectae ad nostra usque tempora delituissent; Has leges xv. seculo compilatas, & in decem & septem Rubricas dispersitas fuisse a Thoma Miniatense; ex quodam Membranaceo Codice in Sanctae Mariae Nunciatae Cenobii Bibliotheca existente colligimus (2). In eo vero quaedam utilissima de Agricultura describuntur, agitur de Oeconomia rustica Colonorumque erga Dominos Officiis.

§. XCI. Alterum de ludis tractatum hodie etiam in usu esse cognoscimus. Neque sane id asserendum videtur ea tantum de causa, quod ludorum leges in eo reperiuntur; Nam Petri Leopoldi lex xiii. Apr-

(1) *V. huius Tractatus decem Rubricas.*

(2) *Hic Codex continet Commentarium praepositum huic collectioni.*

Aprilis mcccxxii., in qua omnes Fortunae ludi prohibentur, his temporibus in Etruria suum robur obtinuit. Hae vero potissimum servandae sunt, quia permultas in eo tractatu invenire possumus Rubricas diversas alia politicae & Iustitiae genera respicientes, quae re quidem vera in Foro quotidie occurrunt. Celebres idcirco sunt Rubricae LVI. „ De mensura Domorum & „ Viarum facienda per Magistros Communis Florentiae „ LVII. „ De aqua nociva „ arcenda „ LVIII. „ Quomodo liceat habere fenestras super tectum, Domum, „ vel Cursem Vicini „ LIX. „ Quod non fiat terra cum Muro in aliquo fossato, „ LXI. „ Quod quilibet habens propriam cavam possit mittere cavatores „ LXII. „ Quod liceat unicuique ire per terram Vicinorum ad terram suam. „ LXIII. „ De poena facientis Veronem, Sportum vel Cavalcariam „ LXIV. „ De poena appo- „ diantis viae, vel domui Ligna vel Storia „ LXV. „ De Aedificiis communibus „ murandis, aedificandis vel reaptandis „ LXVI. „ De Ugis incidendis, & Arboribus in certis causis caedendis. „ LXIX. „ De stratis & pontibus reparandis. „ Hic vero loci advertendam censeo saepissime has Reipublicae Florentinae Constitutiones renovatas & auctas fuisse. (1)

§. XCII.

(1) Vid. has Reformationes relatas in MSC. CHINS

§. XCII. Sequuntur demum „ *de Pon-*
deribus & Mensuris „ leges, quas sane
 antiquissimas extare, cum Francisco Bal-
 duccio, & Nicolao de Uzano (1) creden-
 dum est. Vetus pariter fuit usus variarum
 legum auctoritate confirmatus, & singula-
 tim a lege Anni MCCCLXXXIV., in nostro
 statuto relata, comprobatus (2), ut pon-
 dera & mensurae singulis annis signo quo-
 dam munirentur; quadere ad hunc praeci-
 pue finem quaedam pecuniae quantitas
 Reipublicae singulis annis ab iis, qui pon-
 deribus & mensuris utebantur, solveba-
 tur. Locus, & huiusce Vestigialis redditus
 Montis Communis Officialibus pertinebat,
 idque usque ad Annum MCCCCLXIX. actum
 est, quo tempore lata lex fuit, a qua de-
 cernebatur (3) ut officium signandi ponde-
 ra & mensuras Partis Guelphae Capitanei
 obtinerent, Montisque Officiales locum,
 quem

cuius est titulus „ Risposta all'Istruzione dell'Ill-
lustrissimo Sig. Auditore Pompeo Neri per l'
„ Università delli Illustrissimi Sigg. Capitani di
„ Parte Guelfa, e dei Fiumi della Città di Fi-
„ renze „ in Bibliotheca Clariss. Viri Senat. Io.
Baptistae Clementis Nellii .

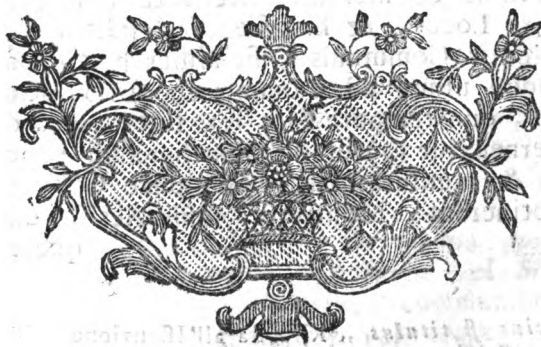
(1) *Vid. eorum Auctorum „ De Florentinorum*
Commercio Tractatus relatos post Tractatum „ della
„ Decima dei Fiorentini .

(2) *Vid. lib. Lunae pag. 26. r. & 69. r.*

(3) *Vid. lib. Lunae pag. 193.*

quem ipsi antea habebant, Partis Capitaneis vendere cogerentur. Hodie vero etsi Communitatum Camera, cui adiunctum fuit Capitaneorum Partis officium „Signi“, uti aiunt, munus gerat, alio tamen in Loco munus vetustissimum exercet.

Finis Quartae Dissertationis ad Statutum.

AD

AD QUINTUM
STATUTORUM
VOLUMEN

DISSERTATIO.

I quis umquam Clarissimi Viri
Petri Giannonii Neapolitani Re-
gni Iurisperiti & Historici
premens vestigia Civilem Flo-
rentinorum Historiam conscri-
bere voluerit, huius nostri Codicis quin-
tum Volumen, in quo potissimum ius Flo-
rentinorum publicum universale contine-
tur, perutili operi ab Eruditis Etruriae
hominibus intentato fundamentum adhi-
bebit.

T

§. II.

§. II. In primo quarti huius libri tractatu trium majorum Officiorum, a quibus antiquitus supremum Reipublicae Imperium repraesentatum est, sermo instituitur, tercentaeque quinquaginta & quinque Rubricae, ex quibus tractatus idem componitur, eorundem Officialium iura, obligationes & dignitates ante oculos ponunt. Ceterorum pariter Magistratuum omnium officium in secunda Tractatus primi parte statuitur, de quorum iuribus in anterioribus libris a Castrense mentio minime facta est; Quae praestanda essent tributa Sancti Ioannis die aliorumque solemnium occasione secundo ex Tractatu ediscimus; De diversis Communis Vestigalibus in Tertio differitur. Iura demum, quae varia Florentini Domini Tribunalia exercere poterant, Praefulumque subiectarum Urbium obligationes in quarto pariter tractatu praescribuntur.

§. III. In prima ad nostrum statutum Dissertatione diversas Florentini regiminis vices in genere notavimus. (§. XXXVI. & LII.) Diximus enim Florentinos ante Constantiae pacem Consules, & Anno mccc. lxxxii. Artium Priores elegisse; quum vero in hoc nostri Codicis quinto Volumine peculiari pacto de tribus maioribus Magistratibus sermo sit, idest de Prioribus & Iustitiae Vexillifero, de xii. Bonis viris & so-

societatum populi Vexilliferis, a ratione ideo non alienum puto eorumdem Magistratum originem & Officium diligentius investigare.

§. IV. Florentinae Reipublicae regimen a Consulibus in Iustitiae Vexilliferum Prioresque haud statim translatum fuisse, aliosque Magistratus pro variis temporibus rerum summam habuisse inspicimus. Nam Consulum Magistratus, qui Anno MX, creatus Florentiae fuerat (1) Anno MLXXV. reformatus est. (2) Sex enim in *Sexterior* eo aevo, sive Regiones Urbe divisa unus Consul pro *Sexterio* quolibet electus fuit; quum vero procedente tempore Civitas summum potentiae augmentum recepisset, cautum fuit, ut in posterum Cives de Maleficiis minime iudicarent, ne iustitia a privatis inimiciis Concivium precibus & sanguinis coniunctione laederetur; ideoque Virum quemdam exterum Nobilitate praeditum in Urbem vocare singulis annis, Potestatisque nomine eum decorare statutum est, qui ius diceret & exequendi Communis Florentiae leges haberet. Gueldefrotus Mediolanensis primus hanc dignitatem obtinuit, Consulesque ceterarum rerum administrationem retinuerunt. (3)

T 2

§. V.

(1) *Sozomen. Pistoriens. Chron. ad ann. 1010.*

(2) *V. Ricord. Malaspin. Hist. cap. 54.*

(3) *Ricord. Malasp. loc. cit.*; Leges vero quae
Pote-

§. V. Tali quidem pacto Reipublicae status se gessit usque ad Friderici II. Imperatoris mortem; ideoque usque ad Annum m^{cc}cl., quo tempore cordatiores Reipublicae Cives, videntes Ghibellinorum, praecipueque Ubertinorum Tyrannidem summum Reipublicae detrimentum afferre, novam Regiminis formam instituire cogitarunt, ideoque Potestatis officium confirmatum & aucta auctoritas fuit, & primum Populi Capitaneum Ubertum Lucensem elegerunt. Novus pariter ex xii. viris compositus Magistratus creatus fuit, quos ab honoris excellentia patrio sermone „ *Antianos* „ dixerunt, cautumque est, ut duo pro *Sexterio* quolibet sive Urbis regione Magistratum ipsam componerent. Multitudinem vero Urbanam iuxta sexteriorum ordinem sub Vexillis viginti descripserunt, ut eis esset Domi praesidium. Fecerunt pariter nonaginta sex Vexilla ex cunctis *Comitatus* populis, ut quando Populi Capitaneus No^lam (1) pulsaret, Plebs omnis cum Vexillis in populi Florentini auxilium convocaretur; quibus omnibus constitutis maiorem Populus auctoritatem consequutus est (2)

§. VI.

Potestatis Officium declarant in prima Dissertatione videndae sunt §. LXXVI. & seqq.

(1) *Vulgo „ la Martinella. „*

(2) *V. has reformationes apud Sozomen. Pistorien. ad ann. 1250. Machiavell. Histor. lib. 2. pag. 37. & 38. Edit. ann. 1532.*

§. VI. In secunda iam Dissertatione notavimus post Friderici II. mortem Ghibellinos a Rege Neapolis Manfredi pro Reipublicae regimine obtinendo auxilium expostulasse, ideoque eos a Guelphis ex Urbe pulsos fuisse. Ex ipsa pariter colligere possumus, uti postea ipsius Manfredi ope in Patriam Ghibellini redierint, quoque pacto una cum Comite Guidone Novellio, Manfredi in Etruria Vicario, Ghibellini iterum exulaverint. Electis igitur Ghibellinis novus Magistratus illo *Antianorum* deleti, qui decem iam Annorum spatio duraverat, creatus est.

§. VII. Duodecim porro fuere viri, qui Reipublicae administrandae gratia a Guelphis electi sunt, illosque non uti antea „*Antianos* „ sed *Viros bonos* appellarunt. Consilium quoddam lxxx. Civium, quod vocatum est „*Della Credenza* „ aliudque clxxx. popularium una cum xii. bonis viris Consilium generale componere in posterum debere cautum fuit. Alterum pariter Consilium centum & viginti Civium & Popularium, & Nobilium ordinatum fuit, quod ea, quae in generali Consilio decreta fuerant, an exequenda essent, sedulo perpenderet, & reliqua Reipublicae Officia dispenfaret. (1)

T 3

§. VIII.

(1) *Machiavell. Histor. lib. 2. pag. 40. r. Edit. Ann. 1532.*

1287, §. VIII. In antiquum popularem modum Reipublicae Florentinae statu restituto, ad decorandam illustrandamque Civitatem Florentinam omnes etiam Ghibellinos exules sequenti anno MLXXXVII. Florentiam revocare, & sua cuique restituere placuit; quod sane ad tranquillitatem augendam plurimum conferre posse visum est, ne forte exclusi per vim aliquid molirentur. Lege itaque ad Populum lata omnibus Civibus, qui vel dudum post Arbientem pugnam, vel nuper cum Guidone Novellio abscefferant, remeandi Florentiam potestas permissa est. (1)

§. IX. Quae fuerint Florentinae Reipublicae vices post hanc Regiminis Reformationem, in Dissertatione secunda videre est. Fertur enim Clemens IV. Pontifex, occasione capta longi Interregni, quod post Friderici II. mortem in Imperio intercefferat, Etruriae principatum occupandi animum habuisse, ideoque iterum Guelphas Ghibellinasque factiones in Etruria excitasse Caroli Andagavenis opera adhibita, eo tempore, quo Carolus ipse, Manfredus Neapolitano Regno expulso, a Clemente Etruriae Imperialis Vicarius creatus fuerat.

§. X. Gregorium etiam X., ut in Etruria pax rediret, permulta tentasse, sed frustra in secunda Dissertatione vidimus, idque

(1) *Sezomen. Pistoriens. Histor. ad ann. 1287.*

idque dumtaxat in Etruria actum fuisse legimus Nicolai III. tempore, quo Carolus Andagavenſis Rodulphi Imperatoris ope Etruriae regimine expoliatus eſt, & Cardinalis Latinus, ut eam tranquillitatem, quae tandiu exulaverat, in Etruriam reduceret, ab ipſo Pontifice Florentiam miſſus fuit. Illius enim Cardinalis conſilio in Patriam revocatis Ghibelliniſ Reipublicae ſyſtema renovatum fuit, ſancitumque eſt; ut duo adiungerentur viri Duodecim Magiſtratuſ, ita proſecto ut quatuordecim eſſent, quorum ſeptem a Pontifice ſingulis annis eligerentur; Duobus vero elapſis annis, & a Martino IV. Regi Carolo Etruriae regimine reſtituto, Factiones iterum exarſere, ideoque novam regiminis formam Etruria recepit. Anno enim MCCLXXXII., quo artium corpora & ſua iam Vexilla ſuumque unaquaeque ars Magiſtratum obtinuerant, ſummaque omnes erant in exiſtimatione, excogitatum eſt, ut quatuordecim Virorum loco tres Cives „ *Priores* „ nuncupati crearentur, qui ad duos meſes ſuprema Reipublicae munera peragerent, vel populares eſſent vel Magnates, ſub ea conditione, ut quilibet Mercaturam aliasve artes exercerent. Hi vero Priores poſt primum Magiſtratum ſex unuſve pro *Sexterio* quolibet fuere. (1)

§. XI.

(1) *V. Sozomen. Piſtor. ad ann. 1279. 1280. 1281.*

§. XI. Novus rerum ordo paci restituendae aptus videbatur; quum vero, qui potentes dicebantur, immanem tyrannidem in medii, & infimi gradus homines exercerent, ne id in Reipublicae ruinam converteretur, Magnatum ambitionem tali pacto coercendam esse putarunt. Anno enim MCCXLII. hominem quemdam popularem & Guelphum Iustitiae Vexilliferum elegerunt, cautumque fuit, ut mille Equitum Dux esset ob eam potissimum causam, ut Potentium vim iustos intra fines contineret; Ubaldum Rufulum primum eam potestatem iniisse exploratum est, ipseque iuribus, quae sibi concessa fuerant, utens solo aequari iussit Gallettorum Domos, quod nescio quis ex illorum genere, populari cuidam Florentino in Galliis necem intulerat (1). Quae fuerint Iustitiae *Ordinamenta* contra Magnates in tertia iam Dissertatione innuimus. Haec igitur ut exquerentur, *Iano della Bella* suadente, *Ordinamentorum Iustitiae Executori* commissum est.

§. XII. Nemo est qui nesciat, quae nova damna Florentinorum Respublica ob po-

1282. *Machiavell. Historiar. lib. 2. pag. 41. Edit. 1532. Fort. For. Fiorent. cap. 1. MSC.*

(1) *Sozomen. Pistoriens. ad ann. 1292. Machiavell. lib. 2. Historiar. pag. 42. Edit. 1532. Fort. For. Fiorent. cap. 2. MSC.*

potentium leges passa sit. *Gianus della Bella*, cuius consilio eae leges latae sunt, ipsarum exequendarum occasione Corsum Donatum oppugnatorem habuit, tantoque magis Corsii ipsius vis praevaluit, ut Gianus exilium subire coactus fuerit eodem apprimae tempore, quo Iustitiae *Ordinamentorum* rigorem Reipublicae Moderatores cohibuerent. Cerchiorum pariter & Donatorum a Cancellariorum & Panciatichorum diffidiis denuo excitatae omne Reipublicae systema subvertere. Civilibus vero Cerchiorum ac Donatorum factionibus impositus finis haud esset, nisi Henricus Imperator VI. una cum Ghibellinis exulibus recuperandae Italiae causa arma etiam in Florentinos convertisset. (1)

§. XIII. Mortuo subinde apud Bonconventum Imperatore Henrico (2) militibusque in Germaniam reversis, ab externis praeliis Florentini destitissent, nisi Huguccio Fagiolanus Pisanorum Lucensiumque Tyrannus Florentinos etiam sub sua ditione habendi cupiditate non flagrasset, uti in quarti libri Dissertatione animadvertimus (§. XLIII.); his vero temporibus Rempublicam praecipue perturbavit Landus

(1) *V. Machiavell. a pag. 42. usque ad pag. 50. lib. 2. Historiar. Edit. 1532.*

(2) *Matthaeus Palmerius de Temporibus ad ann. 1313.*

duſ ab Eugubio ſatellitum Dux infamis, qui iam Florentiae Potestas electus fuerat, ut Reipublicae mores reſtitueret. (1)

§. XIV. Diu quidem, fertur ab Hiſtoricis, (2) immanem Tyrannidem Landus in Republica exercuiſſet, niſi Alberti Germaniae Regis Filia, iter per Etruriam agens, diſiſos Florentinorum Civium animos conciliaſſet, illiusque conſilio Landum ex Urbe Florentini ipſi eieciſſent. Sed quid? Pulſo ipſomet Lando ab Eugubio, Florentia Caſtrucci Caſtracani qui in Lucenſis Urbis dominio Huguccioni Fagiolenſi ſucceſſerat, vi atque armis reſiſtere coacta eſt.

§. XV. Ut igitur Caſtrucci conatibus validius obſiſterent Florentini, XII. crearunt viros, quos *Bonos* appellare placuit, quorum munus fuit, ea quae hoc in bello agenda eſſent, una cum Optimatibus & Iuſtitiae Vexillifero ſtatuer; cautumque fuit, ut duodecim hi *boni viri* ad res etiam pacis decernendas in poſterum in maiori adeſſent Magiſtratu, uti inferius oſtendemus. (3)

§. XVI. Primum XII. bonorum virorum conſilium fuit, ut omnibus Reipublicae Rebel-

(1) *Ammirat. Hiſtor. lib. 5. ad ann. 1315. & ann. 1316.*

(2) *Machiavell. lib. 2. Hiſtor. pag. 51. Edit. 1532.*

(3) *Fert. For. Florent. cap. 4. MSC.*

bellibus, qui foedus cum Castruccio iunxerant, liber in Patriam reditus permetteretur. Et sane, quum id sapientissime actum fuerit, Castruccium, cui Rebellium fides defuit, ab Urbis Pratenfis obsidione tota animi vi Florentini reiecerunt; Etsi tamen Florentinorum votis fortuna annuisset, Nobiles inter & Populares contentio exorta est, nec ne Rebelles in Patriam recipiendi essent. At demum non sine Civici sanguinis effusione Nobilium vicit sententia, ipsique rebelles in Patriam rediere. (1)

§. XVII. In tanto rerum periculo excogitatum est publicae securitati summum incrementum asferre posse, populi societates in posterum tres vel quatuor Duces habere, quos sicuti societatum Populi Vexilliferis Florentini ipsi adiunxerunt *Pennones* dixere, eorumque cura fuit, una cum Populi parte iis in locis adesse, quibus, totius Populi societas cum Vexillifero adesse non expediret. Supremi etiam Magistratus in Optimatibus ac Iustitiae Vexillifero eligendis systema renovatum est. Horum enim nomina qui ius repraesentandi maiestatem habebant, haud amplius iis, qui in Magistratu sedebant, eligere datum est, sed in loculis (2) quibusdam missa sunt, ut

ex.

(1) *Macchiavell. Histor. lib. 2. pag. 52. edit. 1532.*

(2) *Vulgo „ Borse „*

ex illis, duobus semper elapsis mensibus, extraherentur, utque neminem gravaret suspicio, ne suum nomen in loculo reperiretur, cautum est, ut semper post quadraginta Mensium cursum Civium nomina in loculos denuo coniicerentur. En igitur quae fuerit apud Florentinos proiiciendi in loculos Civium nomina origo, in *Officialium* electione; quod sane institutum antiquis Romanorum Comitibus (1) aequiparandum proculdubio videtur. (2)

§. XVIII. Interea, etsi Florentini Carolum Calabriae Ducem, ut illis auxilium in tot tantisque necessitatibus afferret, a Roberto Neapolis Rege exposulassent, impavidus tamen novos belli apparatus Castruccijs contra Urbem Florentinam struebat, annoque tantum MCCCXXVIII. & externis bellis Florentia cessavit, quo Castracanius ex contracto ob nimium laborem in Pistoriensi obsidione morbo, e vita migravit (3). Antiquam vero libertatem Florentini recuperarunt mortuo Carolo Calabriae Duce, quo tempore denuo Civitatem reformarunt, & antiquis Consiliis deletis, duo alia Consilia perfecerunt, unum scilicet trecentorum popularium Civium, & du-

(1) *Vulgo a Florentinis „ Squittini „*

(2) *Machiavell. loc. cit.*

(3) *Matthaeus Palmerius de Temporibus ad ann. 1328.*

ducentorum quinquaginta Magnatum ac popularium alterum, quorum primum *Populi*, *Communis* alium appellarunt. (1)

§. XIX. Frescobaldorum ac Bardiorum, Magnatum ac popularium nova dissidia restitutum regimen illico perturbarunt. Ut igitur, si umquam fieri posset, pax in Civitate maneret, maxima sane oscitantia cautum fuit, ut Walterio Athenarum Duci omne Urbis Imperium traderetur, sicuti in prima nostra Dissertatione opportune adnotavimus, in qua etiam per decem tantum menses Tyrannidem Walterium exercuisse animadvertimus. (2)

§. XX. Post Walterii violentam expulsionem quatuordecim partim populares, partimque Magnates viros selegerunt Florentini, quibus, ut una cum Episcopo Florentino politicum Reipublicae statum reformarent, commissum fuisse invenimus. Sex iam, uti diximus, in Regiones Urbs reperiiebatur divisa, ac sicuti eadem Regiones eo tempore male distributae visae sunt, novam in *Quarterios* Civitatis divisionem perfecerunt, quorum primum, *Quarterium* Sancti Spiritus, Sanctae Crucis alterum, Sancti Ioannis tertium, & Sanctae Ma-

(1) *Machiavell. Historiar. lib. 2. pag. 54. Edit. 1532.*

(2) *Matthaeus Palmerius de temporibus ad ann. 1342.*

Mariae Novellae quartum appellarunt (1). Cautum pariter est, ut in posterum tres tantum Priores pro *Quarterio* quolibet, sublata Vexilliferi Iustitiae & Vexilliferorum societatum Populi electione, crearentur, Duodecimque virorum etiam officio deletis, Octo Consiliariorum quatuor popularium & quatuor Magnatum Magistratum constituerent. (2)

§. XXI. Haec vero reformatio, qua Magnates omne Reipublicae Imperium acceperant, ob populi iustos clamores statim fere sublata est. Nam quum Populares ut sibi restituerentur Reipublicae honores, ab Episcopo exposulassent, ipseque Episcopus Vir summopere bonus ob id potissimum quatuordecim Reformatores, qui nondum auctoritatem amiserant, convocasset, absque eo quod nullus popularibus favorabilis effectus sequeretur, tunc populares vi atque armis, unde legibus atque novis Civitatis institutis paullo antea depulsi fuerant, aditum sibi ad summos honores patefecerunt. Magnatibus igitur a Reipublicae regimine expulsis XII. bonorum virorum Magistratum, Iustitiaeque Vexilliferi & sexdecim societatum populi Vexilliferorum auctoritatem restituerunt, & gener-

(1) *Fort. For. Florent. cap. 1. MSC.*

(2) *Machiavell. Hist. lib. 2. pag. 57. edit. 1534*

nerale Consilium reformarunt . 303
(1)

§. XXII. Ad Annum usque MCCCL-
xxviii. qui fuit Wenceslai Caesaris annus
primus, hac regiminis forma usi sunt Flo-
rentini. Eo enim tempore, etsi populare
Florentiae regimen esset, nulla tamen ha-
bebatur in Magistratum petitione ratio
eorum, qui obscuro atque humili loco nati
homines cum sordido quaestu victum tue-
bantur (2); quod cum per multas aetates
haec mercenaria & infima plebs tulisset,
per Maiorum Civium discordias sublata ho-
nores Civitatis sibi concedi postulavit, qui-
bus seditionibus Civitas sane quassata ma-
ximum detrimentum accepit. (3) Hinc fa-
ctum est Michaellem Landum Carminato-
rem Supremam Vexilliferi, viginti & qua-
tuor horarum spatio dignitatem occupasse,
Communis Florentiae loculos plebem com-
bussisse, loculisque ipsis plebeium ad arbi-
trium factis, plebs ipsa Reipublicae hono-
res & ab illis, qui maioribus artibus &
minoribus adscripti erant, & ab infima
plebe exerceri posse decrevit. (4)

§. XXIII.

(1) *Macchiavell. Historiar. lib. 2. prope fin. edit.*
1532.

(2) *Michael Brutus Historiar. lib. 1. pag. 8.*
edit. Iunctae.

(3) *Matthaeus Palmerius de Temporibus ad ann.*
1378.

(4) *Fort. For. Florent. cap. 1. MSC.*

§. XXIII. Ob instabile vero plebis consilium ad unum tantum annum Reipublicae regimen ipsa habuit, quadere plebeio sublato regimine, & antiqua Reipublicae forma restituta, summa cum dignitatis accessione usque ad annum MCCCCLXXXI. se gessit, quamobrem ipsi Magnates eo aevo summa contentione Iustitiae Vexilliferi honorem petere incoeperunt. Ab eo igitur tempore sive lege lata, sive, quod probabilius est, pertinaci studio Nobilitate pro eo honore decertante, qui summus in Civitate erat, neminem Vexilliferum delectum, qui non ex Familia nobili esset: Cum autem Cives in Artium Collegia cooptarentur (hae viginti & unius numerum explebant) qui ad honores & Magistratus admittebantur, ex his septem, quas maiores artes placuit appellare, quod neque fordidae neque illiberales essent in quibus ex Nobilissimis Familiis Cives censebantur, Civitati semper Vexilliferum dedere: idque ad MD. annum & XXXII. observatum, quo tempore Civitas Imperatoris Caroli V. coacta armis varium Reipublicae regimen cum Principatu commutavit. (1)

§. XXIV. His igitur omnibus, quae a Republica feliciter gesta & ab Historicis spar-

(1) *Michael. Brutus Histor. lib. 2. pag. 8. edit. Iunctae Fort. For. Fiorent. cap. 1. MSC.*

sparſim relata ſunt non ſine taediſ ac labore a me recollectis, ut Maiorum trium intrinſecorum Officiorum origo detegeretur, palam ſit qua de cauſſa Priores anno mccclxxxii. (§. X.) creati fuerint, quoque pacto eorum dignitas auſta ſit; Patet quam ob rationem poſt Landi ab Eugubio expulſionem xu. Bonos viros Florentini elegerint (§. XIII.); Cur poſt Walterii tyrannidem xii. Boni viri deleti fuerint, (§. XX.) eorumque auſtoritatem paullo poſt iſdem Florentini reſtituerint (§. XXI.). Patet denique anno mcccl. ſocietatum Populi Vexilliferos inſtitutos (§. V.), iſſque demum Duces adiunctos fuiſſe, quos *Pennoneros* vocarunt (§. XVII.). Cetera, quae intrinſecorum Officiorum originem demonſtrant, quaeque minora dicta ſunt, quae huius primi tractatus quinti libri partem pariter primam componunt, ſuis in locis inferius referenda ſuperſunt.

§. XXV. Leges, quae a Caſtrenſe in hac prima huius quinti libri parte de trium Maiorum minorumque Magiſtratum eligendorum forma compilatae ſunt, eadem ſane illarum ſunt, quas Florentini reſecto Caſtruccio a Prati obſidione, & in Patriam reſtitutis rebellibus promulgarunt (§. VII.). Quum enim eo tempore in Comitiiſ tantum Magiſtratum electiones gerendas eſſe ſtatuerint, leges ideo *de agendorum ſquit-*

tiniorum Forma in statuto pariter nostro reperiuntur. (1)

§. XXVI. „ *Scrutinia* sine *Partis Guelphae Magistratu*, ac *lex Mercantiae* haud gerebantur. (2) *scrutinatores* se ipsos pro Officiis *scrutinare* non poterant, (3) numerus *Dominorum Collegiorumque* statuitur, quique esse deberent ex septem Maioribus, quatuordecimque minoribus artibus ceterisque officiis decretum est (4). De modo tenendo *in tracta* *Dominorum* (5); De iuramento *Dominorum & Collegiorum* (6). De tempore, modo & forma iurisiurandi *Dominorum & Collegiorum* cautum fuit. (7) Protestationes fieri debebant *Rektoribus* intra quindecim dies, & una sufficiebat, (8)

§. XXVII. „ *Diversae* sunt *leges*, quae in statuto nostro de mercedibus & expensis *Dominorum eorumque Notario* (9) statuntur; De numero *Domicellorum, Mazeriorum*, *Praeceptorum aliorumque familiarum*,

(1) *V. Prim. Stat. Tract. lib. 5. Rub. 3. & 4.*

(2) *Rub. 5.*

(3) *Rub. 6.*

(4) *Rub. 7.*

(5) *Rub. 8.*

(6) *Rub. 9.*

(7) *Rub. 10.*

(8) *Rub. 11.*

(9) *Rub. 12.*

307

rium, mercedes praescribuntur. (1) Domi-
 celli & Mazerii nil per Ambasciatas
 accipiebant (2). Nullus de Dominis
 Prioribus *Ensenium* aliquod extra Pala-
 tium mittere poterat. (3)

§. XXVIII. „ Quod fuerit Domino-
 rum Priorum & Iustitiae Vexilliferi
 officium, (4) quaeque observantiae Domi-
 norum Priorum in deliberationibus (5) ex
 ipso statuto colligimus. Domini Priores Ca-
 merarios Religiosos Camerae, armorum, &
 ratiocinatores sive *rationarios*, & Provi-
 fores creabant. (6) Priores Iustitiae
 Vexillifer eorumque Notarius Syndicatus
 subiecti erant (7). Domini ipsi cum Col-
 legiis & Regulatoribus *revidere* faciebant
 rationem introitus & exitus Commu-
 nis (8), quod sicuti *Rationeriarum* Offi-
 cium fuit, illud per substitutum gerere,
 illis vetitum erat, etsi *rationarii* scribere
 nescissent. (9) „ Cetera vero, quae a
 Rubrica quinquagesima octava usque ad cen-
 tesimam decimam sextam nostro in statuto

V 2

le-

(1) Rub. 13. & 14.

(2) Rub. 15.

(3) Rub. 16.

(4) Rub. 17.

(5) Rub. 18.

(6) Rub. 19. & seqq.

(7) Rub. 45. & seqq.

(8) Rub. 57.

(9) Rub. 58. usque ad Rub. 63.

leguntur, omnia sane, circa Dominorum & Iustitiae Vexilliferi officium in variis eligendis Magistratibus versantur.

§. XXIX. Dominorum Tabellionis vel scribae officium in Republica erat. (1) Nuncios sive, uti ait statutum, *Ambasciatores* Domini eligebant. (2) Tabellionem vel scribam Reformationum Communis creabant, (3) cui socium quemdam sive coadiutorem dabant. (4) *Estratcionum* Notarium seligebant. (5)

§. XXX. Nullus factione Ghibellinus ad aliquod Officium admittebatur; (6) alienigenis forensibus, (7) ac non originariis de Urbe vel Comitatu Florentiae (8) munus aliquod Reipublicae gerere prohibitum erat. Non legitime nati ab officiis arcebantur. (9) Admissi ad aliquam Artem, quam non exercerent, si de loculis extraherentur, officium pariter exercere non poterant; (10) qui non solvebant *praeestagia*,
cel-

(1) *Rub. 116. & 117.*

(2) *V. Stat. a Rub. 118. usq. ad Rub. 216.*

(3) *Rub. 228.*

(4) *Rub. 229. 230.*

(5) *Rub. 231. usq. ad 238.*

(6) *Rub. 240. 241.*

(7) *Rub. 242.*

(8) *Rub. 243.*

(9) *Rub. 245.*

(10) *Rub. 246.*

(1) cessantes & fugitivi, (2) Carcerati, (3) Condemnati, (4) Habentes debitum cum Communi Florentiae, (5) Magnates facti populares, (6) *Bannitique* (7) honoribus Reipublicae non fungebantur. Si denique extracti ad tria maiora Officia ad Consulatus officium extrahebantur, tunc demum, ut statuti verbo utar, *remittebantur*. (8)

§. XXXI. Permulta alia, quae a Florentinis constituta sunt, hic loci referenda essent; verum lectorum ante oculos proponendum solum puto, quo pacto primi Statuti nostri Tractatus primae parti finis a Castrense imponatur. A rubrica igitur cclxx. usque ad totam aliam ccex. „ *De devetis ab Officiis* „ leges praescribit legislator Castrensis; Officium Notarii *Speculi* a Rubrica eccxi. usque ad totam aliam cccxxii., modumque eligendi *Pennerios* in Rubrica cccxxiii. constituit; De *Penneriorum* vero munere superius actum est (§. XVII.). Notarii *speculi* munus fuit, eorum qui *prae-stagia* Communi non solvebant, centum &

V 3

for.

(1) *Rub.* 247.

(2) *Rub.* 248.

(3) *Rub.* 249.

(4) *Rub.* 250.

(5) *Rub.* 251.

(6) *Rub.* 252.

(7) *Rub.* 253.

(8) *Rub.* 254.

fortunas in libro quodam apponere, ut huiusce rei in poenam eorum nomen tanquam in speculo indueri liceret. (1) Cetera, quae a Rubrica cccxxiv. usque ad totam & ultimam cccxv. diversa *Magnatum Ordinationa* leguntur, cum iis, quae in tertio libri tertii statutorum tractata exposita sunt, fere conveniunt.

§. XXXII. Prima huiusce tractatus parte a Castrehe absoluta, ad ea statuenda Legislator Paulus procedit, quae iura & obligationes aliorum Republicae Magistratum amplectuntur. Munus praecipue Vexilliferorum societatum populi circa ignem praescribitur, (2) quod sane antiquissimum extitisse Thomas Fortius existimavit, (3) eoque tempore quo ipsi societatum populi Vexilliferi creati sunt, munus hoc adiutum illis fuisse credendum est. (4) Homo enim quidam ex societatum ipsis Vexilliferis *Quarterii* cuiuslibet eligebatur *decem virorum* caput nuncupatus, cui quatuor alteri structoris Artis Magistri, ac duo *Manuales* subiecti erant. Hi vero singulis diebus a Republica pensionem aliquam habebant, & ne-

(1) *Michael Brut. Histor. lib. 1. pag. 11. edit. Iunctae.*

(2) *V. secundam primi Tractatus partem lib. 5. a Rub. 1. usq. ad Rub. 11.*

(3) *Fort. For. Fiorent. cap. 33. MSC.*

(4) *Vid. superius §. V. & §. XVII.*

& necessaria instrumenta ignis sedandi causa domi retinebant.

§. XXXIII. In memoriam etiam hic loci revocanda videtur illa Florentinorum lex, qua cavebatur „ quod in Urbe Florentina perpetuo in scientiis omnibus generale studium esse deberet „ (1). Nec mirum sane est suis in legibus Florentinorum Rempublicam scientiarum studia, quae tanto animi ardore Florentini ipsi omni aetate professi fuerant, promovisse. Namque eruditissimo Viro Angelo Maria Bandinio (2) teste; Lotharius Augustus & Italiae Rex, Florentiae anno DCCCXIX. publicum Gymnasium aperuerat universis Etruriae studiosis, quod cum deinde iniuria temporum forsitan excidisset, Tusci usque ab Anno DCCCCLX. ad Othonem I. Imperatorem legatos misere, ut a clementissimo Principe virum aliquem doctrina praestantem consequerentur. Advertendum tamen est in hisce literaturae nostrae incunabulis sacrorum tantummodo Codicum studia primitus excolta fuisse; humanarum autem literarum nomen vix noverant Florentini ad tempora usque Henrici Septimiellensis, qui anno MCLXXXIX. illud de diversitate fortunae & Philosophiae consolatione poema in Libros

V 4

IV.

(1) V. Stat. in 2. Tract. usque ad Rub. 17.

(2) Specimen Litrat. Florentinae Seculi XI. in praef. pag. 15.

IV. distinctum conscripsit, quodque adeo omnium plausu receptum est, ut in publicis scholis perlegeretur.

§. XXXIV. Omnium vero studiorum Gymnasium Clementis VI. tempore Florentiae stabili quadam forma institutum fuisse ex diligenti Florentinae Antiquitatis investigatore Dominico Maria Mannio (1) ediscimus. Anno enim MCCCXLVIII. ipse Pontifex Florentinis creandi tum sacrarum tum profanarum rerum Magistros facultatem impertitus est, eodemque tempore perfectum fuisse legimus, quod iam nullo effectu sequito generali Reipublicae decreto anno MCCCXX. sancitum fuerat, ut & in Canonico & in Civili iure & in Hippocraticis arte Doctores, & in aliis scientiis Officiales utiles ad studium generale eligerentur.

§. XXXV. Hae vero Florentinorum leges omni quidem laude dignissimae anno, uti diximus MCCCXX. paratum haud habuerunt exitum ob diuturnam pestem, quae Etruriae Regionem afflixerat. Nam Matthaeus Villanius (2) a laudato Mannio (3) relatus asserit anno MCCCXLVIII. annuente Clemente VI. Florentinos studium

(1) *V. „Sigilli dei Secoli bassi „ Tom. 3. pag. 29. Sigill. 4.*

(2) *Historiar. lib. 1. cap. 8.*

(3) *Loc. cit.*

dium generale instituisse, post terribile hoc infortunium, eodemque tempore studii Officiales, de quibus in statuto nostro fit mentio, elegisse. Generalis autem studii locum in Thedaldæ Familiae Domibus quibusdam assignatum fuisse ab ipso Matthæo colligimus. (1)

§. XXXVI. Nil de Florentini Gymnasi augmento præfandum puto. Notissimum enim est id præsertim anno MCCCCLVII. actum fuisse, quo Christoforus Landinus solemnî Reipublicæ decreto latinarum literarum Professor renunciatus est (2), ut ex publicis Lycei nostri libris in *Archivo Reformationum* existentibus colligere possimus. Aureæ literarum atque omnigenæ eruditionis ætates Cosmæ Patris Patriæ Petrique Filii Mediceorum, Laurentii Magnifici & Leonis X. non simplicem enarratorem, sed Philosophum adhuc expectant, qui exarata Civili Etruriæ Historia, quæ fuerint his temporibus Florentini Athenaci conscribat incrementa.

§. XXXVII. Illud unum hic loci advertendum censeo, venientibus temporibus

(1) *Loc. cit. ubi etiam legitur Bulla Clementis VI. lata Avinionæ die 31. Maii 1349.*

(2) *Vid. prælud. Angel. Marianum Bandinium „specimen literat. Florent. seculi XV. Tom. I. „ §. XVI. not. sub num. 1. & sequentibus Adnotationibus.*

bus & praesertim Cosmo I. Medice Etruriam regente, studii generalis Magistratus politiam fuisse fere immutatam. Nam cum privata quaedam Humidorum Academia Anno MDXL Stradinii in Domo orta (1) anno MDXLI, ipso Cosmo Etruriae Duce mandante, publica evasisset, (2) eiusque statuta ab auctoritate publica comprobata essent, (3) ipsius Academiae Consul, una cum Censoribus aliisque Academiae Officialibus Generalis Florentini studii & Universitatis supremus curator designatus fuit. (4) Academia vero, quae nunc etiam *Sacra Florentina* dicitur, eo tempore, ut tali pacto nuncuparetur, cautum fuit. (5)

§. XXXVIII. Statutis, quae ad promovendum generale studium apta videbantur sequuntur leges, quae de Officio & Balla adprobatorum statutorum artium disponunt; (6) de his vero in prima iam Dis-

ser-

(1) Rillius „*Notizie Letterarie ed Istoriche intorno agli Uomini Illustri dell' Accademia Fiorentina* „ Praef. pag. 18.

(2) Rill. loc. cit. praef. pag. 19.

(3) „*Libro, Capitoli, composizioni e Leggi dell' Accademia degli Umidi creata l' Anno 1540. regnante l' Illustriss. ed Eccell. Sig. Duca Cosimo* „ *Medici in Casa dello Stradini* „ MSC. in Biblioteca Magliabechiana.

(4) Rill. loc. cit. pag. 19. *Salvino Salvini* „ *Fest. Consul. Academiae Florentinae* in praefat.

(5) Rill. loc. cit. pag. 20.

(6) V. Stat. a Rub. 18. usq. ad Rub. 24.

315

sertatione verba fecimus. (§. LXV.) *Officialium* quoque Abundantiae munus hic loci a Statuto describitur; (1) at de his quoque lato calamo in Dissertatione quarta differimus (XLI.)

§. XXXIX. Honestatis Magistratus leges deinde refert Castrensis (2) *Officiales* erant octo Cives populares & Guelphi, Tabellionemque unum subiectum habebant. Horum munus fuit statuere, quo in loco scortorum Domus esse deberent, Tesseram & scortis & lenonibus pro eorum securitate concedebant, pensiones a scortatoribus scortis ipsis solvendas statuebant, poenasque in Meretrices ab honestatis Magistratu non adprobatas irrogabant. (3) Hodie vero munus hoc Octovirum Custodiae & Baliae Magistratui adiunctum esse inspicimus.

§. XL. Post *Officialium* Honestatis munus, illud etiam officium a Castrense relatatum est, quod duo Monetae Magistri exercebant, (4) quorum sane antiquissimam originem non satis aperte dignoscimus. Nam etsi, Ricordano Malaspina, (5)

&

(1) *V. Stat. a Rub. 24. usq. ad Rub. 32.*

(2) *V. Stat. a Rub. 33. usq. ad Rub. 34. per tot.*

(3) *Fort. For. Fiorent. cap. 52.*

(4) *Stat. Rub. 35.*

(5) *Historiar. cap. 152.*

& Ioanne Villanio (1) testibus, & ut in tertia Dissertatione (§. XLVIII.) nostra demonstravimus, post terribilem cladem ad Montis Alcini Oppidum in Senenses a Florentinis gestam anno MCLII., Florentini ipsi Florenos aureos cudere incepterint, ideoque duorum Virorum Monetae constituisse Magistratum praesumendum sit, id nullo indubio documento comprobatur.

§. XLI. Etsi vero, qui arbitrati sunt eo tempore hos Monetae Magistros non extitisse, asserant Florentinos suos nummos in Monetali Lucensium officina cudisse (2) ex eo tamen minime eruitur, quod Florentini illum Monetae Magistratum non adhuc creassent. Animadvertendum enim censeo anno etiam MCCCXV. Volaterranos Episcopos in eorum Monetaria officina nummos Florentinos perfecisse, eodemque tempore Florentiae quoque munus suum Monetae Magistros administrasse. (3) Dubio enim procul est, uti ex Vincentio Borghino colligimus (4), paullo post annum MCCC. Monetariae Officinae Magistros arbitraria quaedam signa, vel propria Familiae stemmata in

(1) *Historiar. lib. 6. cap. 54.*

(2) *Comes de Carolis Tom. 2. pag. 4.*

(3) *V. Auctorem Tractatus „ Della Moneta dei „ Fiorentini „ post alium tractatum „ Della „ Decima „ cap. 2.*

(4) *„ Della Moneta Fiorentina „ pag. 246. 247.*

in aureis Florenos imprimere incepisse, uti praecipue eruere datum est ex anni MCCCIII, Floreno, in quo Buoninsegni de Machiavellis Ampullam quamdam in Floreno insculptam voluit, idque pariter demonstratur ex alteris anni MCCCIV., in quo Amussis, anni MCCCVI., in quo pyrum, anni demum MCCCXII., in quo Upupa, Donatus Antelensis Monetae Magister, ut imprimerentur, curavit.

§. XLII. Duo Monetae Officiales, quorum alter ex Mercatorum Kallismalae parte eligebantur, alter vero in argentaria mensa exercitatus erat, diversa munera gerebant. Kallismalae enim Artis *Officialis* in aureis Florenis, alter in argenteis nulla accepta mercede, imprimebant. (1) Duos hi aestimatores & monetarum examinatores habebant, quorum munus fuit penes se habendi nummorum pondera, (2) quod sane Officium, Vincentio Borghinio teste, (3) a lege anni MCCCXXII. privatorum cuique exercendi facultas concessa est. Caelatores demum duos, duos ferri cutores omnesque alios Magistratus Ministros iuxta opportunitates Monetae *Officiales* creabant.

§. XLIII. Descriptis autem legibus, quae duorum Monetae *Officialium* munus de-

(1) *Fort. For. Florent. cap. 53. MSC.*

(2) *Vid. Stat. a Rub. 34. usq. ad Rub. 54.*

(3) „ *Della Moneta dei Fiorentini* „ pag. 228.

definiunt, diversae etiam „ De officio, &
 „ Auctoritate Octo *Officialium* Custodiae &
 „ Baliae Civitatis Florentinae „ Rubricae
 in nostro statuto reperiuntur. (1) De illis
 vero dictum alibi est. (2) Illis succedunt
 aliae, quas post Pistorii, Volaterrarum,
 Arretii Pifarumque adeptum dominium a
 Florentinis latas fuisse, credendum est. Ab
 illis enim cavebatur, ut quolibet sexto
 Anno extraherentur de loculis Cives popu-
 lares & Guelphi, qui sex Arretii & Pistorii
 dicerentur, quibus iniunctum esset onus
 agendi, ne in Pistorii, Volaterrarum, S.
 Miniati, Montispolitiani, ac decem &
 octo aliorum oppidorum Arcibus, quae a
 Thoma Fortio (3) memorantur, cuiuscum-
 que generis commeatus umquam defice-
 rent; belli ipsi comparabant necessaria,
 militareque artem ipsis in arcibus ob con-
 tinuam Militiae exercitationem excole-
 bant. (4) Sex vero Arretii, ut cum statu-
 to loquar „ illam habebant *Baliā* super
 „ bonis *exbannitorum* Civitatis & Comita-
 „ tus Arretii, quam habebant *Officiales* Tur-
 „ ris Florentiae super bonis *exbannitorum*
 „ Florentinorum (5) „ ut in quarta disser-
 tatione videre est. (§. VII. & IX.)

§. XLIV.

- (1) *V. Stat. a Rub. 55. usque ad 58.*
 (2) *V. Tertiam Dissert. § III. & IV. & sequen-*
tem Appendicem per totum.
 (3) *For. Florent. Cap. 96. MSC.* (4) *V. Stat. Rub. 55.*
 (5) *V. Stat. a Rub. 76. usq. ad Rub. 92.*

§. XLIV. Decem pariter alii viri alterum efformabant Magistratum, qui decem Pisarum Provisores dicti sunt, (1) quique praecipue Monetalis Pisarum officinae res curabant, Arcium, oppidorum, Urbis ianuarum, Pisanique portus custodiam habebant; in Insulis omnibus Pisani Communis iurisdictionem exercebant, Castri Liburni *Officiales* creabant, (2) milites eligebant, utque paucis omnia complectar verbis; Decem Pisarum ac sex Arretii virorum una eademque fere auctoritas erat.

§. XLV. Ceterum, si Nicolao Machiavello fides adhibenda esset (3), dum assertit ab anno MCCCCLXXXI. usque ad annum MCCCCXXIII. Florentinos sua sub ditione Pistorium, Volaterras, Arretium, Montempolitianum Pisasque redeigisse, asserendum quoque esset iam inde a temporibus, quae ab Anno MCCCCLXXXI. usque ad annum MCCCCXXIII. delapsa sunt, sex Arretii, ac Decem Pisarum Magistratum originem repetendam esse; verum, quum potius a veritate alienum non sit anno MCCCLI. Pistorium a Florentinis fuisse receptum, (4) Volaterranos Anno MCCCLXI. in Florentinorum po-

(1) *V. Stat. Rub. 93.*

(2) *V. Rub. 100. usq. ad Rub. 105.*

(3) *Historiar. lib. 3. in fin.*

(4) *Matthaeus Palmerius de Temporibus ad Ann. 1351.*

potestatem rediisse, (1) Arretium Anno m-ccclxxxiv. in Populi Florentini Dominium devenisse, (2) Montempolitianum se dedi- disse anno mcccxc. Florentinis (3), Pisasque demum anno mcccciv. bello ac fame do- mitas Florentinorum armis fuisse subie- ctas, (4) a temporibus ideo, quae delapsa sunt ab Anno mcccli. usque ad annum mcccciv. Decem Pisarum ac sex Arretii Magistratum origo repetenda potius vi- detur.

§. XLVI. Post sex Arretii decemque Pi- sarum a statuto memorantur alii Officia- les, qui a conducendis Militibus ad Com- munis stipendia, *Conductae Officiales*, di- cebantur, quorum munus vetustissimum an- no mcccxvi. a Scipione Ammirato (5) me- moratum invenimus. Suam hi iurisdic- tionem exercebant & in Equestribus & in pe- destribus militibus, ipsorumque Officialium cura fuit, ut Communis Milites universi ante eos sacramentum dicerent tum belli cum pacis temporibus, nulla periculi habi- ta ratione, Rempublicam defendendi. (6)

§. XLVII. *Conductae Officialium ele- ctio.*

(1) *Matthaeus Palmerius ad ann. 1361.*

(2) *Idem ad ann. 1384.*

(3) *Petrus Minerbetti in Chron. ad Ann. 1390.*

(4) *Marangon. Histor. Pisar. in fin.*

(5) *Histor. ad ann. 1316. pag. 270. Stat. rub. 100.*

(6) *Fort. For. Florent. cap. 57.*

tionem eo potissimum aëvo mandatam esse a Republica credendum puto, quo veteri sublato more Florentiae (§. V.) ut in ceteris (1), Italiae Civitatibus, anno mcll. introducto obstringendi tum Cives tum Florentinae ditionis colonos in Reipublicae externis & internis necessitatibus ad arma capiendâ, cautum fuit, ut *Solidarii*, *Soldarii*, *Soldanerii* vel *stipendiarii*, Reipublicae Milites in posterum dicerentur; ex quo non sine Reipublicae bono factum est, ut Artifices ad arma amplius non procederent, domique suis operibus vacarent, neque amplius Messis praecipue & vindemiarum tempore, quo Reges belli rumores excitant, Coloni relictis propriis operibus in re militari occuparentur. (2)

§. XLVIII. Quoniam vero statutum, dum *Officialium Conductae* munus describit, permultas de re Florentina militari Constitutiones exponit, (3) ex quibus eruitur, illas proculdubio easdem esse, quas in Italia Longobardorum Natio constituerat, hinc est ab illis memoratos legi *Centenarios*, nostris temporibus Centuriones, *Millenarios* apud nostrates Tribunos, *Gonsalonerios* nostra aetate Vexilliferos, *Cattaneos* vel Ca-

X

ta

(1) *Murat. Antiquit. med. aevi Diss.* 20. Tom. 1.

(2) *Galvan. Fiam. de Reb. Azon. Vicecomit. ad Ann.* 1340.

(3) *V. stat. a Rub. 107. usq. ad Rub. 134.*

taneos, hodie Duces nuncupatos. *Turrium* etiam nostro in statuto fit mentio, Vallo-
rum, propugnaculorum, murorum, porta-
rum sive *Portellarum*, *Catheractarum*, *Ante-
muralium* denique, murorumve inferiorum,
a quibus altiora Urbis moenia sustineban-
tur, quae sane omnia Longobardorum in-
venta ex Ioanne quoque Villanio (1) Flo-
rentinos adoptasse colligimus.

§. XLIX. Oppida, Arces Munitaeque
Urbes ante Constantiae pacem ab Impera-
toribus tantum & subsequenter temporibus
ab Italicis Rebuspublicis non solum,
sed a ridiculosioribus Regulis & Episcopis
possessae, Militaris Architectonicae artis
partem apud Florentinos etiam efformasse
Statutum demonstrat. Quoddam pariter apud
Florentinos erat Castrum, quod uti penes
ceteros Italiae populos *Cassarum* vocabatur.
Cassarum vero a ceteris munitis locis non
parum distare apertum est ex quadam Im-
perialium Iudicum sententia a Muratorio
(2) relata, qua decretum invenimus, ut
Massensis Etruriae Urbs, Martino ipsius
Urbis Episcopo, *Castri* Turres & *Casseri*
tradere teneretur. Nostrium demum statu-
tum & Historia *Castella* quaedam memo-
rant ex bitumine & Asseribus aedificata,
quae

(1) *Ioann. Villan. lib. 9. cap. 135. & cap. 257.*

(2) *Murat. Antiq. Med. Aevi Dissert. 27.*

quae *Battifolles* vocant (1), qui sane *Battifolles* non uti Du-Gangius & Menagius arbitrati sunt, *Batifredi* live mobiles quaedam turres solo coaequandi causa Urbis moenia constructae, appellandi erant, sed *Bastiae* potius, quas uti *Battifolles* ex bitumine asseribusque Longobardi construebant. (2)

S. L. Permulta sane fuere belli munia, quibus apud Florentinos barbaricis seculis, aequae ac in ceteris Italiae Urbibus, Militiam exercentes utebantur; Aedificia vero, quae apud ceteros populos, ad saxa in hostes facilius iniicienda destinata, nuncupabantur *Bricolae*, *Mangana*, *Petrariae*, *Predariae*, *Tortorellae*, *Trabucchetti*, *Trabucbelli*, *Manganellae*, Florentini duobus sub nominibus „*Difci*“, scilicet, & „*Trabuchi*“, comprehendebant; quae omnia, si Etrusci Sermonis Academicis fides adhibenda est, nil aliud, quod apud Latinos *Ingenium*, *tormentum*, vel *Aedificium* significare ipsi testantur. Academici vero ipsi falluntur, dum putant Latinorum *Arietes* & *Tessudines* unum idemque esse ac *Machine* quasdam, a quibus Milites tecti Urbium muros suffodiebant, *Vincas* a Veteribus

X 2

(1) Ioann. Villan. *Hist. lib. 5. Cap. 2. & lib. 6. cap. 4. & lib. 10. cap. 171.*

(2) Porcellius *lib. 9. Comment. ad Chronicon. Parmen. Ann. 1295.*

bus, *Gattos* Longobardorum tempore appellatas; Palam enim fit error ex Francisco Bernio, qui cecinit

„ *Gatti tessuti di Vinchi e di legno*, „

& ex Bartholomaeo Patina, (1) qui ait *Gattum* nil aliud fuisse, quam naviculam quamdam undique coopertam, e cuius latere fenestra relinquebatur, unde tuto securibus ac dolabris solo aequare muros licebat.

§. LI. De Militari veste, qua Milites antiquitus utebantur, plurima penes Muratorium (2) videnda sunt. Milites vero ob diversa, quae ministrabant arma, variis nominibus vocabantur. Nam si scutum, parmulam, Clypeum, Clypeum magnum, sive ut aiebant, *Pavenses* tractassent, *Pavisarii* vel *Pavisatores* dicebantur; (3) si iacula telave missilia, *Sagittarii*; si iacula cum Balistis eiecissent, *Arcarii* vel *Arcatores*, vel *Balistarii* & *Balisterii*. Ioannes Villanius (4) de *Gialdoneriis* verba facit, cuius nominis Etrusci sermonis Academici veram notionem deperditam esse autumaverunt: Verum pro certo est *Gialdonerios* milites

(1) *Lib. 4. Histor. Mantuan.*

(2) *Antiquit. Italic. Dissert. 27.*

(3) *Du-Gangius Verbo „ Pavisarii „*

(4) *Histor. lib. 9. cap. 70.*

lites quosdam dictos fuisse; quod lanceis armati ad bellum procederent; *lanceamque & Gialdam* ex ipso Villanio, Iunctorum a singulari diligentia in lucem edito, unum idemque esse eruitur; Nam non de *Gialda* sed de *Lancea* in eo mentio fit. Anno demum MCCLXVI. Francisco Pippinio teste (1), Italici populi Francorum exemplo pugionibus, ensibusque, quae caesim & punctim feriebant, uti ceperunt. (2)

§. LII. Unum postremo hic loci animadvertendum cenfeo Florentinos, quando ipsi ad solemnem & generalem Exercitum procedebant, Plaustrum quoddam ducere consuevisse binis bobus tractum, quod *Carochium*, uti ceteri Italiae populi appellabant. Ligneum in eo tabernaculum reperiatur capiens aliquam hominum quantitatem, in cuius medio sublimis erigebatur hasta aereo cum pomo deaurato, in qua, alia inter insignia, Communis Florentiae Vexillum extollebatur. (3) Nisi vero *Carochium* exercitum anteiret, ne ipsi quidem Milites castra sequebantur.

§. LIII. Ut ea omnia, quae ad rem militarem pertinebant, recta atque constanti methodo regerentur, praeter *Conductao*

X 3

Offi-

(1) *Historiar. lib. 3. cap. 45.*

(2) *Sidon Apollin. Tom. 3. Epist. 3.*

(3) *Malasp. Histor. cap. 164. Machiavell. Histor. lib. 2. pag. 37. & 38. edit. 1532.*

Officiales alter Magistratus „ *Officialium* „ *defectuum* „ dictus in Republica erat, ipsiusque praecipua cura fuit, militum nomina, qui officia deferebant in quasdam ad id designatas tabulas referre (1). Officium vero stipendiarios Communisque Milites deferuisse intelligebatur, si *Monstrarum* tempore ante eos, quibus huiusce rei cura demandata erat, haud apparuissent; vel si apparuissent „ *Pancieriam*, sive *Cassetum*, *Gamberias* sive *Sebinerias*, Collare, „ Chirothecam ferri, *Capellinam* vel *capellum* ferri, *Elmum*, Scutum, & Spatham „ sive *Spontonem*, & Cultellum, Equum & „ bonam fellam ad equum (2) „ non habuissent. Severae praesertim pecuniariae poenae in Codice nostro in Milites tali pacto delinquentes statuuntur, ipsaeque omnes *Defectuum* Officialibus a Militibus ipsis solvebantur.

§. LIV. Paullus demum Castrensis „ „ De numero & Officio *Officialium* Castro-
rum „ (3) leges suo in Codice proponit, ut rerum Militarium tractatus absolveretur. Horum vero quinque virorum munus idem quidem erat ac illud sex Arretii (§. XLIII.) decemque Pisarum (§. XLIV.)

(1) *V. Stat. a Rub. 135. usque ad tot. Rub. 148.*

(2) *V. Stat. loc. cit. Ferr. For. Florent. cap. 59.*

(3) *Rub. 149.*

XLIV.) quoad ceteras Florentinae ditionis Arces, quae omnes vel Maiores vel secundi vel tertii essent gradus (1), a quibusdam ipsarum Arcium Praefectis regebantur.

§. LV. Antequam secundae primi Tractatus Parti libri quinti finis a Castrense imponeretur, opportunum ipse putavit recensere leges, a quibus Fiscalis Camera seu Fisci negocia dirigebantur. (2) Huiusce Magistratus apud Tuscos origo vetustissima proculdubio existimanda est, ac modo fidem praestemus Francisco Florentinio (3), Etruriae Duces & Marchiones Cameram Fiscalem habuisse patet. Adalberti etiam Marchionis Charta quaedam a Muratorio relata (4) id ipsum testatur, idque pariter palam fit ex placito Adalberti Etruriae Marchionis sacrique Palatii Comitum Annorum dccccl., & ex Diplomate Bonifacii Comitissae Mathildae Patris Annorum mlviii., variisque aliis posterioribus Diplomatis ab ipso Anno mlviii. usque ad Annum mcv. exaratis, in quibus omnibus nunc de Camera Fiscale, nunc de Kamera loqui videntur. Illud vero Officium, a quo res omnes ministrabantur, quae in Principatus Patrimonio erant, quorumque administratio, quasi

X 4

la-

(1) *Fort. For. Fior. cap. 13. 14. 15. 16. MSC.*

(2) *Rub. 173.*

(3) *Lib. 3. in Vit. Comitissae Mathildae.*

(4) *Antiquit. Med. Aevi Dissert. 17.*

laboris stipendia, in usum & usumfructum Reipublicae pro imperii tuitione bonoque regimine a subiectis concedebantur, stabili quadam forma gubernatum fuisse autumo anno MCCCXXXVI., quo tempore ex Ioanne Villanio (1) florenos annuos termille Reipublicae censum constituisse compertum est. Triginta enim & quatuor proventuum capita Reipublicae reditum efformabant.

§. LVI. *Cameram Fiscalem*, seu Fisci Tribunal suam exercuisse auctoritatem eodem adamussim pacto, quo ipsa primae suae institutionis tempore illam gerebat, non Reipublicae tantum, sed etiam Principatus aevō, id a Lege vulgo *Pulverina* anni MDLV. confirmatum invenio; ipsique idcirco subiecti erant ii omnes, quibus diverforum proventuum exigendorum cura commissa fuerat, ut postea proventus ipsos libere *Camera Fiscalis* incorporaret. Reipublicae vero census capita, si ea, quae tradit Ioannes Villanius (2), cum iis a Benedicto Varchio relatis comparemus (3), illa fere eadem a Civibus Principatus tempore soluta fuisse observabimus.

§. LVII. *Fiscalis Camerae Iurisdictio* usque ad Francisci Lotharingii Imperatoris Regnum Florentiae perseveravit. Augusti

VC-

(1) *Ioann. Villan. lib. 2. cap. 91.*

(2) *Loc. cit.*

(3) *Historiar. lib. 9. pag. 260.*

vero tempore Etruriae totius publicorum
redituum administratio conductoribus quibusdam relicta est ea conditione, ut annuam pensionem Etruriae supremo Moderatori persolverent, illudque pariter supremum Consilium vulgo „ *Delle Finanze* „ creatum fuit, cui publicae Oeconomiae curam demandatam invenio. Civiles vero contentiones, quae inter Vestigialium Conductores & Privatos, quaeque inter Cives quoad vestigalia omnia exoriri poterant, iussu est, ut non uti antea a diversis Officiis, quibus variorum redituum exactio commissa esset, sed a Camera quadam „ *Magna Ducali* „ nuncupata, quae ab Augustissimo Imperatore Francisco anno MDCCXL. iam constituta fuerat, (1) dirimerentur; quadere patet eo tempore Fisci Magistratus sive veteris Communis Camerae iurisdictionem fere evanuisse, ipsique dumtaxat Rebelligum bona fuisse relicta, multasque, quae pro variorum Criminum poenis solvendae erant. Hodie vero Petro Leopoldo Sapientissimo Etruriae Magno Duce, Vestigialium conductoribus sublati, omnem Regni Oeconomiam publicam ob iustissimas prudentiae Civilis causas, quas hic non est mei muneris recensere, ipsiusmet Principis nomine gerendam esse decrevit.

§. LVIII. Hisce omnibus expositis demonstrata.

(1) V. Leg. 31. Decembris 1740.

stratur temporibus nostris inutiles omnino esse Codicis Florentini Rubricas, quae *Camerariorum* (1) *Capseriorum* (2) *Notariorum* (3), *Custodis Masseritiarum* (4) *Camerae*, & *Regulatorum introituum & exituum Communis Florentiae* (5) officium praescribunt; illudque unum illustrandarum Antiquitatum Florentinarum causa animadvertendum censeo *Camerae Provisores Officialium*, uti aiebant „*Banchi*“, diversa etiam munera pertractasse. (6) *Camerae* enim *Provisores*, quibus *Officialium Banchi* negotia, uti diximus, coniuncta erant, *Aerarii Militum Stipendiariorum* aliorumque stipendio *Communis* conductorum res curabant, debitamque iisdem mercedem solvebant. (7)

§. LIX. Una cum *Camerae Fiscalis* vel *Fisci Magistratus* legibus libri quinti statutorum *Constitutionum* omnium *Tractatibus* finem affert *Castrensis*, tractatusque secundus libri pariter quinti „*De Censibus Divi Ioannis Baptistae die ceterisque annuis solemnitatibus Florentiae*“

(1) *V. Stat. Rub. 173. 174. 175. 177. 181. 182.*

(2) *Rub. 175. 176.*

(3) *Rub. 185. 186.*

(4) *Rub. 187.*

(5) *V. Stat. a Rub. 223. usq. ad Rub. 247.*

(6) *V. Rub. 213.*

(7) *Fort. For. Florent. cap. 38. MSC.*

,, tiae Communi debitis,, a Castrense proponitur.

§. LX. Ioannis Baptistae cultu (1) ob conspicuas Adualdi Regis, & Theodolindae Reginae Longobardorum largitiones magis magisque amplificato (2) Ioanne Villanio teste (3) ut solemnibus oblationibus anno quolibet Baptistae Nativitatis Dies celebraretur, Longobardi ipsi decrevere. Idem pariter Ioannes Villanius eodem tempore morem invaluisse existimat, ut ipsa die praemium quoddam hexamiti ferici villon- si rubri equiti illi donaretur, qui velociori pede hippodromi pulverem excitasset. At, si verum fateri licet, Villanii hac in re auctoritas nihil valet ac suffragatur. Quamvis enim afferi possit equirium usum apud Florentinos antiquum adeo extitisse, ut ne ipse quidem Ioannes Villanius qui decimoquarto seculo vertente vitam agebat, illius veram detexerit originem, nihilo tamen secius ex aliis medii aevi Historicis eruitur a profanis omnibus spectaculis Longobardos alienos omnino extitisse, antiquioremque dumtaxat equirium memoriam invenimus anno MCCXVII., quo tempore Archembaldus Boii Toparcha equirium in Villaefranchae Oppido octava post Pen-

(1) *V. secundam Dissertationem §. XV. & §. XVI*

(2) *V. secundam Dissert. §. XXVII.*

(3) *Historiar. cap. 60. lib. 1.*

Pentecosten die fieri mandavit. Nedum igitur Scipioni etiam Ammirato credendum arbitror, dum asserit Florentinos anno ccccv. Radagasio Gothorum Rege profligato decrevisse, ut octava Octobris Divae Reparatae solemniter die, singulis annis equiria peragerentur.

§. LXI. Idem vero Ioannes Villanius (1) a veritate non aberrat, dum Equirium cursum anno mclxxxviii., Sancti Ioannis die Florentiae fuisse asserit. Clarissimus enim Muratorius (2) diversa etiam refert documenta, quae palam demonstrant apud reliquas Italiae Civitates hoc apprimè seculo xiii. huiusmodi spectaculi usum invaluisse. Decimoquarto postea & xv. seculo Sanctae Reparatae sanctique Barnabae Bravia memorantur; & adhuc celeberrima sunt equiria, quae ut agerentur in Hippodromo Florentino statutum est anno mcccclxiv. ob Victoriam contra Pisanos in Oppidi Cascinensis pagis reportatam, S. Victoris die, nec non ob faustam Walterii Athenarum Ducis expulsionem in Divae Annae festivitate. (3)

§. LXII. Quoad vero oblationes & dona, quae ad Ecclesiam & Baptistae Altare

(1) *Lib. 8. cap. 131. Histor.*

(2) *Antiquit. Med. Aevi Dissert. 29.*

(3) *V. Tract. 2. lib. 5. stat. a Rub. 11. usq. ad Rub. 17.*

tare ferebantur; de quibus pariter in nostro statuto, mentio fit asseri potest Longobardorum Regis Luitprandi aevo haberi monumenta e quibus eruitur hoc apprime tempore dona ipsa Praecursori Florentinos offerre incepisse, absque eo quod dies, quo eadem agenda essent, praescriberetur. Statutum autem fuisse invenio pro donis offerendis Baptistae Nativitatis diem post seculum xi., quo tempore Florentini propria ditione aucta decrevere, ut in subiectionis signum domitae Gentes annui cuiusdam Tributi donum ad Baptistae Ecclesiam, Praecursoris ipsius Nativitatis die, mitterent; idque praecipue factum fuisse demonstratur ex Ioanne Villanio, eo tempore (1) quo Florentini Oppidum Mangonium subiecere, quod postea Oppidum, quum Benuccio Salimbeniq Senensi ipsi reddere cogerentur, (2) ut Salimbenius Bravium sericum Aureum in S. Ioannis festo offerre illius Ecclesiae teneretur, decretum fuit. Montiscatini pariter Oppidum eodem solemni die cereum Baptistae offerre coegerunt, (3) cereique pariter eodem die offerendi sub conditione Ficegli, Castrifranchi & Sanctae Crucis op-

(1) *Villan. lib. 4. cap. 70.*

(2) *Villan. lib. 10. cap. 84.*

(3) *Villan. lib. 10. cap. 160.*

oppida sub eorum dominio receperunt (1); Permulta demum praefari possent „ de Oblationibus solemnibus Baptistae die Communi Florentiae debitibus; qui vero plura desiderat praeter Ioannem Villanium (2), Gregorius Datus (3) & Leopoldus Meliorius (4) Graecusque Auctor Manuscriptorum Realis Athenaei Turinensis (5) videndi supersunt.

§. LXIII. Praeter oblationes & dona, quae Ioannis Baptistae festivitatis die ipsius Ecclesiae a subiectis populis offerebantur, Reipublicae etiam Optimates & Collegia dona eadem Praecursoris Templo tum illius Festi die tum variis etiam anni temporibus obtulisse Statutum demonstrat. Eosdem quoque Optimates & Collegia aliis diversis Festivitatibus, scilicet SS. Ludovici (6) Francisci (7) Dionysii, (8) Iuliani (9) Philippi & Petri Scheradii, (10) Corporis Christi, (11) San-

(1) *Villan. eod.*

(2) *Lib. 12. cap. 7.*

(3) *Lib. 4. pag. 86. & seqq. Historiar.*

(4) *Florentia Illustrata pag. 106.*

(5) *V. Hunc Auctorem pag. 106. notatum a Ioanne Lemio „ Antichità Florentine lezioni. 5. pag. 132.*

(6) *Stat. lib. 5. tract. 2. Rub. 19.*

(7) *Rub. 20.*

(8) *Rub. 21.*

(9) *Rub. 27.*

(10) *Rub. 28.*

(11) *Rub. 29.*

Sancti Spiritus, & Augustini (1), & Sebastiani, variis Florentinae Urbis Ecclesiis oblationes tum statutum nostrum perfecisse probat, cum Thomas Eortius, (2) qui Menses diesque, quibus eae gerebantur assignat, praeteritas a Statuto oblationes commemorat, ipsasque omnes ob varias in bello relatas a Florentinis victorias statutas fuisse testatur.

§. LXIV. Secundo „ De Censibus „ tractatui libri quinti succedit alter, in quo trium praecipue Florentinae Reipublicae Magistratum officium, Gubernatorum scilicet Gabellae (3) vini, *Officialium* Gabellae, dominationum (4) Gabellae Salis & Salinae (5) praescribitur. Horum Magistratum antiquissima origo videnda est apud Ioannem Villanum (6) & Benedictum Varchium (7) iis in locis, in quibus de proventibus Reipublicae diversa census capita componentibus sermo instituitur.

§. LXV. Gabellae Vini Gubernatores septem, quatuor scilicet Cives artium
ma-

(1) *Rub. 30.*

(2) *Eor. Florentin. cap. 279.*

(3) *Stat. a Rub. 1. usque ad Rub. 44. Tract. 3.*

(4) *Rub. 44. usq. ad Rub. 53.*

(5) *Rub. 54. usq. ad 74. & ultim.*

(6) *Histor. lib. 2. cap. 9.*

(7) *Histor. lib. 11. pag. 260.*

maiorum, duos minorum artium & ex Magnatibus alterum extitisse constat, ipsorumque cura fuit, ut ii, qui vinum venderent, pensiones quasdam ad normam statutorum solvissent; ius in Domibus, Apothecis, tabernis aliisque omnibus locis habebant, ubi vinum minutatim propolae mercabantur, severas in adulterantes vini mensuras easve non signantes, poenas a „*Signi Officialibus* infligi petebant. *Dominationum* alia tributa dicebantur ea, quae a Civibus Comitatus, vel *districtus* Vicarii, Capitanei vel Praetoris officium exercentibus, & ab alio quolibet *Officiali* Iurisdictionem mixtumve imperium in aliquo ditionis Florentinae oppido habente persolvebantur. A *Dominationum* itaque *Officialibus* actum est, ut tributa illa *Gabellae* Vini aerarii curatori persolverentur, illudque ideo vestigal *Gabellae* vini Magistratui coniunctum fuisse inspicimus.

§. LXVI. *Salis & Salinae* Gubernatorum Magistratus e sex Civibus popularibus & Guelphis compositus, aequioribus, quae ipsis videbantur, conditionibus salem vendebat & comparabat. Sal vero ab antiquissimis usque temporibus, Raphaello Maffeo (1) teste, praestantissimus & candidissimus in agro Volaterrano perficiebatur,

(1) *Comment. Urban. Philolog. lib. 27. „ de Metallis „ pag. 840.*

tur, Volaterranique ipsi eum toti Etruriae suppeditabant. Aqua nunc etiam, uti veteribus temporibus, aggeritur ex puteis altissimis & in cortinis plumbeis decoquitur, unde paulatim sal densatur & extrahitur.

§. LXVII. *Salinae*, quae a Volaterranis *Moiae* dicuntur corrupto fortasse vocabulo *Muriae*, ad Volaterrani populi Commune spectabant, undaeque salinae scaturigines in privatorum dominio reperiiebantur, (1) talique pacto Romanus Iurisconsultus (2) quoad privatos Cives, & Philippus Decius (3) quoad Urbis Volaterranae Commune eo etiam aeyo, quo Florentinae ditioni Volaterrarum Populus sese subiecit, consulere. Animadvertendum postremo est antiquitus Volaterranum Episcopum medium salis habuisse vestigal, ideoque Iacobus Balduinus, omni iure suffultam esse putavit quorumdam privatorum facultatem cogendi Episcopum, ut dimidiam illam, quam possidebant aquarum scaturiginum partem privatis ipsis restitueret. (4)

Y

§. LXVIII.

(1) *Ioann. Guid. de Mineralibus lib. 2. de Salinis tit. 8.*

(2) *Roman. in L. divorzio §. si vir in fundo ff. solut. Matrimon.* (3) *Decius conf. 292.*

(4) *V. Conf. Balduin. relat. a Ioann. Guidio lib. 2. loc. cit. Antonius Oliva Pisanae Academiae, & al.*

§. LXVIII. Statuti nostri Codex Authographus, quem Reformationum vulgo Palatii Archivo facile est invenire, una cum legibus, a quibus *Salinarum* vectigalia dirigebantur, tractatum tertium absolvit. In altero vero Codice statutorum, qui in *Nicoliniana* Bibliotheca asservatur, etsi non pauca desint, quae in Autographo pertractata reperiuntur, secundi tamen Nicoliniani voluminis in fine tractatum invenimus „ de Vectigalibus „ quae a Civibus tum in ingressu tum rerum educatione ex Urbe solvebantur, quas sane leges ab *Officialibus* vulgo *Masseritiarum* nuncupatis anno mccccii. exaratas, posteaque anno mccccx. latas fuisse constat.

§. LXIX. Intrinsecorum fere omnium Florentinae Reipublicae Magistratum officio in prima & tertia praesertim statutorum libri quinti partibus, constituto, opus denique erat, ut in quarta & ultima nostri Codicis parte Officiorum extrinsecorum munus praescriberetur.

§. LXX.

alterae vulgo „ *del Cimento* „ Socius Ferdinando II. Salis rubri perficiendi modum detexit *Vid. Monumenta Mariae Mancini Columnae in Biblioth. Magliabechiana Cod. Biscion. MS. 182. Cl. 21. pag. 99. Saggio di Storia Letteraria del Secolo XVII. del Sig. Giovanbatista Clemente Nelli pag. 115. in not. sub num. 1.*

§. LXX. Quae fuerint officia extrinseca in statuto nostro a Rubrica quarti Tractatus prima usque ad totam aliam LVII. connumerantur; (1) Haec, uti Civitatis Officia intrinseca (§. XVII.) ut de loculis a Notario quodam vulgo „Delle „*tratte* „ nuncupato extraherentur, cautum est, eo apprime tempore, quo, Castruccio Castracanio a Prati obsidione reiecto, in Patriam rebelles recepti sunt. Tractatum vero Notarius summum dignitatis habuit incrementum anno MCCCIIII., quo tempore illius Auctoritas, ob latam Februarii Mense eiusdem anni legem, aucta in immensum est. (2)

§. LXXI. Cives ad Praeturam obveniam idonei, erant viri populares & Guelphi; Praetorumque eorumdem munus praecipuum fuit dare operam, ut in Civilibus & Criminalibus negociis ius suum cuique tribueretur, statutorumque diversorum locorum observantia intacta maneret. (3)

§. LXXII. Praetores, aliique Comitatus & districtus Florentiae Officiales Ma-

Y 2 gi-

(1) Statutum in hac enumeratione concordat cum Thom. Fort. For. Florent. cap. 69. usq. ad cap. 183.

(2) V. Thom. Fort. For. Florent. cap. 14.

(3) V. Tract. 4. statut. a Rub. 58. usq. ad Rub.

gistratum omnium Florentinorum *Syndicatu* subiecti erant; (1) Decima vero die Februarii anni MCCCXXVIII. novo Conservatorum Legum Magistratu creato, ab iisdem Legum Curatoribus *Syndicatum* Rectoribus dandum esse, cautum invenio. (2)

§. LXXIII. Haec revera omnia, quae Reipublicae tempore decreta quoad extrinseca Reipublicae Florentinae officia sunt, ad nostra usque tempora servata fuisse asserendum puto. Petro Leopoldo vero Supremo Duce, excogitatum summa sapientia est saepissime Etruriae nostrae Provincias ob antiquam, qua regebantur, methodum, ab hominibus ut plurimum analphabetis gubernatas fuisse; ideoque statuere opportunum censuit prudentissimus Legislator, ut ab hominibus Doctoris saltem nomine insignitis & Vicariis nuncupatis, Praetoris officium administraretur; (3) Nova Provinciarum divisio acta est; (4) Diverstaeque alia quoad Rectorum *Syndicatum*, (5) & incerta officii emolumenta praescripta sunt. (6)

§. LXXIV.

(1) *V. cit. Tract. a Rub. 74. usque ad Rub. 93.*

(2) *Fort. cap. 217.*

(3) *V. leg. 10. Julii 1771.*

(4) *V. leg. 30. Septembris 1772., cui adiuncta legitur nova Provinciarum Etruriae divisio.*

(5) *V. leg. 21. Septembris 1773.*

(6) *V. leg. 14. Septembris 1773.*

§. LXXIV. „ De iuramento denique „ & *Ligarum* ordine „ diversae in Codice nostro Rubricae leguntur. (1) *Ligae* vero, uti ex eodem Codice patet, quibusdam ex Communibus, Parochorum territoris, populisque Florentiae Communi subiectis componebantur, ipsaeque societates omnes tum belli tum pacis temporibus sibi invicem auxilium ferendi sacramentum praestabant. Iisdem incumberebat onus proprio eiiciendi e Territorio, vel saltem Communi Florentiae tradendi Rebelles, *Bannitos*, viarum grassatores, Incendiarios, veritatem dolose immutantes, Homicidas omnesque demum, qui ex maleficiis viventes, intra limites istiusmodi societatum inmorarentur. Hodie *Ligarum* ordinem, de quo & a nostro statuto & a diversis aliis Florentinarum rerum scriptoribus (2) mentio fit, in usu esse inspicimus. Quaedam solum quoad *Ligas* revocata fuisse asserendum est a lege xxii. Maii anni MDCCCLXXIV., in qua praecipue statutum fuit, ut Florentini Territorii Communia proprium ad arbitrium oeconomica eorum negocia plena cum libertate moderarentur.

§. LXXV. Sed iam Antiquitatum
Y 3 Flo-

(1) *V. Stat. Tract. 4. lib. 5. Rub. 94. 95. & 96.*

(2) *Thom. Fort. For. Florent. cap. 227. 228. 229.*

Florentinarum iter emensi sumus, nihilque quod ad iuris Florentini intelligentiam necessarium videbatur, nos omisse arbitramur; Verum sicubi peccatum sit, ratione abita materiei obscuritatis, & copiae, aequos lectores futuros esse confidimus.

*Finis quintae & ultimae Dissertationis
ad Statutum.*

AD

AD FLORENTINARUM ANTIQUITATUM

DISSERTATIONES

A D P E N D I X.

Uae Etruriae, & Florentinae
praesertim Urbis, tum veterem
tum hodiernum Legislationis
statum illustrent scripta iam &
in lucem proditura erant, quum
pro Etruriae ipsius felicitate & securitate
a Sapientissimo Magno Duce Petro Leo-
poldo leges quaedam novissime, latae ac
edictae sunt quibus antiquorum quorundam
Magistratuum politia immutatur omnino.
Quaenam igitur horum recentium Tribu-
na-

narium sint munera hic loci referre operae pretium duxi.

In Tertia ad *Statutum* nostrum Dissertatione (§. III. & IV.) de *Baliae* & *Octovirum* Magistratus origine disseruimus, & *Criminalium Etruriae* Constitutionum ultimum statum descripsimus. Magistratus hic antiquitus in diversa quidem Crimina, sed non in omnia promeritas poenas irrogabat, & ceteri etiam Florentini Magistratus maleficia, quae ex ipsorum Magistratuum legum violatione oriebantur, ut punirentur curabant.

Ut ergo simplex & constans in gubernandis omnibus tum Iustitiae, tum *Politiae* negotiis methodus redderetur in posterum, antiquo *Octovirum Baliae* Magistratu deleto & novo „Supremo Iustitiae Tribunali“, creato, ut omnis Criminalis Iurisdictio, quam diversa alia Civitatis Tribunalia antea gerebant, ipsi supremo spectaret Tribunali, Lege xxvi. Maii MDCCCLXXVII. cautum est.

Supremum itaque Iustitiae Tribunal hodie componitur ex uno Auditore, qui veterem *Octovirum* Magistratum repraesentat, & tribus Assessores qui in Criminalibus Causis deliberandis suadendi tantum ius habent, consilii dumtaxat gratia, ipsique Tribunali unus *Cancellarius Maior* nuncupatus, & *Coadiutor* unus inserviunt. Tabu-

bulario vero in tres partes diviso diversi
 Criminalium Consuetudinum periti *Infor-*
mativos ut aiunt *Processus* conficiunt. No-
 tandum pariter est unum cuilibet, ex qua-
 tuor Florentinae Urbis *Regionibus*, *Com-*
missarium designatum fuisse, ut minora Cri-
 mina in compendiaro Iudicio cognoscant,
 parvique momenti credita quae centum li-
 bellarum summam non excedunt tum re-
 ali, tum personali executione componant.
 In ipsa demum xxvi. Maii MDCCCLXXVII.
 lege videnda supersunt Officia, quae novo
 cuidam *Politiae Inspectori* conceduntur. Cri-
 minali Iurisdictione sublata, quae in Pro-
 vincialium Rectorum vulgo „*Sindacato* „,
 Conservatorum Legum Magistratui compe-
 tebat, (ut in quinta ad Statutum Disser-
 tatione, §. LXIX. demonstravimus,) & no-
 vo Iustitiae Supremo Tribunali assignata,
 factum est, ut pauperum tantum causae
 ipsi Conservatorum Legum Magistratui tra-
 ctandae superessent; ideoque utile visum
 est, alia lege xxvii. Maii MDCCCLXXVII.
 Pupillorum Magistratui Conservatorum Le-
 gum Civilia negotia adiungere. Et si vero
 Iustitiae Tribunal *Criminalem* Iurisdictionem,
 quam antea Conservatores legum
 quoad Rectorum *Syndicatus* habebant exer-
 cere in posterum debeat, animadvertendum
 est alia pariter Magni Ducis Petri Leopoldi
 lege xxvii. Maii MDCCCLXXVII. sancitum
 esse,

esse, tum generatim, tum speciatiim in delinquentes Rectores inquirendum esse ab eo Magistratu, qui antea Proconsulis, & hodie *Legis Conservatoris* dicitur. Supremum vero Iustitiae Tribunal iuxta ea quae a *Conservatoris* Magistratu acta, & probata sunt meritis poenas in delinquentes ipsos Rectores irrogare debet.

Ad antiquam demum Iurisdictionem, de qua in quarta ad Statutum Dissertatione disceptatum est (§. XXIII. XXIV. XXV. XXVI. & XXVII.) Proconsulis Tribunali revocato, ex ea ipsa lege colligimus, Proconsulis, vel ut hodie dicitur *Conservatoris Legis* Magistratum, non secus ac in Provinciarum Rectorum maleficia, tum etiam Advocatorum, Procuratorum, atque Tabellionum inquirendi ius obtinuisse; & idcirco antiquo pariter, Generalis Archivi Magistratu sublato Notariorum criminum animadversio legis Conservatori commissa est.

F I N I S.

*Errata**Corrige*

pag. 9.	Extimatione	Estimatione
11.	Attende	Attente
35.	Exercitum	Exercitium
40.	statis	statim
45.	hic	hinc
45.	Exortientur	Exorirentur
46.	Dispensae	Dispersae
47.	Iudicio	Iudicis
47.	Iaddae usque	Taddaeusque

Hill-p. 299.

MS. p. 233
287.

257
58
63
64
85
338

